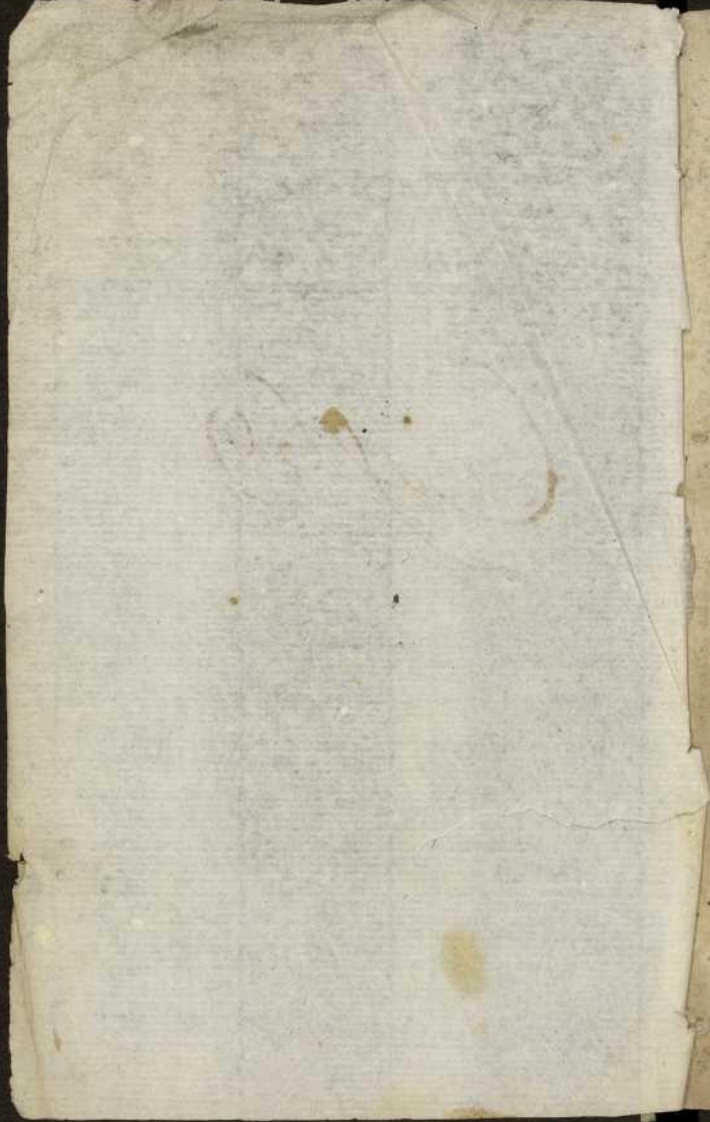

5492

Est e libro et de finibus
propter ad usum quemlibet
pata que hanc digne in
quibus dicit de pata Mura
en r. de scabie de b. g.

Cap 69

45
226

S V M M A

S V M M V L A R V M

A V T O R E G A S P A R O C A R
dillo Villalpando Segobienſi, eloquen-
tia & liberalium artium Compluti
profefſore, atq; ibidem collega
diui Illephonſi.

*Ieſus eſt ſpes mea.
Si quid mirabere, pones inuitus.
Reddituro, Satis.*

CVM PRIVILEGIO REGIS.

COMPLUTI

Ioannes Iniguez à Lequerica
excudebat.

Anno. 1577.

*fray Juan de vtro S^{to} d^{to} mo
rador en el parral de regē*

Año de mil y quinientos y cincuenta y siete
Estando juntos a señalar libros, el Rector y
Confiliarios, como lo manda la constitucion
del Illustrisimo fundador mandaron se le-
yesse de regēcia este libro, lo mismo se ha de
pues aca siempre mandado, tiene se dello el
secretario dela Vniuersidad.

Ad

AD PERMAGNIFI
CVM DOMINVM RE-
ctorē, & vniuersam Academiam
Complutensem, Gasparis Car-
dilli Villalpandei Segobien-
sis in Summam sum-
mularum

PRAEFATIO.

I S I ego sepa numero Rector permagnifice, magistri sapientissimi, his auribus accepissem amplissimam vestram Academiam ardentissimè cupere, superatam videre, & profligatam ex gymnasium malorum lernam, sophisticem dico, atque barbariem: quæ cum ducentos fermè annos per vniuersam Hispaniam non impunè modò, sed etiam magno cum studiorum omniū incommodo grassata esset, proximis his agnoscì Compluti cœpit, atque expugnari: nūquam profectò adduci potuissem, præsertim hoc tempore, in quo multis sum atque maxi
mis

Epistola.

mis (quod vos probe nostis) occupationibus
 impeditus, vt su mmularum commentarios
 aut potius compendiũ scriberem: ne me quis
 piam iure reprehenderet, quòd bonas horas
 malè collocarem & grauioribus theologiae,
 ac philosophiæ studijs hoc temporis detrahe
 rem, quod tractandis rebus non admodũ fru
 giferis impenditur. Sed quoniam intelligo
 sapientissimum istum ordinem vestrum ra
 tionem diu diligenter inuestigasse, qua ocu
 reremus morbo huic maxime periculoso: vi
 deo præterea passim, non obtundi modò, sed
 rumpi quoque vestras aures improbis clamo
 ribus studiosorum iuuenum, contendētium,
 quantum possunt efficere, vt perturbatis at
 que afflictis studijs dialecticæ & philosophiæ
 opem feratis, ea saltem in compendium redi
 gentes quæ istarum artium scriptores culpa
 fortasse temporis potius quam ingenij, fulio
 re quidem, parum tamen culta accurata, ve
 raque oratione scripta nobis reliquerunt: in
 animum induxi meum, multorum efflagita
 tionibus permotus, maximè verò meorum
 auditorum, quos ego charissimos habeo, ali
 quid scribere, quod tametsi per se non satis
 esset ad efficiendum absolutum, consumma
 tumque dialecticum, quibusdam tamen ve
 luti

Epistola.

luti facibus admotis, alios ad ea elaborandū
 quæ deessent, inflammaret, atque interim le-
 uiora in studijs bonarum artium incommo-
 da pateremur. Et hætenus quidem à me ces-
 satum est, partim quod agnoscerem, quàm ef-
 set mihi domi curta suppellex: partim etiam
 quòd sperarem fore, vt breui haberemus ve-
 stra diligentia atque studio confectum opus
 quod vniuersa Academia, opis indiga vestre
 iure quodam suo à vobis reposcere atque ef-
 flagitare tandiu videtur. Verùm cum ani-
 maduerterem differri diutius remedium &
 curationem quàm morbus ferat: resumpto
 animo, & viribus collectis, statui ingenij vi-
 res periclitari, & quid ipse hac parte possem
 experiri. Et sanè cum id mihi maximè vide-
 retur præsentis rerum atque studiorum Com-
 plutenisum conditioni conuenire (nam deli-
 catiora fastidientis palatum respuit, habetq;
 suspecta) summulas (quas vulgo vocant) in
 pauca contuli, & summam sumularum cō-
 feci. Hoc verò non fuit nobis difficile admo-
 dum factu, eo præsertim tempore, quod ex of-
 ficio præceptoris summulis enarrandis à no-
 bis impēdebatur. De ea ergo re plerisque de-
 tractis, castigatis alijs, nonnullis etiam adie-
 ctis, iustum volumen confecimus: in quo quã-
 tum

Epistola.

tum res ipsa de qua agitur pati videretur puritatē latini sermonis retinuimus: ne, vt fit, qui dialecticę initiatur, frequentibus solocismis toties offenderentur. Et quoniā nihil est omnino quod æquē laudari debeat, & possit in scriptore, atq; ordo, & præceptorū quæ tradūtur, suo loco collocatio, dedimus operā vt que tractabamus suis singula locis diceremus: quod fuit hactenus à sophistis temerè præcipientibus prætermisum. Hūc nostrū laborē tenuē, si rē existimes, dignissimū tñ laude, si quo ille à nobis susceptus est, animū consideres, tibi Rector permagnifice, atq; etiā vobis patres sapiētissimi, vniuerso etiā gymnasium offerimus, cōsecramusq;. Nā quibus obsecro aptius atq; cōmodius offerri possit, quā ijs viris, atq; etiā illi Academię, à qua accepimus quod habemus, & cui debem⁹, quicquid sumus? Vos igitur patres sapiētissimi, suscipite equo animo hoc pignus grati animi erga vos: & me qui illud exhibeo, nihilque aliud quā de Academię vestrę dignitate, atq; amplitudinē cogito, adiuuate. Perpēdite animo hoc esse quod vos habitis sepe numero publicis comitijs, in quibus de instauranda forma studiorū agebatur, faciendū esse cēfuisstis. Reducite, per deū in mortalē in memoriā vestrā

huc

Epistola.

huc nōs amplissimi huius gymnasij moderatores vocare, legib⁹ de ea re latis. Audite quid sentiat Academia: quid clamet iuuet⁹ vniuersa: quid velit cupiatq; magna doctissimorū hominū pars. Ne quē soferatis ab studiosis iuuenibus, qui relicta patria, parentibus atq; amicis ad vestrā Academiā, tāquā ad doctissimas Athenas disciplinarū causa cōfugiūt, & vos charissimorum parētū loco habēt, nō solū rei familiaris iacturā fieri, sed temporis preterea rerū pretiosissimi atq; operē. Effugite iā tādē migrā illā notā, quā nobis tot annos Salmātica inurit, quod mēdicato viuam⁹, at que aliena discamus diligētia, quā nobis tam carē vendit, quā cupit. Studeamus dare alijs cōparandi disciplinas atque artes præcepta: aliena pcul abijciam⁹, quandò nos nobis, at que alijs satis esse possumus. Hæc si feceritis, animū, mihi credite, multis facietis ad ex cogitandū, scribendūq; grauiora: addetis insuper calcaria multis studiosis adolescentibus ad studia liberaliū artiū, quas vehemēter tractare reformidāt, ne in Scyllā & Charibdim atque alia sexcenta, barbara mōstra, & sum mularia incurrant, vnde non sine magna grauiq; iactura iudicij, ingenij, Latineq; lingue in portium possint enauigare. Quod si vestra
 huma-

Epistola.

humanitas patres sapientissimi, liberis vestris, his inquam quos in lucem extulistis, auulistis lacte doctrinae vestrae, atque indulgenter haecenus tractauistis, quod timeo, desit, nihil est, quod a vestra humanitate, atque animi candore profectum sperare possint. Ego sane grauisissimi patres, illud de me audeo polliceri, si me vestra beneuolentia atque etiam liberali animo prosequamini: si laborem hunc meum aliquo loco reposueritis. si qua parte a me peccatum in scribendo sit, ut parces decet, admonueritis: & meum animu[m] erga vos atque amplissimam vestram Academia[m] probaueritis: daturum operam diligenter, ut in vestrae Academiae gratiam non post multos hos dies commentarij in vniuersam dialecticam & philosophiam Aristotelis, in median lucem hominum ex bibliotheca nostra prodeant: tametsi compertu[m] habeam, non facile posse me oppigneratam istam fidem resolvere, sine magna salutis atque etiam rei familiaris iactura. Sed hanc nos aequo animo feremus modo suppetat nobis, vnde sumptus facere possimus, amplissimae huius rei publicae literariae causa. Ex collegio & bibliotheca nostra Idibus Fe-

bruariis.

Liber

LIBER PRI

MVS DE TERMI

nis, Authore Gasparo Car-
dillo Villalpandeo
Segobienfi.

ANC de terminis di-
sputationē est animus
in tres partes diuidere,
iuxta cōmunem vulga
tamq̄; consuetudinē co
rū, qui hactenus de ter-
minis scripserūt. In pri
ma parte de termino,

oratione. propositione, consequentia, diffini
tione, diuisione & significatione agemus. In
secūda persequemur diuisiones terminorum,
quę vulgò ferūtur. In tertia, de suppositione,
descensu, & ascensu, ampliacione, & appella
tione dicemus: quorū cognitio multū cōducit
ad ea intelligēda, quæ sophistæ in summulis,
quas vocāt, tractauerūt. nō nihil præterea af-
fert emolumentum ad dialecticæ cognitionem
parandam.

B De

Liber primus.
DE TERMINO.
CAP. I.

Ipsa tractationis ratio postulare videtur, ut à termino exordiamur, quia terminus cæterorum omnium fundamentum est.

Terminus multis modis definiri consuevit ut sunt multi, qui de terminis scripserunt, verum duæ eius definitiones præ cæteris probantur. Una est Aristotelis libro. i. priorum: altera sophistarum, ad quam ceteræ omnes referri possunt nullo negotio.

Aristoteles terminum vocat extremum propositionis, id est, subiectū, & prædicatū, in quæ tanquã in partes propositio resoluitur. Verbi gratia, homo & animal termini, iuxta sententiã Aristotelis, appellãtur, quando sunt extrema huius propositionis, homo est animal. Unde opinione Aristotelis verbū, Est, non debet terminus putari, nisi ratione participij inclusi. quia verbum, Est, non est extremum cuiuspiam propositionis, nisi participij causa: sed tantū copulat & coniūgit extrema. Similiter iuxta sententiã Aristotelis, homo & animal, & id genus alia cū per se sumuntur, termini nō sunt actione, sed potestate: quia possunt extrema

rema esse collocata in propositione, actione vero non sunt extrema.

Appellat autem Aristoteles terminū, quod Grammatici dictionē, quia finit propositionē, & est eius extremum. Nec mirum est alio modo à Grammaticis vocari, quàm à Dialecticis, cum sit Grammatica diuersa facultas à Dialectica: & necesse sit voces quibus diuersæ videntur facultates, esse diuersas.

Alia etiā definitione terminus solet vulgo definiri: ea est, Terminus est signum ponibile in propositione. Quæ sanè definitio differt à priori, quia priori, vt diximus, solum appellatur termini subiectum & prædicatum in propositione posita: ista uerò, cōprehēdit dictionem, etiā si seorsum existat, & non sit prædicatum, aut subiectum: quia est signum ponibile in propositione.

Præterea ista definitione, uerbum, est, cōprehenditur, quod non comprehendebatur priori. Tertiō, ista definitione comprehenduntur omnes octo partes orationis, quia sunt signa ponibilia in propositione, atquinō comprehendebātur ones priori: quia nō omnes subiectū & prædicatū esse possunt. Voces etiā expertes significatus, vt Blytiri, scyndapsus cōprehēduntur ista definitione, quia possūt po-

Libri primus.

In propositione, cum dicimus: Blytiri nihil significat. scyndapfus est vox,

In definitione collocatur signum. quod intellige doctrinale, hoc est pertinens ad doctrinam comparandam: non artificiale, quo in bello & coetu hominum uti solemus ad rem significandam: nam istud signum terminus non est.

Cum autem dico ponibile, intellige per se, aut per sibi simile. Quaedam enim orationes (quas vulgo terminos vocat) non possunt per se collocari in propositione. ut Petre fac igne. At vero ut termini sint, satis est ratione simili, in propositione collocari: ut facias igne: cum dicimus, volo ut facias ignem, Eadem etiam particula atramentum excluditur a ratione termini, quia licet possit in propositione collocari, terminus non est, quia non est signum, sed res aut materia, ex qua scriptura conficitur.

De Oratione. CAP. II.

EX terminis fiunt orationes: quare explicata natura termini, ad orationem sermo referendus est. Est igitur oratio (ut pingui Minerua

Minerua loquamur) plures diſtiones cōgruè ſe habētes. Vt homo eſt animal : homo albus. Congruè autem ſe diſtiones habere, eſt cōiunctas eſſe diſtiones iuxta præcepta artis Grāmaticæ, præſertim concordantiarum Grammaticalium, adiectiui, videlicet, & ſubſtantiui, relatiui & antecedentis, nominatiui & verbi.

Oratio eſt duplex, vna perfectæ, altera imperfectæ. Oratio perfectæ eſt, qua audita mēs eius qui audit, quieſcit; nec quidpiam expectat amplius. Sunt id genus, orationes indicatiui, & imperatiui modi, & nonnullæ optatiui. Imperfectæ eſt, qua audita mēs eius qui audit nō quieſcit, ſed aliquid amplius requirit. Verbi gratia, me legere, cūm legerem. Sūt id genus orationes omnes ſubiunctiui, & infinitiui modi.

De proſitione. CAP. III.

ORatio genere eſt proſitionis. quare genere explicato, æquum eſt vt ad ſpecies transferamus ſermonem.

Oratio itaque in communi accepta, duplex eſt. quædam eſt proſitio: alia non proſitio.

Liber primus.

tio. Propositio est oratio verè vel false significans. Omnis autem propositio verbo constat modi indicatiui, cuiusuis temporis illud sit.

Ex hac definitione colligo, duplicè esse propositionem: vnā veram alteram falsam. propositio vera est quæ significat ita esse sicut est. Est autè huiusmodi illa propositio, quam proferenti possumus dicere, verū dicis. Vt homo est animal, homo nō est equus. Falsa est, quæ significat aliter esse quàm est. Id genus est ea quam proferenti possumus dicere, mentiris, aut falsum dicis. Vt homo est equus: homo non est animal,

Oratio non propositio est, quæ nec verum, neque falsum dicit. Huiusmodi sunt orationes cæterorum modorum ab indicatiuo. Cuius rei argumētum est, quia illas proferēti nemo potest dicere, cum ratione, mētiris aut verum dicis. Vt vtinam sol luceret, sterne lectū. me disputare.

Dūplex est propositio, vna categorica, alia hypothetica. Cathgorica, quæ Latine simplex aut prædicatiua vocari potest, est quæ subiecto cōstat & prædicato tanquā partibus proximis. Exēpli gratia, homo est animal.

Subiectum est de quo alterum dicitur quasi alteri subditū vt homo, in assignato exēplo, predica-

prædicatū quod dicitur de altero: ut animal in eodem exemplo Tanquam partibus proximis dixi, ad assignādu discrimen inter categoricam, & hypoteticam propositionem. Nam tametsi vtraq; subiecto constet & prædicato, categorica proximè & nullo medio interiecto his constat: hypotetica mediate, hoc est, medio interiecto, proximè enim efficitur constatque duabus propositionibus categoricis, vt suo loco dicemus: & explanatū est à nobis. i. par. animaduersionum in terminos

Bifariam verò contingit habere has partes actione inquam, & potestate. Actione, cum exprimuntur partes, potestate, cum non exprimuntur sed intelliguntur à nobis. vt si inter disputantes conueniat, vt litera. A. uerbi gratia, significet tantundem quantū ista oratio, homo est animal.

Hæc propositio quadruplex est. vniuersalis Particularis, Indefinita, Singularis, vniuersalis est illa, cuius subiectum est nomen commune signo vniuersali affectum vt omnis homo est animal.

Particularis, cuius subiectum est nomen commune signo particulari affectum: ut aliquis homo est animal.

Liber primus,

Indefinita, cuius subiectum est cōmune nullo signo affectum: quæ ob eam causam indefinita vocatur, quod nullo finiatur signo, vt homo est animal.

Singularis est, cuius subiectum est singulare, vt Socrates currit: aut commune, cum pronome demonstratiuo. vt hic homo currit.

Signum, quod attinet ad hanc rem, duplex est: vnum vniuersale, vt omnis, nullus, quilibet: aliud particulare, vt aliquis: aliquis non, nonnullus.

Hypothetica propositio est quæ pluribus cōstat categoricis: vt Socrates legebat, & audiebat Plato. Vel pluribus alijs orationib⁹: quod contingit in conditionali propositione: vt, si curreret, moueretur. Si legeret, loqueretur.

Rursus, vniuersa propositio duplex est: vna affirmans, altera negans. Affirmans est, cuius præcipua copula affirmat. vt homo est animal. Socrates legit, & Plato audit. Præcipua copula in propositione categorica est verbū: in hypothetica coniunctio, qua efficitur hypothetica propositio.

Negans est, cum præcipua copula negat: vt, homo non est equus: non si Socrates legit, Plato audit. Quia verò in propositionibus quodammodo inest substantia, & quantitas, & qualitas,

litas, tribus vocibus vti dialectici consueuerunt, quibus interrogarent de his. Sunt voces, Quæ? Qualis? Quanta? Quæ, substantiã quærit, & respondere illi quæstioni debemus, est categorica, aut hypotetica. Qualis, qualitã: respõdemus ita interroganti, affirmans est, aut negans. Quanta, quantitatem: & sic querenti dabimus, vniuersalem, aut particularẽ, aut indefinitam, aut singularem propositionem.

De consequentia vel argumentatione.

CAP. IIII.

Consequencia seu argumẽtatio est forma aut ratio vnum ex altero colligendi: Vt currit, ergo mouetur.

Tres autem species argumentationis sunt si ex coniunctiõne illatiua discrimen sumamus. Conditionalis, vt si curri mouetur. Causalis, quia currit mouetur. Rationalis, currit, ergo mouetur.

In omni verò cõsequencia tria existunt, antecedens, consequens, & nota illationis. Antecedens est ex quo aliud colligitur: vt currit. Consequens, quod colligitur ex alio, vt moue

Liber primus.

tur. Nota illationis est cōiūctio innuens vnū ex altero colligi, vt ergo, si, quia. Contingit autem interdum, vt pro antecedenti constituantur duę propositiones: quod vbi accidit, prior vocatur maior, posterior minor. vt cū ita colligo, Omnis homo est animal, Socrates est homo. ergo Socrates est animal.

Quoniam verò consequentia dicit illationem unius propositionis ex altera, quę semel bona consequentia est, semper est bona, hoc est quod semel rectè colligitur, & ratione formę atque dispositionis propositionum ex altero, semper rectè colligitur.

Ex his sequitur, quòd ex vero non nisi verum colligitur, hoc est, si consequentia sit bona, & consequutio legitima, ex antecedenti vero, necessariò consequens infertur verum. Quare quia ista est legitima argumentandi forma, homo currit, ergo mouetur, si antecedens sit verum, necessariò cōsequens erit verū

Secundo sequitur, quòd ex falso quādoque colligitur verum, quandoq; falsum, hoc est, si consequentia legitima sit, & antecedens falsum, potest colligi modo consequens verum modo falsum. verbi gratia, cū ita colligo, Socrates currit, ergo mouetur. Si consequens falsum sit antecedens planè falsum est. Colligitur autem

autem verū consequens ex falso antecedenti cum ita colligo. Omnis homo est arbor, Platanus est homo, ergo Platanus est arbor.

Sed antequam hinc discedamus, admonendus mihi lector paucis est, Plura enim scripsimus de hac re in libello nostro de ratione disputandi quem simul cum commentarijs in topica in lucem emisimus, quo pacto manus cū hoste conferere debeamus, id est, qua ratione pueri disputare debeant.

Principio qui arguit, illis verbis utetur, arguo, probo, confirmo. Qui verò respondet illis, nego quod falsum est: dubito, quod ignorat: distinguo, quod dubium est: trāseat, quod minime ad rem de qua agitur probandum, pertinet,

Deinde, quando respondet, propositam rationem, vel argumentationē animo accipiet, atq; examinabit eandem diligenter. Quod si consequentia vitiosa appareat, neget statim consequentiam, & nihil uidebitur fecisse aduersarius. Si verò consequentiam legitimam putarit, animum referat ad antecedens: id si duabus partibus cōstet, utrāque diligēter examinet, & aut utriusque, aut alterius vitium ostendat: Id si fecerit, consequentia nihil efficiet. Verū tamen si consequentiā probauerit
& an

& antecedens verum esse putet, velit nolit, cōvincetur aduersarij laqueis. Sed quoniam ista omnia lōge melius, vsu, atque exercitatione, quàm præceptis discuntur, non est animus in eandem sententiam plura conferre.

De definitione. CAP. V.

Quoniam definitione dialectici plurimū vtuntur, illa enim instrumentum est facultatis differēdi, de definitione est nobis in præsentia succinctè, & sub quadam breuitate disputandum. Ea, vt intelligatur exactius, diuidenda nobis est, antequam definiatur.

Duplex est igitur definitio, vna nominis, altera rei: de priori differemus inferius, nunc de definitione rei differamus.

Definitio rei est oratio explicans naturam aut proprium aliquod rei.

Definitionis rei duę sunt partes, vna quę explanat naturam rei, altera quę explanat proprium aliquod.

Illa explanat naturam, quę cōstat partibus substātialibus, aut essentialibus rei, vt ista definitio, animal rationale. Explicat enim hominis naturam, quę constat corpore & anima
rationali:

rationali: quarum partium altera hoc est, corpus, nomine animalis exprimitur. altera, hoc est anima, nomine rationalis.

Hæc verò quæ naturam explanat, definitio substantialis, essentialis, & quiditatiua vocatur.

Quæ verò proprium explicat, aut declarat alicuius rei accidens, descriptio dicitur: Vt animal aptum ad ridendum, Describit hominem, non quidem vt homo est, sed vt ridendæ facultate præditus est.

Quoniam verò definitio & definitum inuicem referuntur, nam definitum definitione definitur, & definitio definiti definitio est, paucis dicendum est quid sit definitum.

Definitum, quantum licet colligere ex definitione definitionis, est id cuius natura, aut proprium explicatur per definitionem. Huius enim definitionis substantialis, animal rationale, definitum est homo, quia eius natura explicatur per definitionem. huius verò animal aptum ad ridendum, homo est definitum, non vt homo est, sed vt risibilis, quia eius proprium explicatur per eam definitionem.

Duplex est autem definitum, vnum proximum, alterum remotum. Proximum definitum est, cuius natura aut proprium explica-

tur

tur per definitionem ut ab ipso significatur, ut homo huius definitionis animal rationale. Explicatur enim ea definitione hominis natura, ut homo est. Item risibile huius definitionis animal aptum ad ridendum: quia proprium hominis explicatur ea definitione, ut significatur per nomen risibile,

Remotum definitum est, cuius natura, aut proprium non explicatur per definitionem, ut per illud significatur, ut homo huius definitionis animal aptum ad ridendum. Non enim homo significat hominem, ut aptus est ad ridendum sed ut est animal rationale. Item risibile huius definitionis, animal rationale, remotum definitum est, quia non explicatur risibile ut risibile est ea definitione. sed ut homo. Est autem definitum proximum non terminus, ut terminus est sed res quæ significatur per terminum. Nam ista definitio, animal rationale, non explanat naturam huius nominis homo, ut nomen est, sed rei. Sed de hac re plura diximus, cum errorem Iacobi Naueri refelleremus.

Ex his sequitur necessarium esse, ut uerum definitum, id est proximum, conuertatur cum definitione. ratio est, quia alioqui definitio non explicabit naturam definiti, quatenus significatur per definitum. singulare enim
non

non definitur nisi in uniuersali, ut singuli homines, cum definitur homo.

Quædam autem sunt præcepta rectè definiendi. Primum est, quòd in definitione collocetur genus & differentia, vel aliquid pro genere, & aliquid pro differentia. Vt cum dicimus, animal rationale. Animal enim genus est, & cõmunius homine, rationale differentia homini æqualis, quæ cū genere ab soluit definitionem. Istud verò perpetuū est quādo definitio aut naturā explicat rei, aut proprium.

Secundum præceptum est, Definitio debet esse apertior suo definito. Ratio est, quia definitione utimur, ut rem cognoscamus: si ergo definitio obscura est: nō affert utilitatem ad comparandam cognitionē definiti.

Tertium præceptum, definitio debet esse breuis oratio, alioqui non facile eādē uti poterimus ad rem cognoscēdam. Quare definitiones quibus sophistæ utuntur, ferendæ non sunt, quia multis verbis constant.

Quartū præceptū. Definitio debet cõuertī cū definito. Hoc est, de quibus dicitur definitio debet prædicari definitum, & cõtraria ratione. Vt animal rationale cõuertitur cū homine, aptum ad ridendum cū risibili. quorum sunt definitiones.

Vltimā

Liber primus.

Ultimum præceptum. In definitione non debet quicquam redundare, neque deesse: vt in hac definitione, animal rationale. Quare ista oratio, animal rationale Grammaticum, non est hominis definitio, quia in ea redūdat nomen illud Grammaticum, cuius culpa non conuertitur cum homine: quia illa oratio de paucioribus prædicatur quam homo. Similiter ista oratio, animal mortale, non est definitio hominis, quia in ea deest rationale: & huius rei causa non conuertitur cum homine: nā de pluribus dicitur animal mortale, quam homo. Bruta enim animantia, animalia mortalia sunt, homines verò non sunt.

¶ De definitione nominis.
CAP. VI.

Definitio nominis est oratio explicans significationem nominis, non rem. Vt cū dico, parcus est par arce. Sacerdos dāns sacra. Lucus quia luceat.

Idem est autē nominis definitio, quod etymologia, aut nominis interpretatio. Vt tamē obiter hoc dicamus, definitio non debet bona, aut mala vocari, sed vera aut falsa: ad quā
asseren-

asserēdū inducimur testimonio, atq; autorita
te corū hominū, qui de lingua Latina optime
meriti sunt. Est id genus Cicero, Varro, Ge-
lius, atque alij, qui cum definitionis mentio-
nem faciunt, veram, aut falsam illam vocant:
eodem etiam modo illam vocant omnes Gre-
ci Aristot. enarratores. Veram quidem, si vt
par est, explanet naturam rei. falsam, si nō ex-
planet, vt æquum est, rei naturam. Sed de ea
re plura diximus, cum errores Iacobi refelle-
remus.

De diuisione. CAP. VII.

ALterum dialecticorum instrumentū di-
uisio est, de qua ratio postulat, vt post de-
finitionem pauca dicamus.

Diuisio, sicut definitio duplex est, vna rei, al-
tera nominis. Diuisio nominis est, qua nomē
diuiditur, vt qua diuiditur canis in domesti-
cum canem, piscem, & fidus.

Diuisio rei est, qua res diuiditur, vt qua diui-
ditur animal in hominem & brutum. Hæc di-
uisio rei ita definiri potest, est oratio distri-
buens commune per minus communia, vt cū
dico animal, aliud homo, aliud brutum.

In omni diuisione est diuifum, et membra diuidētia. Diuifum est commune quod distri-
buitur per minus cōmunia: vt animal in a flig-
nata diuisione. Membrum diuidēs est minus
cōmune, per qđ cum alio vel alijs cōmunius
partimur, vt homo, atque brutum.

Est duplex diuifio, vna numeri pluralis, cū
membra diuidentia sunt pluralis numeri: vt
animalium alia homines, alia bruta. Homi-
num alij ferui, alij liberi.

Alia numeri singularis, cum membra diui-
dētia sunt numeri singularis, vt animal aliud
homo, aliud brutum. Animaliu aliud homo,
aliud brutum.

Sunt autem aliquot præcepta rectē diuidē
di, sicut & rectē definiendi.

Primum est, quòd diuifum & membra diui-
dētia conuertātur: hoc est eisdem de rebus di-
cantur. Vt animal, aliud homo aliud brutū.

Secundum est, quòd diuifum vere dicatur
de quouis membro diuidenti. Animal enim
de homine & bruto vere prædicatur, cum di-
cimus, homo est animal. brutum est animal.
Atq; hoc illud est vulgò quòd dici solet, sub
quouis membro diuidenti sub intelligi diui-
fum, vt plane ostendimus lococitato animad-
uersionum in Iacob. Nauerum.

Tertium est, membra diuidētia debent esse opposita re, vel ratione. Vulgo dicunt, realiter, vel formaliter. Re opponuntur, quando eisdem rei vtrunque cōuenire non potest, vt cū dico, animal aliud homo, aliud brutū. Nam eadē res homo & brutū esse nullo pacto potest.

Ratione opponuntur, quorum est diuersa ratio licet possint in eadem re inueniri, vt cū bonum diuidimus in honestum, vtile, iucundum. Hæc enim tria membra eidem rei conuenire possunt, nempe virtuti: & ideo non dicuntur re esse opposita. Sed quoniam qua ratione bonum honestum est, nō est vtile, neque iucundum, dicuntur membra huius diuisionis ratione esse opposita.

postremò, diuisio vt minimum, debet esse bi membris. Nihil autem vetat diuisionem plurius quam duorum esse membrorum, vt ex superiore diuisione colligitur, qua bonū diuiditur in honestum, vtile & iucundum.

DE SIGNIFICATIO- NE CAP. VIII.

Postremo loco ista prima parte de significatione disserendum est. Significare autem est, facere cognoscere. At verò signi-

ficare vocum & scripturarum proprium est: nam vocibus significamus præsentibus, quæ animo retinemus: scripturis verò, absentibus. Cum enim homines non possent percipere aliorum hominū cogitationes, atque animorum concepta, voces excogitatae sunt, quibus exprimerentur, quæ animo cōprehendimus, vt præsentibus inter se versari, atque viuere possent. Et cū cuperemus significare absentibus aliquid, quod vel ad eos, vel ad nos pertineret, nec possemus id efficere vocibus, aut sermone, scripturae inuenta sunt, quibus absentibus loqueremur. Quam obrem voces seruiūt exprimendis conceptibus animi: scripturae sunt instar vocum. Scripturae autem multo tēpore post voces inuenta sunt ab hominibus ipsa compulsis necessitate. Sed de ea re multa diximus comment. in proœmium perihierminias.

Quoniā vero voces excogitatae sunt ab hominibus, & ex institutione eorūdem illis vtimur, vt hanc, aut illam rem explicemus: voces & scripturae dicuntur ad placitum significare, hoc est, ex impositione, id est, ex institutione hominum. Quoniam impositio est libera institutio hominum ad aliquid significandum: & depositio est libera institutio, vt non significet,

significet, quod prius significabat.

Voces verò & scripturæ trifariam significare dicuntur: aliquid, inquam, vel aliqua, vel aliquo, ita sophistæ loquuntur. Significare aliquid est vnam dūt axat rem significare: vt Socrates. & Plato. Significat aliqua ea vox, vel scriptura quæ significat plura: vt nomen homo. Significat aliquo vox, quæ significat modum rei, vt velociter, prudēter, sapienter. Hæc enim omnia rem nullam significant, sed modum tantum rei.

Quemadmodum verò voces, & scripturæ rem significant, sic etiam conceptus. sed illud interest, quòd voces & scripturæ res significant ex hominum institutione, conceptus vero natura, non ex impositione, aut institutione. Atque ob eam rem concepta animi, reiū simulacra, aut similitudines vocantur, voces vero signa cōceptuū appellātur, quia illis explicandis seruiunt, & scripturæ signa vocū, quia explicant ipsas voces, aut eisdem pro vocibus vtimur.

Vtrunque verò, vox inquam & scriptura signum earum rerum esse dicitur, quas significat ex institutione hominum. Nam cum res non possimus nobiscum adducere, nominibus vtimur pro rebus, vt in cōmune viuamus.

Liber primus.

Signum autem est duplex, vnum naturale, alterum ad placitū. Naturale est quod duce natura, nos in alterius rei cognitionem perducit. vt fumus signum ignis, de quo plura in cōpendio dialecticæ à nobis scripta sunt.

Signum ad placitum est, quod rem significat ex institutione hominum. Id est duplex, vnum doctrinale, quod seruit comparandæ doctrinæ, alterum artificiale, quod pertinet ad conficienda alia negotia: vt quo in bello milites vtuntur ad progrediendum in certamen, vel vt se recipiant in castra.

Voces autem & scripturæ, cum signa sint rerum & conceptionum animi nō sunt naturalia signa, sed ad placitum significant, quia ex hominum institutione. Nō autem quocūque modo signa ad placitum sunt, sed doctrinalia. quoniam vocibus atque scripturis plurimum vtimur ad scientiam rerum comparandam: vocibus quidem, vt per auditū discamus: scripturis verò, vt per visum: vtrunque enim sensum Aristoteles appellat sensum disciplinæ. Hæc de significatiōe dixisse sufficiat, vt quæ initio polliciti sumus nos prima parte dicturos, explanata aliquo modo videantur: eo videlicet, quem institutio postulat.

SECVNDA PARS TER
minorum. De termino significatiuo &
non significatiuo.

(CAP. I.)

Terminus, cuius definitionem prima parte tradidimus, multis modis vulgo distribui consuevit, quoniam multis modis terminus considerari potest.

Primum autem omnium terminus potest per se considerari: deinde cum altero comparatus. De termino qua ratione cum altero confertur, dicemus postea: nunc de illo est differendum, qua ratione per se sumitur: hoc est non comparatur alteri. Ista verò ratione multis modis diuiditur à Sophistis: nam huiusmodi primam diffinitionem nos non omnino probamus: rationem cur illam improbemus, secundà parte animaduersionum reddidimus.

Principio duplex est terminus: quidam vulgo significatiuus dicitur: & est ille qui significat rem aliam præter se: vt homo: alius dicitur non significatiuus, ille inquam qui nihil aliud à se significat. vt Blytiri, scyndapfus.

TRiplex est terminus, siue ille significet, siue non: vnus mentalis, alius vocalis, scriptus alius, eorundem Sophistarum opinione. Terminus mentalis est conceptus in animo existens: vt cognitio qua patrem agnosco, vel quampiam aliam rem.

Atqui vt est vox quæ significat aliquid, & quæ aliqua, & quæ aliqualiter, sic est triplex conceptus, cōceptus rei vnus, vt Socratis aut Platonis, aliquid significat: conceptus vnus pluriū aliqua, vt quo concipio homines: conceptus modi rei, aliqualiter, vt velociter.

Verum cōceptus duplex est, vnus vltimus, alius non vltimus. Conceptus vltimus est cōceptus rei significatæ per vocē, vt cōceptus hominis ipsius.

Conceptus non vltimus est conceptus vocis significantis rem, vt conceptus quo vocē, homo, cognosco, quæ hominem significat.

Dixi conceptum non vltimum esse conceptum vocis significantis rem, quia si sit conceptus vocis expertis significatus, iam non est existimandus conceptus non vltimus, sed potius

tius conceptus vltimus: huiusmodi est conceptus Blytiri, & scyndapfus.

Dicitur cōceptus nō vltimus, is qui habetur de voce rem significante, Quia ea vtimur veluti medio ad comparandum conceptum rei, & non conquiescimus habito eo cōceptu. Vt enim vocibus pro rebus vtimur, sic vocū ipsarum conceptiones paramus, vt res agnoscamus, quæ significantur ipsis vocibus. Vltimus verò conceptus ea causa vocatur is qui de re habetur, quam terminus significat, quia comparato eo non vltius progredimur, sed contenti sumus.

Conceptus deinde duplex est: vnus quem directum vocant, appellari à nobis rectus cōceptus potest, alius est reflexus.

Rectus conceptus est conceptus rei, aut dictionis: vt conceptus quo cōcipio hominem: & præterea quo cognosco vocem hanc homo, aut hanc dictionem Blytiri.

Cōceptus reflexus est cognitio cognitionis existentis in eadem potētia: vt cognitio qua cognosco me cognoscere, quod sæpe numero experior.

Dicitur rectus conceptus, quia rectà nos perducit in cognitionem eius rei, cuius est conceptus. Reflexus verò, quia vt illum habeamus

Liber primus.

mens se vertit in seipfam, & quodā modo se
flectit.

Hinc sequitur, quòd cognitio qua angelus
cognoscit notitiam existentem in potentia
alterius, reflexus conceptus non est. Quod in
de patet. Primum, quia licet sit cognitio alte
rius cognitionis, vtraque cognitio nō existit
in eadem potētia, sed in diuersa. Deinde quia
vt angelus parat illam notitiam, nō se flectit
in seipsum, sed rectā illam accipit.

Secundo sequitur, quòd notitia, quā omnia
agnoscuntur non est reflexa, sed recta, aut di
recta, ratio est, quia licet ea agnoscamus noti
tiamquæ comprehenditur entis conceptu, nō
illam agnoscimus vt notitiam, sed vt rem: nec
vt illam cognitionem comparemus, villo pa
tēto mens se flectit in seipfam.

Postremo sequitur, quòd terminus menta
lis non potest cadere à sua significatione. Ca
dere terminum à sua significatione, est termi
num manentem non significare, quod prius
significabat, quod in voce & scriptura plane
cernimus. Nā cū illæ significēt ex institutio
ne hominū, manētes deponi possunt, quod si fi
at, dicētur à significatione cadere. Quod autē
hoc nō possit accideret termino mētali, inde
potissimū cōstat, quia cū terminus mentalis,
aut

aut notitia, sit naturale simulacrum eius, cuius est notitia, quocunque tempore daret notitia reddit id cuius est simulacrum.

Terminus vocalis est idem quod vox, quoad aliquid significandum vti: nūr: vt vox homo, animal & similes.

Terminus scriptus est idem, quod scriptura, vt nomen homo scriptum, nomen Leo, & alia id genus.

De termino categorematico & syncategorematico. CAP. III.

Terminus significās duplex est, vnus categorematicus, alius syncategorematicus.

Terminus categorematicus ille est, qui potest esse integrum prædicatum in propositione. vt homo, cum dico, Socrates est homo, & animal, cum dico, homo est animal.

Terminus syncategorematicus est, qui nō potest esse integrum prædicatum in propositione. vt signum omnis, quilibet, & id genus alia.

Definitiones vtriusque termini ex etymologia capi possunt. nam categorematicus terminus vocatur, quia potest esse integrum prædicatum

dicatum in propositione: syncategorematicus, hoc est compredicatiuus, quia per se non prædicatur, nisi addatur termino categorematico.

Vtrum autem nomen adiectiuum possit esse integrum prædicatum, necne, monstratum est à nobis secunda parte animaduersionū in librum terminorum.

Categorema & syncategorema trifariam à sophistis diuidi consuevit. videlicet in categorema officio tantum, & significatione tantum, & officio atque significatione simul. Categorema officio tantum vocant, quod potest esse integrum extremum in propositione, licet non significet aliquid, nec aliqua. vt verbum est, cū dicimus, homo est. Sed verum ne id, an falsum sit, ostendimus secunda parte animaduersionum. Categorema significatione tantum est, quod significat aliquid, vel aliqua, sed non potest esse integrum prædicatū, vt casus obliqui. Categorema officio & significatione, quod significat aliquid, vel aliqua, & potest esse integrum prædicatum, vt casus recti: homo, animal. Similiter syncategorema triplex est, officio tantum, quod est significatione categorema. significatione tantum, quod est officio categorema. officio & significatione

catione simul, quod neque significat aliquid, neque aliqua, neque integrum prædicatū esse potest, vt signa quæ diximus. Opponuntur vero tantum categorema, & syncategorema officio, & significatione simul, cætera enim confunduntur.

De termino complexo & incomplexo.

CAP. IIII.

Rursum terminus est duplex, vnus complexus, alter incomplexus. Complexus (vt pingui Minerua loquar) est plures dictiones congruè se habentes: nam isto pacto definita est a nobis prima parte oratio, quæ idem est cum termino complexo, vt homo est animal, homo albus. Vnde sequitur, quòd voces illæ, homo, equus, leo, non sunt terminus cõplexus, quia licet plures sint dictiones, non se habent congruè, sed ineptè atque incõgruè, nisi sub intellectu cõiunctione putemus equi ualere huic orationi, homo & equus & leo: nã nisi intelligamus coniuunctionem, plures termini sunt, non vnus. Terminus incõplexus, est vnica dictio, vt homo, equiferus, dominus, & id genus alia. Complexus terminus est duplex,

Liber primus.

plex vnus complexus complexione distanti
alius complexus complexione indistāti. Ter
minus complexus complexione distanti est,
cuius partes coniungunturaliqua coniunctio
ne, vel verbo. Verbi gratia, homo est animal.
Socrates & Plato: terminus complexus com
plexione indistanti ille est: cuius partes non
coniunguntur aliqua cōiunctiōe, vel verbo
vt homo albus, homo disputans,

DE TERMINO ABSOLV.
to & denominatiuo. Cap. 5.

Terminus præterea qui significat, duplex
est, vnus absolutus, alius denominatiuus,
vulgo connotatiuus vocatur. Terminus abso
lutus est, qui ab altero non sumit apellationē.
vt nomen homo, nomen leo, & similia. Deno
minatiuum nomen est, quod ab alio sumit ap
pellationem, à quo solo casu differt, vt album
ab albore: nigrum à nigrore, à fortitudine for
tis, à sapientia sapiens. Hæc enim omnia con
notatiua vulgo vocantur, ab Aristotele autē
in antepredicamētis denominatiua. Duplex
est de nominatiuū nomē, vnū denominatiuū
intrinsecè, aliud extrinsecè. Denominatiuum
intrin-

intrinsecè illud est, quod tribuit alteri appellationem aut denominationem essentialem, vt rationale, nam denominatio quã homini tribuit, ab anima sumitur rationali, quæ est pars hominis essentialis.

Denominatiuum extrinsecè est, quod tribuit alteri denominationem accidentariam vt album, nigrum, fortis: omnes enim istæ appellationes sumuntur ab aliquo accidēti, quod possit adesse subiecto, atque abesse sine subiecti corruptione.

Rursam denominatiuum nomen est duplex vnum positiuum, alterum negatiuum. Positiuum tribuit alteri accidens aliquod, vt album nigrum, negatiuum tollit accidens à subiecto vt cæcus adimit visum subiecto, pauper adimit diuitias, caluitium adimit capillos.

**DE TERMINO PRIMÆ
& secundæ impositionis. Cap. 6.**

ADhuc terminus qui significat, duplex est, vnus primæ impositionis, aut intentionis: alter secundæ impositionis aut intentionis.

Terminus primæ intentionis aut impositio
nis

Liber primus,

nis ille est, qui significat rem, aut accidēs rei, vt homo, albus, curro, disputo.

Terminus secundæ intentionis aut impositionis ille est, qui significat dictionem, aut accidens, propriumue dictionis,

Prioris exemplum sit, nomen, verbū, genus, species: posterioris vero, explico, significo, diuido: quæ propria dictionum significant.

Quaerquam autem terminus primæ intentionis & secundæ ad conceptus referantur, intentio enim ad animum pertinet, vnde intendere animū dicimus, sepe numero ad voces, vel scripturas trāsferitur: & pro eodem vsurpatur nomen primæ intentionis, & primæ impositionis, secundæ intentionis & secundæ impositionis.

Appellatur terminus primæ impositionis ille, quo vtimur ad significandum rem, aut accidens rei, quia homines primum voces excogitauerunt, quibus res significarent, atq; alijs hominibus sensa animi exprimerent: deinde vero cū intelligerent vocibus illis quibus utebantur ad rem significandam inesse quædam accidentia, vt declinari per casus sine tēpore, aut flecti per modos & tempora, voces alias excogitauerunt, quibus ea dictionū accidentia significarent: atque ita quasdam dictiones

etiones nomina vocauerūt, alias verba. Idem quoque contingit in cæteris disciplinis, vt in rethorica & logica, quæ magna ex parte in nominibus occupantur.

J De æquiuocis atque vniuocis

CAP. VII.

PRæter modos à nobis explanatos, adhuc terminus qui significat, in duas partes diuiditur: vnus est æquiuocus, alius vniuocus. Terminus æquiuocus, de quo Arist. agit in antepredicamentis, ille est, qui multa significat diuersa ratione, vt nomen canis. Significat enim domesticum canem, & canem sydus, & canem piscem. Nomen etiam homo viuentes homines significat, atque etiam pietos, sed diuersa ratione, hoc est diuersa significatione, aut impositione, aut cõsideratione, alia enim est ratio syderis, alia piscis, alia domestici canis, quatenus isto nomine canis significantur.

Vniuocus est, qui vel vnã tantum rem significat, vt Petrus, cum vnum Petrum: vel plures res eadem ratione significat, vt homo. Eadem enim positione positũ fuit nomẽ homo ad significadũ omnes homines, & illos ratioẽ

D signifi-

significat eadem,

Aequiuocum verò duplex est æquiuocum æquiuocans, & æquiuocum æquiuocatum. Similiter vniuocum duplex est, vniuocans, & vniuocatum. Aequiuocum æquiuocans est nomen æquiuocum, quod diuersa ratione multa significat, vt nomen canis. Aequiuoca æquiuocata sunt, quæ significatur per nomen æquiuocum vt canicula, domesticus canis, & piscis, quæ nomine canis significantur.

Vniuocum vniuocans est nomen vniuocum, quod eadē ratione multa significat, vt nomen homo, nomen Leo. Vniuoca vniuocata sunt quæ significantur nomine vniuoco, vt singuli homines, & singuli Leones,

Rursum æquiuocum duplex est vnum à casu alterum à consilio. Aequiuocum à casu est, quod diuersa ratione multa significat, casu quodam, & non ducta similitudine vnius ex altero, vt Petrus, cum multos significat qui ita appellantur.

Aequiuocum à consilio est, quod diuersa ratione multa significat, atqui vnum significat per similitudinem alterius, vt nomen homo, cum significat homines viuētes & pictos, & nomen canis, cum domesticum, syrus & piscem significat. Cuius rationem reddidimus secunda parte nostrarum animaduersionum in librum terminorum.

De termino communi et singulari.

CAP. VIII.

Terminus rursus qui significat, duplex est vnus communis, alius singularis.

Terminus cōmunis est, qui multa significat vt homo Leo. Terminus singularis, qui vnum duntaxat vt Socrates, Plato.

Istud vero singulare nomen quadruplex est: vnū determinatum, quod vnicam rē atq; illā diffinitā significat, vt Socrates, Plato.

Aliud ex demonstratione, quod cōstat nomine communi, & pronomine demonstratiuo, vt hic homo.

Tertiū ex hypothese quod ex suppositione, & conditione vnum significat: vt Sophronisci filius, significat enim Socratem ex conditione, quia solum Socratem Sophroniscus filium habuit: Mariæ filius Christū significat dūtaxat ex suppositione, quia vnus fuit Mariæ filius Christus I E S V S redemptor noster.

Quartum vagum, vt quidam homo. Sed de his plura diximus in comentarijs nostris in quinque voces Porphyrij.

Cōmune etiā nomen duplex est, vnū transcēdens vulgo appellatur, aliud non transcē-

dens, Transcēdens est, quod omnia significat
Sunt transcendentia, sex res, ens verum bo-
num aliquid, vnum. Quæ significantur hac
dictione, reubau, singula singulis literis eius
dictionis. Hæc de communi & singulari no-
mine sunt satis,

De termino finito et infinito.

CAP. IX.

Omen adhuc quod significat, duplex est,
Nvnum finitum, alterum infinitum.

Nomen infinitum est, quod componi-
tur nomine infinito & negatione infinitate:
vt non homo, non leo.

Duplex est negatio, quod attinet ad hanc
rē, vna negans, altera infinitans. Negans om-
nia quæ reperit, destruit & propositionem cō-
stituit negantem: vt cum dico, homo non est
animal.

Infinitantis vis non progreditur ultra pro-
ximum terminum sed eius tantum oppositū
reddit, & propositionem non facit negatiuā,
vt cum dico, non homo currit. Fit igitur no-
men infinitum ex finito & negatione infini-
tante. Finitum nomen est, quod non constat
negatione, vt homo, Leo.

Finitum

Finitum ea causa vocatur quod finiat, atque decernat statuatque quid illud sit quod significet, vt homo, animal.

Infinitum verò, quia nō definit, neque statuit, quid illud sit, quod significet, vt non homo: tam enim significat id, quod est, quam quod nō est, vt Arist. dixit in cap, de nomine.

De termino collectiuo et diuisiuo.

CAP. X.

ADhuc terminus qui significat est duplex, collectiuus inquam & diuisiuus.

Collectiuus est ille, qui in numero singulari de multis dicitur simul: vt populus, gens, ciuitas.

Diuisiuus vero appellatur qui in numero singulari nō potest simul dici, aut prædicari dē multis. Vt homo significat quidē multa, & de multis potest prædicari, etiā in numero singulari, at non simul, sed de singulis per se, vt cum dico, Socrates est homo, Plato est homo.

Nominum collectiuorum quoddam significat multa inter quæ est ordo, vt ciuitas, quæ est conuentus, atque coetus hominum iure sociatus: aliud vero multa significat inter quæ non est ordo, vt cumulus, gens, & id genus alia.

Liber primus.
De terminis in numero plurali.

C A P. X I.

Actenus quanta maxima breuitate potuimus, persecuti sumus diuisiones terminorum numeri singularis, quæ passim feruntur: restat vt paucis etiam referemus diuisiones terminorum in numero plurali.

Termini igitur sunt in duplici differentia quidam sunt pertinentes, alij impertinentes. Termini pertinentes vocantur illi, quorum vnus infert alterum, vel repugnat alteri. Prioris exemplum, homo, & aptum ad ridendum: posterioris vero, homo, equus.

Termini impertinentes sunt illi quorum vnus non infert alterum, neque repugnat alteri, vt album & dulce. Nam neq; album infert dulce, neq; contra. Rursum album non pugnat cum dulci, nihil enim vetat idem album simul esse, atque dulce: vt lac, butyrum.

Sed prætermisissis impertinentibus, rursum pertinētes diuidamus: Illi sunt duplices: alij pertinētes sequela quia vnus infert alterū, vt homo & susceptiuū disciplinæ: alij pertinentes repugnantia, quorum vnus pugnat cum altero, vt homo, atq; equus. Pertinentes sequela duplices sunt, quidam conuertūtur alij, mini-

mè: conuertuntur qui idem profus significant: vt homo, & susceptiuum disciplinae: nō conuertuntur, qui non significant idem, vt homo, & animal. Qui conuertuntur, sunt adhuc duplices: quidam synonymi qui idem atque eodem modo significant, vt ensis, & gladius, indumentum & vestis. alij nō synonymi, qui licet idem significant, non significant modo eodem vt homo & aptum adridendum.

Repugnantes sunt etiam duplices, quidā oppositi, alij non oppositi. non oppositi sunt qui repugnant solum, quia res diuersas significant, vt homo, equus: oppositi verò, qui preterquam quod res diuersas significant quodā modo inuicem referuntur.

Hi sunt in quadruplici differentia: quidā opponuntur contrariè, alij cōtradietoriè, alij priuatiuè, alij relatiuè.

Opponuntur cōtradietoriè duo nomina, quorū alterū est finitū alterū infinitū. Vt homo nō homo. Leo nō Leo. Cōtrariè opponuntur termini qui significant qualitates cōtrarias: vt album, nigrum: dulce amarum.

Relatiuè, qui duas relationes oppositas dicunt: vt Pater, filius: duplum, dimidium.

Priuatiuè opponuntur duo nomina quorū alterum significat habitum, alterum priuationē eius habitus vt cæcum & videns. **Omnium**

autem eorum quæ aliquo quatuor commemoratorum modorum opponuntur, illud est commune, quod eodem tempore, at que eadē prorsus ratione de eadem re, nullo modo dicuntur quod plane constare possit circumferenti animi per singula genera oppositorum. Hæc sunt, quæ secunda parte terminorum dicenda mihi visa sunt, quod aliquo pacto conducant ad intelligenda, non solum ea quæ à sophistis in summulis traduntur, sed quæ scribit multis locis Aristoteles. Cætera quæ dici hoc loco consueuerunt, quoniam in modum infrugifera sunt, consulto prætermisimus. Rationes verò in contrarium nullas adduximus, ne tenerum auditorem perterreremus, & molesta disputatione efficeremus, ut disciplinas odisset, antequam agnosceret: Quod peccatū frequenter peccant sophistæ. Iam tempus est, ut ad tertiam partem sermonem referamus.

TERCIA PARS DESUPPOSITIONE. CAP. I.

Multæ sunt terminorum proprietates, vel affectiones, potissima verò quatuor: significatio, acceptio, suppositio, prædicatio,

tio, quam vocant sophistæ verificationem. Harum duæ priores significatio & acceptio, terminis conueniunt tam in oratione, quam extra orationem. Nam homo, verbi gratia, siue existat in oratione, siue extra orationem, hominem significat: quia hominem facit cognoscere. Accipitur etiam vox homo pro homine, siue in oratione sit, siue extra orationem. Duæ posteriores solum conueniunt termino in propositione, licet diuersa ratione: nã supponere cõpetit termino existenti in propositione, cuius significatũ existit tempore qđ significatur per copulam eius propositionis. At que ita supponere est terminũ existere in propositione & esse rem quam significat eo tẽpore, quod dicit copula eius propositionis. Quare homo supponit, cum dicimus homo est, fuit erit. Adam verò nõ supponit, cum dicimus Adam est vel erit, sed cum dicimus, Adã fuit Chimera solum supponit, cum dicimus, Chimera cognoscitur, Chimeram imaginamur. Prædicatur verò, aut verificatur terminus cũ est prædicatum in propositione vera & affirmatiua: vt animal, cũ dicimus, hõ est animal, ubi verò aliquid deficit, nõ verificatur terminus. Vnde sequitur quòd hæc se habet vt superius & inferius. Nã qđ verificatur, supponit: quod

Liber primus.

supponit accipitur: quod accipitur significat

Suppositio duplex est, vna propria altera impropria. Propria est qua supponit terminus pro re quam significat naturaliter proprie, vt qua supponit cōceptus hominis pro homine, in propositione mētali: vel qua supponit pro re quam significat ad placitum proprie: vt qua vox & scriptura pro re supponūt. Et hæc propria suppositio alio nomine personalis à sophistis appellatur.

Impropria est, qua supponit terminus pro re quam neq; significat naturaliter proprie neque ad placitum proprie. Hæc est duplex vna translaticia, alia non translaticia. Translaticia est, qua supponit terminus pro re, quā significat per trāslationē: vt qua supponit Nero pro crudeli. Apostolus pro Paulo, vrbis pro Roma.

Non translaticia est, qua supponit terminus pro seipso. Hæc enim impropria est, quia supponit terminus pro re, quam improprie significat, non propria, vt falso putat Naueros, quod nos tertia parte animaduersionum in terminos monstrauimus.

Suppositio propria duplex est, vna cōmunis qua supponit terminus cōmunis, vt qua supponit homo, cū dicimus, homo est animal, alia singularis qua supponit nomen singulare: vt qua

qua Socrates, cum dicimus, Socrates est homo Communis deinde quadruplex est, distributiua, determinata, confusa, copulata. Distributiua, qua supponit nomē commune signo vniuersali affirmatiuo immediate affectum, vel negatiuo mediātē, vel immediātē modo illud signum non impediatur. nam si impediatur, non supponet distributiue, vt cum dico, non omnis homo currit: quod æqui pollet huic, aliquis homo non currit, vel qua supponit homo, cum dico, omnis homo est animal, & homo & animal, cum dico, nullus homo est animal: negat enim omnia signum nullus. Determinata est qua supponit terminus communis, vel nullo signo vel particulari affectus, vt homo currit.

Cūfusa qua supponit terminus cōmunis signo vniuersali affirmatiuo mediātē affectus vt nomē animal, cū dico omnis homo est animal.

Copulata, qua supponit nomen cōmune pluralis numeri signo vniuersali affectum, vt qua supponit nomē apostoli Dei cum dico, omnes apostoli Dei sunt duodecim. Rursum distributiua suppositio duplex est, quædam est pro singulis generum, cū terminus distribuitur pro quouis significato termini cui additur signū vniuersale: vt cū dico, omnis homo est animal

omne

omne animal currit, alia vero pro generibus singulorum, cum terminus communis distribuitur pro aliquo significato cuiusvis speciei, vt cum dico omne animal fuit in arca Noe, cuius sensus ille est, de quavis specie animalium aliquod animal fuit in arca Noe. Hæc de suppositione.

De ascensu et descensu.

CAP. II.

DVæ sunt formæ argumentandi, quibus vulgo probare solemus veras esse propositiones aut falsas, vt interim cæteras taceamus. Altera à Sophistis ascensus dicitur ab alijs inductio, altera descensus, sed appellari reductio potest, de quibus est paucis dicendum. Ascensus igitur est argumētatio, in qua ex particularibus sufficiēter enumeratis vniuersale colligitur. Verbi gratia, hic hō currit, & hic homo currit, &c. ergo omnis homo currit. Dicitur in definitione sufficiēter enumeratis, quia si singularia contenta sub vniuersali non sufficiēter enumerentur, nullam vim habet ascensus seu inductio. Sed quoniam interdum magnum negotium est, omnia indiuidua enumerare solemus addere illam particulam,

Iam, & in cæteris similimodo, qua significamus eodem pacto contingere in illis quæ non sunt à nobis enumerata. Descensus est argumentatio à superiori ad inferiora sufficienter enumerata, vt cum dicimus omnis homo currit, ergo hic homo currit, & in cæteris similimodo.

Vtraque prædicta argumentatio potest effici per singularia determinata, quæ significat rem certam, vt Socrates, Plato, & per singularia ex demōstratione, quæ constant termino communi & pronomine demonstratiuo, vt hic homo. Sed cōmodius & aptius fiunt per hæc, quàm per alia, quia alia accipere difficile est, Interest inter ascensum & descensum quòd ascensu vtimur ad construendum, hoc est probandum veram esse propositionem quã alius falsam putat: descensu vero ad destruendum, id est, ostendendum falsam esse propositionem, quam alij veram existimant. Si quis enim putet istam propositionem, omnis homo est philosophus, veram esse, nos isto pacto optime falsam esse monstrabimur, Omnis homo est philosophus, ergo iste homo est philosophus, & in cæteris similimodo. consequentia est bona, quia est descensus, sed consequens falsum est, ergo & antecedens.

Vt autem intelligamus, quot & quæ sint species

Liber primus.

Species ascensus & descensus, scire oportet, cōiunctionem, & duobus modis accipiā Sophistis: copulatiue, cum coniungit diuersas propositiones, & copulatiu, cum diuersos terminos. Similiter coniunctio vel, bifariam sumitur, disiunctiue, cum disiungit propositiones & disiunctiu, cum terminos. Quadruplex igitur est descensus, atque etiam ascensus: quia quot modis dicitur vnum oppositorū, tot modis dicitur alterum: ascensus verò & descensus opponitur. Alius est descensus copulatiuus alius copulatus, alius disiunctiuus, alius disiunctus. Copulatiuus est, cum ex vniuersali colligimus particularia copulatiue, vt omnis homo currit, ergo hic homo currit, & in ceteris similimodo. Contrario modo definitur ascensus copulatiuus. Fit autem ascensus vel descensus copulatiuus solum sub termino supponente distributiue. Descensus disiunctiuus est, cum ex communi singularia colligimus disiunctiue, vt cum ita dicimus, Homo currit ergo vel hic homo currit, vel hic homo currit & in ceteris simili modo. Ascensus disiunctiuus contrario modo efficitur. Fit autē ascensus, vel descensus disiunctiuus tantū sub termino supponente determinate, vt constat superiori exēplo.

Descensus copulatus est, cum argumenta-

mur

mur à superiori, ad inferiora copulativè, ut omnes Apostoli Dei sunt duodecim, ergo isti & isti (donec duodecim commuteres binos, aut ternos, aut quaternos) sunt duodecim. Vice versa definitur ascensus copulativus. Fit hic ascensus, vel descensus solū sub termino supponente copulativè. Descensus disiunctivus est, cū argumentamur à superiori ad inferiora disiunctivè accepta, ut cum dicimus, omnis homo est animal ergo omnis homo est istud animal, vel istud, vel istud. Ascensus contrario modo fitur. Fit hic ascensus, vel descensus solum sub termino supponente confusè, Huiusmodi tamen ascensus & descensus nullus prorsus est, nemo enim eo utetur unquam, nisi qui communi sensu plane caret.

Animadvertendum tamen est, quod ut ascensus vel descensus vim habeant, & recte colligant, cauere oportet ne prius ascendamus sub termino sub quo posterius est ascendendum vel descendendum. Quare considerare oportet, quod si in aliqua propositione sit terminus supponēs determinate prius debemus ascendere, vel descendere sub illo, quàm sub alio. deinde sub termino supponente distributive, postremò sub termino supponente confusè: si id non obseruemus, ascensus vel descen-

sus

fus vitiosus est. Atque ideo iste ascensus inanis est, aliquis homo est istud animal, & aliquis homo est istud animal, & in cæteris simili modo, ergo aliquis homo est omne animal. Quia ascendo prius sub illo termino animal, qui supponit distributiue, quã sub illo termino homo, qui supponit determinate. datur antecedens verum & consequens falsum, si in natura rerum tantum existant homines. Cauebitur vitium si prius sub illo nomine homo ascendamus, quam sub nomine animal, isto pacto: iste homo est omne animal: & in cæteris simili modo, ergo aliquis homo est omne animal & antecedens & consequens est falsum.

Secundò cum descendimus, debemus diligenter obseruare, vt terminus qui in antecedenti supponebat confuse, eodem pacto supponat in consequenti: alioqui vitiosus ascensus est, & argumentamur à confusa ad determinatam, vt cum ita dicimus, Cuiuslibet hominis oculus non est oculus, ergo istius hominis oculus non est oculus, & in cæteris simili modo. Nomen enim oculus priori loco positum confuse supponit in antecedenti, in consequenti vero determinatè & antecedens opinione Sophistarum verum est, consequens vero planè falsum. Quia verò ascensus & descensus, vt dixi, eò spectant vt probemus aut improbemus
pro

propositiones, considerandū est, quod si ascē-
 su disiunctiuo propositionem aliquam par-
 ticularem probare velimus, vt sit illa vera fa-
 tis est vnam singularem propositionem esse
 veram: quia particularis propositio est vera,
 cuius vna pars est vera, vt aliquis homo est
 philosophus. Vt autē descensu disiunctiuo fal-
 sam probemus esse propositionem, necessa-
 riū est vt omnia singularia sint falsa, quia par-
 ticularis aut indefinita propositio falsa est cū
 quæuis pars est falsa, vt aliquis homo est equus

At verò si ascensu copulatiuo velimus pro-
 bare aliquam propositionem vniuersalem ve-
 rā esse, necesse est vt quæuis pars vera sit, quia
 vniuersalis propositio vera est, cuius quæuis
 pars est vera, vt omnis homo est animal.

Postremo si descēsu copulatiuo velimus pro-
 bare aliquam propositionem vniuersalem fal-
 sam esse, satis est vt sit vna tantum eius pars
 falsa quia vniuersalis propositio est vera cu-
 ius quæuis pars est vera: vt omnis homo est a-
 nimal.

Postremo si descensu copulatiuo velimus
 probare aliquam propositionem vniuersalem
 falsam esse, satis est vt sit vna tantū eius pars
 falsa, quia vniuersalis propositio est falsa cu-

ius aliqua pars falsa est. Ut omnis homo est philosophus. Hæc de ascensu & descensu dixisse sit satis.

J. De relatiuis.

CAP. III.

DE relatiuis non est cur multa dicamur, eorum enim consideratio ad Grammaticos pertinet: solùm autem oportet indicare, qua in re eorum suppositio à cæterorum nominũ suppositione sit diuersa: quod vt aperiãmus, sciendum est, quòd tamen si reuelatiuum dependentem significationem habeat ab antecedenti (significat enim rem quæ per antecedens significatur, vt cũ dicimus, Petrus currit: & ille mouetur) non pendet relatiui suppositio ab antecedentis suppositione: siquidem fieri potest, vt supponat relatiuum, vbi antecedens non supponit, verbi gratia, Adam est, & ille fuit: & præterea supponit antecedens quãdo non supponit relatiuum, verbi gratia, Adam fuit, & ille est.

Relatiuum igitur quodcunque illud sit modo reciprocum non sit, supponit secundum rationem signi quod suscipit, more cæterorum terminorum, distributiue quidem cum proximè

ximè afficitur signo vniuersali affirmatiuo, aut negatiuo mediate vel immediate vt homo currit, & omnis ille mouetur. determinate, cū nullo signo, aut particulari afficitur, vt homo currit, & ille mouetur. confuse, cum mediate suscipit signum vniuersale affirmatiuū vt homo currit, et omnis leo, est ille.

Relatiuum verò reciprocum sui, & suus. præterea ipsemet, supponit eadem specie suppositionis, qua supponit eius antecedens, determinate quidem vt homo est ipsemet. homo videt se. distributiue, omnis homo videt se, aut est ipsemet.

Relatiuorum verò reciprocorum illud est proprium, vt cum descendimus sub antecedenti, descendamus sub relatiuo, & hæc causa est, cur relatiui reciproci suppositio vulgò vocatur sigillata.

Quamuis autem supponat reciprocum relatiuum eadem specie suppositionis, qua supponit eius antecedens quo tempore antecedens distribuitur, non licet loco relatiui collocare antecedens distributum, verbi gratia, cum dico omnis homo est ipsemet, non possum dicere, omnis homo est omnis homo. At vero pro relatiuo vti possumus antecedenti non distributo, & pro eo quod est, omnis homo est ipsemet

Liber primus,
dicere, ōnis homo est homo. Hęc de relatiuis.

De ampliatione. CAP. IIII.

Praeter affectiones aut proprietates quarū
cap. i. mētionem fecimus, quæ terminis cō-
ueniunt in oratione, sunt etiam alia eorū-
dem terminorum affectiones, quarum saepe-
numero Sophistę meminerunt. Sunt illæ tres
ampliatio, restrictio, status.

Stare dicitur terminus, cū neq; dilatatur,
neq; constringitur, quod termino inest, dum
est in ppositione, cuius copula est præsens
temporis, vt homo est animal.

Restrigitur, cum ratione copulæ, aut cuius-
piam alterius nominis, pro paucioribus sup-
ponit, quàm alias supponere consuevit: Vt cū
dico, homo est, & fuit. Nomē homo restringi-
tur, quia si nō copularetur vtrumque tempus
homo pro pluribus hominibus supponeret,
quàm reuera supponit. Vel cū dico, aliquis
homo currit: & homo ratione signi accipitur
tantum pro masculis. Ampliatur, cum suppo-
nit in propositione mediante verbo significā-
te plures temporis differentias sub disiunctio-
ne. Vt homo in hac propositione homo est,
vel fuit: est vel erit: potest esse.

Am

Ampliandi verò præcepta hæc sunt : primū copula de presenti coniuncta copulæ de præterito ampliat terminū ad illud quod est, vel fuit: Vt cum dico, homo est, vel fuit animal. Secundum, copula de præsentī cōiuncta copulæ de futuro ampliat terminum ad illud quod est, vel erit. Vt cum dico, Antichristus est, vel erit animal.

Tertium, potest. & verbalia, in bile, quia potentiam dicunt, ampliat ad quatuor tēporis differentias, Verbi gratia, homo potest currere, homo est generabilis.

Vfus verò qui ex ampliatiōe à nobis capi potest, quatuor potissimum præceptis explicatur. Primum est, à non amplo ad amplū affirmatiuè valet consequentia: vt homo currit ergo cucurrit, vel curret, vel potest, currere.

Secundum à non amplo ad amplum negatiuè non valet consequentia: non enim consequitur, non currit, ergo non cucurrit, vel nō curret, vel non potest currere.

Tertium, ab amplo ad non amplum negatiua bona est consequentia. Consequitur enim, nō potest currere, ergo non cucurrit, neq; curret, neque cucurrit. Quartū, ab amplo ad non amplū affirmatiuè non valet cōsequētia, Nō enim

consequitur, potest currere, ergo currit vel curret.

Verum ut præcepta vera sint, necessariū est in antecedenti, & consequenti, eisdem esse terminos: nā si illi mutentur, arguēt ad rationem vitiosa est: ut cū dico, homo currit, ergo omnis homo potest currere. Potest enim dari antecedens verū, & consequens falsum, solū quòd signū subiecto adiectū sit. Deinde intelligere necessariū est quòd in verbis explicuimus, simplicibus etiā nominibus posse accommodari, quæ hac parte magnā cum verbis habent affinitatē: nā ab inferiori ad superius valet consequentia affirmatē (Species enim cōstruit genus) ut est homo, ergo est animal: at nō valet negatē, quia species nō destruit genus: nō enim rectē colligas, nō est homo, ergo nō est animal. A superiori ad inferius valet consequentia negatē, genus enim destruit speciē, ut nō est animal, ergo nō est homo: at vero à superiori ad inferius affirmatē consequentia nō valet, quia genus nō cōstruit speciē. Non enim rectē colligas est animal, ergo est homo.

Hinc sequitur falsum esse quòd vulgo Sophistæ ferūt, verba significatia actū animi in ternū ampliari antecedentes & consequentes
termi

terminos ad quinque differentias temporis, alioqui enim legitima esset illa argumentandi ratio . Est , ergo cognoscitur, non cognoscitur, ergo non est . Sunt enim præcepta commemorata firma atque perpetua . atqui ista arguendi forma, vt plane constat parum efficax est. Sed de ea re plura diximus in tertia parte animaduersionum in terminos. Hæc de ampliacione sint satis, nunc de restrictiōne pauca dicamus.

Restringsendi forma triplex est , prima est, Inferius additum superiori restringit superior, Vt cum dico, animal homo, vsurpatur enim animal tantum pro homine. Secūda, adiectiuum adiunctum substantiuo restringit vim substantiuui, vt cū dicimus, homo albus . Prius enim homo pro quouis homine, nunc pro albo duntaxat vsurpatur.

Tertia, obliquus casus additus recto restringit rectum, vt cum ita loquimur, Leo hominis leo nunc non pro quouis Leone accipitur sed pro eo tantum qui ab homine possidetur . Illud tamen silentio prætereundum non est, quòd cum rectus præcedit obliquum, dicitur determinatio, aut acceptio vnica, quia vterque terminus pro vno reputatur, & vtrique vnus ascēsus atq; etiam descēsus vnus debetur

quando vero antecedit obliquus, sequitur re-
ctus, vocatur determinatio aut acceptio non
vnica, quia duplex ille terminus, nō vnus pu-
tatur, & vtrique debetur proprius ascensus, at-
que descensus. Duorum autem terminorum
is, qui restringitur, determinabile appellatur,
qui vero restringit, determinatio. Exempla
aperta sunt.

Præter ampliationem restrictionem, atq;
statum Sophistæ tres alios terminos excogi-
tauerunt tribus terminorum proprietatibus
explicandis accommodatos, sunt ille, aliena-
tio remotio, diminutio.

Alienatio est translatio termini à propria
significatione ad impropriam. Nam cum di-
co, homo pictus, nomen homo alienatur, quia
à propria significatione, qua vsurpari solet
pro hominibus viuentibus, ad impropria trās-
fertur, qua significat homines pictos. Remo-
tio est detractio integræ suppositionis termi-
ni, vt cū dico homo irrationalis. Homo enim,
antequam adderetur particula, irrationalis,
supponebat pro homine ea adiecta amplius
pro homine supponere non potest.

Diminutio est detractio part̄ is suppositio-
nis, vt cum dico album secundum dentes, de-
trahitur enim albo pars suppositionis, & eius
gratia

gratia pro æthiope supponit pro quo nō sup-
 poneret, nisi particula illa adderetur: & qui-
 dem consequentia non valet à dicto secundū
 quid ad dictū simpliciter, quādo diminuit
 quod addijcitur: non enim sequitur, est albus
 secundum dentes, ergo est albus: valet, quan-
 do adiectio non diminuit vt est homo albus,
 ergo est homo. Hæc de ampliatiōe sint atis.

De appellatione.

CAP. V.

PRæter ea quæ hætenus à nobis rela-
 ta atque etiam explicata sunt, Dialectici
 appellationem inuenerunt: vt explanarent
 quō pacto adiectiua cum adiectiuis, aut etiã
 cum substantiuis nominibus cohæreant: sæpe
 numero enim adiectiuū multa significat, vt
 magnus, corporis atque animi magnitudi-
 nem: bonus, morum bonitatem atque etiã pe-
 ritiã, quâ significatione bonus & magnus phi-
 losophus dicitur. Vt ergo intelligamus quan-
 do adiectiuum, aut denominatiuum nomen
 tribuitur alteri vna ratione, & quando altera
 appellatio excogitata est: quæ isto pacto dif-
 finiri potest. Appellatio est applicatio aut a-

Liber primus.

cōmodatio significati vnius termini connota
ui, aut denominatiui ad significatū alterius.
Vt cum dico Socrates est magnus Philoso-
phus, aut Socrates philosophus est magnus.

Hæc duplex est, vna realis, vt aiunt, altera
rationis. Appellatio realis est applicatio acci-
dentis realis, vt adhibitis exemplis constat:
rationis verò, est applicatio accidentis ratio-
nis: hoc est eius accidentis, quod sola constat
intellectus operatione: vt homo est species: a-
nimal est genus.

Quatuor vero sunt precepta quibus vniuer-
sa appellatio explicatur. Duo quidē seruiūt
explicandæ appellationi reali, duo alia ex-
plicandæ appellationi rationis. Primum præ-
ceptum appellationis realis est. Si ex parte
prædicati sit nomen denominatiuum, aut cō-
natiuum, pro subiecto verò sit nomen substā-
tium cum adiectiuo, prædicatum appellat
supra substantium, non supra adiectiuum:
vt cum ita loquimur Petrus magnus est, Logi-
cus, non significamus Petrum esse peritissimū
Logicæ, sed quod sit magnus corpore. Secun-
dum præceptum, Si pro prædicato ponantur
duo nomina cōnatiua, aut denominatiua,
pro subiecto substantium, adiectiuum appel-
lat suum significatim supra alterū adiectiuū:

Vt

Vt cum dico, Socrates est magnus Logicus. Significo enim Socratē esse Logicæ admodū peritū. Tertiū præcepto, si pro predicato ponatur nomen secundæ impositionis pro subiecto nomen primæ nomen secundæ appellat præcipuum subiecti, non minus præcipuum significatum: vt cum dico, homo est species, significo quod ipsa natura humana est species non singuli homines. Quartum, verbum significans internum mentis actum appellat actionem supra sequentes terminos, non antecedentes, Vt cum dico video Papā, intelligo enim qua Papa est cognosco patrem, qua pater est. Patrem video, non qua pater est, vnde non sequitur, Socrates est magnus Logicus, ergo & est magnus, & est Logicus. Peccat argumentum fallacia compositionis & diuisionis.

Neque sequitur, video Papam, ergo
Papam video, variatur enim appellatio, vt vulgo dicitur.

Finis libri primi,

AD LECTOREM.

*P*etrus Hispanus, vir non omni-
no literarum ignarus, cum in-
telligeret difficile admodum
dialecticam Arist. à peuris per-
cipi posse propter rerum varietatem & ob-
scuritatem verborum necnon magnitudi-
nem sententiarum, summam quandam cõse-
cit, in qua breui sermone cõplexus est, quæ
Arist. in libris de dialectica editis scripserat,
quam quòd exigua admodum esset non sum-
mam, sed summulam dialecticæ vocavit,
quasi dixeris exiguam summam. illam in
multas partes diuisit, vt sunt multi libri,
quos Arist. de dialectica composuit: harum
partium, Sophistæ bonarum literarum egre-
gij perturbatores non nullas arripuerunt:
eas videlicet, in quibus liberius possent
euomere ineptias suas (ita enim lubet appe-
pellare

pellare effrenem copiam rationum atque
argumentorum futilium, quibus chartas
expleverunt) illæ potissimè sunt quinque,
quas his nominibus appellauerunt, termi-
nos. Primum tractatum, Exponibilia, In-
solubilia, atque Obligationes. Quæ omnia
primum omnium discipulos, atque audito-
res suos docent. In terminis explicant voces
quasdam partim à se excogitatas, partim
velut per somnium acceptas ab optimis au-
toribus. In primo tractatu persequuntur
oppositiones enuntiationum, in qua re ex-
plicanda vehementer intendunt ingenij vi-
res. In exponilibus student explanare enun-
tiationes quasdam obscuras, ut ijs videtur,
quod constant signo aliquo, quod reddat
enuntiationes illas intellectu, & cognitu
difficiles. In insolubilibus rationem inire,
atque docere conantur explicandi quoddam
aliud

Prefatio.

alius genus difficilium atque impeditarū
enunciationum. Demum in obligationibus
quasdam leges, perturbatas tamen & sine
delectu vllō tradunt, quibus qui respon-
det seruire debet, si velit secundum artis
dialecēt. præcepta disputare. Hæc insania
quorundam hominum culpa tā longè, late
que processit, vt nihil aliud publice docere
tur in Scholis ducentis proximis annis.

Diuino tamen numine, diligentia etiam
bonorum atque sapientium virorum, no-
stris his felicissimis (si cum retro actis con-
ferantur) temporibus fœda ille atque in-
auspicata literæ, fūco deprehensō contemni
cœperunt, melioresque scriptores euolui et
tractari tam diligenter, vt in Germania
Gallia, Flandria, Italia, ne exigua quidem
reliqua sit summularum, imo verò totius
Barbariei memoria. Sola Hispania nenas
ample-

amplectitur, Enzinas, Naueros, dulardos
in prætio habet. In primis vero Salmantica
et Complutum, nam Coimbrica et Valen-
tia hac parte cæteras nationes, quas dixi,
sequuta est. Quamquam autem Salmanti-
ca et Complutum summulas publice istas
doceat aut verius literarū laruas, atque
porteta vtrobiue profecto multi sunt, atque
illi oēs ingenio et literis clarissimi (quos si
res posceret, recensere possem) qui grauiter
dolent, nullo loco bonas haberi literas, et
sublimi malas et perniciosas. Quod illi nō
in sermone tantū familiari testantur, sed
cum lachrymis interdum in Gymnasijs, et
pro concione. Hi, partim quod grauioribus
occupationib. sint impediti, partim quod de
uorare non facile possint profitēdi istas di-
sciplinas molestiā, tamen si cupiāt maxime
succurrere labētibus studijs, aut potius col-
lapsis

Præfatio.

lapsis non possunt. Cæterum quod possunt, efficiunt, hortantur enim iuvenes ad laborem ferendum idoneos, atque etiam gloria cupidos ad expurgandas istas artes, & succurrendum communibus studijs. Horum ego tantorum virorum votum, petitioneque honestissimam arbitratus, accepta liberalium artium cathedra, apud me statui, quantum in me esset, eorundem voluntati morem gerere. Et quidem si per amplissimam Academiam mihi licuisset, ex Gymnasio, Summulis (quas vocant) prorsus relegatis, atque Isagoge perlecta, statim ad Aristotelem principem philosophiæ curam omnem meam, atque studium transtulisset, eundemque auditoribus meis quam possem, diligenter interpretarer. Verum cum intelligerem longe aliam esse sententiam amplissimi, sapientissimique nostri

Gymna-

Gymnasia, mutata mente priori, vagari cœpi per amœnos scilicet campos terminorum & summularum, in quibus cum multa reperirem falsa multa extranea, difficilia admodum multa, præsertim pro captu rudis iuventutis. postremo ferme omnia in rugifera, atq; ad ea intelligenda, quæ Aristoteles scribit in libro de Dialectica & philosophia parum accommodata, confectis prius animadversionibus in libros summularum decreui, quando omnino auferre de medio non poteram (quod ego vehementer optabam) tot ingeniorum cruces, plerisque detractis in compendium redigere, quæ vberiori sermone in lib. summularum traduntur, vt si per tempus non liceret restituere. Diale. auditoribus summulas, summam saltem summularum illis conficerem. Publice igitur perlecto laco. Naueri libello, compendium

F. dium

Praefatio.

dium terminorum confeci. Ea re peracta,
eo animū appuli, vt reliquæ etiam partis
summularum compendium facerem, vt, si
non omnino, magna saltē parte laboris pro
fessores istarum literarum, atque etiam au
ditores liberarem.

CAP. I.

CONTINET PRO
POSITVM NOSTRVM
in hoc libro.

N hac secunda parte summularū quæ primus tractatus vulgò dicitur, de tribus rebus potissimum disputari solet, atq; etiam à me disputabitur, sunt illæ. Oppositio, æquipollentia, conuersio. Primo verò loco de oppositione disseritur: quæ quoniã in categoricis & hypotheticis propositionibus reperitur, de oppositione propositionum utriusque generis disputatur. Et quoniã categorica oppositio diuersa est in enuntiationibus modalibus ab ea quæ est in enuntiationibus quæ vacât modo, de vtraque parte categoricæ oppositionis agitur. Sed primum omnium de oppositione in commune agemus, deinde de singulis partibus oppositionis, Hæc vt efficiamus commodius, proponendæ statim sunt quædam diuisiones propositionum.

Continet quasdam diuisiones pro-
positionum necessarias ad op-
positionem faciendam.

Prima diuisio.

Propositiones sunt in triplici differentia,
P quaedam participant utroque extremo,
quaedam altero tantum, alia neutro. Parti-
cipant utroque extremo illae quae eisdem ter-
minis efficiuntur: ut homo currit, homo non
currit, homo est animal, animal est homo.
Participant altero illae, quae non habent utru-
que terminum, sed alterum duntaxat, modo
subiectum, modo predicatum, ut homo est a-
nimal, homo disputat, homo est animal, e-
quus est animal.

Secunda diuisio.

Propositionum participantium utroque ex-
tremo quaedam participant utroque extre-
mo

mo eodem ordine, quædam ordine diuerso.
Eodem ordine participant utroque extremo,
illæ propositiones, quæ habent idem subiectum
& idem prædicatum: ut homo est animal, ho-
mo non est animal. Ordine conuerso quæ ita
se habent, ut subiectum vnius sit alterius præ-
dicatum: ut homo est animal, animal est homo.

Tertia diuisio.

Propositionum participantium utroque
extremo secundum eundem ordinem, alię
sunt contradictorię, alię contrarię, alię
sub contrarię, alię subalterne. Contradictorię
sunt duę propositiones, quarum vna est vni-
uersalis, altera particularis, vna affirmans, al-
tera negans, ut omnis homo est animal, ali-
quis homo non est animal: nullus homo est
animal, aliquis homo est animal. Hoc autem
verum est quando subiectum est commune,
quia si sit singulare in vna, in altera oportet
etiam ut sit singulare: ut Socrates currit: So-
crates non currit: & quæ sunt singulares pro-
positiones solum opponuntur contradictorię
contrarię sunt duę propositiones vniuersales,
quarum vna affirmat, altera neget: ut nullus

homo est animal, omnis homo est animal. sub
 contrariæ sunt propositiones particulares,
 vel indefinitæ quarum altera ait, altera negat
 vt aliquis homo currit, aliquis homo non cur-
 rit, homo currit, homo non currit. Subalterne
 sunt duæ propositiones affirmantes, aut negã
 tes, quarum altera est vniuersalis, altera parti-
 cularis, vt omnis homo currit aliquis homo
 currit: nullus homo currit: aliquis homo non
 currit. Dicuntur autem subalternæ quia vna
 sub altera ponitur, nēpe particularis sub vni-
 uersali: quemadmodum subcontrariæ vocan-
 tur particulares propositiones quia ponuntur
 sub propositionibus contrarijs: nam ista pro-
 positio homo currit, sub ista collocatur, omnis
 homo currit: & hæc homo non currit, sub illa,
 nullus homo currit.

Est autem illud considerandum, quanuis
 speciem commemoratarum propositionum
 participare debere vtroque extremo secun-
 dum eundem ordinem: est enim illud omniū
 commune.

CAP. III.

De oppositione in communi.

EX tertia diuisione propositionum colliguntur species oppositionis, de qua est nobis in presentia differendum, vt genere cognito facilius singulas formas atque species oppositionis cognoscamus,

Oppositio igitur (vt ex Aristotelis licet colligere lib. de interpretatione. lib. 1. de posteriori resolutione, & 1. lib. Elenchorum) est affirmatio & negatio eiusdem de eodē: Sophistę addiderunt, repugnantes veritate tantum, aut falsitate tantum, aut veritate & falsitate simul. Ex hac diffinitione oppositionis colliguntur tria esse necessaria, vt duę propositiones opponantur. Primum est, vt altera affirmet, altera neget: nam si vtraque affirmet aut neget vtraque, non opponentur. Id vero intelligendum est, non de quauis copula quę existit in propositione, sed duntaxat de copula præcipua: nam copula minus præcipua, quã Sophistę vocant implicationis, mutari nõ debet, sed manere eodem pacto in vtraq; propositione. Contradictorium enim huius Socrates qui legit, docet: non est illud, Socrates qui non legit, non docet: sed, illud: Socrates qui legit, non docet. Similiter contradictoriũ huius, qui non legit, docet illud est, qui non legit, non docet. Ratio est, quia cum implicatur

copula efficitur pars extremi, quare debet manere eadem ratione in vtraque propositione: quia si mutaretur, propositiones non participarent vtroque extremo,

Requiritur secundo vt sit vtraque propositio eiusdem de eodem: id est habeat idem subiectum & idem predicatum re, & nomine, quod vniuocum appellant: quia alioqui non opponentur illę propositiones, quare hęc non sunt oppositę, canis currit, canis non currit: quia tamen si idem habeant subiectum nomine, est illud quidem diuersum re, hoc est, equiuocum. Similiter istę, ego sum Petrus, ego non sum Petrus, quę proferantur à duobus, oppositę non sunt: quia subiectum, ego, diuersum est in vtraque propositione, atq; equiuocum.

Si querat aliquis, vtrum impediatur oppositionem propositionum non habere idem subiectum nomine, cum habeant idem subiectum re, mihi ita videtur, propositiones illas quę habent idem subiectum re, diuersum tamen nomine, vt ensis est acutus, gladius non est acutus, oppositas esse de lege, licet non sint oppositę de modo enuntiandi sed de ea re dicemus paulo inferius.

Requiritur tertio, quod repugnent veritate tantum, vt contrarię, quę simul verę esse

se non possunt, aut falsitate tantum, vt subcō-
trarie, quę non possunt esse falsę; aut veritate
simul & falsitate, vt contradictorię. Ex quo
infertur quod propositiones subalterne non
sunt oppositę, atque id duplici nomine, tum
quia vna non est affirmatio, altera negatio,
sed vtraque asserit, aut negat: tum etiam quia
neque veritate, neque falsitate pugnat, nihil
enim prohibet duas istas propositiones sub-
alternas, omnis homo est philosophus, aliquis
homo est philosophus, simul esse veras: simul
etiam falsas: atque etiam particularem verā,
& vniuersalem falsam esse.

Obijciat fortasse quispiam si propo-
sitiones subalterne oppositę non sunt, cur Petrus
Hispanus illas cōnumerat inter reliquas pro-
positiones oppositas? & cur oppositas diuidit
etiam in subalternas? verum hęc obiectio faci-
li dilui potest, siquidem Petrus Hispanus isto
loco non diuisit oppositas propositiones in
istas quatuor partes, sed solum propositiones
quę participant vtroque extremo secundum
eundem ordinem: neque refert subalternas
inter oppositas, quòd sint oppositę, sed quod
participent more ceterorum oppositorū vtro-
que extremo ordine eodem.

His tribus adijciunt etiam quartum sophi-

istæ, illud est, quod vt propositiones sint oppositæ debent termini in vtraque eodem pacto supponere, ampliari, restringi, appellare, quia si horum quidpiam desit, oppositæ propositiones non erunt. Quare istæ propositiones homo est species, nullus homo est species, non sunt oppositæ: quia terminus, homo non supponit in vtraque eodem modo, sed diuerso. Nam in affirmatiua supponit nomen homo suppositione immobili, quia non licet sub illo termino facere ascensum, aut descensum: in negatiua vero mobili: quia licet sub eo ascendere & descendere.

Similiter istæ non opponuntur Socrates legit, Socrates non legit, quia in affirmante nomen Socrates, autoribus Sophistis, supponit pro Socrate qui est, vel fuit: in negatæ pro Socrate tantum qui existit. Alio etiam titulo illæ duæ propositiones non opponuntur, illo videlicet, quod non sint eiusdem copulæ, vel eiusdem temporis, quod est necessarium, vt propositiones opponantur.

Tertiò, istæ nõ opponuntur, aliquis homo differit omnis hõ non differit: si in priori homo accipiatur pro viris tantum, in negatiua vero pro viris, & foeminis. Scimus enim nomen homo duplicis esse generis masculini in quâ
& fœ

& fœminini, ratio cur illę nō opponuntur, ea est, quia in altera restringitur nomen homo, in altera minimè.

Quarto, istæ non opponuntur Socrates vidit Papam, Socrates Papam non vidit: quia in priori quæ affirmat, verbum, vidit, appellat actionem supra Papam, vt Papa est, atque ita eius sensus est, Socrates vidit Papā vt Papam, in negante verbum, vidit, non appellat actionem suam supra Papam, vt Papa est, atque ita sensus eius est, Socrates hominem vidit, qui reuera Papa erat, atqui non agnouit illum esse Papam. Quare in vtraque non seruat eadem appellatio.

Postremò debet seruari idē modus in vtraque qui possit variare veritatem aut falsitatē propositionis. Quare istæ non opponuntur, Socrates tarde currit, Socrates velociter non currit, quia modus, tarde, mutatur.

Verum ista omnia quæ ex sententia sophistarum retulimus, comprehenduntur illa particula, eiusdem de eodem. Vbicunque enim nomē equiuocum est subiectum vel prædicatum, non est sane idem terminus, re scilicet, & nomine, rursus vbi copula implicata mutatur: præterea quādo non seruat eadē suppositio ampliatio restrictio, appellatio, modus.

Sin

Liber secundus.

lefin
Singula enim hæc diuersum constituunt subiectum, atque prædicatum, & integram propositionem. Quare si recte intelligatur finitio oppositionis, superuacaneum fuerit ista adijcere. Quò spectās Aristoteles cap. 4. lib. Perihermenias, proposita diffinitione contradictionis, adiecit & quæcunque diximus ad uitandas molestias sophistarum. Si enim idem de eodem prædicatur uniuoce, affirmatio & negatio oppositæ erunt.

CAP. IIII.

Qua ratione singule species oppositionis sint constituende.

Actenus diximus in commune quid esset necessarium, ut propositiones opponerentur: nunc tēpus est, ut doceamus, quid nam sit necessarium, ut propositiones contradictoriæ, contrariæ, aut subcontrariæ sint. Incipiens autem ab oppositione contradictoria, de quo constituimus hoc primum præceptum, Ut sint propositiones contradictoriæ eandem est, ne idem terminus maneat in utraque propositione distributus, aut in distributus: sed qui in vna distribuitur: non debet distribui in altera: ut planè cōstat in his, omnis
homo

homo currit, aliquis homo non currit. Nam si maneat idē terminus distributus in vtraque non opponentur contradictorie: verbi gratia omnis homo currit, nullus homo currit: neque si maneat indistributus, vt in istis, homo currit homo non currit,

Secūdam præceptum, vt propositiones contradicāt, terminus qui in vna distribuitur respectu confusi, debet in altera supponere determinatē: vt homo, cum dico, omnis homo est animal, homo non est animal. Verum si distribuatur terminus respectu determinati, in cōtradictorio debet supponere cōfuse, vt homo, in his caput quiuis homo habet, quod uis caput homo non habet. Hoc autem intelligendum est, quando primus terminus non afficitur negatione: vt cū ita constituo cōtradictionem, nullum caput quiuis homo habet. Negatio enim omnia negat.

Tertium præceptum. Vt propositiones contrariæ sint, non debet idem terminus manere in vtraq; indistributus: atq; ideo iste, cōtrariæ sunt, omnis homo currit, nullus homo currit. Si enim idem terminus indistributus maneat propositiones contrariæ non sunt, vt homo currit, homo non currit,

Quauis autem impedimento sit, ne propositio-

Liber secundus.

sitiones sint cōtrariæ, eundem terminū in vtraque propositione manere indistributū, necessarium nō est, vt omnes termini in vtraque distribuātur: vt in his plane cōstat, omnis homo currit, nullus homo currit.

Quartum præceptum. Vt sint propositiones subcontrarię, non debet idem terminus manere in vtraque distributus. Quare istæ subcōtrarię sunt, homo currit, hō non currit: si enim idē terminus in vtraque distribuatur, propositiones subcontrarię nō erunt. u. g. omnis homo currit nullus homo currit.

Vltimum præceptum, vt propositiones subalternæ sint, in particulari propositione non debet aliquis terminus distribui qui nō sit etiam distributus in vniuersali: nam si id contingat, propositiones subalternæ non erunt. Istæ enim propositiones, omnis homo est animal, aliquis homo est omne animal, subalternæ non sunt. ratio est duplex, vna quia si in particulari propositione terminus distribuatur, qui non sit in vniuersali distributus, ratione illius termini particularis propositio subalternans redditur. Altera est quia eius rei gratia vniuersalis erit vera, & particularis falsa, quod pugnat cum lege subalternarum, & præterea a subalternante, hoc est vniuersali, ad
sub

subalternatam, id est particularem, non valebit cōsequētia, quod maximā absurdū est.

Veruntamen vt hæc præcepta, quæ de singulis partibus oppositionis à me tradita sunt plenius constare possint, pauca quædā considerare oportet. Primum est, quòd categorema duplex est, vnum vniuersale, alterū particulare. Categorema vniuersale est terminus communis distributus, vt homo cum dico, omnis homo, nullus homo. particulare est terminus communis indistributus, vt homo.

Syncategorema etiam est duplex vniuersale, & particulare. Vniuersale est signum vniuersale: vt omnis, nullus, coiunctio, &. atque inter modos duo illi impossibile, & necesse. Particulare, aliquis, aliquis non, coiunctio, vel: duo illi modi possibile, contingens. Cum ergo dicimus non debere manere idem vniuersale, neque idem particulare in contrarijs tā intelligitur nostra sententia de vniuersali & particulari categoremate, quam syncategoremate: vtrumuis enim pari ratione dissoluit oppositionem.

Rursum animaduerte, quæ terminus qui supponit suppositione immobili, neque est vniuersalis, neq; particularis: atq; ideo nō debet mutari, sed manere idē in vtraque ppositiōe

vt

vt nomen homo, cum dico, homo est species
 homo non est species. cōfetur enim hoc loco
 nomen homo singulare, quia cum supponat
 immobili suppositione, non licet sub eo face-
 re ascensum, neque descensum.

Præterea nomen commune cum signo di-
 stributivo quando efficitur pars extremi, nō
 cōfetur vniuersale vniuersaliter acceptū, quia
 sub eo non licet facere ascensum, neque descē-
 sum, atque ideo debet eodem pacto manere
 in vtraque propositione cōtradictoria, vt cū
 dico, quod est omnis homo non currit.

Signa autem in completa partim sunt vni-
 uersalia, partim particularia, vt omne, neuter
 vterque. Ista enim propositio omne animal
 fuit in arca Noë, hunc sensum facit, de qua-
 uis specie animalis aliquod animal fuit in ar-
 ca Noë. vbi species distribuuntur, indiuidua
 particulari suppositione supponūt. Vterque
 homo currit, id est aliquorū duorum quiuis,
 Neuter, aliquorum duorum nullus. Quare in
 constituenda oppositione contradictoria, di-
 ligenter curandum nobis est, vt particulare
 in vniuersale, & vniuersale in particulare mu-
 tetur.

Postremo sciendum est, quod duo sunt ge-
 nera propositionum oppositarum, vt obiter
 attigi

attigimus paulo superius, quædam opponuntur de lege, aliæ de modo enunciandi, Cōtradiçtorix de lege sunt quæ seruant legem cōtradiçtoriarum, hoc est non possunt simul veræ esse aut falsæ. Contrariæ de lege, quæ seruant legem cōtrariarum, hoc est vera simul, esse nequeunt, subcontrariæ de lege, quæ nō possunt esse falsæ, etiã si altera non sit vniuersalis, particularis altera: aut vtraque vniuersalis: aut vtraque particularis. De modo enuntiãdi cōtradiçtorix sunt (atque idem est, iudicium de contrarijs, & subcontrarijs) quæ præterquam quod seruant legem cōtradiçtoriarum, altera est vniuersalis, altera particularis. Hęc distinctio, oppositarum propositionum cōspicitur, vt intelligamus, quod tametsi propositiones, in quibus idem terminus manet distributus, aut indistributus in vtraque propositione cōtradiçtorix non sint, cum non seruent legem cōtradiçtoriarum (possunt enim dari simul veræ, aut simul falsæ) aliquo alio genere oppositionis opponuntur. Nã si manet idem terminus in vtraque distributus, efficiuntur propositiones illæ contrariæ de lege, quia seruant legem propositionum contrariarū: cum possint dari simul falsæ, non possint esse simul veræ: vt omnis homo est omne animal: ali-

G quis

quis homo non est animal. o. u. q. 2. u. q. 1. u. q. 2.

Si verò maneat idem terminus in vtraque indistributus efficiuntur subcontrariæ de lege, ratione illius termini: quia possunt dari simul veræ, non possunt esse simul falsæ, vt omnis homo est animal, homo animal, non est. Non sunt tamen illæ contrariæ neque subcontrariæ de modo enunciandi, quia neque vtraque vniuersalis est, neque particularis vtraque, sed vna est vniuersalis, altera particularis.

Si querat aliquis quam ob causam, quando in vtraque propositione manet idem terminus distributus, duæ illæ propositiones quæ desinunt esse contradictoriæ, potius efficiantur contrariæ de lege, quam subcontrariæ, quando vero desinunt esse contradictoriæ, quia idem terminus manet indistributus in vtraque, potius efficiantur subcontrariæ de lege, quam contrariæ: huic nos duplicem causam assignamus quæstioni: vnæ est, quia quando manet idem terminus distributus in vtraque, magis accedunt propositiones eo titulo ad contrarias, quæ sunt vniuersales propositiones, quam ad subcontrarias. Altera est, quia vniuersale proprius accedit ad falsum, quam ad verum: particulare vero proprius

pius

pius accedit ad verum, quàm ad falsum. Propositionis enim vniuersalis falsa redditur vna tantum eius parte existente falsa : at vera si omnes partes veras oportet esse . . Propositionis particularis vera redditur vna tantum eius parte existente vera, falsa non est, nisi omnes eius partes sint falsæ. Quia ergo vniuersale proprius ad falsum accedit, quàm ad verum, propositiones in quibus manet idem terminus distributus, potius efficiuntur contrariæ quia possunt simul esse falsæ, quàm subcontrariæ, quæ non possunt simul esse falsæ. & quoniam particulare propius accedit ad verum quàm ad falsum, propositiones, in quibus manet idem terminus indistributus potius efficiuntur subcontrariæ de lege, quæ simul veræ esse possunt quàm contrariæ, quæ non possunt. Istæ enim propositiones omnis homo est omne animal, & homo non est animal, in quibus terminus animal distribuitur falsæ simul sunt, & ideo de lege contrariæ putantur, tametsi nō sint cōtrariæ de modo enūtiandi, cum vtraque non sit vniuersalis.

Istæ verò omnis homo est animal, aliquis homo animal non est, in quibus nomē animal nō distribuitur veræ sunt, atque ideo de lege subcontrariæ putantur, etiam si de modo enū

tiandi non sint subcontrariæ cum altera sit vniuersalis.

CAP. V.

In quo per cōsequentiam ostenditur oppositio propositionum.

DOcuimus hactenus rationē constituendi & cognoscēdi singulas species oppositionis ex subiecto & prædicato, quod sint in quā vniuersales, aut particulares. Iā nobis in eunda est alia ratio, atque etiam docenda, qua intelligamus, quo genere singulæ duæ propositiones opponantur. Hanc rationem, vt doceamus, scire est operæ pretium, quòd oppositio contradictoria est maxima omnium oppositionum, quia cōtradietoriæ per oppositiones neque veræ, neque falsæ esse possunt. Duæ aliæ species oppositionis contrariæ, inquam & subcontrariæ excidunt à cōtradietorijs. Quare non tam vehementer opponuntur: quoniã aut pugnant veritate tantū, vel falsitate tantū

Vnde in cōtradietorijs illa est legitima argumentandi ratio, atque forma, Hęc est vera, ergo altera falsa. hęc est falsa, ergo altera est

vera

vera. In contrarijs ita licet argumentari: Hęc est vera, ergo altera est falsa nō possunt enim contrarię propositiones esse verę: at non recte colliges, hęc est falsa, ergo altera est vera: nihil enim prohibet, vtrunque cōtrariam falsam esse. In subcontrarijs recte sic argues, hęc est falsa, ergo altera est vera: quia vtraque falsa esse non potest: at non recte colliges hęc est vera, ergo altera est falsa, cum possit vtraque vera esse. Hac re explanata tradūtur quatuor regulę quibus cognosci possit quo genere oppositionis singulę duę propositiones opponātur, atque id per consequentiam.

Prima regula est, Si dētur duę propositiones yniuersales oppositę qualitatis eiusdem de eodem, & affirmatiua inferat contradictorium negatiuę & non inferatur ab eo, illę duę propositiones contrarię erunt. Duę istę propositiones, omnis homo currit, nullus homo currit, contrarię sunt, quia affirmatiua infert hanc, aliquis homo currit, quę est contradictoria negatiuę, & non inferatur ab ea. Quod autem contrarię sint duę, illę propositiones, ea rātionē probatur, quia possunt simul esse falsę, & non possunt esse verę: quod ita probatur. Nam si non recte colligitur, ali-

quis

Liber secundus.

quis homo currit, ergo omnis homo currit: antecedens est verum & consequens falsum.

Quod si antecedens est verum, contradictorium eius falsum est, videlicet, nullus homo currit: & similiter est falsum, omnis homo currit, cum sit consequens male consequentię, ergo possunt esse falsę duę illę propositiones.

Quòd autem non possint esse verę probatur, quia si bene sequitur, omnis homo currit, ergo aliquis homo currit. vel, antecedens est verum, vel falsum si falsum, iam duę priores propositiones non possunt esse verę si verum ergo & consequens, est etiam verum, cum sit bona consequentia: quare eius contradictorium, nullus homocurrit, est falsum: ergo vtraque vera, esse simul non potest siquidem altera alteram destruit. Quòd autem de vniuersali affirmatiua dicimus, idem censendum est de vniuersali negatiua. Quod plane constare possit volenti rem experiri.

Secūda regula, si dentur duę propositiones particulares oppositę qualitatis eiusdē de eodē, & affirmatiua inferatur ex contradictorio negatiuę, & non inferat illud, propositiones illę sunt subcōtrarię possunt enim dari simul verę, simul autē falsę esse non possunt. Quod
ita

ita probatur, quia si hoc contradictorium negatiue propositionis, omnis homo currit infert hanc particularem affirmatiuam, aliquis homo currit, vel antecedens est verum vel falsum, si falsum, eius contradictorium est verum, quare vtraque propositio particularis non est falsa. Quod si ex particulari non colligitur vniuersale, antecedens erit verum, & consequens falsum, quare eius contradictorium est verum, ergo duę ille propositiones sunt vere & nõ possunt (vt ostendi) false existere. Sũt igitur subcontrarię. Eadem quoque ratio valet arguendo à negatiua ad contradictorium affirmatiue.

Tertia regula, Si dentur duę propositiones oppositę qualitatis, eiusdem de eodem, quarum vna sit vniuersalis, altera particularis, & vna inferat contradictorium alterius, atque ex eo inferatur, duę priores propositiones sunt contradictorię. Ratio est quia neque vera vtraque, neque falsa esse potest. Contradictorium enim negatiue particularis est vniuersalis affirmatiua, & eius contradictorium est particularis negatiua, etsi vna sit vera altera est falsa & contraria ratione, quod possit quiuis facile intelligere.

Postrema regula est. Propositionis quarum

vna non infert contradictorium alterius neq;
 infertur ex eo, nulla ratione opponuntur, quia
 possunt simul veræ esse atq; falsæ. Sint propo-
 sitiones A, & B, cōtradietoriū B, sit, C, si A, nō
 infert C, ergo potest, A, esse verū, & C, falsū,
 quare eius contradictorium verū erit, illud est
 B, ergo A, & B, vera sunt. Rursum si C, non in-
 fert A, C est verum quando A, est falsum C,
 est verum, ergo B, est falsum, eius contra dicto-
 riū, Quare A, & B, falsa sunt, nullo ergo pa-
 cto opponuntur A, & B,

CAP. VII.

Propositionum triplex est materia, natura-
 lis, contingens, remota. Naturalis est, in
 qua prædicatum est de essentia subiecti,
 vel proprium eius, vt homo est animal, homo
 est risibilis. Contingens, in qua prædicatum
 potest adesse & abesse subiecto præter subie-
 cti corruptionem vt homo est iustus. Remota
 in qua prædicatum non potest conuenire sub-
 iecto, vt homo est lapis.

Si querat aliquis, cur hoc loco de materia
 propositionum agamus, ea illi ratio reddatur,
 vt intelligamus, leges oppositionum quas se-

quen

quenti capite tradituri sumus, & intelligamus, in qua materia oporteat existere propositiones contrarias, vt sint simul false, & sub contrarias, vt sint simul vere, non enim idem de qua vis materia iudicium est.

Est autem materia habitudo predicati ad subiectum. Quæ habitudo quoniam triplex tantum est, triplex est etiam duntaxat propositionum materia: quod probatur, quonia aut prædicatum non potest inesse subiecto, aut potest inesse & non inesse, aut non potest non inesse. Si prædicatum non potest non inesse est propositio in materia naturali, vt homo est animal, homo est animal rationale, homo est rationalis, homo est risibilis, cornus est niger, cygnus est candidus. Si possit inesse & non inesse prædicatum subiecto est in materia contingenti, vt homo est iustus, est albus, est pulcher. Si inesse nullo pacto possit, propositio est in materia remota, vt homo est lapis. Quare triplex tantum est materia. Ex his que diximus, colligitur opinione Sophistarum, quod omnes propositiones que ex terminis efficiuntur synonymis sunt in materia naturali: vt indumentum est vestis, ensis est gladius. Item que constant ex terminis qui conuertuntur, vt homo est susceptiuus discipline. Postre

mò omnes propositiones in quibus prædicatur superius de inferiori, vt homo est animal. In materia contingenti sunt omnes propositiones quæ constant terminis impertinentibus, vt album est dulce, & quarum prædicatum potest abesse à subiecto, vt homo est albus.

In materia remota sunt illæ propositiones quæ constant terminis repugnantibus, vt homo est lapis, album est nigrum. Cæcum est videns, homo est non homo.

Secundo infero omnes propositiones quæ effitiuntur ex eisdem terminis esse in eadem materia, etiam si qualitate aut quantitate discrepēt. Quare istæ sunt in materia naturali: homo est animal, omnis homo est animal, nullus homo est animal, homo potest esse animal.

Aduersus ea quæ à nobis sunt diffinita de materia propositionum sic obijcio. Si materia propositionum esset triplex, aliqua materia propositionum esset triplex atqui nulla, materia triplex est, sed omnis est naturalis, aut contingens, aut remota, ergo materia non est triplex: vulgo respōdetur, quòd nomē materia, cū asserimus illam esse triplicē, supponit suppositione immobili, quare non licet sub eo termino facere ascensum aut descensum, quæ in ratione proposita fecimus. Sed mihi vide-
detur

tur dicendum, quòd dum affirmamus materiam esse triplicem, ille est eius propositionis sensus, quòd quævis materia aliquo trium generum continetur: genere inquam materiae remotæ, contingenti, vel naturalis. Quod si ita est, quemadmodum vniuersa materia triplex est, sic etiam quævis materia est triplex, id est aliquo trium generum continetur: quare ratio proposita nullam vim habet.

Secundo sic obijcio, hæc propositio est in materia cōtingenti. Homo est mortuus, vt apparet, & tamē prædicatum non potest adesse subiecto sine subiecti corruptione. Nā vt mortuum insit homini, homo existere non debet, ergo non recte diffinita est materia contingens. Hæc ratio facile diluitur, si dicamus propositionem propositam, non esse in materia cōtingenti, sed potius in materia remota, quia prædicatum repugnat subiecto, homo enim nisi viuat, homo sane non est. Nam si homo est, animal, est, si animal est, sentit, si sentit viuat, ergo si homo est, viuens est. Viuens autem & mortuum sunt termini repugnantes: ergo constituunt propositionem in materia remota, tollit ergo prædicatum subiectum de medio, sicut eius oppositum viuens constituit hominem necessario, & propositio

nem in materia naturali. Sed de ea re longius
disputauimus commentarijs in cap. de acci-
denti.

Si querat aliquis, in qua materia sit consti-
tuta hæc præpositio, Socrates est omnis homo,
mihi videtur constare materia remota: quia
predicatum omnis homo repugnat subiecto
secundum naturam, fieri enim non potest vt
predicatum omnis homo, Socrati conueniat
seruata ista rerû natura. Si dicat aliquis, hæc
constat eisdem terminis, quibus illa, Socrates
est homo, sed hæc est in materia naturali ergo
& altera, falsum assumet, quia cum signû om-
nis, sit pars extremi cum homine vtraque non
constat terminis eisdem, sed diuersis, quare
non debet existere in eadem materia cum al-
tera. Hæc dixisse de materia sufficiat.

De legibus oppositarum propositionum.

CAP. VI.

In presenti Cap. Petrus Hispanus docet le-
ges, aut naturam propositionum opposita-
rum, nam vtrunque in præsentia pro eodem
vsurpatur, incipit autem ab oppositione cõtra-
dictoria, quia illa (vt diximus) maxima est:
atque ita inquit.

Lex

Lex siue natura contradictoriarum propositionum talis est, vt si vna est vera, altera sit falsa, & contrà, si vna sit falsa altera sit vera. Rationem reddit, quia propositiones contradictoriæ in nulla materia possunt esse simul vere, aut simul falsæ, vt omnis homo est animal, quidam homo non est animal in naturali materia omnis homo est iustus, quidam homo non est iustus, in contingenti. omnis homo est lapis quidam homo nō est lapis. in materia remota. Hoc autem nulla alia ratione probari potest, quam per inductionem, quoniam vt Arist. docet, istud est commune axiomata, aut communis hominum sententia. De quolibet est affirmatio vel negatio, & de nullo sunt ambo simul. Præterea contradicere, illud est, tollere, quod asserueras ponere, qđ abstuleras. Quare si altera pars contradictionis vera sit, proculdubio falsa erit altera.

Lex siue natura cōtrariarū talis est, quòd si vna est vera, altera sit falsa, non contra: possunt enim ambæ simul esse falsæ non quidem in materia naturali, qua istę constant, omnis homo est animal nullus homo est animal: neque in materia remota, qua istę constāt, omnis homo est lapis, nullus homo est lapis: sed dūtaxat in materia contingēti: vt omnis, homo

mo est iustus, nullus homo est iustus. Quod
 autem non possint simul esse veræ duę propo-
 sitiones contrariæ, ea ratione probatur, quia
 alioqui duo contradictoria essent vera: quod
 ita persuadetur: Nam si ista propositio est ve-
 ra omnis homo est iustus: ergo & ista, aliquis
 homo est iustus, siquidem est pars prioris, &
 recte colligitur, omnis homo est iustus, ergo
 aliquis homo est iustus antecedens verum est
 ergo & consequens, eius etiam contradicto-
 rium ex hypothese, verum est, nullus ho-
 mo est iustus: ergo duo contradictoria sunt
 vera. Lex siue natura subcontrariarum: est
 quod si vna sit falsa, altera sit vera, quia
 non possunt esse falsæ simul. Non est au-
 tem necessarium, si sit vna vera, quod al-
 tera sit falsa, possunt enim duæ subcontra-
 riæ vere esse in materia contingenti, & quan-
 do prædicatū, significat accidēs subiecti, nō
 quidem inseparabile, quod non potest à sub-
 iecto diuelli, sed separabile. Vt aliquis homo
 est iustus, aliquis homo non est iustus. In ma-
 teria autem naturali non possunt simul esse
 veræ: vt aliquis homo est animal, aliquis ho-
 mo non est animal. Neq; in remota vt aliquis
 homo est lapis: aliquis homo non est lapis. Ne-
 que quando prædicatum dicit accidens, quod
 a subie-

à subiecto dimoueri nō potest, vt aliquis cygnus est albus, aliquis cygnus non est albus. In omnibus enim his exemplis altera propositio vera est, altera falsa, vt plane cōstat. Quod autem subcontrarię propositiones non possint simul esse falsę ea ratione conuincitur, quia alioqui duę contradictorię essent verę. Nam si istę sunt falsę homo currit, homo non currit, contradictoria vtriusque est vera. Sunt ergo istę verę, omnis homo currit, nullus homo currit. Si autem contrarię vera sint, erunt duo contradictoria vera, vt ostendi paulo superius, quare de primo ad vltimum, si propositiones subcontrarię falsę esse possent, contradictoria possent simul esse vera, quod est maxime absurdum, vt monstratum est. Verum quòd necessario duę propositiones subcontrarię possint esse verę, ea ratione persuaderi potest, quia alioqui duę contradictorię essent vere. Id vt apertius constet, aliquot p̄cepta in memoria habere oportet. Primum est, subcontrariarum propositionum contradictoria sunt contraria. Secundum est, contrariarū propositionum contradictoria sunt subcontraria. Tertium, contradictoriarum propositionum quę est subalternans particularis, est contraria vniuersalis

Talis

Libert secundus.

falis, & subalternata vniuerfalis est sub cōtra-
ria particularis: Quod hac figura deprehen-
ditur.

Omnis homo curit.	contrarie.	nullus homo currit.
----------------------	------------	------------------------

Subalter.

Con tra
Con tra
dictor
dictor

Subalter.

aliqui homo curit.	Subcontra,	aliquis homo non currit.
-----------------------	------------	-----------------------------

Postremò lex, aut natura subalternarum
est, quòd si vniuerfalis sit vera, particularis e-
tiam vera sit: non contra, si particularis est ve-
ra, vniuerfalis debet esse vera: vt omnis homo
currit, aliquis homo currit, inde fit, vt ab vni-
uerfali quę subalternas vocatur, ad particula-
rem quę vocatur subalternata, optima sit con-
sequentia.

Contra verò nō est necessariū, vt sit vniuersalis vera, si sit vera particularis, vt in exemplo adhibito planum est nisi id fiat ratione materię. Nam si vtraque propositio sit in materia naturali, & particularis affirmans vera sit vniuersalis est etiam vera: vt omnis homo est animal, aliquis homo est animal. In materia vero remota si particularis negans vera sit est etiam vera vniuersalis: vt aliquis homo nō est lapis, nullus homo est lapis. Ratione materię dixi, non posse contrarias esse falsas in materia naturali, aut remota, neque veras subcontrarias in materia naturali, aut remota quia ratione formę hoc est constitutionis contrariarum illę possunt esse simul falsę: & subcontrarię simul verę, nam vniuersale coniunctum est falso particulare autem vero cum sint autem duę contrarię vniuersales, falsę esse possunt subcontrarię autem verę, quia vtraque particularis est. Quod autem ratione formę contrarię falsę esse possint, subcontrarię verę hinc planè constat: quia sumptis quibuscunque contrarijs: quę non possunt ratione materię esse falsę, reperiri alię possunt in simili forma quę sint falsę. Similis etiam ratio subcontrarijs accommodari potest.

H Sunt

Liber secundus.

Sunt autem similis formæ illæ propositiones quæ sunt eiusdem quantitatis, & qualitatis cuiusvis materiæ fuerint. Nam forma propositionum contrariarum illa est, ut sit utraq; vniuersalis oppositæ qualitatis. Forma verò subcontrariarum est quòd utraque sit particularis, altera asserens, altera negans. Cætera omnia quæ de similitudine formæ sophistæ excogitauerunt, somnia sunt, atque fabulæ.

Argumenta aduersus ea quæ dicta sunt.

Verum ut ea quæ hætenus à nobis dicta sunt, planius constare possint, & morem geramus ætati, atq; etiã ingenio summulistarum, antequam ad alia properemus, aduersus definita iam, & ratione constituta, rationes aliquot, atque argumenta conijciant. Exercitatione enim apertiora, quæ diximus, reddentur. Modum tamen in disputando obseruare conabimur, ne nimium altercando (ut Mimus dixit) veritatē quam inquirimus amittamus.

Primum argumentor contra naturam contradictriarum propositionū. Possunt simul
dari

dari veræ duæ propositiones contradictoriæ ergo quæ definita sunt à nobis falsa sunt. Antecedens probo. Nam duę istæ propositiones, in Sequana sunt pisces, in Sequana non sunt pisces, contradictorię sunt (vt plane constat) vtraque autem vera est (Sequana verò nomen fluij est, qui Lutetiam abluit) affirmatiua enim vera, est opinione omnium, & familiaribus experimētis piscatorum, qui inde pisces extrahunt. Negatiua probatur vera hac ratione. In Sequana aliqua existunt, quę non sunt pisces, ergo in Sequana non sunt pisces. Item ea ratione in Sequana sunt non pisces, ergo nō sunt pisces. Legitima videtur cōsequentiā ab affirmatione ad negationē, prædicato variato penes finitum, & infinitum. Antecedens autē verum est, cum lapides existant in Sequana, qui sunt non pisces.

Argumentum facile diluitur. Principio quidem fatemur duas illas propositiones esse contradictorias, & affirmationem veram esse, at negatio falsa est. Vtraque vero ratio adducta ad probandum illam esse verā, vitiosa est, & vim nullam habet: quia in vtraque illud vitium inest, quòd colligimus ex particulari vniuersale: perinde ac si ita colligeremus. Homo nō currit, ergo nullum animal currit.

Liber secundus.

Nam cum dico in Sequana non sunt pisces, significo nullum esse piscem in Sequana. Quare ita colligo in Sequana aliqua existunt que non sunt pisces, ergo nihil existit, quod sit piscis. Atque id accidit ratione participij conclusi in verbo, non sunt.

Eodem pacto sentiendum est de his duobus contradictorijs: inter hunc, & hunc diem erit bellum. Inter hunc & hunc diem non erit bellum priori pronomine in vtraque propositione significante diem dominicum, posteriori verò diem Iouis. Videtur ergo si die dominico sit bellum, finiatur die mercurij, neque in diem Iouis protrahatur, propositio que affirmat, vera que verò negat, falsa. Si quis autem obijciat, aliquo tempore non erit inter hunc & hunc diem bellum, ergo non erit bellum inter hunc & hunc diem, nihil aget, committit enim vitium simile illi quod commissum est, cum adducebatur ratio ad probandum veram esse propositionem, que ait, in Sequana non sunt pisces ex parte temporis conclusi in verbo, erit. Equivalet enim huic ea argumentandi ratio, aliquando non erit bellum inter hunc & hunc diem, ergo nunquam erit.

Secundo sic solent Sophistæ argumentari, Dux istę propositiones sunt contradictorię
omne

omne animal fuit in arca Noe, aliquod animal non fuit in arca Noe, & tamen vtraque vera videtur esse, affirmans enim omnium testimonio vera est. negans verò hoc pacto probatur vera, Arist. est, vel fuit aliquod animal & Arist. non fuit in arca Noe, ergo aliquod animal, non fuit in arca Noe.

Hæc ratio eò expectat, vt doceamus quare ratione oppositio facienda sit quando termini incomplete (vt Sophistæ dicunt) accipiuntur. Sed antequam hoc ipsum constituamus dicendum est, quo pacto sub termino qui incomplete accipitur, ascendendum, aut descendendum sit, cum volumus veram aut falsam propositionem probare. Signa igitur duplicia sunt (quod obiter diximus cum de suppositione ageremus tertia parte terminorū) quedam completa, alia incompleta. Completa signa (presertim distributiva) ea vocant, quæ pro quouis in diuiduo nomen, cui adduntur distribuunt, vt cum dico, omne animal sentit, omnis homo est animal. Pari ratione censendum est de signis particularibus, aut particularibus completis, vt aliquis homo est philosophus, aliquis homo non dat operam virtuti. Incompletū signū distribuens illud est, quod nomen cui additur distribuit pro

Liber secundus.

aliquo cuiusvis speciei, vt cum dico, omne animal fuit in arca Noe. Cuius ille sensus est, de qua uis specie animalium aliquod animal fuit in arca Noe. Particulare oppositum huic uniuersali facit nomen cui adiungitur accipi pro indiuiduo alicuius speciei.

Hoc si verum est, planè colligitur, neq; omne, neque aliquod, vbi incomplete accipiuntur addi posse, nisi nomini generico.

Duobus autem modis probari potest ea propositio, in qua signum omne, aut aliquod incomplete collocatur, vnus modus est per equipollentē, hæc enim propositio, omne animal fuit in arca Noe, huic æquipollet de qua uis specie animalium aliquod animal fuit in arca Noe, Hæc vero, aliquod animal non fuit in arca Noe, huic de aliqua specie animalium nullum animal fuit in arca Noe. Quod si ea cui equipollet propositio vera est, altera erit etiã vera si falsa, falsa etiam erit.

Alius modus est, more cæterarum per ascensum, atq; descensum. Verum hic ascensus aut descensus, alio sensu accipiendus est, quã quo passim accipi consuevit, nam sub termino distributo incomplete, verbi gratia, sub termino animal, cū dico, omne animal fuit in arca Noe, licet descensus copulatiuus fieri possit hoc pacto

paçto, hoc animal fuit in arca Noe, monstra-
to quoquunq; cõtento sub animali, siue mo-
do sit siue fuerit olim, non sit tamẽ modo, sen-
sus ille est, cum dico istud animal Aristo. vide
licet fuit in arca Noe, de specie de qua est A-
rist. aut quoduis aliud monstratum indiui-
duum, aliquod animal fuit in arca Noe. In ne-
gatiua verò propositione cum dico, aliquod
animal non fuit in arca Noe, cuius ille sensus
est, vt diximus, de aliqua specie animalium
nullum animal fuit in arca Noe, disiunctiue
ascendendum est, sic inquam, istud animal nõ
fuit in arca Noe, vel istud, quouis monstrato
animali. Redditur autem ille sensus, cum di-
co, istud animal non fuit in arca Noe, de spe-
cie de qua est istud animal nullũ animal fuit
in arca Noe. Hęc igitur satis sint vt explicem-
us qua ratione sub termino incõplete accep-
to particulari, aut vniuersali ascensus aut des-
census fieri debeat. Nunc oportet docere
qua ratione oppositio in his signis constituẽ-
da sit, et cognoscenda, vbi constituta iam sit.

In primis sciendum est, triplex genus op-
positionis in his completis signis posse reperi-
ri, quemadmodũ in cæteris, quæ perfectẽ aut
cõpletẽ vsurpantur, Contradictoriẽ opponũ-
tur, omne aliquod, contrariẽ, omne nullum,

Liber secundus.

sub contrariè aliquod, aliquod non. Ista enūciationes contradictoriæ sunt omne animal fuit in arca Noe, aliquod animal non fuit in arca Noe, utroque loco signis acceptis incomplete: nam neque idem terminus in vtraque manet distributus, neque in distributus, ut ex sensu earum enunciationum planè constat.

Prior enim æquiualeat huic, de quauis specie animalium aliquod animal fuit in arca Noe: posterior verò huic, de aliqua specie animalium nullum fuit in arca Noe.

Contrariè sunt, omne animal fuit in arca Noe, nullum animal fuit in arca Noe, siue animal in enunciatione negante perfectè distribuat, siue imperfectè. Quia nullus terminus in vtraque manet indistributus: & vtraque illa propositio simul vera esse non potest, potest tamen falsa esse. Subcontrariè sunt ista, aliquod animal fuit in arca Noe, aliquod animal non fuit in arca Noe. In quarum vtraque nomen animal incomplete accipitur, vel in negante animal accipitur complete: nihil enim differt, & possunt ambæ illæ enunciationes simul esse veræ, falsæ vero nulla ratione esse possunt. Subalternæ sunt duæ istæ omne animal fuit in arca Noe, aliquod animal fuit in arca Noe: quia prior infert posteriorem: &

prior

prior vniuersalis est: posterior particularis.
Nihil præterea impedimento est, quo minus
illas subalternas esse credamus.

His ita explanatis ratio proposita initio fa-
cile soluitur. Concedo igitur affirmantem pro-
positionem veram esse: nego tamen negantem
etiam esse veram. Ita verò arguenti, A-
ristotiles non fuit in arca No, ergo aliquod a-
nimal non fuit in arca Noe. Concedo libèter
legitimam esse consecutionem, sed antecedens
planè falsum est: æquiualeat enim huic vt dixi-
mus paulo superius, de specie de qua est Ari-
stotiles, nullū animal fuit in arca Noe, quæ qui-
dem enunciatio apertè falsa est.

Quod dictum est à nobis de his duobus si-
gnis, omne, & aliquod, quando imperfectè ac-
cipiuntur, accommodari etiam potest ceteris
signis incompletis, & eodem prorsus modo
oppositio constituenda est in illis quomodo
precepimus superius, fieri in cæteris oportere:
nihil enim opus est in præsentia tempus te-
rere in assignanda oppositione singulorum si-
gnorum quod Sophistæ præter rationem, vt
cætera, faciunt. Sed ad alia referenda oratio
est ex quibus vberior atq; etiam solidior fru-
ctus decerpi possit: nam hæc omnia inuiti scri-
bimus, & ob eam tantū causam, vt si possimus,

abstrahamus animos studiosorum ab ea mole inanium rationum & præceptorum, quibus hætenus semiobruti sunt, & in quibus nos, nō sine magno nostro malo diutius quam par esset versati sumus.

Tertio sic argumentantur Sophistæ. Istæ duæ propositiones sunt contradictoriæ, omnes apostoli Dei sunt duodecim, aliquot apostoli Dei nō sunt duodecim, tamē possūt esse simul veræ. Hoc ita p̄batur nā affirmans propositio proculdubio vera est, negās vero p̄batur hoc modo, Petrus & Paulus sunt aliquot Apostoli, atqui illi nō sunt duodecim, ergo aliquot Apostoli Dei non sunt duodecim.

Vt paucis propositam quæstionem absolvamus anima duertendū nobis est, quod signū illud, omnes, cū dico omnes apostoli Dei sunt duodecim, duob⁹ modis accipi potest: aut enim distribuit aut colligit. Vulgo dicitur, distributiue, aut collectiue. Quando distribuit signum omnes, licet, facere ascensum vel descensum copulatiuū sub illo nomine, quod afficit: quando vero colligit, minime id licet. Quia cum colligat omnes Apostolos, nomen illud commune existimatur singulare. Aut si quo pacto licet facere ascensum vel descensum, copulatu debemus illum facere. Quare cum

in hac propositione omnes Apostoli Dei sunt duodecim, signum omnes, collectiue vt aiunt, accipiatur, in cōtradietorio idem signum collocari debet. Sūt igitur istæ propositiones cōtradietoriæ, omnis Apostoli Dei sunt duodecim. Omnes Apostoli Dei non sunt duodecim. Non istæ, oēs Apostoli Dei sunt duodecim, aliquod non sunt duodecim: & negatiua sane propositio falsa est, affirmatiua vera.

Cum autem (vt diximus) affirmatiua propositio equipolleat singulari enuntiationi, & singulares enuntiationes duntaxat opponantur cōtradietoriæ: sit vt illa enuntiatio non possit habere contrariam enuntiationem neque subcontrariam.

Quarto sic obijcio. Dux istæ propositiones opponuntur cōtradietoricè, generatio est æterna, nulla generatio est æterna, & tamen dantur simul veræ. Maior est manifesta ex finitione cōtradietoriarum. Minor probatur: Si ponamus veram esse Aristotelis summi philosophi sententiam, qui censuit mundum non habuisse initium, neque exitum vllum habiturum, tametsi ea cum Christiana religione pugnet.

Primum quidē propositio, quæ asserit æternam esse generationem vera est, vt constat:
atque

atque etiam altera. Quod ita probo, quia nulla monstrari generatio potest, quæ fuerit æterna: omnis enim temporaria est, cum sit generatio rei temporariæ, atque caducæ: nam quæ generantur omnia indiuidua sunt. Dicendū est ad hoc duas illas propositiones non esse cōtradictorias. Ratio est, quia non seruatur eadem suppositio: nam in affirmante nomē generatio immobiliter supponit, aut indefinite accipitur (quod idem omnino est) in negante accipitur mobiliter aut definite. Cuius rei iudicium est signum illud nullus, quod nomē est adiectiuum. Sunt autem contradictoriæ istæ, generatio est æterna: generatio non est æterna: in quarum vtraque nomen generatio indefinite accipitur. Sensus enim aientis propositionis est, semper fuisse generationem: quem altera negat, dicens, non semper fuisse generationem. Duæ etiam istæ propositiones opponuntur contradictoriè, aliqua generatio est æterna, nulla generatio est æterna: in quarum vtraque nomen generatio definite sumitur: & mobiliter supponit & quæ asserit est falsa, quæ negat vera. Quod de his propositionibus diximus, alijs a commodari similiter potest, quarum est idem iudicium. Nam istę propositiones, ad videndū requiritur oculus nullus

Ius oculus requiritur ad videndum. Promitto tibi librum, nullum librum tibi promito, opinione Sophistarum contradictorię non sunt: quia in affirmatione accusatiuus casus immobiler aut indefinitè supponit: in negatione vero diffinite, aut mobiliter. Cuius rei causa non rectè consequitur istorum sententia, promitto tibi equum, ergo equum tibi promitto. Istę vero enunciationes opponuntur contradictorię, promitto tibi equum, non promitto tibi equum: equum tibi promitto, nullum equum tibi promitto in quibus termini eodē pacto accipiuntur.

Deinde Sophistę non contenti superioribus argumentis, alia inducunt, quorum aliquot attingā in presentia, vnū est, Duę istę Propositiones sunt cōtradiatorię quilibet equus hominis est animal, aliquis equus hominis nō est animal, & tamē dantur simul verę si vt modo fit, quibusdam hominibus equi sint, alijs minimè. Primū quidem affirmans enunciato vt planè constat, vera est negatiua vero probatur hac ratione. Equus Petri nō est animal Petr⁹ autē homo est, equus ergo hominis non est animal. Cōsecutio est legitima, & maior vera si Petrus equum nullum habeat minor apertior est, quam vt probari debeat.

Hanc

Hanc quaestionem, ut expediamus, referre in memoriam oportet, quod obiter attigimus tertia parte terminorum cum de restrictione ageremus, illud est, quod determinatio bifariam accipitur, quaedam enim vnica est alia non vnica. Vnica est quando rectus antecedit obliquum, ut leo hominis, non vnica cum obliquus antecedit rectum, ut hominis Leo. Inter vtramque illud maxime interest, quod vnica determinatio vnus putatur terminus: & vnica ratione resolui debet, non vnica vero plures termini creditur. Cum enim dico equus hominis, aut hominis equus, equum tantum significo quem homo possidet, casus autem obliquus in determinatione non vnica quemuis hominem significat, siue ille equum habeat, siue non habeat. In determinatione vnica, his autoribus, casus obliquus etiam restringitur. Quanquam ego istud discrimen falsum & praeter rationem esse puto, quicquid Sophistae dicant. Cum enim dico hominis equus currit, hominem significo, cui sit equus, & par est illa propositio, si grammaticis credimus, quibus logica aduersari non debet, huic, equus hominis currit.

Ex his accipi potest solutio argumenti propositi, concedo enim duas illas propositiones

nes contradicere, nego esse vtranque verā, quinimo affirmans vera est, negans plane falsa, equus inquam hominis non est animal.

Quencunque enim equum ostendamus falsa illa redditur propositio. Rationem verò adductam illo pacto diluunt quod negatiue argumentemur à restricto ad non restrictum.

Nam in antecedenti nomen equus, pro equo tantum vsurpatur, quem Petrus possidet, in consequenti vero pro equo, quem homo possidet quicumque ille homo sit. Non licet autem ea ratione argumentari. Quanquam si rectè rem consideremus, illud etiam vitium admissum est, quod sub nomine hominis accipio Socratem, qui non habet equum, quod sane facere nō licet, cum sit vnus terminus obliquus casus atque rectus.

Postremo istæ duæ propositiones contradictoriæ sunt, quilibet homo habens filium diligit illum: homo habens filium non diligit illū, & datur simul veræ, si sint Aristoteli, verbi gratia, duo liberi, cū quibus solus existat, alterum vero diligit, oderit alterum, affirmans enim vera est, vt apparet, & negans similiter. Quia Aristoteles habēs filium, quem odit, nō diligit illum. Dicendū tamen ad hoc est, duas illas propositiones contradicere, & facta
illa

illa hypothefi affirmans enuntiatio vera est negans falſa, quia relatiuum in ea diſtribuitur, & vna pars eius eſt falſa, ea videlicet quæ ſignificat filium quem charum habet.

Hæc ſatis ſuperq; ſunt, vt ad faſtidium etiam exerceantur adoleſcentes, quos ego mallem tractare ſeria, quam in re tam vili, & nullius frugis, ingenij vires periclitari. Iam ad ſecundam partem trãſeamus, & diſſeramus de æquipollentia propoſitionum.

De æquipollentia.

CAP. VIII.

QUæret fortasſe aliquis, cur de æquipollentia propoſitionum diſſeramus hoc loco huic nos eam rationem reddere poterimus, vt copiam habeamus propoſitionum ad diſputandum cum alijs, præterea etiam vt minori negotio poſſimus intelligere quæ propoſitio vera ſit, quæ falſa per æquipollentem enuntiationem.

Et quoniam æquipollentia ex oppoſitione proxime ortū habet, vt facile cōſtare poſſit ab ſoluta diſputatione de oppoſitione de æquipollentia nobis dicendum eſt. Eſt autē æquipollentia concordia propoſitionum eiufdem ſubic-

dam verò aut cognoscendam effectam iam equipollentiam tria præcepta suppeditantur à Petro Hispano, accepta à veteribus, sed maxime ab Arist. Primum est propositiones cōtradiçtorie efficiuntur equipollentes præposita negatione cuius illarum. v. g. Omnis homo disputat aliquis homo non disputat, efficiuntur æquipollentes adiecta vtrius negatione. Hęc enim, non omnis homo disputat, æquipollet huic, aliquis homo non disputat. Hęc verò non aliquis homo non disputat, æquipollet huic, omnis homo disputat. Secundum præceptum. Propositiones cōtrariæ efficiuntur æquipollentes postposita negatione cuius illarū. Hęc enim propositio omnis homo disputat, æquipollet huic: nullus homo disputat. Tertium præceptum. Propositiones subalterne efficiuntur æquipollētes præposita atq; postposita negatione vtrius illarum. Hęc enim propositio, non aliquis homo nō disputat huic æquipollet omnis homo disputat. hęc vero non omnis homo non disputat, huic, aliquis homo disputat. Quę omnia illo carmine significātur, Præ contradic. post contra, præ postq; subalter. Præposita enim negatio efficit æquipollētes propositiones cōtradiçtorias, postposita contrarias, præposita

I & post.

& postposita subalternas.

Quod autem diximus de propositionibus ad signa ipsa trāferri potest, inter quæ perinde reperitur oppositio, atq; inter propositiones. Nam omnis & quidam non contradicūt omnis & nullus contraria sunt: oīs, & quidam nullus, et quidā nō sunt subalterna.

Si roget aliquis vnde ista præcepta robur accipiant, nihil aptius dici potest, quam accipere vim ex more, atq; ex communi loquendi consuetudine. Nā tametsi taceat Dialectica, loquetur Grammatica: quod nos tribus illis præceptis tradidimus. Inefficienda propositionum equipollentia retineri debet latini sermonis probata consuetudo, & aurium iudicium subinde consulendum est,

Propositionibus subcontrarijs nullum præceptum accommodari potest, quod firmum, atque perpetuum sit, illud solum verum est, affirmantem enūciationem, si eidem postponatur negatio, equipollere neganti subcontrariæ: est enim eadem cum illa, vt experienti facile constare potest. Illud tamen silentio præterire non conuenit, cum denegatione in præsentia loquimur, nō significari a nobis negationem infinitantem: hoc est quæ nomen reddit infinitum: sed negantem, id est, quæ

negatiuam constituit propositionem. Vni-
 uersa vero ista præcepta in duabus proposi-
 tionibus spectantur: Omnis homo est animal.
 Nullus homo non est animal. Nam si præpo-
 sitam negationem consideres, efficiuntur cō-
 tradictorię equipollentes: si postpositam, cō-
 trarię: si præpositam & postpositam subal-
 terne. Et hæc de equipollentia dixisse suffi-
 ciat.

De conuersione propositionum.
 CAP. IX.

TRia sunt, de quibus disputare in animum
 induximus initio huius libri, oppositio,
 conuersio, equipollentia. De opposi-
 tione & æquipollentia hætenus à nobis dis-
 putatum est. Tempus est iam, vt de conuer-
 sione, quæ postrema pars est, differamus: atq;
 id, vt ratio postulat disputationis, succincte
 & sub quadam breuitate. Eius enim contem-
 platio magnopere profuerit ad reduccendum
 syllogismos imperfectos ad perfectos. Cuius
 rei gratia Aristoteles caput. 2. & 3. lib. 1. de
 priori resoluti, de conuersione differit. Pro-
 dest etiam magnopere conuersionis cognitio

ad argumentandum, vt plane constat. Conuerſio verò (vt pingui Minerua loquamur) eſt permutatio quædam prædicati in ſubiectum. v. g. cum dico animal eſt homo, conuertito iſtam enuntiationem, homo eſt animal, quoniam ex prædicato efficio ſubiectum atque ex ſubiecto prædicatum.

Conuerſio autem triplex eſt, vna ſimplex, altera per accidens, tertia per contrapositionem. Conuerſio ſimplex eſt cum de prædicato efficio ſubiectum ſeruata ſimili qualitate & quantitate. Hac ratione conuertitur duplex genus propoſitionum: videlicet propoſitio vniuerſalis negatiua, & particularis affirmatiua, hoc pacto, Nullus homo eſt equus nullus equus eſt homo, aliquis homo eſt animal, aliquod animal eſt homo. Hoc ſignificatur, cum dicitur à Sophiſtis, ſimpliciter feci, id eſt ſimpliciter conuertuntur propoſitio vniuerſalis negatiua, & particularis affirmatiua, quæ ſignificantur illo verbo feci, nam. E. ſignificat vniuerſalẽ propoſitionem negantem. I. particularem aientem, aut affirmantẽ A. vniuerſalem aiẽtem. O. particularem negantem. Quod etiã illis carminibus exprimitur, Afferit. A. negat. E. ſunt vniuerſaliterambo. Afferit. I. negat. O. ſunt particulatiter
am-

ambo.

Illas verò propositiones quę simpliciter cōuertuntur, Aristoteles inquit in seipsas conuertit lib. i. priorum, quoniam nullo medio interiecto conuertuntur, non autem vt ineptè quidam dixit, quia nullum in ea conuersione accidens mutatur, scilicet neq; quantitas neque qualitas.

Conuersio per accidens est, quando prædicatū efficitur subiectū et subiectū prædicatū seruata qualitate eadē nō quātitate. Hoc modo potissimū cōuertitur propositio vniuersalis affirmās. v. g. Omnis homo est animal aliud quod animal est homo. Dicitur autem hæc conuersio per accidens, quia vniuersalis propositio quę affirmat, per aliud, & non per se conuertitur in particularem, nam quia ista propositio, omnis homo est animal, infert istā homo est animal, & hæc conuertitur in hanc, animal est homo, per accidens vniuersalis illa propositio, omnis homo est animal, dicitur conuerti in illam, animal est homo, vt plane cōstat. Sophistæ dicūt vniuersalem etiam negantem conuerti per accidens, aut in partem ita enim Arist. loquitur. verb. g. Nullus homo est animal, ergo aliquod animal non est homo. Neq; mirum id est, nam si propositio

Liber secundus.

vniuersalis negans in seipfam conuertitur, cōuertetur etiam in particularem, quia vniuersalis infert particularem. Hęc enim nullus homo est animal, vertitur in hanc, nullum animal homo est, quare in hanc aliquod animal non est homo. Istud verò Sophistæ significāt illa parte carminis, Cōuertitur. Eua. per acci hoc est vniuersalis affirmans, & negans per accidens conuertuntur, quæ significantur illis duabus literis vocalibus. A E. si aliquis neget conuerti propositionem vniuersalem negantem, particularem asserentem, vniuersalem etiam affirmantem nos facile eundem conuincemus ratione, quam est sequutus Aristoteles. capit. 2. liber. 1. de priori resolutione, quę à nobis facile explicabitur hoc pacto, rogo enim aduersarium, vtrum propositio vniuersalis negans conuertatur simpliciter necne. Si dicat cōuerti simpliciter si uacaneum fuerit rationem adducere ad faciendam huius rei fidem, si neget, sequitur istam consequentiam non esse legitimam. Nullus homo est lapis, ergo nullus lapis, est homo. Quare antecedens est verum, & consequens falsum. Consequens falsum est, ergo eius contradictorium est verum, Si aliquem lapidem esse hominem verum est, id quod lapis est, atque
homo

homo sit. A. Quod si, A. est lapis, & est homo
 homo est lapis. Quare nullus homo est lapis,
 & homo est lapis, veræ enuntiationes sunt, at
 qui contradictoriæ sunt, Ergo nisi vniuersa-
 lis negans conuertatur simpliciter, duo con-
 tradictoria vera erunt.

Si verò vniuersalis asserens non conuer-
 tatur in partem, duo contraria erunt vera.
 Nam si non recte colligitur, omnis homo est
 animal, ergo aliquod animal est homo, ante-
 cedens est verum, & consequens falsum, atq;
 etiam eius contradictorium verum nullum
 animal est homo, cum autem inferatur ex co-
 dem, nullus homo est animal, erit hoc etiam
 verum. Quare duo cōtraria, omnis homo est
 animal, & nullus homo est animal sunt vera.

Postremò si particularis asserens non con-
 uertatur simpliciter, duo contradictoria erūt
 vera. Nam si non recte sequitur, aliquis ho-
 mo est animal, ergo aliquod animal est ho-
 mo, antecedens verum est, & consequens fal-
 sum: quod si ita est, eius contradictoriū, nem-
 pe nullum animal est homo, est verum, qua-
 re erit etiam illud verum, nullus homo est a-
 nimal, in quod cōuertitur, atq; ex cōsequēti

Liber secundus

duo contradictoria erunt vera, videlicet aliquis homo est animal, nullus homo est animal.

Propositio verò particularis negatiua neque simpliciter, neque per accidens cōuertitur.

Conuersio per contrapositionem est, cum facimus de subiecto prædicatum, & contra, seruata quantitate & qualitate eadem, mutatamen terminis finitis in terminos infinitos. Isto modo conuertuntur propositionē particularem negantem Sophistæ, verb.g. Aliquis homo non est lapis, aliquod nō lapis nō est homo. Verum huius conuersionis per contrapositionem, aut nullus omnino aut sane per quā exiguus vsus est, si perinde efficiatur atque vulgo fit: nam cum conuersio propositionum inter cætera pertineat ad explanandas enuntiationes obscuras, & conuersione per contrapositionem longè impeditior atque obscurior propositio efficiatur nullo modo pertinere illa poterit ad intelligendum propositionem difficilem, & sanè ea ratio loquēdi portentosa est. Licebit autē aliquem ex ea fructum capere, si ita faciamus cōuersionem, Omnis homo est animal ergo quod nō est animal non est homo. Omnis voluptas est expetenda, ergo quod non expetitur, voluptas non

non est. Considerandū ramen hoc loco est, cō
uersionem pertinere ad consequentiam nam
queuis propositio illam infert, inquam cōuer
titur, tametsi nō semper ex eadem inferri pos
sit. Valet enim consequentia à conuersa pro
positione ad conuertētem. verb. g. Homo est
animal, ergo animal est homo. Nullus homo
est lapis, ergo nullus lapis, est homo. Omnis
homo est animal, ergo aliquod animal est ho
mo. Omnis homo est animal, ergo quod non
est animal non est homo. Ratio est, quia vt
Arist. testatur libro de interpretatione nomi
na & verba transposita. idem significant, qua
re vnum ex altero rectè colligitur.

Contra istam sententiam est argumentum.
Non semper valet consequentia conuersa ad
conuertentē ergo documentum falsum est.

Antecedens probo, nam non rectè sequitur,
Petrus videt Paulum, ergo Paulus videt Pe
trum. Socrates est in domo ergo domus est in
Socrate, & tamen seruopræceptum. Sed obie
ctio facile adimitur, si meminerim⁹, quòd in
omni conuersione illud est diligenter obser
uandum, vt integrū subiectum efficiatur præ
dicatum: & integrū prædicatū efficiatur sub
iectum, alioqui nō fiet legitima conuersio.

Quare hæc propositio, Petrus videt Paulum

non debet hoc modo conuerti, Paulus videt Petrum, set hoc, videns Paulum est Petrus: & hæc, Socrates est in domo, nō debet conuer- ti in hāc domus est in Socrate, set in hanc exi- stens in domo est Socrates. Siquidem istud est integrum prædicatum, non quod prius cœ- peramus.

Verum vt hanc rem absoluamus, paucis e- tiam admonendus est lector, quo pacto pro- positiones de præterito & futuro, rursus e- tiam modales conuerti debeant vt vna pro- positio per consequentiam aptè colligatur ex altera. Hactenus, n. solum aperuimus mo- dum cōuertendi propositiones de præsentī, quæ parum negotij, facessunt. Aristoteles ca- pite secundo libri primi priorum ait, istas e- nuntiationes eodem omnino modo conuerti, verum Sophistæ aliter putant, quorum sentē- tia explicatur his documentis.

Primū documētū, Propositio siue de præte- rito sit, siue de futuro, siue etiā modalis, in qua vterq; terminus antecedit copulā, vel cōsequi- tur illā vterq;, cōuertitur pmutatis tantū ter- minis. v. g. Fuit Adā sapiēs, fuit sapiens Adā. Antichrist⁹ callid⁹ erit, callidus Antichrist⁹ erit. Cōtingēter De⁹ creat, cōtingenter creat Deus. Atque hæc ratio cōuertendi facilis ad

modum est atque expedita.

Secundum documentum: Quādo alter terminus antecedit verbum, aut modum, alter consequitur, debet conuerti propositio seruato sensu, quem efficiebat, verbi gratia, Deus necessario creat, in hanc conuertitur, quod creat necessario est Deus. Isto enim pacto si conuersio efficiatur, seruabitur ratio conuertendi, & ex vna propositione altera recte sane colligetur: alias minime. Si enim istā propositionem, Deus necessario est creans in hāc simpliciter conuerteremus creans necessario est Deus, prior esset falsa, posterior, vt apparet vera: nam facultas creandi tantum inest Deo. Sed de conuersione modalium propositionū ad calcem huius disputationis plura sumus dicturi.

Tertium documentum: In conuersione cauendum est, ne mutetur nominum significatio, sed in vtraq; propositione eadem prorsus maneat, atque etiam sensus idem. Non enim recte conuertas, homo est nomen, ergo nomē est homo, homo est species: ergo specie est homo, si varietur significatio, & in priori nomē hō pro humana natura vsurpetur in posteriori pro singulis hominibus: rursus si in propositione illa, homo est nomen homo vsurpetur

petur pro dictione, in altera vero nomen homo sumatur pro re ipsa. Ratio est, quia cum termini diuersi sint significatione, non efficitur ex prædicato subiectum: quod est ad conuersionem necessariū. Quod si eadem perstet significatio, conuersio recte effecta erit. Hæc si seruemus, non erit opus regulas conuersionis quæ tradit Aristot. vlllo pacto corrigere, quod faciunt Sophistæ.

De modalibus. CAP. X.

DVO sunt genera propositionum categoricarum de quibus à nobis in præsentia suscepta est disputatio: quia de hypotheticis alio loco dicemus. Vnum genus est earū propositionum quæ vacāt modo: hoc est nullo modo afficiuntur: aliud earum quæ modo constant, atque ob eam rem modales appellātur, de priori propositionum genere plura fortasse diximus in superioribus, quam par esset reliquum est vt de posteriori genere differamus, vt finem imponamus oppositioni categoricarum propositionum. De modalibus vero enunciationibus disputatio non debet cuiuspiam superuacanea videri, quoniam præterquam

quām

quàm quod admodum iucunda est, ingenio constat, & ad multa alia cognoscenda vberè frutū adfert. De his modalibus, vt exactè differamus, explicāda est oppositio, atque æqui pollentia: nā quo pacto conuerterētur, obiter admonuimus, quo tempore de reliquarum propositionum conuersione deserebamus.

Quāquam de hac ipsa re nonnihil etiam superiori disputationi adijciemus. Hoc vt præstemus cōmodius, initio dicendum nobis est quid modus sit, & quot sint illi modi qui propositiones efficiant modales. Nam si id aperuerimus, planum erit, quam appellemus propositionem modalem.

Modus igitur est adiacens rei determinatio. Modi potissimum sunt quatuor, contingens, possibile, impossibile, necesse. Modi isti vocantur quia enuntiationi in qua collocantur modum imponunt.

Hi duobus modis proferuntur, vt aduerbia & vt nomina. Vt nomina accipiuntur, cum ita proferuntur, contingens, possibile, impossibile, necessarium, vt aduerbia vero quando hac ratione efferuntur, contingenter, possibiliter, impossibiliter, necessario.

Interest inter modum, quando est nomen, & quando est aduerbium, quod vbi est nomē
efficitur

efficitur extremum alterum: vbi est aduerbium, minime extremum efficitur.

Propositio itaque modalis hac ratione fini ri potest. Est propositio, quæ afficitur aliquo modo. Vt necesse est Deū esse. Contingit hominem sapere: Impossibile est cælum ruere: Possibile est Socratem fuisse virum bonum. Hæc verò modalis propositio duplex vulgo putatur, vna composita, altera diuisa. Modalis composita est in qua modus est alteri extremum, subiectum inquam, aut prædicatum vt, possibile est Socratē disputare: vel Socratem: disputare est possibile. Quod vbi contingit alterum extremum Sophistæ dictum appellant. Diuisa est illa cuius modus non est alterum extremum, vt Socrates possibiliter disputat. Aristote. lib. 2. de interpretatione. & lib. 1. de priori resolut. cap. 3. quibus locis modifficatarum enūtiationum meminuit, solum fecit mentionem compositarum, atque hunc sequitur Petrus Hispanus: quare de his nobis in primis differendum est.

Quemadmodum autem propositio de futuro vera censetur, quia propositio de præsentis cōstās eisdem terminis aliquādo erit vera: propositio verò de præterito putatur vera quia propositio de præsentis ex eisdem terminis

nis composita fuit aliquando vera: sic etiam propositio modalis de possibili vera est, cuius de præsentī quæ vulgo vocatur de inesse, effecta ex eisdem vocibus possibilis est: falsa, quæ non est possibilis.

Propositio de cōtingenti vera est, si propositio de inesse effecta ex eisdem vocibus est cōtingens: falsa, si contingens non sit.

Propositio de impossibili est vera, si propositio de inesse effecta ex eisdem vocib⁹ sit impossibilis: falsa, si nō sit ppositio de inesse impossibilis.

Propositio demum in qua ponitur modus necesse, vera est si propositio de inesse effecta ex eisdem vocibus sit necessaria: falsa vero si non sit necessaria.

His vt cumq; explanatis equum est iam, vt de equipollētia, & oppositione propositionū modalīū differamus, exordium sumentes ab equipollētia. Ea enim perfecta, oppositio minori negotio cōstabit. Hanc vt explanemus animaduertendū est quod singuli modi possunt cōficere quatuor gna modalīū ppositio nū. Quod p batur, quia singuli modi quatuor modis diuersis ad affirmationē & negationē possunt cōparari. Aut enī modus & verbū vāt negatiōe, vt possibile est Socra. disputare
aut mo

aut modus vacat negatione, & verbum negatione afficitur, vt possibile est Socratem non disputare: aut modus negatione afficitur, verbum autem minimè, vt non est possibile Socratem disputare: aut modus & verbum afficiuntur negatione, vt non est possibile Socratem non disputare.

Quod autem de hoc modo possibile dicimus, accommodari potest tribus reliquis modis, contingenti scilicet, impossibili, necesse. Quam obrem quatuor modi conficiunt decem & sex genera propositionum modalium. Iste numerus conficitur ducto per seipsum numero quaternario.

Aequipollentiæ verò istorum quatuor modorum cognoscuntur quatuor præceptis, quæ significantur quatuor illis dictionibus, Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea, quæ vt exactius intelligi possint pauca admonendus mihi lector est.

Primum est, quod vt quatuor modi sunt qui constituunt propositiones modales, sic quatuor voces traduntur, quas dixi, quibus modi illi significantur.

Deinde vt sic singuli modi quatuor genera propositionum modalium conficiunt singulæ dictiones propositæ, quatuor tantum literas

ras vocales habent, quibus illa genera modalium propositionum significantur.

Tertio literæ vocales sunt hæ. A E I V, quarum singule singularum dictionum prepositarum initium sunt.

Ulterius, prima vocalis cuiusvis dictionis propositæ significat propositionem, in qua collocatur modus possibile, secunda significat propositionem in qua ponitur modus contingens, tertia significat propositionem in qua existit modus impossibile quarta in qua ponitur modus necesse. Hoc autē rudi illo carmine significatur, Possibile contingens, impossibileq; necesse. Rursum litera. A. significat propositionem modalem, cui ipsa respondet, omnino negatiōe vacare. E. significat propositionem modalem cui ipsa respondet constare modo, qui vacet negatiōe, & habere verbum negatione affectum. I. significat propositionem cui ipsa respondet negationem habere adiunctam modo: carere autem verbum negatione. V. verò significat propositionem modalem, cui ipsa respondet habere negationem adiunctam verbo, atq; etiam modo. Hoc etiā crasso illo versiculo exprimitur. E. dictū negat, I. que modū, nihil. A. sed. V totum.

Quatuor verò differentie propositionum

K moda

modalium quas conficiunt singuli modi acci-
pi possunt ex quatuor commemoratis dictio-
nibus. Differentiæ quas facit possibile ex pri-
mis vocalibus quatuor dictionum: differen-
tiæ quas constituit contingens ex secundis:
quas constituit impossibile ex tertijs: quas ve-
ro necesse, ex ultimis, ut circūferenti per di-
ctiones animum planum erit.

Postremo scias, quod tamen si Aristo. c. 3. li-
b. 1. de priori resolutione duobus modis dicat
vsurpari contingens, in præsentia tantum vs-
surpatur pro possibili, atque ideo possibile &
contingens in superioribus dictionibus sem-
per collocantur simul, & sub eadē forma pro-
feruntur. Hæc omnia necessaria sunt, ut intelli-
gamus æquipollentiam & cōsequentiam p-
positionum modalium, quibus explanatis di-
ctiones apertiores euadent, & æquipollentia
parum nobis negotij exhibebit.

Primum documentum: quatuor p-
positiones modales quæ significantur prima illa di-
ctione, Amabim⁹, æquipollētes sunt. Sūt autē
illæ. Socratem disputare possibile est. con-
tingit Socratem, disputare, non est impossi-
bile Socratem disputare. Socratem non dis-
putare non est necesse. Ista enim omnes
propositiones æquipollent. Nam non im-
possibile

possibile idem est quod possibile, & non necesse, non idem quod possibile, quia vt dicemus inferius, possibile et impossibile contradicunt, præposita igitur negatione equipollent. Rursum possibile & necesse subalterna sunt, præposita igitur & postposita negatiōe equipollent,

Secundum documentū, Quatuor propositiones modales quæ significantur secunda illa dictione, Edentuli, æquipollent. Sunt illæ, Socratem non disputare possibile est. Socratem non disputare contingit. Socratem non disputare nō est impossibile. Socratem disputare nō est necesse. Nam impossibile nō, contingēs nō, non impossibile nō, non necesse æquipollent.

Tertium documentum. Quatuor propositiones modales quæ significantur tertia illa dictione, Iliace, æquipollent inter se, sunt illæ, Socratem disputare non est possibile. Socratem disputare non contingit, Socratem disputare est impossibile. Socratē non disputare est necesse. Nā non impossibile, nō cōtingēs impossibile, necesse non æquipollēt.

Quartū documentū. Quatuor propositiones modales quæ significantur quarta illa dictione, purpurea, æquipollēt: sunt illæ, Socratē nō dis-

putare non est possibile, Socratem non disputare non est contingens. Socratem non disputare est impossibile. Socratem disputare est necesse. Si quidem non possibile non, contingit non impossibile non. & necesse æquipollent.

Hæ sunt æquipollentiæ modalium propositionum. Quam obrem singulæ propositiones singularum dictionum commemoratarum inferunt tres alias, quæ eadem voce continentur: sequitur enim optime in Amaimus, possibile est Socratem disputare, ergo contingit Socratem disputare, non est impossibile Socratem disputare, non est necesse Socratem non disputare. Eodem modo colligitur in cæteris dictionibus. Atque hic fructus est maximus qui ex cognitioneistarum æquipollentiarum capi possit.

Reliquum igitur est ut de oppositione etiam modalium propositionum differamus. Verum in modalibus propositionibus quemadmodum in cæteris sunt contradictoria, contraria, subcontraria, subalterna. Propositionum autem modalium oppositio intelligitur facilitate explicata modorum oppositio. Modi igitur possibile impossibile, contingens, necesse, hoc pacto opponuntur: possibile, & impossibile contra dicunt,

dicunt, impossibile & necesse contraria sunt
 possibile, possibile non sub contraria sunt, im-
 possibile, possibile non sub altera sunt, item
 necesse & possibile. Quod hac figura facile
 deprehendi possit.

Impossibile. contraria. Necesse

Subalter.

Contra ditor

Subalter.

Possibile non. Subcontra. Possibile.

Atque vt hoc obiter dicamus, impossibile
 est idem quod nullus, hoc est vniuersale nega-
 tiuum. necesse, omnis vniuersale affirmatiuum
 possibile quidam particulare affirmatiuum
 possibile non quidam non, particulare nega-
 tiuum. Quod duobus illis rusticanis carmini

bus exprimitur, Omnis necesse valet, impoſſibile nullus. poſſibile quidam, quidam non poſſibile non. Modorum verò oppoſitione perſpecta modalium propoſitionum oppoſitione longè facilius conſtabit.

Opponuntur autē contrariè propoſitiones quæ efficiuntur in Iliace & Purpurea, ſubcontrariè verò propoſitiones quæ exiſtūt in amabim⁹ et quæ fiūt in Edētuli. Et quoniā ſubcontrariæ propoſitiones vt diximu⁹, ſunt cōtradictoriæ cōtrariarū, propoſitiones quæ fiūt in Iliace, opponūtur cōtradictoriè propoſitionibus quæ fiunt in Amabim⁹: & quæ fiunt in Purpurea, propoſitionib⁹ quæ fiunt in Edētuli. at verò propoſitiones quæ fiunt in Purpurea ſubalterne ſunt earum propoſitionum quæ efficiuntur in Amabimus: & quæ fiunt in Iliace propoſitionibus, quæ efficiuntur in Edētuli. Hoc autem quod diximus, facile verum eſſe intelliget, qui præſentem figuram velit attentius contemplari.

pur-

purpurea.

contrariæ.

Iliacæ.

Subalter.

Con tra dictor.
Con dictor.

Subalter.

Amabimus

Subcontra.

Edentuli,

Ea verò quæ diximus hac vnica ratione probantur quia postrema propositio in purpurea est illa, necesse est Socratem disputare & postrema in Iliacæ est, necesse non est Socratem disputare, sed istæ duæ propositiones vt planè constat, contrariæ sunt, ergo omnes propositiones quæ efficiuntur in purpurea sunt contrariæ propositionibus quæ sunt in

K 4 Iliacæ.

iliace. Probo consequentiã quia omnes quę in singulis modis propositiones existũt, sunt æquipollentes, vt monstrauius cum de æquipollentia modalium tractarem, ergo quę vni contrariatur propositio, cæteris omnibus quę eadem voce continentur, contraria est.

Rursum prima propositio quę existit in Amabimus est hæc possibile est Socratem disputare, prima etiam propositio in Edentuli, est, possibile est Socratem non disputare, sed possibile est Socratem disputare, & possibile est Socratem non disputare, opponuntur sub contrarie, ergo & ceterę propositiones quę illis duabus vocibus cõtinentur. Probo consequentiam, quia omnes propositiones quę in singulis modis fiunt, æquipollent inter se.

Quod si verũ est, vt est sanè quàm verissimũ, Amabimus, & Iliace, cõtradidunt. Nam possibile est Petrũ disputare, quę est prima propositio in Amabimus, contradicit huic, necesse est Petrum non disputare, quę est postrema propositio, in Iliace. Quare & ceterę omnes, cum æquipollentes sint contradidunt. Idem iudicium est de his duabus propositionibus Socratem disputare est necesse, quę est postrema propositio in Purpurea, & Socratem non disputare est necesse, quę est prima in Iliace

Iiace: contradicunt enim. Quare & cæteræ, ratione paulo superius à nobis assignata.

Purpurea verò & Amabimus subalterna sunt, quia Petrum disputare est necesse, quæ est postrema propositio in Purpurea, est subalternans huius, Petrum disputare est possibile, quæ est prima propositio in Amabimus: quare & cæteræ quæ duabus illis vocibus propositiones continentur, sunt subalterne.

Idem sentiendum est de Iiace, & Edentuli: nam illa propositio, non est possibile Petrum disputare, quæ est prima in Iiace, subalternans est illius, possibile est Petrum non disputare, quæ est prima in Edentuli: quare cæteræ etiam propositiones quæ duabus illis vocibus continentur, subalterne sunt: cum quæ in illis propositiones existunt, sint æquipolentes.

*De modalibus quas vulgo diuisas
vocat C A P. II.*

DE modalibus compositis hætenus à nobis disputatum est, & fortasse lōgiori oratione, quàm par esset. nunc verò vt turbe sophistarum placeamus, pauca quædam de modalibus (quas diuisas vocant) disere-

mus. Potissimum vero dicemus, quid intermodalem compositam, & diuisam discriminis sophistę assignent: deinde qua ratione modalis propositionis diuise veritas examinanda sit. postremo quo pacto oppositio in modalibus diuisis sit efficienda.

Inter modalem compositam atque diuisam (quod nos obiter paulo superius attigimus) primum quidem illud interest, quod in modalibus compositis modus accipitur vt nomē in diuisis vt aduerbium. vnde etiam aliud discrimen colligitur inter vtrumque genus propositionum, quod in modali composita modus est alterum extremum, subiectum in quā aut predicatum, tametsi frequentius subiectum esse soleat. Qua loquendi ratione vtitur frequenter Aristo. li. i. priorū. v. g. possibile est Socratē disputare, necesse est Deum esse. In modali verò diuisa modus non est in tegrum extremum, verbi gratia. Socrates possibilem disputat Deus necessario existit.

Deinde differt vtrunq; genus, quod propositio modalis composita proximē examinatur per propositionem de presenti, adempto modo, vt possibile est Socratem disputare, per hanc, Socrates disputat: quod si hęc possibilem
sibi-

fibilis sit, modalis de possibili est vera: si non sit possibilis, modalis est falsa. Simili etiam modo contingit in cæteris, quæ in aliquo alio modo efficiuntur.

Propositio vero modalis diuisa nõ semper examinatur proximè atque immediatè, auctoribus Sophistis per propositionem de præfenti constitutam ex eisdem terminis: sed interdum facta prius expositione termini antecedentis modũ. Quia eisdem sophistis auctoribus contingit interdum propositionẽ modalem diuisam esse veram, cõpositam vero ex eisdem terminis falsam, ver. g. ista propositio possibile est albũ esse nigrum, falsa est, quia hæc propositio de presenti, album est nigrum non est possibilis, sed impossibilis potius. at vero ista modalis diuisa album potest esse nigrum, vera ab illis putatur: quia priusquam referatur ad propositionẽ de præfenti ex terminis eisdem, debet explicari subiectum illud, albũ, atq; eius loco cõstitui subiectum cãdoris: quod si fiat, redditur ista propositio de presenti possibilis, hoc est nigrũ: Quare modalis de possibili est etiam vera vt sit sensus Quod modo album est, nigrore infici potest: Qui quidem sensus verus est, & rationi consentaneus. Hoc itaque inter est inter propositionem

Liber secundus.

positionem modalem compositam & diuisam. Sed expediamus iam quod secundo loco à nobis propositum est, illud inquam, quo pacto examinare debeamus vera ne, an falsa sit propositio modalis diuisa. Illud igitur perpetuum præceptum sit. Quælibet propositio modalis cõposita duobus modis explorari potest. Primus est ex habitudine prædicati ad subiectum more cæterarum propositionum de præsentia: quarum propositionum ea in qua ponitur modus possibiliter, vera est si prædicatum possit subiecto inesse, verbi gratia, Socrates possibiliter disputat, falsa vero, si non possit prædicatum inesse subiecto, vt Socrates possibiliter est planta. Idem iudicium est de propositionibus in quibus ponitur modus contingenter, quia contingenter in præsentia vt dixi, pro possibili vsurpatur.

Propositio in qua ponitur modus, necessario vera est, si prædicatum necessario, insit subiecto, vt Deus necessario existit, falsa, si non necessario, insit prædicatum subiecto vt Deus necessario creat. Nam creare actu non inest Deo necessario, sed liberè, atque vbi vult.

Propositio in qua ponitur modus impossibiliter vera est quando prædicatum subiecto inesse nullo pacto potest: vt homo impossibiliter

liter

liter creat, falsa vero quando prædicatum potest subiecto inesse, ut homo impossibiliter currit. Hic est primus modus explorandi verane, an falsa sit propositio modalis diuisa nulla habita ratione propositionis de præsentibus.

Alia etiam ratio est examinandi, utrum vera sit an falsa eiusmodi propositio, per propositionem de præsentibus. Nam si sit possibilis propositio de præsentibus, modalis de possibili est vera, si non est possibilis, modalis est falsa. Simili etiam modo iudicandum est de modalibus in qua aliquis cæterorum modorum collocatur. Sed quæres, quæ propositiones modales diuisæ debeant immediate referri ad propositionem de præsentibus? Ut exploremus, verane sint, an falsa propositiones modales diuisæ. statuo duo præcepta, Primum est, Quotiescunque subiectum est nomen quod explanatione indigeat, quodcūq; illud, sit propositio modalis diuisa non est prius referenda ad propositionem de præsentibus quàm explicetur nomē illud, aut resoluat, ut vulgo sophistæ loquuntur. Hoc fit vitandi ambiguitatem gratia, & causa explorandi melius atque expeditius, vera ne sit modalis propositio, an falsa.

Secundum præceptum. Quando subiectum est nomē denominatiuum (Sophistæ connotatiuum

tatiuum vocant) explicandum illud est prius quam modalis referatur ad propositionem de presentis: alioqui propositio que vera est, falsa efficietur. v. g. Hæc propositio, album possibiliter est nigrum, vt referatur ad propositionem de presentis debet prius explicari nomen album, et accipi subiectum cãdoris, hoc pacto hoc potest esse nigrum: & tunc conficienda ex illis vocibus est propositio de presentis in illa, hoc est nigrum, que quoniã possibilis est, vera cãferi debet, propositio modalis diuisa

Item. Quãdo relatiuum est pars subiecti, subiectum prius explicandum est, quã accipiamus propositionem de presentis. v. g. cũ dico Socrates qui est, possibiliter disputat, prius debeo illam implicationem dissoluere atque ita dicere, Socrates est, & potest disputare, quã accipiam propositionem de inesse. Eodem pacto fiet in cæteris propositionibus, quarum subiectum aliqua explanatiõ eget. si verò nulla indigeat, tunc proximè ex propositione modali conficienda est propositio de presentis, & ferenda de illa sententia est: quod vbi accidit, propositio modalis composita & diuisa ex eisdem vocibus æquipollent. vt Socrates possibiliter disputat, & possibile est Socratem disputare: Rursum, Deus neces-
fario

fario existit, necesse est Deum existere. Hæc de examine & iudicio propositionum modalium diuisarum dixisse sit satis, reliquum est tādē, vt de oppositione earundē disseramus.

In propositionibus modalibus diuisis eodē prorsus modo vniuersa oppositio querenda & constituenda est, quomodo constituitur in propositionibus de presenti: & quicquid vitiat oppositionem propositionum de presenti, vitiat etiam oppositionem propositionum modalium diuisarū. Veruntamen duarum rerum potissima ratio habenda est in huiusmodi oppositione efficienda: una est subiectum, altera modus. nam in his propositionibus oppositio debet constitui ratione subiecti atque etiā ratione modi. Quare vt propositiones modales diuise sint contradictorię altera debet esse vniuersalis, altera particularis, & modus in altera particularis erit, in altera vniuersalis, verbi gratia, iste cōtradicūt omnis homo possibiliter currit, aliquis homo nō possibiliter currit. Iste non, aliquis homo possibiliter currit, aliquis homo non possibiliter currit ratione subiecti, atque iste omnis homo possibiliter currit, aliquis homo possibiliter non currit, ratione modi, qui est in vtraque particularis. Vt sint contrarię,

vtraque erit vniuersalis, & modus erit contra-
rius: vt omnis homo necessario est animal,
omnis homo necessario non est animal. Aut
saltem non debet manere in vtraque idē mo-
dus particularis, vt omnishomo necessario cu-
rrit, nullus homo necessario currit.

In subcontrariis vltra hoc quòd subiectum
oportet esse indistributū, necessarium est vt
modus saltem non maneat in vtraque vniuer-
salis, vt homo possibiliter currit, homo possi-
biliter non currit.

In subalternis modi debent etiam esse sub-
alterni, hoc est alter erit vniuersalis, alter par-
ticularis, subiectum quoque vnius distribue-
tur, alterius verò minime vt omnis homo ne-
cessario currit, aliquis homo possibiliter cur-
rit. Hęc sint satis de modalib⁹ diuisis præcepis
se, cętera enim omnia sunt superuacanea. Ar-
gumenta præterea quę adduci in præsentia
a Sophistis cōsueuerunt, admodum infrugi-
fera sunt & potius pertinent ad obruendum
tenella ingenia iuuenū, quam ad illa proue-
hendum longius, rursum magis perterrent
atque à cognitione artiū liberaliū dimouent
quàm vt vlllo pacto profint. Alendi autē sunt
iuuenes succo doctrinæ, non strangulādi pra-
uis opinionibus.

De conuersione propositionum modalium. CAP. XII.

ANteaquam hinc discedam, placet pauca dicere de cōuersione modalium propositionum, quoniam ea non omni ex parte consentiunt cum cæterarum propositionum conuersione: quanquam de hac recum de aliarum propositionum conuersione disputaremus, non nihil diximus.

Propositiones ergo modales diuisæ eadem prorsus ratione, qua cæteræ propositiones categoricæ conuertuntur. Nam propositio vniuersalis negatiua cuiusuis modi simpliciter, aut in seipsum conuertitur. Vt nullus homo possibiliter currit, nullum currens possibiliter est homo: conuertitur etiam in particularem per accidēs, ratione, quam diximus paulo ante. Particularis affirmatiua conuertitur etiam simpliciter, verbi gratia, homo possibiliter currit, currens possibiliter est homo. Vniuersalis affirmatiua per accidens conuertitur in particularem, vt omnis homo potest currere, aliquid quod currit potest esse homo.

Illud tamen diligenter cauendum nobis est quod obseruandum. Neotericus quidam scri

L p̄tor

ptor præcepit, vt modus vniuersalis affirmatiu⁹ mutetur in particularem, hoc est, pro necessario, qui est modus vniuersalis asserens, collocetur possibiliter, quando propositionem conuertimus in qua existit modus necessario: qua ratione cum de conuersione aliarum propositionū ageremus præcipimus signum vniuersale affirmans mutandum esse in particulare, omne inquam, in aliquod. Quare hæc propositio, creans necessario est Deus, non debet verti in istam, Deus necessario est creans: sed in hanc, Deus possibiliter est creans, alioqui vna propositio est vera & altera falsa quod pugnat cum natura conuersionis. Hæc enim propositio, creans necessario est Deus, vera est: quia ea significatur, eum cui potentia inest creandi, necessario esse Deum: qui sensus proculdubio verus est, atqui hæc, Deus necessario creat, falsa est, vt apparet. Atque hoc pacto omnis sophistarum calumnia dissoluitur eius opinione.

Quanquam ille modus quem nos excogitauimus, cū de aliarum propositionum conuersione agerem⁹, si obseruetur, utilis erit conuersioni efficiēde eius, propositionis, in qua existit modus necessario, ille est vt sensum eundē re-

tineamus: atque in vtraque modum necessa-
rio accommodemus eidem nomini, non di-
uerso: vt Deus necessario creat, creans ne-
cessario est Deus. Particularis negatiua non
conuertitur, non. n. sequitur, aliquod ani-
mal possibiliter non est homo, ergo aliquis
homo possibiliter non est animal, est enim
antecedens verum & consequens falsum,
sed tantum conuertitur per contrapositionē,
si quo pacto cōuertitur opinione Sophista-
rum. Propositiones verò modales compo-
sitæ non conuertuntur ratione modi, sed tan-
tum ratione dicti, vt nos Aristoteles docet
capit. tertio, libr. primi, de priori reso-
lut. Ratione vero dicti conuertuntur om-
nes propositiones perinde atque illæ, quæ
uacant modo, exceptis propositionibus de
contingenti, de quibus esse aliud iudicium
loco citato refert Aristoteles. & explicatur
à nobis commentarijs in eum locum. Hęc e-
nim propositio, possibile est nullum homi-
nem currere. in istam vertitur possibile est
nullum currens esse hominem, possibile est
aliquē hominē currere, possibile est aliquod
currens esse hominē. Particularis negans nō
conuertitur, non enim sequitur, possibile est
aliquod animal non esse hominem ergo pos-
sibile

Libert secundus.

ssibile est aliquem hominem non esse animal.
Propositiones de impossibili hoc etiam modo conuertuntur, Impossibile est nullum hominem currere, ergo impossibile est nullum currens esse hominem. Impossibile est aliquem hominem currere, ergo impossibile est aliquid currens esse hominem, impossibile est omnem hominem currere, ergo impossibile est aliquid currens esse hominem,

Particularis negans, non conuertitur, non enim sequitur, impossibile est aliquid animal non esse hominem, ergo impossibile est aliquem hominem non esse animal.

Eadem omnino ratione cōuertuntur propositiones, in quibus ponitur modus necesse.

Necesse nullum hominem esse equum: necesse est nullum equum esse hominem. Necesse est aliquem hominem esse equum, necesse est aliquem equum esse hominem.

Necesse est omnem hominem esse equum
necesse est aliquem equum esse hominem.

Particularis negatiua non conuertitur. nō enim sequitur, necesse est aliquid animal nō esse hominem, ergo necesse est aliquem hominem non esse animal. Hæc de conuersione modalium propositionum satis sint vt vniuersa de modalibus enunciationibus suscep-

ta à nobis disputatio perfecta atque absoluta videri possit.

CAP. XIII.

*De hypotheticis propositionibus
vniuerse.*

DE propositionum categoricarum oppositione, æquipollētia, & conuersione multa à nobis disputata sunt. Reliquum est, vt de hypotheticis differamus.

Primum verò de hypotheticis in commune differamus: deinde de singulis partibus. Qua in re modū obseruare laborabimus, quoniam Sophistæ hac parte magnopere peccauerunt, cum modum in disputando de hypotheticis nullum seruarint. Propositio igitur hypothetica, quod obiter etiam prima parte terminorum attigimus, illa est, in qua plures propositiones categoricæ, vel orationes alia media coniunctione iunguntur.

Dicitur autem hypothetica propositio à verbo græco hypothitimi, quod significat supponere. Quare hypothetica propositio idē omnino est, quod conditionalis, si consideremus vim vocis. Verum transfertur nomē spe

Liber secundus

ciei ad genus, quoniam potissima species hypotheticarum propositionū est cōditionalis.

Triplex autem potissimū species est propositionum hypotheticarum, conditionalis, copulatiua, disiunctiua. Conditionalis est in qua media cōiunctione, si, duæ propositiones vel alię duę orationes iunguntur, verbi gratia, si currit mouetur, si sol lucerit dies esset. Hoc autē solum accommodari potest hypotheticis cōditionalib⁹, quia neq; copulatiua, neque disiunctiua constare potest orationib⁹ quę propositiones non sint. atque hoc sane ex diuersa natura coniunctionum ortum habet.

Copulatiua est in qua coniunguntur plures propositiones categoricæ media coniunctione, & vt Deus omnia nouit, & omnium rerū curam gerit.

Disiunctiua est in qua iunguntur plures propositiones media coniunctione disiunctiua, vt aut dic aut accipe calcem.

Animaduertendum tamen est, quod propositiones hypotheticæ non habent quantitātē. ratio est quia quantitas propositionū ex subiecto sumitur, vt diximus prima parte terminorum, sed in propositionibus hypotheticis nulla habetur ratio subiecti, ergo propositiones hypotheticæ non habent quantitatem.

Ex

Ex hoc infero, quod in hypotheticis non reperitur oppositio contraria neque subcōtraria. ratio est, quia oppositio contraria & subcontraria sumuntur ex quantitate subiecti. Cōtrarię enim ppositiones vniuersales sunt, vt diximus, subcontrarię autem particulares. atqui in hypotheticis quantitas non est, ergo in hypotheticis non est oppositio contraria, neque subcōtraria,

Quāquam autem duę illę oppositiones in hypotheticis non reperiantur, reperitur sanē oppositio contradictoria, ratio est, quia contradictoria oppositio est secundum qualitatem, hoc est secundum affirmationem & negationem, & in hypotheticis qualitas inest hoc est affirmatio & negatio, ergo in hypotheticis est oppositio contradictoria.

Queret aliquis, quo pacto qualitas hoc est affirmatio & negatio in hypotheticis propositionibus consideretur. Nos sic interroganti respondemus, non sumi ex affirmatione partium hypotheticę, id est, categoricarum propositionū, ex quibus efficitur, sed duntaxat ex affirmatione aut negatione coniūctionis. Quod enim est in categoricis verbū p̄cipuū, est in hypotheticis cōiūctio, est enim cōiun-

Etio forma in propositione hypothetica. Ut autem verbum in categorica propositione affirmans aut negans constituit qualitatem propositionis categoricæ, sic etiam coniunctio constituit affirmationem, aut negationem in hypotheticis. Nam categoricæ propositiones vicem materiæ sortiuntur in hypotheticis: quem admodum subiectum & prædicatum in categoricis. Hęc enim propositio affirmatiua est, si animal non est, homo non est, etiam si vtraque categorica propositio qua constat condicionalis, negetur: quia coniunctio si, asserit. Hęc vero, non si animal est, homo est, negatiua censetur, quia coniunctio, si negatur.

Ex quibus planè etiam colligitur, negationem in propositionibus hypoteticis non negare categoricas, sed duntaxat coniunctionem. Vtraque enim pars huius conditionalis, non si animal est, homo est, asserit: ratio est vulgata loquendi forma. Verum aduersus ea, quæ hætenus diffinita à nobis sunt, sic obijcio.

Primum quidem videtur hoc esse falsum, Nam opinione dialecticorū, negatio est malignantis naturæ, & quicquid post se inuenit destruit, quare cōstituit partes hypotheticarum propositionū negatiuas. Non sunt ergo, ut dictū

dictū est, affirmatiuæ partes huius cōditionalis: non si animal est, homo est. dicendum ad hoc est, negationem tantum destruere quod est eius obiectū (ita enim Sophiste loquūtur) atqui in hypotheticis obiectum est coniunctio. illam ergo destruit negatio: non categoricas propositiones, in categoricis vero omnia destruit, quia vniuersæ categoricæ propositioni negatio additur, non copulæ tantum.

Secūdo sic obijcio, Plures sunt species propositionum hypotheticarum, quam enumeratæ à nobis, ergo falsum illud est tres tantū esse earum species. Probo id, quoniam præter tres illas, quas diximus species, est etiam rationalis, in qua coniunguntur plures categoricæ propositiones per coniunctionem rationalem, vt currit ergo mouetur, præterea causalis: vt quia currit mouetur. Dicēdum ad id est, potissimum esse tres species hypotheticarum propositionum, imo vero si Boetio atq; nomini propositionis hypotheticæ fidem habeamus, vna dūtātaxat species est, nempe cōditionalis. Rationalis vero & causalis referuntur ad conditionalem. Ad copulatiuam verò referuntur quædam alia propositionum genera, de quibus dicemus, quo tempore differemus de copulatiua propositione.

Tertio sic obijcio, Propositiones hypotheticæ opponuntur interdum contrariè, et subcontrariè, ratione partium, hoc est categoricarum propositionum quibus efficiuntur, constatq; ergo falsum est quod nos paulo superius definiuimus, solam spectari contradictoriã oppositionem in hypotheticis.

Dicendum nobis est, neque per se, neque partium ratione hypotheticas propositiones contrariè aut subcontrariè, opponi posse. Nam si quæ propositiones hypotheticæ ratione assignata, contrariè opponerentur, maximè hæc si omnis homo est animal rationale, omnis homo est capax disciplinæ, si nullus homo est animal rationale, nullus homo est capax disciplinæ. Atqui vtraque vera sane est, quare non sunt propositiones contrariè. Idem de subcontrariis iudicium est.

De propositione conditionali:

CAP. XIII.

Hucusque de hypotheticis propositionibus in commune disseruimus, nunc ad explicandas singulas partes referamus orationem & primū de conditionali agamus, quæ potissimè

tissima pars est hypotheticarum propositio-
num de qua illud maxime dicemus, quid sit
& qua ratione cognoscere debeamus vera ne,
an falsa sit.

Propositio igitur conditionalis est pro-
positio, in qua coniunctio si, antecedit: vt
Si currit mouetur. Si disputat, loquitur:
Si est homo, animal est. Pars autem quæ
proxime coniuncta est coniunctioni, ante-
cedens vocatur. altera verò pars vocatur con-
sequens.

Quoniam verò propositio cōditionalis est
duplex: vna vera, altera falsa: quid vtraque
sit, dicamus iam. Ad id explicandum repetē-
dum illud est, quod obiter admonuimus cap.
proximo, conditionalem inquam propositio-
nem esse duplicem, vnam quæ asserit, alterā
quæ negat.

Propositio conditionalis quæ affirmat, ve-
ra est quādo ex antecedenti consequens legi-
time colligitur, verbi gratia, hæc est vera pro-
positio, si currit mouetur. Negatiua vera est,
si non recte inferatur consequens ex antece-
denti, vt non si mouetur, currit: falsa vero cen-
setur illa propositio conditionalis asserens cu-
ius consequens nō recte colligitur ex antece-
denti, verbi gratia, si mouetur currit. Negans

vero propositio falsa est. cuius consequens recte colligitur ex antecedenti: vt non si currit mouetur.

Vt autem vera sit conditionalis non satis est, vtrunque eius partem esse veram, si nō sequatur ex antecedenti consequens. Neq; falsa putari ea debet, cuius vtraque pars falsa sit modo consequutio sit legitima, Nam hæc propositio, si lignum est homo, lignū est animal vera est. & eius sane pars vtraque plane atq; aperte est falsa Vnde vulgatū illud Sophistarum dictum ortum est, conditionalis nil ponit inesse: hoc est, nil asserit, statuit nihil, sed duntaxat consequentiā significat vnus partis ex altera.

Ad conditionalem referuntur propositio causalis & rationalis. Quia vtraque consequentia est.

Rationalis illa est, cuius partes rationali cōiūctione iunguntur vt currit, ergo mouetur. Causalis cuius partes iunguntur coniunctione causali, vt quia currit, mouetur. Veruntamen non perinde in his verum & falsum cernitur atque in conditionali propositione, Nā vt propositio rationalis vera sit, necessarium est consequentiam legitimam esse: & vtrunque eius partem veram antecedēs dico & cōsequens

sequens, vt homo est, ergo animai est, At vero vt sit causalis, ppositio vera, ex antecedenti oportet consequens inferri: in super necesse est verum vtrunq; esse: & antecedens causam esse consequentis: vt quia homo est rationalis, capax est disciplinæ. Hęc enim propositio falsa censetur, quia homo est ad ridendū aptus, est capax disciplinę, tametsi consequētia legitima sit: & eius vtraque pars vera, vnā tantum ob causam, quòd antecedens non sit causa consequentis.

Colligitur ex dictis à nobis paulo superius conditionalem veram esse necessariā: & falsam, esse impossibilem: ratio est, quia cum vera sit conditionalis quia est consequentia legitima, & consequentia bona perpetuo bona sit opinione Dialecticorum, quę vera est conditionalis, est etiam necessaria, & cum sit falsa conditionalis, quia male colligitur ex antecedenti consequens, & consequentia semel mala perpetuo vitiosa sit, efficitur, vt falsa cōditionalis sit impossibilis.

Sophistę arrepta occasione ex finitione, ppositionis conditionalis hoc loco longam orationem de consequentia habere solent temere, & nulla ratione, vt solent illi de cæteris rebus disputare: sed nihil mirum est, cum sit
illud

Liber secundus.

illud peculiare Sophistarum, omnia permiscere, & nihil suo loco, & tempore dicere non sine magno Pudioforum malo. Quare cauendi hij nobis sunt, cane peius & angue, nisi velimus magno labore discere, labi, decipi atque errare. Horum ergo peruersa consuetudine disputandi prætermissa, de consequentia, ne vnum quidem verbum in præsentia dicam: quod enim satis erat, dictum est à nobis prima parte terminorum: cætera dicemus, quo tempore de syllogismis disseremus.

In præsentia uerò modum peculiare argumentandi in conditionalibus explicabo duobus præceptis, tametsi de ea re agendum sit in syllogismis, ut morem geram veteri consuetudini: vnum est, valet consequentia à conditionali cum positione antecedentis ad positionem consequentis, verbi gratia, si currit mouetur, at currit ergo mouetur, Non valet tamen cum positione consequentis ad positionem antecedentis, verbi gratia, si currit mouetur, at mouetur, ergo currit.

Secundum præceptum, valet consequentia à conditionali cum destructione consequentis ad destructionem antecedentis. verbi gratia, si currit mouetur, at nō mouetur, ergo nō cur-

currit, Non valet consequentia à conditiona-
li cum destructione antecedentis, ad destru-
ctionem consequentis, verbi gratia, si currit
mouetur, non currit ergo non mouetur.

○ Destruere antecedens, vel consequens est
ponere oppositum eius.

Hæc sunt præcepta disputandi in conditio-
nalibus petita ab Aristotele . lib . i . de priori
resolutione.

De copulatiuis. CAP. XV.

VT quod dicturi sumus de propositioni-
bus copulatiuis facilius percipi possit,
initio considerandum est, coniunctionē
& duobus modis accipi, atque vsurpari sole-
re: quod obiter à nobis alio etiam loco dictū
est. Accipitur copulatiuè & copulatiuim. Co-
pulatiuè, cum coniungit varias enuntiatio-
nes, verbi gratia, cum dico, Deus omnia no-
uit, & rerum omnium curam gerit. Copula-
tiuim vero, cum iungit terminos, non propo-
sitiones, vt Petrus & Ioannes. Præterea, cū
accipitur copulatiuim duobus ad huc modis di-
citur: complexiuè aiūt Sophistæ & diuisiuè,
cōplexiuè accipitur, & quando cōficit cate-
gori-

goricam, aut simplicem enuntiationem, verbi gratia, cum ita loquimur, Socrates, & Plato fuerūt summi philosophi, diuisiue, quādo copulat voces tantum, & constituit hypotheticam propositionem, vt Socrates & Plato fuit philosophus.

Ex his aperte constat, primum genus propositionum in quibus, & collocatur, esse simpliciter atque absolute hypotheticum, & copulatiuum, tertium autem non simpliciter, sed virtute, quoniam ex ea enuntiatione propositio efficitur copulatiua, Secundum verò genus categoricum est non hypotheticum. Sed iam exhibeamus diffinitionem propositionis copulatiue,

Copulatiua propositio est, in qua iunguntur plures propositiones media conianctione & : in qua sane diffinitione quedam voces collocantur, quas explicare necesse sit, vt proposita definitio reddatur illustrior.

Primum quidem in diffinitione dixi hypotheticam propositionem esse, quæ pluribus constat enuntiationibus, non duabus tantum vt quidam putauerunt, sed interdum pluribus quam duabus: vt cum ita loquor. Socrates docet, & Plato audit, atque vterque uir est magno ingenio.

Rursum simpliciter dixi copulatiuā propositionem constare pluribus enuntiationibus, vt complecteret omne genus copulatiuarum propositionum. Quædam enim efficiuntur, atque cōstāt categoricis enuntiationibus, vt hæc, Socrates legit Plato audit: alia vero hypotheticis, vt si Socrates legit, Plato audit & si Plato audit Socratem legentem audit.

Verum quod dictum est copulatiuam constare pluribus enuntiationibus: accipiendum est à nobis actione, aut potestate: actione quidem vt in exemplis adductis a paret; potestate vero aut virtute, vt cum & in propositione diuisiue accipitur: tunc enim ea propositio potestate cōstat pluribus categoricis, ad quas refertur, nō actione: vt cum inter disputantes conuenit vt elementū, A, verbi grā. tantundem significet, quantum vna hypothetica propositio. Verum vt coniunctio &, constituit propositionem copulatiuam, sic etiam coniunctio, atque, et cæteræ coniunctiones habentes vim copulandi, maxime vero vti sumus coiunctione, & quoniam familiarior, atq; etiam promptior est eius significatio.

Sed iam tempus est, vt doceamus, quo pacto explorandum à nobis sit, vera ne, an falsa sit propositio copulatiua. Et quoniam, &, vti

M admo-

admonui, trifariam vsurpatur, pro comper-
to habendum est, quod ea propositio in qua
existit coniunctio, & complexiue, examinā
da est more propositionum categoricarum,
est enim ipsa categorica, vt dixi. Illa vero p
positio in qua existit coniunctio, & diuisiue,
exploratur facta reductione ad propositio-
nē copulatiuam, quod si ea propositio ad quā
refertur, vera sit, erit hęc similiter vera: si fal-
sa, falsa erit,

Propositio vero copulatiua aut asserit: aut
negat. si asserat vera est vbi vtraq; eius pars
est vera, vt Deus premio afficit p̄bos & ca-
stigmat improbos, falsa est, si altera pars falsa
sit, vt Deus, castigat improbos, et non afficit
præmijs probos atq; virtute præditos: si ve-
ro neget vera est quando altera tantum eius
pars est vera, v. g. cum dico nō est homo ani-
mal & Deus mendax, cuius ille sensus est, nō
esse vtrūque illud verum, homo est animal,
& Deus mendax est, est autem falsa ea pro-
positio quando vtraque pars vera est, opponi-
tur enim p̄positioni veræ quæ affirmat. Vt
sit p̄positio copulatiua possibilis, nō satis est
vt sit eius vtraque pars possibilis, sed præte-
rea necessariū est, vt simul duę illę partes pos-
sint esse verę vulgo dicitur quod duę illę par-
tes

tes sint cōpossibiles, v. g. hæc est pōssibilis, Antichristus erit, & multos seducet, quoniã huic propositioni duo illa insunt, quę dixi. ista vero propositio, omnis homo est iustus, & aliquis homo non est iustus, pōssibilis sanè non est, tametsi duabus partibus constet, quarum vtraque vera esse potest, ratio est, quoniam simul veræ esse non possunt duæ illæ partes copulatiuæ propositionis; sunt enim contradictorię, quas simul esse veras impossibile est. Quare impossibilis censeretur ea propositio copulatiua, cuius aliqua pars impossibilis est. vt homo est equus, & Deus est. vel cuius partes simul veræ esse non possunt, vt adhibito paulo ante exēplo monstratū est. Necessaria est illa copulatiua, cui⁹ vtraq; pars necessaria est, vt De⁹ omnia nouit atque omniū curam gerit. erit nō necessaria vbi vtraq; eius pars necessaria non est, vel altera.

Ad propositiones copulatiuas referuntur propositiones temporales & locales, atque etiam illę propositiones, quę aduerbio cōstāt similitudinis, ratio est, quia commemoratę à nobis propositiones vbi obscuræ sunt, per copulatiuas explanari consueuerunt. vt quādo homo petit, Deus hominem exaudit. & vbi fuerint duo congregati in nomine meo, ibi

sum in medio eorum. Hæc est communis sententia Sophistarum. Mihi vero illud probatur magis, utrumque prædictum genus propositionum pertinere ad conditionales propositiones non ad copulatiuas. Sensus enim propositionis prioris non est ille (ut vulgo putatur) aliquando homo petit, & tunc cum exaudit Deus, neque posterioris ille, in aliquo loco duo vel tres congregentur in nomine Dei & tunc Deus adest medius eorum: sed ille potius est, sensus prioris, si homo petat à Deo aliquid, Deus illum exaudit: posterioris ille, si duo vel tres congregentur in nomine domini, ibi adest Deus.

Quamquam autem de ratione colligendi unum ex altero copulatiue dicendum nobis est, quo loco sumus de syllogismis hypotheticis disputaturi, placet hoc loco id ipsum leuiter attingere, quod fecim⁹ etiã, cū de propositione conditionali ageremus. Duobus igitur modis argumentari licet copulatiue: primum quidem à tota copulatiua ad vtriusque eius partem, ut Deus præmijs afficit probos, & castigat improbos, ergo deus castigat improbos. Ratio est ut dixi, quia propositio copulatiua vera utranque partem veram habet. Deinde etiam licet argumentari ex copulatiua negatiua

tiua, cum positione vnius partis, & destrueret e partem alteram, verbi g, non dies est, & nox est, sed dies est, ergo nox nō est, vel nox est, ergo dies non est. Huius rei ratio est, quia cum propositio copulatiua negatiua significet vtranque partem, qua constat, veram non esse, sed alteram: qui vnā partem statuit veram, credit esse falsam alteram.

Verum aduersus ea quæ à nobis dicta sunt, presertim quod diximus paulo superius, propositionem in qua existit cōiunctio, & complexiue, categoricam esse, & explorare oportere, vera ne, an falsa sit, ex habitudine quam habet predicatum cum subiecto, sic obijcio: si id verum esset, consequeretur veram prorsus enuntiationem, falsam effici: hæc enim eun- ciatio. Petrus & Ioannes portant lapidē, vera profecto est, si duo commemorati lapidem simul ferant, quē singuli nō sint ferendo satis atqui falsa illa redditur si ratione prædicta examinetur: nā rectè sequitur Petrus & Ioannes portant lapidē ergo Petrus portat lapidē & Ioānes portat lapidē, cōsequens est falsum quia neuter portat lapidē, sed vtriq;: ergo & antecedēs. Cōsequētia vero, p̄batur, quia prædicatū in antecedēti vtrique inest ergo & in consequēti, dicendum est propositionem ve-

ram esse ex hypothefi: confequētia vero vitiofa est, quoniam peccat fallacia diuifionis diuido enim falfo, quod vere in antecedenti cōpofitū fuerat. Sophiftę eā rationē reddunt, cur confequentia legitima non fit, quod argumentemur a propofitione in qua coniunctio & fumitur complexiue ad propofitionē, in qua diuifiue vfurpatur. Ad normam hui⁹ poteris exiguo negotio multa alia diluere quæ Sophiftis folēt ingens negotiū facessere. Ut enim prædicta propofitio vera est feruata hypothefi, quā posuimus, ita etiam hæc Gaspar & Bernardus norunt feptem artes liberales, vbi Gaspar norit Grammaticam. Rethoricā & dialecticam: Bernardus tantum quatuor mathematicas difciplinās: Geometriā Arithmeticā, Perfpectiuam, Musicam. Quamuis autem prædictę propofitiones verę fint, hæc fane falfa est, quę videtur cum duabus prioribus maximā habere fimilitudinem, Gaspar & Bernard⁹ norunt Dialecticam, fi cōftet hæc facultas octo, v. g. conclufionibus, quarū quatuor tantum norit Gaspar, totidem Bernard⁹, quoniā fi illi noffent Dialecticā effent dialectici, atqui non funt dialectici, quare neq; dialecticā norūt. Illud autē verifatur inter vtrāq; propofitionē difcrimen, cui⁹ gratia prior vera

vera est, posterior falsa, quod in priori prædicatum est pluralis numeri, atq; vna ei pars accommodari potest vni parti subiecti alia alteri parti, posterioris verò prædicatū est numeri singularis: & vnā rē, atq; indiuiduā significat: quare verè non potest eius vna pars vni parti subiecti accommodari, alia alteri.

De copulatiuis vero hæc dixisse sūt satis, iam ad explanandā naturam disiunctiue ꝓpositionis nostra vertatur oratio.

De disiunctiuis. CAP. XVI.

DE disiunctiuis ꝓpositionib⁹ eodē prorsus modo differendum est, quomodo de copulatiuis, & conditionalibus est disputatum. Principio considerandū est coniunctionem vel, duobus modis vsurpari à Dialecticis solere, vno modo disiunctiue, alio modo disiunctim: accipitur disiunctiue, quādo disiungit ꝓpositiones, vt aut dic aut accipe calcem aut te ardenter amat, aut te capitaliter odit: quod de muliere dicitur.

Disiunctim accipitur, quādo collocatur inter voces, non inter ꝓpositiones, vt vel Aristot. vel Plato errat, cū mūdi origo inquiritur. Sed quādo disiunctim vsurpatur, vel, interdū diuisiue accipitur, interdum cōplexiue, lo-

Liber secundus.

quimur enim more Sophistarum) diuisiuè accipitur quando refertur ad disiunctiuam propositionem, & tunc virtute est hypothetica enunciatio, in qua existit coniunctio, vel complexiuè vero quando fit categorica, & more cæterarum categoricarum enunciationum exploramus, vera ne, an falsa sit, nempe ex habitudine prædicati ad subiectum.

Propositio igitur disiunctiua, siue coniunctio, vel accipitur disiunctiuè, siue disiunctim, diuisiuè tamen (vtriusque enim idem iudiciū omnino est) ea est in qua iunguntur plures propositiones media coniunctione, vel, vt adhibitis paulo superi⁹ exēplis constare possit.

Cum dico plures iungi categoricas propositiones in disiunctiua in media coniunctione, vel, intelligo nomine, vel, cæteras omnes coniunctiones disiunctiuas.

Rursum cum dico constare disiunctiuam propositionem pluribus categoricis intelligo actione, aut potestate, quod sophistæ dicunt (barbare tamē vt cætera) formaliter, vel virtualiter. Primum conuenit priori generi disiunctiuarū propositionū, secūdū vero posteriori. Iam tempus est, vt rationem doceamus cognoscendi, propositio disiunctiua vera ne, an falsa sit, Existit autem hoc loco questio,

qua

qua nam re opus sit, vt propositio disiunctiua vera sit. In qua quaestione explicanda recētiō res, id est Sophistæ, multum a veteribus discrepant. Sophistæ enim in ea sunt opinione vt credant præcipiantq; necessarium esse, vt sit vera propositio disiunctiua, vnam tantum eius partem esse veram, & hoc esse satis: præterea, nihil obstare quominus vera illa propositio sit, si constet vtraq; parte vera, vnde vulgatum illud Sophistarum dictū ortū habuit, disiunctiua in sequitur fortiorem partē, est enim opinione eorum vera si vel vtraque vel altera eius pars sit vera: falsa si vtraq; pars falsa sit. copulatiua vero sequitur partem debiliorem: efficitur enim falsa altera tantum eius parte existente falsa. Verū istorum sententia mihi non probatur, quam ego infringo primum testimonio omnium antiquorū præsertim Aristoteli in lib. Primorū, quo loco de hypotheticis syllogismis disserit. Deinde ex appellatione cōiunctionis. vocatur enim coniunctio disiunctiua ab officio, quia partes separat, atq; disiungit inter se veritate & falsitate, quare non permittit vtranque partem veram esse, sed alteram tantum. Deinde quia veteres homines nō dialectici modo, sed etiā philosophi, non vtuntur disiunctiua proposi-

tione nisi inter pugnantia, atqui ea quæ pugnant, vera simul esse non possunt: quare disiunctiue propositionis veræ partē vtrāq; esse verā cōtra rationē quidē est: illa enim propositio ex pugnatib⁹ efficitur, vt aut amat, aut odit mulier nihil est tertium: aut dies est, aut nox. Dicam⁹ ergo, opinioē antiquorū hominū atq; etiam cōmuni vsu loquēdi persuasi, propositionē disiunctiuā verā esse, si alterutra tantum ei⁹ pars vera sit, illā vero antiqui homines perpetuo efficiebant duabus coniunctiōnibus disiunctiuis, vt adducta à nobis exēpla demonstrāt. Per simili modo efficiebāt copulatiuā propositionē, vt Cicero & Orator fuit, & vir bon⁹. Si ergo propositio disiunctiua solū vera est cui⁹ altera pars est vera, falsa illa erit cui⁹ vtrāq; pars falsa est, vt vel De⁹ non est, vel mūdus pudentia non regitur. vel cuius est vtraque pars vera, vt, aut homo est, aut capax discipline.

Referamus iam orationem ad modū argumētandi à propositione disiunctiua, quāquā de hac re sit à nobis dicēdum in syllogismis.

Duo igitur sunt modi argumētandi in disiunctiuis: vnus est à disiunctiua affirmatiua cū positione partis vni⁹ ad cōtradiCTORIā alteri⁹. v.g, aut amat, aut odit mulier, atqui a-

mat,

mat, ergo non odit, vel odit, ergo non amat, aut dies est, aut nox at dies est, ergo non est nox: Alter modus est à disiunctiua affirmatiua cum destructione vnius partis ad positionem alterius, vt, aut sanus est, aut æger atqui sanus nō est, ergo, æger: aut Christus falsa docuit, aut, mundus errat, atqui Christus falsa docere non potuit, qui veritas ipsa est, mundus ergo errat, cum viuuit aliter, quàm Christus nos docuit esse viuendum. Vtraque vero commemorata differendi ratio ex eo vim habet, quod est à nobis diffinitum superius ex sententia antiquorum, disiunctiuam, inquam, propositionem debere ex pugnantibus inuicem constare, neque posse veram esse, si vtraque pars existat vera, alioqui tantum valeret ratio argumentandi in disiunctiuis, à disiunctiua cum destructione vnius partis, ad positionem alterius.

Hæc nobis visum est de propositionibus hypotheticis disputare, quoniã nō nihil emolumentum afferunt ceteris quæ dicturi sumus intelligendis. Quæ vero præter hæc Sophistæ tractauerunt, consulto prætermisimus, ne lectorē ad alia præperantē moraremur. præterea etiã ne argumentorū mole, copia præceptorū, inepta repetitiōe, & longiori quàm par sit disputatio
ne

no, atque ea admodum difficili perterrea-
 mus cupidum dialecticæ. Istorum vero non
 minimam partem ea tantum causa scri-
 bimus, ut morosis quibusdam
 placeamus.

(.?)

LIBER TER- TIVS DE EXPONI- bilibus.

T Sophistarum consuetudinē
hac etiam parte, quæ exiguum
sane attulerit emolumentū stu-
diosis dialecticæ, aliquo modo
imitemur, est animus de enūtia-
tionibus, quas illi exponibiles appellat, cur-
sim non nihil dicere. Scimus enim, etiam co-
rundem opinione, aliqua ratione superuaca-
neum esse laborem, qui huic contemplationi
impēditur: sed nos ætati seruiamus, & cupim⁹
relegare ex gymnasijs dialecticorum longa
de hoc genere enunciationum, atque admo-
dum perplexa, & sine fructu vllō commenta-
ria. De ea igitur re pauca dicturi sumus. Pri-
mum quid sit propositio exponibilis, dein-
de quot genera sint exponibilium propositio-
num: postremo de singulis differemus.

Exponibilis ergo propositio illa fit, quæ obs-
cura est, atque difficilis gratia alicuius vocis.
Dixi gratia alicuius vocis, quoniam inter-
dum

Liber secundus

dum obscura redditur propositio, causa cōiūctiōnis, aut aduerbij, interdum vero gratia nominis, aut verbi vt suo loco & tempore dicemus. Qua etiam voce differt propositio exponibilis, de qua in praesentia disputamus, ab alijs enuntiationibus, quę obscurę sunt, atque impeditę vel amphibologię causa, vel quacunque alia ratione. scimus enim multis nominibus appellari, atque etiam effici sole re propositio etiam difficilem.

Huic subiecta est altera propositio, per quā ea quam diximus, explicatur, quam exponētem sophistę passim appellant. Istud vero genus enuntiationū exponibiliū categoricū est, nō hypotheticū, vt ex enūciandi ratione constare cuius possit, tametsi interdū per plures enuntiationes explicetur. Quoniā vero propositio exponibilis, atque ea per quam eius sensus explicatur pares sunt, & virtute æquales, cōsequētia legitima est ab exponibili ad exponētem propositionem, atque etiam mutata ratione ab exponente ad exponibilem: quare si quis alius, hic erit maximus vsus, quem nos ex cognitione harum propositionum possimus capere.

Sed dicamus iā quot sint genera exponibiliū enuntiationū, quę vulgo feruntur. Petrus
Hispa

Hispanus, atque hunc eundem sequuta turba Summulistarum, septem tradidit genera earum enuntiationum. Primum genus est exclusuarum. Secundum exceptiuarum. Tertium, reduplicatiuarum, Quartum earū, in quibus inest verbum differt. Quintum earum, quæ constāt his verbis incipit, aut desinit. Sextum earū, in quibus ponitur nomen comparatiuum aut superlatiuū. Vltimū earum in quib⁹ existit nomen aliud infinitum. Veruntamē non defuerunt inter scriptores Summularū qui dicerent, atque id magnis rationibus, & argumentis certū efficere niterentur, propositionem quamuis vniuersalem, nō modo exponi posse, sed necessario etiam exponi debere. Quare hanc enūciationē, omnis homo est animal, aiebant hi, per duas istas enūciationes exponi, homo est animal, & nullus homo est homo quin ille sit animal. alij vero perditioris fortasse iudicij, & mētis minus sanæ, quandam aliā rationem excogitauerūt exponendi hoc genus enuntiationum, non parum quidem dissidentem à superiori quam ob eam tantum causam non attingam hoc loco, ne eorum in sania illustrior fiat. Istorū tamē authorū sentētia nullo negotio refellitur duob⁹ documētis Sophistarū, vnū est,

pro-

propositio cuius sensus apertus est, & de qua facile ferri iudicium possit, vera ne an falsa sit non debet vlllo pacto exponi, neque exponibilis censetur. Alterum est, propositiones quibus exponimus apertiores & planiores esse debent propositione exponibili ratio est, quia ea gratia illis utimur, ut obscuram enunciationem agnoscamus, quod non facile, imo vero non omnino consequemur, si obscuriores erunt enunciationes quibus exponimus propositione exponibili.

Cum ergo quae dicuntur omnia de propositionibus exponibilibus, ad haec duo precepta referri, atque pertinere debeant, obscurum non est, propositionem vniuersalem exponi non oportere, cum non sit obscura ratione signi quo subiectum eius affectum est, et si obscura esset, alia commodior ratio explorandi vera ne an falsa sit suppetit nobis, nempe ex habitudine praedicati ad subiectum, aut ascensu, vel descensu.

Deinde plane constat, etiam si exponibilis sit, non posse exponi ratione assignata ab his, quoniam propositio quae illam exponeret, esset obscurior, longaeque impeditior propositione exponibili. Missam ergo faciamus istam insaniam, & credamus istud genus enunciationis

ciationum exponi non debere, neque posse, & referamus ad cætera genera sermonem: in primisque de enuntiationibus exclusiuis differamus.

De exclusiuis .CAP. II.

Primum omnium occurrit nobis propositio exclusiua: quæ ita vocatur quoniam efficitur coniunctione exclusiua, v. g. tantum solum, & similibus.

Ista vero coniunctio exclusiua, tantum, atque similes, aut adficit extremum, aut propositionem integram: si extremum afficiat, vocatur à sophistis propositio illa in qua existit de excluso extremo, vt Socrates tantum fuit moralis, Philosophus, quando autem integrâ afficit enuntiationem, vocatur propositio exclusiua, vt tantum homo est risibilis.

Rursum vtrauis ratione accipiatur coniunctio duobus modis potest excludere, gratia videlicet differentiæ, vulgo dicitur gratia alicuius, vt constat adductis exemplis, aut gratia pluralitatis, vt cum ita loquimur, tantum quinque sunt Porphyrij voces: tantum decem sunt prædicamenta Aristotelis. diuerso autem modo explicari debent enuntiationes, cum hac quam cum illa ratione accipitur cõ

iunctio exclusiua: quacūque vero ratione v-
 surpetur coniunctio, confici potest quadru-
 plex genus propositionū exclusiuarum. pri-
 mū est earum quę omnino affirmant, vt tan-
 tū homo est iustus. Alterum earum quarū cō-
 iunctio, quę modus vocatur, atq; etiam inte-
 gra propositio negatione afficiuntur, vt non
 tantum homo est iustus. tertiū earum, in qui-
 bus modus non afficitur negatione, at affici-
 tur verbum, vt tantum accidens non est sub-
 stantia. postremum earum in quibus nega-
 tione modus afficitur, nō verbū, vt non tantū
 accidēs nō est substātia. His igitur quatuor
 modis adfici potest propositio exclusiua, qui
 cū sint inter se diuersi, diuerso etiā modo ex-
 poni ppositio debet. sed dicamus quo nam
 modo hoc fieri debeat. Primum itaq; genus
 exclusiuarum propositionum, cuiusmodi est
 tantum homo est animal, sic exponitur, ni-
 hil aliud ab homine est animal.

Secundū genus verbi gratia, nō tantū ho-
 mo est animal, hac ratione, aliquid aliud ab
 homine est animal.

Illud vero genus exclusiuarū enunciatio-
 num, tantū homo non est animal, hoc pacto,
 omne aliud ab homine est animal.

Postremò istud genus propositionis exclu-
 siuæ

siuæ, non tantum homo non est animal, hæc modo, aliquid ab homine nō est animal. Neque enim necessarium est semper accipere duas propositiones, & per easdem explanare propositionem exclusiuam, quod faciunt Sophistæ, tamen si interdum fieri debeat, tūc scilicet cum coniunctio tantum, excludit gratia pluralitatis (vt vulgo loquuntur) vt cum dicimus tantum quinque sunt Porphyrij voces, explanatur enim huiusmodi propositio per duas has, quinque sunt Porphyrij voces neque plures quam quinque.

Quemadmodum autem in cæteris propositionibus de subiecto communi, sic in exclusiuis reperitur omne genus oppositionis, contrariæ enim sunt duæ istę propositiones, tantū homo est animal, tantū homo nō est animal. contradictoriæ vero, tantum homo est animal, non tantum homo est animal. subcontrariæ non tantum homo est animal, non

tantum homo non est animal: sabalter

næ de nū sunt duæ istę, tantū ho-

mo nō est animal, nō tantū

homo nō est animal,

quę omnia subie

ta oculis

figura demonstrat.

Liber tertius.

Tantū homo Tātum homo
est animal. contraria. nō est animal.

Subalter.

Contra ditor.
Contra ditor.

Subalter.

Non tantū hō Non tantū hō
nō est animal. Subcontra. est animal.

Verum hoc ipsum ex sensu singulorum generum propositionum exclusuarum cognosci minori negotio poterit, quàm ex ipsis enūciationibus exclusiuis, ut possit quiuis spectare posita ante oculos hæc figura, in qua collocantur illæ enūciationes, per quas exclusiue explanantur eo ordine quo collocatę sunt quas explanant,

Nihil

Nihil aliud
ab homine
est animal.

Contraria,

Omne aliud
ab homine
est animal,

Subalter.

Con
tra
dic
tor

Subalter.

Aliquid aliud
ab homine nō
est animal,

Subcontra.

Aliquid aliud
ab homine est
animal.

Cætera omnia quæ Sophistæ vulgo tradunt de suppositione nominum, quibus constat enuntiatio exclusiua, admodum infrugifera sunt. hæc vero quæ diximus, tametsi non omnino profint, præ se ferunt nescio quid voluptatis iis qui illa intellexerint, quanquam prætermitti omnia meo iudicio sine ulla iactura studiorum possent,

Dicamus iam de secundo genere exponibi

N 3 bilium

lium enunciationum, hoc est, de exceptiuis propositionibus.

De exceptiuis. CAP. III.

EXclusiuas enunciationes, quarum sensum aperuimus superiori disputatione proxime consequuntur exceptiuæ, de quibus eo pacto à nobis dicendum est, atque eo ordine quem obseruauimus cum de exclusiuis ageremus. Propositio igitur exceptiua est, quæ coniunctione afficitur exceptiua. Scimus enim exponibiles enunciationes sumere appellationem à voce obscura, qua constant.

Quanam autem sit coniunctio exceptiua, præterea quotuplex sit, grammatica docet, non dialectica, ne in hac re explicanda tempus insumamus. Illud præterea grammatica docet, non dialectica, qua ratione confici debeat enuntiatio exceptiua, vt cõgrua sit.

Quatuor autem formæ sunt enunciationũ exceptiuarum, quæ vario modo ob eam rem explanari debent. aut enim omnino vacat enuntiatio negatione, vt cū ita loquimur, omne animal præter hominẽ incedit pronum.

Aut modus negatione adficitur, uerbum vacat negatione, vt cum dicimus, non omne animal præter hominem pronum incedit.

Aut

Aut contra, verbum adficitur negatione, modus ea vacat, vt cum sic loquimur, omne animal præter hominẽ non incedit pronũ.

Aut demum modus & verbum adficiuntur negatione, vt si quis dicat, quod raro profecto eueniet, non omne animal præter hominem non incedit pronum.

Iam tempus est, vt doceamus rationem exponendi propositiones exceptiuas. & quidẽ pretermiffa sententia atque opinione multorum qui arbitrantur singulas enunciationes exceptiuas per tres enunciationes exponi mihi ita videtur. Vnam duntaxat atque illã apertiore, & planiorẽ, satis esse, nã hæc enunciatio, omne animal præter hominẽ pronum incedit, sic exponitur, omne animal aliud ab homine vel homine excepto, vel quod non est homo pronum incedit.

Ista vero non omne animal præter hominẽ pronum incedit, sic exponitur, non omne animal aliud ab homine pronum incedit.

At hæc omne animal præter hominem non incedit pronũ, sic explicatur, omne animal aliud ab homine pronum non incedit,

Postremo hæc enuntiatio, nõ omne animal præter hominem non incedit pronum, ita exponi debet, non õne animal aliud ab homine

non incedit pronum, & hæc quidem est expeditissima ratio explanandi hoc genus enunciationum, quandoquidem in signo latebat obscuritas, deprehenditur autem oppositio istarum enunciationum præfenti figura.

Omne animal præter hominem incedit pronum.

Cōtraria.

Omne animal præter hominem non incedit pronum.

Subalter.

Con

Con

dictoria.

tra dictoria.

Subalter.

Non omne animal præter hominẽ incedit pronum.

Subcōtraria.

Non omne animal præter hominẽ nõ incedit pronum.

Cum

Cum enim cætera habeant hæ enunciationes eadem cum reliquis quæ opponuntur, signum duntaxat quo afficiuntur diuersum habent: parum ergo negotij istarum enūtiationum expositio exhibebit vel leuiter, ipsam rem consideranti.

De reduplicatiuis enuntiationibus.

CAP, IIII.

EXceptiuas enunciationes cōsequitur genus propositionū reduplicatiuarum, de quo est in præsentia nō nihil dicēdū quoniā ita poscit susceptæ disputationis ratio.

Principio dicamus quid sit propositio reduplicatiua: reduplicatiua igitur propositio est quæ afficitur voce reduplicationem significante.

Est autem huiusmodi, in quantum, quatenus, vt, secundum quod, atque aliæ voces harum similes.

Verum singulæ voces commemoratæ bifariam vsurpantur. interdum enim causam significant, interdum minime. Quando non significant causam, aiūt Sophistæ, accipi specificatiuè, vt cum ita loquimur: color in quā-

tum color est obiectum visus, sonus vt sonus est obiectum auditus. In quibus enunciatio nibus non significatur causa, sed natura tantum, atque species. Aliquando vero causa significatur: & tunc dictio illa accipitur reduplicatiuè, verbi gratia, cum dicimus, homo in quantum rationalis est risibilis. & hoc sensu accipimus has dictiones in presentia.

Sed videamus qua ratione exponi debeat enūciatio reduplicatiua. Vulgo ita putatur per quatuor propositiones explanari debere. Quoniā vero multo magis arduū atque difficile est habere perspectas tot enunciationes atq; illas mēte retinere, quā illam quæ exponitur intelligere, incunda nobis alia ratio est explanandi commemoratum gen^o enunciationum, & quoniam huiusmodi dictiones (vt exposui) causam significāt, exponentur quidem nullo negotio per propositionem in qua causa exprimitur: quæ si vera sit, erit altera vera, si vero falsa illa, alia falsa erit, v, g, hæc propositio homo in quantum rationalis est risibilis, ita exponitur: homo est risibilis, quia est rationalis: & est prior enūciatio vera, quoniā hæc quæ illā exponit vera est.

Hæc etiam, homo secundum quod constat quatuor primarum qualitatum temperamē

ro corrumpi potest, sic explanatur, quia homo constat temperamento quatuor qualitatum primarum corrumpi potest.

Nihil autem vetat causam illam vno aut altero causarum genere contineri, vt sit propositio vera, modo causa significetur,

Oppositio vero in propositionibus eo pacto efficienda est, quo pacto efficitur in ceteris categoricis enunciationibus, quod presenti figura constare potest.

Omnis hō in quantum rationalis est
ribilis.

Cōtraria.

Omnis hō in quātū rationalis non est
ribilis.

Subalter.

Contra dictoria.

Subalter.

Non omnis homo in quantum rationalis nō est
ribilis.

Subcontra.

Non omnis hō in quantum rationalis est
ribilis.

Adducere argumenta aduersus ea quæ diximus, labor erit inanis, cū sint omnia aperi-
tiora, quam vt in quæstionem verti debeant
ant possint, nam qui hoc loco de incarnatio-
ne, & trinitate differit, quod facit quidā, non
potest non esse ridiculus.

*De enunciationibus in quibus e-
xistit verbum differt.*

CAP. V.

Quartum genus exponibilium proposi-
tionum constat verbo differt: cuius cau-
sa aliquo pacto (si sophistis credimus)
difficilis atq; obscura redditur propositio.
Hoc propositionum genus, vt explicem ani-
maduertendum nobis est, quod harum pro-
positionum duplex tantum genus est, vnum
affirmatiuum, vt homo differt à leone. alterū
negatiuum, vt homo ab homine non differt.
Huius rei ratio est, quia idem omnino est ver-
bum constituens enuntiationem difficilem
& verbū, quo potissimum constat enūtiatio,
quare si asserat verbū enūtiationē efficit ōni-
no affirmatiuā, si neget, simpliciter negatiuā

cate-

cætera vero genera oppositionum ex subiecto sumuntur, non ex signo. Sed dicamus quæ ratione explanari debeat propositio in qua existit verbum differt. Vulgo putatur, enunciationem affirmantem in qua est verbum differt, explicandum esse per tres enunciationes, quarum priores duæ significant subiectum & prædicatum existere. Tertia vnum auferat ab altero, v, gratia, Pigmæus differt ab homine, Pigmæus est, & similiter homo, & Pigmæus non est homo. Negatiuam autem propositionem explicant totidem propositionibus quarum priores duæ statuunt, collocent que in natura rerum extrema propositionis. tertia vnum ab altero diuidat, verbi gratia, homo non differt ab equo, homo existit, atque etiam equus & homo non est equus. Sed mea sententia ratio explicandi propositum generum enunciationum tota pendet ex eo, vt intelligamus vtrum inuicem differre dicantur. que res nusquam existunt, vt quod existit ab eo quod nusquam est. Nam si sit necesse vt existant que differunt, proculdubio ea ratione, quam vulgus sophistarum sequitur, exponi debet propositio, quæ constat verbo differt. si vero necesse non sit, vt existant que differunt quod Porphyrius cap. de differentia innuit,

cum

cum ait, Socrates iuuenis differt à Socrate se-
ne, & stans à sedente, proculdubio satis est ter-
tia propositio, quæ apertior est, & planior. O-
portet autē, cū existit in oratiōe, præter ver-
bum differt, dictio alia qua significamus ex-
trema differre, eādē collocare in exponēte
v, g, cum dico, homo differt genere à Platano
sic explanare enunciationem debeo, homo
& Platanus nō sunt eiusdem generis, in cate-
ris verò simili modo.

Considerandū tamen est diligenter quo pa-
cto velimus significare vnam rē ab altera dif-
ferre: nam illū eundem sensum oportet expli-
care & exprimere in propositione exponēte
nam interdum significamus res aliquas sub-
stantia differre, interdum aliquo accidente,
quod curabimus negare cū ppositionem ex-
planamus. Cum enim dicimus, Socrates dif-
fert à Platone, non significamus substantia
atque essentia vtrūque diuersum esse: sed vt
Porphyrius ait cap. de differētia, alteritate
quadā, aut accidente quopiam, quare cum di-
cimus, Socrates non est Plato, accidens illud
negam⁹. quo vtrumque differre significaue-
ram⁹. nō hominis substantiam. Itē hanc pro-
positionē, homo differt ab homine sic expla-
namus, homo non est homo, solum negamus
acci-

accidens quodpiam, quo homo ab homine differt, nā homini homo multū præstat, stulto intelligens multū interest. nisi enim id diligēter obseruauerim⁹, ꝑꝑeul dubio reddem⁹ interdū falsam exponentē, cum existat vera propositio, quam exponim⁹. Vt id efficiamus quā optime fieri possit, adhibeamus in cōsiliū auriū iudiciū. Eodē pacto explananda est ea enūtiatio in qua est relatiuum, ali⁹, vt Socrates est ali⁹ à Platone, etenim vtriusq; enuntiationis idē sensus est, nisi quod relatiuū in neutro genere dicit diuersam essentiā, vel substantiā: vt Socrates est aliud à Platone hoc est, diuersa natura & substantia cōstat. Verū sic obijcio, si ea ratione explicaretur ꝑꝑositio in qua existit verbū, differt, sequeretur q̄ esset falsa propositio quę alterā exponit, quę vera est. Hoc ita ꝑꝑbatur nā hęc ꝑꝑositio, materia & forma differūt à Socrate, videtur esse vera, quia materia differt à Socrate, & forma similiter ergo materia & forma. falsa verò est illa, quę alterā exponit, materia inquā, & forma non sunt Socrates. Verum hęc obiectio facile ea ratione diluitur, negam⁹ primū verum esse, quod ꝑꝑbare ratio studet & cū aduersarius contendens enuntiationē illā verā efficere, rogat, an materia &

forma differant à Socrate, adhibenda distinctio est. Aut enim vtrumq; simul accipis, aut singula per se, si per se singula, vera enunciatio est, similiter est etiam vera illa enunciatio, materia & forma nō sunt Socrates, (vtrōbique enim eodē pacto, materia & forma accipi debent) si vero materiam & formam simul accipias, hoc est, vt vnum constituunt, falsa vtrāq; propositio est. Illa vero ratio qua vtitur aduersarius, vt veram efficiat propositionem priorem, nempe materia differt à Socrate & forma differt à Socrate, ergo materia & forma differunt à Socrate, vitiosa est. peccat enim fallacia cōpositionis. nam in cōsequente compono quæ diuiseram in antecedenti,

CAP. VI.

*De ratione explicandi propositiones,
quæ constant verbo, incipit
aut desinit.*

EXplicata natura propositionum in quibus existit verbum, differt, consequitur disputatio earum enūciationum quæ difficiles redduntur solum quòd efficiantur consentq; verbo incipit, aut desinit. Sed vt de
medio

medio tollatur obscuritas, quan verbum orationi conciliat, meminerimus initio, quod incipit atque desinit, vt admonet Petrus Hispanus, duo tantum genera enūciationum efficiunt, vnum earum quæ afferunt, alterum earum quæ negant. v. gra. bellum geri incipit, bellum geri non incipit: bellum, geri desinit, bellum geri nō desinit. Quamobrem inquirenda ratio est explanandi vtrumque genus propositionum. Illa vero non est admodum impedita, aut obscura sed expedita potius.

Sed quoniam rerum duplex est genus, vnū earum quæ totæ simul existunt fiunt q; cuiusmodi est angelus, qui cum partibus vacet, simul totus efficitur, atq; existit: alterum earum rerum quæ successiue efficiuntur, quod genus est motus atq; tempus, quæ successiue potissimum constant. Si propositio sit affirmatiua, constetq; verbo illo, incipit, & accōmodetur rei, quæ tota simul efficitur, sic explanatur, nunc est, & immediate ante hoc nō fuit, v. g. Michael incipit esse, hoc est nūc est, & immediate ante hoc non fuit. Si vero sit propositio affirmatiua, & verbū incipit accōmodetur rebus, quæ totæ simul non efficiuntur, sed successiue, vt vulgò loquuntur, ita ex-

planatur. nunc nō est & immediatē post hoc erit, v. g. motus incipit esse, hoc est, nunc non est motus, erit tamen immediate post hoc. Negatiua vero propositio in qua existit verbum incipit, quocumq; modo illud verbum dicatur, contradictoria ratione explanatur & disiunctiuē, v. g. Michael nunc nō est, vel ante hoc fuit. motus non incipit esse, vel motus nunc est, vel immediatē post hoc non erit. Eodem pacto censendum est nobis de propositionibus ijs in quibus collocatur verbum definit. nam si verbum accommodetur priori generi rerum, v. g. cum dicimus, Angelus definit esse, propositio sic exponitur, angelus nunc est, at non erit immediate post hoc, Si posteriori generi, vt cū sic loquimur, bellum esse definit, sic explanatur enunciatio. bellū nūc non est, at fuit immediate ante hoc. Contradictorio modo exponēda est propositio negans, in qua existit verbum definit: quod factū difficile non erit rē considerāti diligēti.

Illa vox immediate qua vtimur cum propositionē explicamus, quæ verbo incipit aut definit constat, idē est omnino, quod proxime & nullo medio interiecto, tēporis videlicet. quare cum dicimus rē quampiā immediate post hoc futurā, significamus, nullū futurum

tempus post hoc quod indico, in quo res non existat: & cū dico, immediate ante hoc quidpiam fuisse, significo nullum extitisse tempus ante hoc quod signo in quo res de qua loquimur non fuerit.

Oppositio istarum propositionum quæ cōstāt verbo, incipit, aut desinit, duobus præceptis absoluitur. vnum est, vt verbū incipit aut desinit mutetur secūdum affirmationē & negationem: nam si in vtraq; enunciatione asserat, aut neget in vtraque propositione, non opponentur. Alterum est vt voces quæ in vna propositione antecedūt verbū, incipit, aut desinit, antecedant etiā in altera, & quæ in vna cōsequuntur verbum, in altera etiam consequantur. Rationem Sophistæ reddunt, quia vtrumq; istud verbum confundit consequentes voces perinde, atque illa verba promitto, requiritur, & similia, quorū fecim⁹ mentionē cum de categoricarum propositionum oppositione ageremus. Hæc si obseruentur, vniuersum genus oppositionis facile constitui poterit iuxta præcepta efficiēdi oppositionē, quæ initio libri i secundi tradidimus, vt planum

erit præsentē figuram at-
tētius contem-
planti.

Omne bellum contraria. Nullū bellū
geri incipit. geri incipit

Subalter.

Contra ditor
Con ditor

Subalter.

Aliquod bellū subcont, Aliquod bellū
geri incipit. geri nō incipit.

Hæc dixisse de propositionibus, quæ con-
stāt verbo illo incipit, aut desinit, satis super
que sit, nā cætera omnia quæ Sophistæ hoc
loco docere, vel in quæstionem vertere con-
sueuerunt, præterquam quod admodum in-
frugifera sunt, exuperant rudium captum.

¶ De comparatiuis .CAP. VII.

SVperioribus solent etiam adijcere sophi-
stæ rigidi omnium rerum censores, eas e-
nun-

nunciaciones quæ per comparationem efficiuntur, atq; in illis explicandis multum operæ infumūt. Qui si vel Niniuitam, vel quæpiam alium ignobilem & triobolarem grammaticum adissent, compendio isto labore liberarentur. nam hæc enunciacionum genera explanare grammaticorum est. Sed nos obtemperemus hac parte sophistis. Propositionum comparatiuarum duplex est genus, quædam enim sunt asserentes, alia negantes: quæ sane diuersa ratione explanantur. Illam ut intelligamus accipiendum est nobis ex grammatica comparationem esse duplicem, vnâ propriam, alteram impropiam, quam abusiua appellat. Propria illa vocatur, cum vtrūque extremum particeps est eius, in quo fit comparatio, ut cum ita loquimur. Cicero eloquentior Plinio fuit. Impropria est, cum aut neutrum, aut alterum extremum non suscipit rationem eius, in quo efficitur comparatio: ut cum Curtius dicit, mare Caspium dulcius esse, quàm cætera maria. neq; enim mare vllum dulce est. Quando ergo improprie & abusiue ut vulgo loquuntur, fit comparatio propositio affirmatiua explicatur adhibito aduerbio minus, & contrario eius, in quo fit cõparatio, ut dulcius quam cætera maria sit

idē, quod minus amarū. negatiua uero ppositio cōtradietorio modo, ut nō est dulci⁹ quā cetera, hoc est tā parum amarū. Si uero cōparatio ppositio sit, & ppositio affirmet, oportet extremō utriq; tribuere id in quo fit cōparatio, sed magis illi, quod recto casu significatur ut Cicero fuit eloquentior Cæsare, uterq; Cicero in quā & Cæsar eloquētia ualuerūt. sed magis ea Cicero ualuit, quā Cæsar. Negatiua ea ratione explicatur, ut utriq; extremo reddam⁹ id in quo efficitur cōparatio, sed nō magis illi, quā significatur recto, v. g. Cæsar non fuit eloquēti⁹ Cice. uterq; eloquētiā adept⁹ est, uerū nō magis illā est cōsequutus Cæsar, quam Cicero.

Propositio uero quę nomine superlatiuo cōstat, duob⁹ modis explanatur, iuxta duplicē sensum, quē reddit: aut enī affirmat superlatiuum, aut negat: cū affirmat, ita exponitur, Verruget⁹ fuit Hispanorum in arte sculptoria peritissimus, Verrugetus Hispanus fuit, & præterea peritior in arte sculpendi ceteris Hispanis hominib⁹. Si neget, ita explicatur, v. g. Michael angelus Itolorū in arte pingendi fuit dexterrimus, fuit Michael angelus Italus, & in arte pingendi dexterior ceteris, qui in Italia orti eius artis cognitione,
atque

Summæ summularum, 100
atque scientia floruerunt. De comparatiuis
ergo & suplatiuis hæc dixisse satis supque sit.

De infinito. CAP. VIII.

Postremū genus propositionum exponibi
liū, de quibus Sophiste hæcten⁹ differue-
runt, cōstat nomine isto infinitū, qui si A-
ristoteleū summum philosophum pluribus lo-
cis in quibus differit de infinito adirēt, apti⁹
de infinito disputassent. Vsurpatur autē infi-
nitū duobus potissimum modis: vno modo
pro re, quæ sine fine vacat, quoniam omnis quan-
titatis est expers, quo sensu deū apellam⁹ infi-
nitū: alio modo pro re quæ licet quātitate præ-
dita sit, & habere exitum aut finem possit,
nō habet tamen: & tunc infinitū categorema-
ticè a Sophistis apellatur: qua ratione p̄sus
ignoro, neque mirū est à nobis ignorari, cū à
principib⁹ huius egregij, atque admirabilis
instituti ignoretur, quæa dmodū etiā ignoro
cur aliud infinitum syncategorematicè vo-
cetur, illud videlicet, qđ tametsi finē habeat,
nō est tantū quin maius esse possit: quo intel-
lectu lineā infinitā solemus vocare, & nume-
rū infinitū, quoniā non tāta assignatur linea
vt maior assignari nō possit, neq; tātus nume-
rus est, vt maior esse non possit.

Liber tertius.

Hæc sunt quæ de exponibilibus scribere co-
acti sumus, ne ansam reprehendendi Sophi-
stis præberemus nostrum istum laborem: &
contemnendi vigilias & lucubrations, quas
nos libèti animo suscepimus, non tam quod
dignæ sint in quibus optima studiosorum iu-
uenum ingenia elaborent, quàm vt exploda-
mus ex scholis tantam molem quæstionum
ineptarum, quàm Sophistæ vel nolentibus
nobis obtrudunt. Faxit Deus optimus max. vt foelicem
hic labor exitum habeat.

FINIS.

LIBER QVARTVS

SVMMÆ SVMMVLARVM

rum de insolubilibus & obligationibus.

Vartus liber summæ summularum duobus tantum capitibus constabit, alterum explicabit propositiones quas vulgo appellant insolubiles, alterum vero pauca quædã cõplectetur quæ sequi debet, qui velit secundũ artis Dialecticæ præcepta disputare: Sophistæ obligationes vocant.

Præter ea enunciationum genera quorum longam superius mentionem fecim⁹, quædam alię enunciationes sunt quæ in explicabiles vocantur, Sophistę illas appellant insolubiles aut reflexiuas: insolubiles quidem quod aut non omnino, aut difficile solui possint, si interrogentur. reflexiuas vero, quod in se flectantur: & si veras illas concedamus, falsas reperiemus: si vero falsas dicamus veras esse comperiemus. Quamobrem propositio insolubilis aut reflexiua hac finitione finiri poterit. est propositio quæ si inquiratur non facile explicari possit. Huiusmodi est hæc

O s pro-

propositio, ego mentior: aut enim mētor, cū illā profero, aut nō mentior: si mentiri me dicās, iam nō mentior, cum dicā me mentiri dū mentior: si vero dicas nie non mentiri, mentior, cū dicam mentiri me. Istarū captiosarū, aut insolubilium enūciationū multa genera apud probatos authores reperiuntur, quæ in præsentia tantum attingam. Primum genus vocatur ceratinum, aut cornutū, quoniā vndecumque capit aduersarium: vt si roget aliquis, amisisti cornua, necne? nam si dicās amiffisse, habuisti cornua. si verò nō, illa habes. nā quod nō amiffisti, habes. Sed oportet ridicula cū risu accipere, ne si magnam eorum rationem habeamus illud efficiamus, vt seria putentur, quæ re vera sunt iocularia.

Secundū genus vocatur Crocodilites, illud est, cum circumuēti astuta interrogatione admittimus aduersario quod nobis incommodum adferre possit: exemplum sit. petit quispiam librū, dico dabo tibi librum, si verū dixeris: rogo statim eum qui petit, utrū daturū sim librum, necne: si dicat, dabis: non dabo, quoniā falsum dixit: si vero dicat, nō reddes, nō reddā, ne si reddidero, ille falsum dicat & librū non ferat. Hui⁹ rei exemplō Politian⁹ refert in miscellaneis, & cur hoc genus inter-

rogatiōis ita apelletur rationē reddit. Ferūt enim Crocodilum similem sermonē habuisse cum muliere, cuius filium abripuerat.

Tertium genus vocatur *Axiomatō* id est, nō cōsistens cū id quod quis profert, tollit, quod profert: vt si qui loquitur, dicat se tacere, nā cū dicat se tacere, non tacet. & quod Socrates apud Platonem dicit. hoc vnū se scire qđ nihil sciat: nam id consistere non potest: si enim scit, se nescire, scit quidem, quare falsum est, nihil se scire. Sed cum quispiā hāc loquēdi rationem reprehendit. dicturi sumus nos illud tantum significare, cetera quidem tacere, atq; id vnū dicere, cetera ignorare, atq; id vnū scire. Hoc enim sensu accipiēda est huiusmodi loquendi forma.

Quartum genus vocatur à Græcis *pseudo menon*, à Latinis *mentiens*, vt cū roganti vtrum cœlum omnia tegat, respondem⁹ sic esse, mentiri videmur, nam & se teget: et si *Epimenides Cretensis* interroganti, an Cretenses essent *mēdaces*, respōderet *mēdaces* esse Cretenses, mētiretur: aut enim ipse dū id dicit mētitur, aut nō: si mētitur habenda illi fides nō est, si verū dicit, mētitur etiā ipse cū sit *Cretēsis*: quare nulla fides adhibēda eidē est.

Sed

Sed istud genus perinde dissoluitur, atque proxime a nobis expositum: significamus enim cœlum alia a se tegere, & Cretenses omnes mēdaces esse, vno excepto Epimenide.

Quintum vocatur Dilemma. Est dilemma quæstio constituta ex membris repugnantibus, quorum vtrumuis concesseris in reprehensionem incurras: vt aut est ducenda vxor formosa, aut turpis: si formosam duxeris, habebis publicam, si de formem, pœna sequetur. Dissoluitur per contraria: vt si duxero formosam habebō voluptatem, si de formem mihi habebō communem.

Hęc sunt potissima genera insolubilium quæstionū quæ apud graues imprimis autores reperiuntur: nam quæ de hac re Sophistę disserunt, somnia sunt atq; fabulę. Illi enim insolubilem aut reflexiuam solum appellāt eam propositionem, quę eo est ingenio atq; natura, vt quam primum cōcedatur vera falsa efficiatur, huiusmodi est ea, quæ de se quidpiā dicit, vt hęc propositio, hęc est falsa quę demonstrāt seipsam: nam aut illā falsa est, aut vera: si vera, significat ita esse, sicut est sed significat se esse falsam, ergo est falsa: si dicas esse falsam sit vera, quia significat ita esse sicut est, Sed hęc nugamenta sunt puerilia.

De obligationibus.

CAP, II.

PRæter illas enuntiationes, aut quæstiones insolubiles, quas summa breuitate persequuti sumus capite proximo, Sophistæ excogitauerunt quandam aliam Sophisticæ facultatis veluti partem, quam non satis assequuti sunt, aut saltē nō explicauerūt quorsum spectaret. Eam partem vocant obligatoriam, & eius partis præcepta, obligationes. Ex hac parte illi aut nullum, aut perquam exiguum emolumentum vnquam ceperunt quod finem huius partis ignorarent: quem si nossent, haud dubium equidem est, quim essent magnum inde commodum relaturi.

Quamobrem de hac ipsa pauca disseremus: præsertim vero aperiemus scopum huius negotij, nam de eò longiori oratiōe à nobis disputatum est in libello de ratione disputandi.

Dialectica quoniam ars est disserēdi, & disputatiō inter arguentem & respondentē versatur duobus opus habet, qui roget inquā & qui respondeat, vt Aristot. innuit initio top. illis verbis, propositum quidē negotium est methodum inuenire, per quam possimus dis-

Liber tertius.

putare de quolibet proposito problemate, & ipsi disputationem sustinentes nihil dicamus repugnans. Ergo cum ad disputationem interrogante & respondente sit opus, in obligationibus prætermisso officio arguentis, qui totus in eo positus est, ut roget, petatque ab aduersario ea quæ apta, atque accommodata esse videt ad efficiendam rei dubiæ fidem. partes respondentis explicant aliquot præceptis, quæ sunt à nobis in medium adducenda in præsentia. Vnum est. possibile positum, est ad mittendum, hoc est si qui arguit, petit à respondente, ut admittat quod possibile est, qui respondet, debet illud admittere, tantum quia fieri potest, est autem præceptum ab Aristotele acceptum libro. 8. phy. Eius vero præcepti ea ratio est, quia si illud est possibile, fiet aliquando, alioqui frustra dicitur possibile: quare admissum, nihil incommodi attulerit. Verbi gratia, quia possibile est omnem hominem expectere felicem esse se, si qui arguit, velit, ut admittatur, qui respondet, illud admittet.

Secundum præceptum, quod necessarium non est, est deponendum. Deponere est te quæpiam, aut propositionem uti, ut falsa: admittere vero est, eadem uti vera uti: & perinde iudicare de illa, ac si vera esset. Cùm ergo quod non est necessarium

farium possit falsum esse, potest ac debet, si velit qui rogat, ab eo qui respōdet putari falsum

Tertium præceptum, omne quod dubium est, si proponatur ab interrogāte, debet admitti: nam cum dubium illud sit, nulla maior ratio est cur debeat putari verum, quàm falsum quare vel admitti potest, vel deponi: ergo si putatur ab interrogante, admittetur. Verum quod diximus de dubio & possibili, accipiendum eo sensu est, si nō pugnet cum aliquo manifeste vero, nam tunc etiam si sit possibile admitti non debet: quia simul cum altero existere non potest. Nam si illud tanquam verum admitteremus, quod pugnat cū altero, quod admissum est, duo opposita virtute, & potestate simul concederemus, quod maximè quidē absurdum est. Rationem vero cur non admittamus, illam reddemus, quia etiā si perse possibile sit pugnat cum admissio. verbi gratia si quispiam roget alterum, cum quo dislerit utrum omnis homo possit expetere fœlicitatē, & ille respondeat posse quidem. rursus petat ab eo, ut admittat omnem hominē expetere summū bonū, ille iuxta præcepta à nobis tradita debet illud admittere: deinde si petat, ut admittat etiā aliquem hominē non expetere summū bonum, quod euenire interdū potest, præser

Libet quartus.

præsertim si aut voluptate aut quacunque alia causa mentem habeat perturbatam: ille tunc non tenetur hoc admittere: nō quod nō possit admitti, si per se sumatur, cū possit aliquando euenire, sed quoniam repugnat posito, & concessio.

Quartum præceptum, quicquid consequitur, quod concessum est, est etiam concedendum. ratio est quia qui aliquid concedit, visus est etiam concedere quicquid ex cōcesso legitime consequatur. v.g. si quispiam admittit hominem sentire, admittere necessario debet animal quoq; sentire: quoniam si homo sentit, animal necessario sentit.

Quintum præceptum: quod antecedens negatum non est admitendum. v.g. negasti Pigmæum ratione præditum esse, non debes concedere Pigmæum esse hominem, quod est antecedens alterius. Rectè enim colligitur, homo est, ergo præditus ratione. Ratio cur illud concedendum non sit, ea est quoniam alioqui in bona consequentia antecedens verum esset, & consequens falsum. Hoc planū est, quia optime hoc pacto collectio fit, homo est ergo ratione utitur: at qui ex hypothesis antecedens concedis, & consequens negas, est ergo verum antecedens, & consequens falsum

Sex

Sextum præceptum: antecedens dubij non est concedendum, sed dubitandum. Ratio est quia si illud concederemus, & alterum dubitarem, bonæ consequentiæ antecedens sciremus, & ignorarem consequens: quare possemus putare antecedens esse verum & consequens falsum, quod plane pugnat cum natura legitime consequentiæ.

Postremum præceptum: ad impertinens respondendum est iuxta eius naturam. Impertinentia illa vocant (quod exposuimus secunda parte terminorum cap. vltimo) quæ ea ratione inuicem comparantur, vt vnum non inferat alterum, neque ex eo inferatur, neque pugnent inter se, vt socrates fuit summus philosophus, Plato fuit Socratis auditor. Quando ergo quod rogat quispiam post alia neque pugnat cū admissio, neque infert illud, neque ex eodem infertur, respondendum ad illud est iuxta eius naturam, hoc est, perinde ac si nihil esset admissum prius. sed sequi oportet ea præcepta quæ sunt à nobis explicata paulo superius. Hæc de legibus respondendi quas obligationes vocant dixisse sit satis, nam cætera omnia superuacanea sunt, atque etiam admodum infrugifera. Iam nunc ad alia properemus, & de syllogismorum natura disseramus.

LIBER QUINTVS

SVMMAE SVMMVLA-

rum, qui est de syllogismis.

I qui sunt apud Aristotelem libri, quos oporteat in compendium redactos esse, ij. sunt maximè, quos ille de priori resolutione scripsit. atque id duplici aane nomine: primum quidem quòd in illis libris de ratione conficiendi syllogismum, & iudicandi probe ne, an improbe confectus sit disseratur: quod intelligere admodum necessarium est ijs qui ad dialecticæ cognitionem aspirant, aut (vt verius dicam) his omnibus qui disciplinã quamcunq; parare studēt. Nulla enim ars est quæ parari vlla ratione sine præsidio syllogismi, aut postquam parata sit, explicari rectè possit, Et quidem cum sit syllogismus, opinione magnorum virorum, instrumentum quoddam omnium disciplinarum, atque artium, par est eius ingenium & naturam ad amissum habere perspectam, ne in artium tractatione syllogismi ignorantia nos

alior-

aliorum, quàm par sit, reuocet atque etiã trã-
 uersos agat. Altera ratio est, quia nihil est a-
 pud Aristot. quod pluribus uerbis, atque ijs
 obscurioribus explicatum sit quàm syllogis-
 mus: cuius tractationem oportebat esse quã
 planissimam atque apertam maxime. Lon-
 ge ergo difficillimũ est usum ex istorũ libro
 rũ lectione capere, quo dignus est, et quẽ ex-
 pe tit maximè, qui in eorũ incũbit studiũ. Ne-
 que ob eam rẽ Aristot. increpãd⁹ est, qđ is pri-
 mus de ratiõẽ conficiẽdi syllogismu præcep-
 ta tradiderit: de Rhetoricis enim idẽ scribit
 ad calcẽ vniuersæ Dialecticæ. ante nos erant
 multa scripta, de dialectica uero, præsertim
 de hac parte syllogistica, nihil habuimus qđ
 diceremus, sed omnia lōgo studio, atque dili-
 gẽtia nostra, & sudore cõparauimus. cũ ergo
 fieri nullã ratiõẽ possit, vt ars aliqua simul in-
 ueniatur, absoluatũq; vt idẽ sepe numero te-
 statur, sed noua indies sumat incremẽta & tẽ-
 poris beneficio noue illi quotidie accessio-
 nes fiãt, reprehẽdi nullo pacto Aristot. debet,
 si de re usq; adeo noua admodũ tamẽ frugife-
 ra & que scop⁹ esset, in quẽ referrẽtur vniuer-
 si studiosorũ dialecticę conatus, tã obscure, tã
 impeditè, atque etiam tã spinose disseuerit:
 quinimo habenda est magna Aristot. summo

philosopho gratia, quòd vehementer in nostrâ utilitatē insudarit. Atqui ego cum planè intelligam huius partis dialecticæ cognitionem esse imprimis necessariam, interim dum otium nō suppetit ad conficiendū in duos libros de priorī resolutionē iusta commentaria, summa rerum capita persequar, & hanc longissimam, atque admodum impeditā orationem paucis perstringam: ne studiosi dialecticæ hoc beneficio defraudentur, quod, qui rē volent attentius contemplari facile intelligent, quam non sit exiguum.

De termino, propositione, & syllogismo, CAP. I.

V T expeditius atque etiam rectius hæc de syllogismis disputatio explicari possit, initio pauca quædam nobis sunt repetenda ex libro terminorū, necessaria illa quidē ad ea intelligenda in quibus tota nostra versari debet oratio. Sunt enim hæc ceterorum veluti fundamentum, Atque ut ædificatio non recte procedit, nisi pri⁹ fundamenta iecerim⁹, ita quoque disputatio perfecta atque absoluta nunquam, meo iudicio, euadet, nisi prius quæ ad cætera viam sternunt, explicuerim⁹

Sunt

Sunt hæc terminus & propositio, quæ sunt partes syllogismi: licet ratione diuersa: nam propositio proximè pertinet ad syllogismum, cū syllogismus nullo medio interiecto ex propositionibus efficiatur: atqui ex terminis efficitur per medium aliquod, nempe per propositionem quæ constat terminis.

Terminus ergo Arist. autore initio priorū est, in quem resoluitur propositio, vocatur autem terminus subiectum & prædicatum. u. g. homo atque animal quibus hæc propositio constat, homo est animal, nam illa in hominem atque animal resoluitur: vnūquodque enim in ea resoluitur, ex quib⁹ componitur, at propositio componitur tanquam ex partibus subiecto & prædicato, ergo resoluitur in subiectū & prædicatum. In verbum autem, est, quod significat substantiam, propositio non resoluitur: quoniam eo non constat tanquam parte sed est vinculum partium, subiecti inquam & prædicati, quamobrem verbum, est, quod substantiam significat, non debet censerī terminus, dixi verbum, est, quod significat substantiam non esse terminum, quia cætera verba, vt curro, disputo, & similia quæ significant actionem, vel passionem termini sunt quoniam prædicantur ratione actionis quam ex-

plicat. sed de hac re plura diximus prima parte terminorum quo loco de termino differimus. fit ex terminis propositio, quæ ita diffinitur, oratio in qua verum vel falsum est. hæc constat verbo indicatiui modi, quia hæc tantum seruit explicandis conceptis animorum. atq; ideo ad dialecticum & philosophum pertinet de ea disputare. cætera orationum genera quoniam affectus exprimunt potius, quam cogitationes animi ad oratores & poetas spectant, qui toti in eo sunt, ut concitent animos: sed et perturbationes: atq; ea demum efficiant, quibus, quæ dixerint, auditori probabilia efficiantur.

De syllogismo. CAP. II.

Vex terminis proximè efficitur propositio, sic ex propositionibus nullo medio interiecto fit argumentatio, quæ est statim à nobis explicanda.

Argumentatio itaque est ratio quædam colligendi vnum ex altero, cuius quatuor sunt species syllogismus, inductio, enthymema, atque exemplum. de quibus multa diximus in Isogoge. Inter has partes quoniam principem locum obtinet syllogismus, de eo in primis nobis

his differendum est: atq; exordium sumendū à diffinitione eiusdem.

Syllogismus est argumētatio quādā in qua positis quibusdā aliquid aliud sequitur necessario per ea quę sunt posita. v. g. quod est laudabile, est honestū, quod est bonū, est laudabile, ergo quod est bonū, est honestū. In hac diffinitione multa quidē in sunt, quę necesse sit paucis explicare. Primū pro genere ponitur argumētatio: cuius species est syllogismus, cætera collocātur in diffinitione discriminis causa. In syllogismo quædam ponuntur, vel assumentur ad inferendam cōclusionem, nempe duæ propositiones. quo nomine syllogismus differt ab enthymemate in quo ex vna propositione altera colligitur. itē ab exēplo, in quo ex vno singulari p̄ similitudinē aliud colligo.

Deinde, ex illis duabus propositionibus aliud colligitur nempe conclusio, quę diuersa est ab antecedenti, vt in exēplo adhibito planè constat. quia eadem illa propositio nō ponitur in antecedenti, si verò conclusio eadem sit cū altera propositione earū quę in antecedenti ponuntur, syllogismus nō erit. vt si quis ita colligat, omnis homo est animal, & omnis homo est animal, ergo omnis homo est animal.

Secundò, vt sit syllogismus necessariam

est quòd conclusio ex antecedente sequatur ex necessitate, vel necessario, hoc est, necessaria connexio sit inter antecedens & consequens. necesse autem non est, vt consequens sit necessarium. Postremo, conclusio colligi debet per ea quæ posita sunt, hoc est, ratione dispositionis duarum illarum propositionū, non alterius rei causa. Quare iste non est syllogismus, omnis homo est animal, omne aptū ad ridendum est homo, ergo omne aptum ad ridendum flere etiam potest: quoniam conclusio non sequitur per ea quæ sunt posita.

Sed obiiciet quispiam hac finitione syllogismi comprehendi inductionem: nam cum inductione vtimur ex pluribus singularibus necessario colligitur vniuersale. Verum istā obiectionem sic dilue: multis videlicet modis inductionem à syllogismo differre. primum quia in syllogismo conclusio colligitur propter assumptas propositiones, id est, quia illæ certa quadam ratione disponuntur in modo videlicet & figura: at cum inductione vtimur vniuersale colligitur ex singularibus, non ratione formæ aut dispositionis sed ratione similitudinis quæ existit inter illa singularia. Deinde in syllogismo conclusio sequitur necessario, in inductione tantum probabiliter,

vt discemus suo loco: nam inductio auctore Arist. primo top. est verisimilis argumentandi ratio.

De syllogismo perfecto atque imperfecto. CAP. III.

Syllogismus duplex est, vnus perfectus alius imperfectus. syllogismus perfectus est, qui perse vsq; adeo plane colligere ex antecedenti consequens videtur, vt nulla alia re opus habeat. Quis est enim tam inops iudicij, qui non videat huiusmodi syllogismum nulla re indigere, vt appareat necessario colligere.

Omne laudabile est honestum,

Omne bonum est laudabile.

Omne igitur bonum est honestum.

Syllogismus imperfectus est, qui vt appareat necessarius hominibus, vnus aut pluriū indiget, conuersione, inquam, alicuius propositionis, aut plurium, vel conuersione cuiuspiam propositionis, & aliarum transmutatione. vel reductione ad impossibile, de quibus paulò dicemus inferius. Huiusmodi est hic syllogismus.

Omne animal est substantia.

Omnis homo est animal.

Aliqua ergo substantia est homo.

Hic enim syllogismus vt necessarius appa-
reat, conuersione indiget cōclusionis, quæ sim-
pliciter ita conuertitur, aliquis homo est sub-
stantia.

Vnde robur accipiant syllogismi.

CAP. IIII.

Possit aliquis dubitare, vnde vim atque ro-
burumat syllogismus. hanc vero dubita-
tionem adhibita distinctione diluemus.
aut enim syllogismus perfectus est, aut imper-
fectus, si imperfectus sit, accipit vim aduersus
eos qui velint negare legitimam esse colle-
ctionem, ex syllogismo perfecto ad quem
reducitur. ratione quam tetigimus paulo su-
perius, est enim idem cum perfecto syllogis-
mo re ipsa licet ratione, atque etiam disposi-
tione ab eodem differat.

Syllogismus vero perfectus, qui norma est
atque exemplar, ad quod imperfectus syllo-
gismus examinatur, aut negatiuus est, aut af-
firmatiuus, si sit affirmatiuus accipit robur cō-
tra volentes negare legitimam illam esse col-
lectionem inde potissimum, quòd in eo syllo-
gismo

gismo prædicatū maioris ppositiōnis dicatur de omni subiecto, qđ. n. de altero dicitur vt de omni, dicitur etiā de quolibet cōtento sub eo, sed prædicatū maioris ppositiōnis syllogismi affirmatiui dicitur de omni subiecto, maior enim est propositio vniuersalis affirmās, ergo dicitur, de omni eo quod cōtinet subiectū, sed subiectū minoris ppositiōnis accipitur vt cōtētū sub maioris subiecto, ergo de eodē dicitur prædicatū maioris. in cōclusionē vero illud prædico de subiecto minoris, ergo perfecta collectio fit. Hoc apertē mōstrabit hic syllogism⁹.

Omne vitium est fugiendum.

Omnis auaritia est vitium.

Omnis ergo auaritia fugienda est.

Quæcunque enim sunt eadē vni tertie sunt eadem inter se omnium opinione, sed subiectum minoris propositionis & prædicatū maioris eadem sunt vni tertio, nempe medio: ergo sunt inter se eadem: atqui solum illud efficitur syllogismo affirmatiuo, vt extrema inter se iungantur in cōclusionē, ergo optima collectio est perfectus syllogismus affirmatiu⁹.

Syllogismus vero negatiuus perfectus inde vim habet, quod in eo syllogismo prædicatū maioris ppositiōnis de nullo dicitur subiecto quod. n. de altero dicitur vt de nullo, dicitur

de

de quolibet contēto sub illo: sed prædicatum maioris propositionis syllogismi negatiui dicitur de subiecto vt de nullo; est enim maior propositio syllogismi perfecti negatiui vniuersalis negatiua; ergo de quouis contēto sub eo, atqui subiectum minoris propositionis accipitur vt contentum sub maioris propositionis subiecto, ergo dicitur de illo negatiue. sed in cōclusionē solūm adimo prædicatum maioris propositionis, ergo syllogismus negatiui nullo modo potest. Huiusmodi est hic syllogismus.

Nullus timidus est liber.

Auarus timidus est.

Non est ergo auarus liber.

Obijciēt aliquis, si syllogismus perfectus his opus habet falsum est quod diximus, nullius rei indigere, vt appareat necessarius. Huic tamē obiectioni facile occurret si dicas syllogismū perfectum non indigere illis principijs, vt necessarius appareat, est enim ipse suapte natura satis efficax. Sed si quispiam proteruus, vt fit sæpe numero, nolit fidem habere huiusmodi collectioni, constringi poterit inexplicabilibus modis: ea ratione, quam diximus, quæ vt communior, ita apertior est.

De figura & eius partibus.

CAP. V,

Omnis syllogismus categoricus, aut simplex (nam de hypothetico aliud iudiciū est, vt ex eius finitione atque exemplis adhibitis apertum est) tribus constat propositionibus quarum duę priores antecedens efficiunt, vltima consequens est, sed prima vocatur maior, secunda minor, tertia atque vltima cōclusio. Rationem horum nominum reddidimus in Isagoge nostra. Vt autem syllogismus tribus commemoratis propositionibus constat, sic etiam tribus terminis dumtaxat efficitur, nam singula bis collocantur in syllogismo, Horū vnus vocatur mediū vel dignitas, alter maius extremum, vel quęsitū, tertius vocatur minus extremū, aut datū. Causam reddidim⁹ in Isagoge, & cōmentarijs nostris in Cap. i. lib. i. de post. res. Medium est terminus, qui bis sumitur, antequā inferatur conclusio. Maius extremum est in maiori propositione cū medio. Minus extremū est in minori etiā cū medio. Hoc intelligere nullū negotiū est, si pposita paulo superi⁹ exēpla inspiciamus.

Ex tribus his terminis quibus constat syllogismus

logismus

logismus vniuersus triplex conficitur figura, prima inquam, secunda, atq; tertia, quæ sumuntur ex varia atque diuersa mediij termini collocatione. Si enim medium sit vnius propositionis subiectum, alterius predicatum, efficitur prima figura. v. g.

Quicquid est iustum, est vtile.

Quicquid honestum est iustum est.

Ergo quicquid honestum est, vtile est.

Si vero mediū sit predicatū in maiori & minori propositione efficitur secunda figura. v. g.

Nullum vitium est expetendum.

Omnis virtus est expetenda.

Nulla ergo virtus est vitium.

Postremo, si medium sit subiectum in maiori & minori propositione est tertia figura: vt cum ita colligo.

Omnis auarus est insatiabilis.

Omnis auarus est iniustus.

Ergo aliquod iniustum est insatiabile.

De cōmūnibus triū figurarū. CAP. VI.

Quædam autem sunt quæ oportet obseruare cum quis velit in quacunq; figura syllogismum conficere, atque vnum ex altero colligere. illa vero quinque potissimū sunt.

sunt. Primum. In nulla figura quidpiam colligitur, vbi medium in ytraque propositione, maiori inquam, & minori non distribuitur, æque idcò hæc forma argumētandi vitiosa est.

Quod ego sum, tu non es.

Ego sum homo.

Ergo tu non es homo.

Quando autem istud vitium committitur, dicimus vulgo argumentari ex puris particularibus. Vitabitur vitium, si in altera propositione medium distribuatur.

Secundum, ex vtraque propositione negante nihil colligitur. vitiosa est enim hæc colligendi ratio.

Nullus homo est arbor.

Platanus non est homo,

Ergo Platanus non est arbor.

Vitabitur admissū vitium, si altera pars antecedētis affirmet. ratio est quia nō est necessariū que nō insunt alicui tertio, nō cōiūgi inter se.

Tertium, in nulla figura vniuersalis propositio colligidebet, vbi maior aut minor propositio est particularis. non enim recte colligas.

Omne animal est corpus.

Aliqua substantia est animal.

Ergo omnis substantia est corpus.

Ratio est, quia cum sic argumentamur, est

partie

particulare vniuersale colligimus.

Quartum, in nulla figura asserens propositio colligi debet, vbi maior aut minor propositio negat, non enim recte colligas.

Nullum animal est arbor.

Homo est animal.

Ergo homo est arbor.

Antecedens enim verum est, & consequens falsum. ratio est quia effectus non debet esse præstantior, quam causa, atqui ytraq; propositio quæ assumitur ad colligendum conclusionem causa est conclusionis, ergo si altera antecedentis pars neget, negabit cōclusio: nā si asserat, effectus causam vincet nobilitate, & præstantia, si quidem affirmatio melior est negatione.

Quintum: medium non est ponendum in conclusione, quamobrem hæc argumentandi forma vitiosa est.

Omne animal est substantia.

Omnis homo est animal.

Ergo omne animal est homo.

Ratio est, quia cum in syllogismo tres termini constituentur, singuli collocari debent in syllogismo bis, & necesse est vnum extremum prædicari de altero in cōclusionione, quod non contingit quando medium ponitur in

con-

Ex his quæ à nobis dicta sunt, duo plana atq; aperta efficiuntur, vnum est, quod in omni syllogismo cuius medium est nomen commune, illud debet in altera parte antecedentis distribui. alterum est, cauendum esse nobis, ne quis terminus distribuatur in conclusione qui distributus non fuerit in maiori aut minori propositione. Hæc omnia seruare necesse est, vt efficax fiat syllogismus in quacunque trium figurarum. Atqui vt hæc communia sunt, ita quoque sunt alia peculiaris singularum figurarum, quæ explicare necesse est, ne in conficiendo syllogismo decipiamur, sunt illa duo, quæ vt intelligamus scire oportet syllogismum duplicem esse, vnum qui concludit rectè vulgo dicitur directè concludere, alium qui concludit oblique, indirectè sophistæ dicunt. Rectè cōcludit syllogismus cuius extremum maius in conclusione de minori extremo prædicatur: quod genus sunt omnes illi syllogismi, quorum exemplo hætenus vsi sumus. Oblique cōcludit syllogismus cuius extremum minus de maiori prædicatur in conclusione, vt cum ita colligimus.

Omnis homo est animal.

Pigmæus est homo.

Ergo aliquod animal est Pigmæus.

Q Non

Non enim inest minori extremo de maiori secundum naturam prædicari, sed contraria ratione, atq; ideo oblique dicitur colligere ille syllogismus. Hac re explanata, quæ dicituri sumus minori negotio constabunt.

vnum est, in modis primæ figuræ quando minor propositio negat, syllogismus vitiosus est, vt cum ita colligo.

Omne animal est substantia.

Nulla arbor est animal.

Ergo nulla arbor est substantia

Ratio est, quia cum ita colligo maius extremum quod in antecedenti non fuerat distributū distribuitur in cōclusionē. Alterum est in modis primæ figuræ qui recte colligunt si maior propositio particularis sit, collectio vitiosa est, vt cum ita dissero,

Aliquod animal est homo.

Omnis leo est animal.

Ergo omnis leo est homo.

Ratio est, quia cum ea ratione argumentamur, medium in antecedenti nō distribuitur. si autem oblique syllogismus colligat, vitiū non est, vt monstrabimus quo tempore de singulis modis primæ figuræ differemus.

*De discrimine vtiliū modorum ab
inutilibus. CAP. VII.*

Quemadmodum ex terminis quibus cōstat syllogism⁹, figura efficitur, ita quoque ex propositionibus efficitur modus. est autē modus debita dispositio duarū propositionum quibus constat antecedēs habitatio qualitatē, & quantitatis.

Nam quamuis modorum, qui oblique colligunt, discrimen ex conclusione sumi possit minime quidem ex maiori & minori propositione accipitur. Necessaria qualitas ad syllogismum conficiendum est, vt maior vel minor propositio asserat: nam ex vtraque propositione negatē nihil colligitur. Necessaria vero quantitas est, vt sit maior aut minor, propositio vniuersalis, quoniam ex vtraq; propositione particulari nihil colligitur, vt monstratum est paulo superius.

In singulis autem figuris cōstitui possunt decē & sex modi, quorū non nulli consistētes sunt, vulgo vocātur vtilēs, alij in consistētes & inutiles passim appellātur. Hoc autem in prima figura verū esse hac ratione monstratur, que possit reliquis duabus accommodari. Aut enim vtraq; pars antecedētis vniuersalis est,

Q 2

aut

aut particularis vtraque, aut maior vniuersalis, & minor particularis, aut contraria ratione. Si sit vtraque vniuersalis, aut affirmat vtraque, & est modus consistens in Barbara, aut negat vtraque; & est inconsistens modus, cum ex maiori & minori propositione negante nil colligatur: aut maior negat, & minor asserit, & est modus utilis in Celare: aut contra contingit, & tunc qui conficitur modus inutilis est, quia in conclusione distribuitur terminus aliquis, nempe maius extremum. & non distribuitur in antecedenti. At vero si sit vtraque pars antecedentis maior inquam & minor propositio particularis, totidem modi confici possunt ut apparet, sed omnes sunt inconsistentes, quia ex vtraque parte antecedentis particulari nihil prorsus colligitur. Tertio, si maior propositio vniuersalis sit, & minor particularis, aut vtraque asserit, & fit modus consistens in Darij, aut vtraque negat, & fit modus inconsistens quia ex vtraque parte negante nil colligitur. Aut maior est vniuersalis negans minor particularis asserens, & fit modus consistens in Ferio. Aut demum maior est vniuersalis asserens minor particularis negans, & fit modus inconsistentis, quia maius extremum in conclusione distribuitur, & non distribuitur in antecedenti.

ti. Quarto, si maior sit particularis, minor vniuersalis, quatuor modi confici possunt: sed hi omnes sunt inconsistentes, quia in illis omnibus illud vitium inest, vt in cōclusionē distribuat̄ terminus qui non est in antecedēti distributus. Quatuor ergo duntaxat in prima figura reperiuntur modi consistentes, qui recte concludant, Barbara, celarent, Darij, Ferio: nam qui oblique colligant, existunt plerique alij in prima figura præter commemoratos.

Qua ratione et quibus vocibus modi vtiles significētur. CAP. VIII.

AD significandum illos modos qui in singulis figuris consistentes efficiuntur, Dialectici voces quasdam excogitauerunt. Et quoniam in prima figura nouem fiunt, quatuor recte concludentes, quinque oblique: nouem illi nouem vocibus exprimuntur. Voces vero quas Latini inuenerunt, duobus istis carminibus significantur: Barbara, Celarēt, Darij, Ferio, Baralipton, Celantes, Dabit̄is, Fapesmo, Frisesomorum. Quæ sane carmina sensum nullum reddunt: sunt alia quibus Græci autores istam rem expresserunt, sensum effi-

ciunt: sed ea referre in presentia operæpretiū non putauī. Ut fructum ex his dictionibus, quem illæ continent, capiamus, pauca mihi præfanda sunt. Vnum est, quod singulæ voces singulos modos qui vtilēs efficiuntur, significant. Quamobrem cum in singulis syllogismis tres propositiones tantum existāt, maior videlicet, minor & conclusio, tres tantum syllabas singulæ dictiones habent, quæ tribus illis propositionibus respondent: si qua vero dictio pluribus syllabis quā tribus cōstet, aliarū syllabarū, nulla ratio habenda est, sed duntaxat triū priorū. Hoc contingit in Frisefomorū atque alijs: nā syllabæ plures tribus adiectæ sunt explendi tantū carminis causa, non vt quidpiam significarent.

Alterū est quod prima syllaba cuiusuis dictionis significat maiorē propositionē syllogismi, secunda minorē, tertia cōclusionē. Tertium est, Vocales singularū syllabarū significāt quāta & qualis futura sit propositio, cui respōdet. Et quoniā vocales sunt. A. E. I. O. A, significat vniuersalē propositionem affirmative. E. vniuersalē negantem. I. particularem affirmative. O. particularem negantem, vt est à nobis dictū lib. 2. huius summæ. Primus ergo modus utilis in prima figura cōstat maiori & minori

&

& conuersione asserētibus, quod illa uoce Barbara significatur. v. g.

Omne laudabile honestum.

Omne bonum laudabile.

Omne ergo bonum honestum.

Secundus modus utilis est Celarent.

Nulla uirtus est vituperanda.

Omnis humilitas est uirtus.

Nulla ergo humilitas est vituperanda.

Tertius modus utilis & recte concludens est Darij.

Omnis uirtus laude digna est.

Verecundia est uirtus.

Ergo verecundia laude digna est.

Quartus est Ferio.

Nulla uirtus vituperanda est.

Iustitia uirtus est.

Iustitia igitur vituperanda non est.

Quintus modus, atque etiam primus eorum qui oblique colligunt, uocatur baralipton.

Omne laudabile est honestum.

Omne bonum est laudabile.

Ergo aliquod honestum est bonum.

Cū enim due priores propositiones inferant conclusionē uniuersalem, inferēt etiā particulare, in quā uniuersalis illa propositio asserēs per accidens conuertitur. Modus secundus

Liber quintus.

qui oblique colligit cōclusionem vocatur Celantes, fit conuersa cōclusionem eius syllogismi qui efficitur in celarent.

Tertius colligens oblique, dabitur, vocatur. constat eisdem propositionibus quibus efficitur Darij, nisi quod in eius cōclusionem cōclusio Darij vertitur simpliciter. Quartus colligens oblique cōstat maiori ppositione vniuersali asserente, minori vniuersali negante, & cōclusionem particulari negante, in qua minus extremum de maiori p̄dicatur, & significatur ea voce sapesmo.

Vltimus modus qui oblique colligit, ex maiori particulari asserente, & minori vniuersali negante infert cōclusionem particularem negantem, & appellatur Frisefomorum. Horum exempla suppeditare non opus est, quoniam vsu, & exercitatione studiosorum potius comparanda sunt, quam p̄ceptis. Quā obrem p̄ceptores & auditores vehementer hortor, vt in exercitationem istarum rerum magnopere incumbant.

De modis qui conficiuntur in

secunda figura.

CAP. IX.

Sicut

Sicut sunt quædam præcepta, quæ obserua-
re necesse est eum, qui in prima figura con-
ficit syllogismum, ita quoq; fit in secunda fi-
gura. Illa vero maxime sunt duo. vnum est in
secunda figura nihil colligitur si maior pro-
positio sit particularis. Ratio est, quia cum in
ea figuram medium in maiori & minori propo-
sitione sit prædicatum, accidit, vt subiectum
maioris distribuatur in conclusione, quod in
maiori non fuerat distributum. v. g.

Aliquod animal est homo.

Nullum brutum est homo.

Ergo aliquod brutum non est animal.

Alterum est, in secunda figura conclusio sem-
per erit negans, alioqui argumentaremur me-
dio in maiori & minori propositione existen-
te indistributo. Nam si conclusio asserat, ma-
ior & minor necessario affirmabunt, & cum
sit in vtraque mediū prædicatū, nusquā erit di-
stributum vt cum ita cōficimus syllogismū.

Omnis homo est animal.

Omne brutum est animal.

Ergo omne brutum est homo.

Verum vt fiunt in prima figura decē & sex
modi, ita quoq; fiunt in secunda, qui eadem
prorsus ratione colliguntur, sed illorū quatuor
dūtaxat existūt constātes, cæteri inconstātes

Q 5 sunt,

sunt, atque etiam inconsequentes, Primus cō-
stans fit maiori propositione existēte vniuer-
sali negante, & minori vniuersali affirmante,
cōclusionē vero vniuersali negante appella-
tur Cēsare: fit hoc pacto.

Nullus animus conturbatus ratione vti re-
ctē potest.

Sapientis animus ratione rectē vti semper
potest.

Ergo nullus sapientis animus est perturba-
tus.

Secundus fit maiori existenti vniuersali
asserente, minori vniuersali negante, & con-
clusionē vniuersali negante: appellatur Ca-
mestres: efficitur hoc pacto.

Omnes veri amici habent communia om-
nia.

Nulli hoc tempore habent communia om-
nia.

Nulli ergo hoc tempore existunt veri a-
mici.

Tertius fit ex maiori vniuersali negante,
& minori particulari asserente, conclusionē
demum particulari negante, dicitur Fessino
concluditur hoc modo.

Nullus inuidus alta petit.

Maximus alta petit.

Maxi-

Maximus ergo non est inuidus.

Quartus fit cōtraria ratione, nempe ex maiori vniuersali asserente, & minori, & conclusione particularibus negantibus. Vocatur Baroco: concluditur hac ratione.

Scribentes bona carmina sunt hilares.

Potores aquę hilares non sunt. (mina.

Potores ergo aquę non scribunt bona carmina. Hi tantum sunt modi qui in secunda figura constantes sunt, & recte colligentes. In eadē tamē figura nil prohibet existere etiam alios præter hos quos recensui, cōsistentes, qui oblique colligant sed eorū nulla ratio habēda est.

*De modis qui conficiuntur in tertia
figura. CAP. X.*

VT conficiatur syllogismus in tertia figura constās, necessariū est præter cōmunia omnium figurarū duo seruare, Primū est ne minor propositio sit negatiua. Ratio est, quia maius extremū distribueretur in cōclusionē, quod nō distribuitur in antecedēti, vt cū ita colligo

Omnis homo est substantia.

Nullus homo est arbor.

Ergo aliqua arbor non est substantia.

Al-

Alterum est, ne cōclusio sit vniuersalis: quia si id eueniat, minus extremum quod in antecedenti non distribuitur, in conclusione distribuetur, vt cūm ita colligimus.

Omnis homo est animal.

Omnis homo est substantia.

Ergo omnis substantia est animal.

Quemadmodum autem in prioribus duabus figuris cōficiuntur decem & sex modi, sic etiam accidere potest in tertia figura. Et numer⁹ in hac figura eadē ratione inquiritur, qua ratione inuestigatur in duab⁹ figuris priorib⁹. Horū etiā modorum aliquot constantes sunt, aliquot incōstātes. si enim vtraque pars antecedētis vniuersalis sit, & affirmet vtraq; fit cōstās syllogismus in Darapti, hac ratione.

Omnes tyranni sunt improbi.

Omnes tyranni sunt locupletes.

Aliquis ergo locuples est improbus.

Si vero vtraque neget inconstans efficitur syllogismus, quia ex vtraque parte antecedētis negante nil colligitur.

Si maior sit vniuersalis asserēs, & minor vniuersalis negās, nil colligitur, quia in hac figura, vt mōstratū est, minori ppositione existēte negatiua nihil colligitur. Si mutata ratione fiat, fit mod⁹ cōsistēs in Felaptō hac ratione.

Nulli

Nulli reges sunt improbi.

Omnes reges diuites sunt improbi.

Ergo aliquis diues non est improbus.

Si vtraque propositio particularis sit, siue affirmet vtraque, siue neget, siue affirmet vna neget altera, nil colligitur, quoniã ex vtraque parte antecedētis particulari nihil infertur.

Quod si maior propositio sit vniuersalis: minor particularis, aut vtraque affirmat, & fit modus constans in *Datifi*, hac ratione.

Omnis tyrannus est improbus.

Aliquis tyrannus est diues.

Aliquis ergo diues est improbus.

Aut vtraque negat, & fit inconstans syllogismus, quia ex vtraq; parte antecedentis negante nil colligitur. Aut maior negat, & minor affirmat, & fit constans syllogismus in *Ferison*, hac ratione.

Nullus rex est improbus.

Aliquis rex est diues.

Ergo aliquis diues non est improbus.

Si contra fiat, nil colligitur, quia minor propositio negat. Postremo si maior sit particularis, minor vniuersalis, aut vtraque asserit, & fit vltimus syllogismus in *Dislamis*, hac ratione.

Aliquis tyrannus est improbus.

Omnis tyrannus est diues.

Ergo

Ergo aliquis diues est improbus.

Aut utraque negat, & tunc nihil colligitur
ut constat: aut maior asserit, & minor negat,
& nihil similiter colligitur ex minori negati
ua: aut tādē maior negat, & minor asserit, & fit
cōstans syllogismus in Bocardo, hac ratione.

Aliquis rex non est improbus.

Omnis rex est diues.

Ergo aliquis diues non est improbus.

Modi ergo qui constantes effici possunt in
his tribus figuris, decem & nouem sunt: qui to
tidem dictionibus significantur, quas omnes
cognosces ijs versibus.

Barbara, Celarēt, Darij, Ferio, Baralip̄tō, Ce
lātes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorū, Cæsure
Camestres, Festino, Baroco, Darapti, Felap
ton, Difamis, Datysī, Bocardo, Ferison.

*De reductione syllogismorum imper
fectorum ad perfectos.*

C A P. XL

EXplanatis quæ sunt à nobis de constitutio
ne syllogismorum tradita, superest dicere
qua via & ratione syllogismi imperfecti sint
ad perfectos, referēdi. Verum ante aquā hoc
expla

explanemus, pauca nobis in memoriam sunt reuocanda, quæ dixeramus superius, vnum est, quod syllogismus duplex est vnus perfectus alius imperfectus: syllogismus perfectus est qui suapte natura vsque adeò est apertus vt nullius alterius rei indigeat, vt appareat necessario colligere conclusionem, tanta est connexio antecedentis & consequentis, & tam exacta dispositio maioris atque minoris propositionis. Sunt autem perfecti syllogismi duntaxat quatuor illi, qui in prima figura recte colligunt, nempe Barbara, Celarent, Darij, Ferio. Syllogismus vero imperfectus ille est, qui vt videatur euidenter colligere conclusionem, vnius, aut pluriù rerum indiget. Non enim tam apertus est, etiã si sit efficacissimus, vt non possit aliquo pacto apertior fieri, atque euidentior, quod initio huius libri diximus. Sunt modi imperfecti quindecim reliqui, quorum mentionem superius fecimus,

Si querat aliquis, quid sit reducere syllogismum imperfectum, is facile possit huius rei rationem accipere: nihil enim aliud est, quàm quibusdam acceptis quæ necessario aduersarius debet concedere, ex syllogismo imperfecto perfectum facere, atque eoductere aduersarium,

vt concedat syllogismum perfectū legitimū non esse, nisi fateatur syllogismum imperfectum necessario colligere conclusionem.

Duobus autem modis syllogismus imperfectus ad perfectum reducitur. primum quidē ostensue vt inquit Arist. deinde per impossibile: ostensue reducitur syllogismus, quando per conuersionem, aut per transmutationem propositionum reductio fit. Nam hæc ratio tā plana atque aperta est, vt ostendere videatur, atque indicare digito quæ probare studemus. Per impossibile vero probatur syllogismus, quādo qui negat syllogismū in eas angustias conijcitur, vt cogatur fateri aliquid, quod impossibile sit duo inquam contraria aut contradictoria vera esse. Sed vt intelligamus, quo pacto ostensue probari debeāt modi imperfecti: & reduci ad perfectos paucis dicendum nobis est, qui imperfecti ad quos perfectos reducantur, & qua via hoc fieri debeat. Modus imperfectus ad illum perfectum reducēd⁹ est, qui habet similem consonantem initialem. Nā omnes imperfecti modi initio constant aliqua harum quatuor consonantium. B. C. D. F. quæ collocantur initio quatuor modorum perfectorum Barbara, Celarent, Darij, Ferio.

Redu

Reducitur vero hoc pacto. In quavis dictio-
 ne earum quibus modi significantur, existit
 aliqua istarum consonantium. S. P. M. C. vel
 plures: si sit. S. reducitur syllogismus qui in eo
 modo fit per simplicem conuersionem eius p-
 positionis, quæ significatur per literam voca-
 lem quæ antecedit literam. S. si vero sit. P. re-
 ducitur conuersa per accidens ea proposi-
 tione quæ significatur per literam vocalem quæ
 antecedit. P. si autem sit. M. significat trāsmu-
 tari propositiones debere, & quæ erat maior,
 efficiendam minorem esse, quæ verò minor e-
 rat, efficiendam esse maiorem. Postremo si sit
 C. & initium dictionis non sit, significat sylo-
 gismum non ostensiuè, sed per impossibile tã-
 tum reducendum esse ad perfectum syllogis-
 mum. Sūt id genus, Bocardo, & Baroco. Qua-
 re (vt ad peculiaria descendamus) Baralip̄tō
 reducitur ad Barbara, conuersa per accidens
 conclusione, cui adhæret litera. P. Celātes ad
 Celarent cōuersa simpliciter cōclusionē, quæ
 est vniuersalis negans: Dabit̄ ad Darij con-
 uersa simpliciter conclusione particulari asse-
 rente: Fapesmō ad Ferio conuersa per acci-
 dens maiori vniuersali asserente, & simplici-
 ter minori vniuersali negante, & transmuta-
 tis partibus antecedentis: Frisesomorum, ad
 Ferio

Ferio conuersa simpliciter vtraque parte antecedentis, atque etiam transmutatis. eius partibus: Cæsare ad Celarent conuersa simpliciter maiori propositione vniuersali negante.

Camestres ad Celarent conuersa minori propositione & cōclusionē simpliciter, atque insuper transpositis maiori & minori propositione: Festino ad Ferio conuersa simpliciter maiori propositione quæ est vniuersalis negans. Modus qui fit in Baroco, non reducitur ostensiuè ad aliquem modum perfectum, sed tantum per impossibile: de qua re dicturi sumus paulo inferius, Darapti, qui est primus modus tertie figuræ, reducitur ad Darij conuersa minori propositione, quæ est vniuersalis asserens per accidens. Felapton ad ferio cōuersa etiam per accidens minori propositione. Disamis ad Darij, conuersa simpliciter maiori propositione, & conclusionē. quæ sunt particulares asserentes: Datisi, ad Darij minori propositione conuersa simpliciter. Bocardo, ad nullum modum perfectum reducitur ostensiuè, sed tantum per impossibile, quam rationem explicaturi sumus paulo inferius. Ferison ad Ferio reducitur conuersa minori propositione simpliciter.

Hæc vt planius constare possint: admodum necessarium fuerit, vt diligenter exercean-

tur, qui Dialecticam parare studēt. Nos enim exemplum huius rei nullum adducimus, ne molesti lectori simus: & dum erga illum pergitur officiosi esse, eidem noccamus.

Sed dicamus iam quo modo ista reductione ostensua aduersus proteruum, & qui negat legitimum esse syllogismum, nobis utendum sit. Hoc vero ut doceamus, reuocādum in memoriam est, quod alibi à nobis est explicatū. Illud est, Quod colligitur ex consequenti bonæ consequentię, colligi etiam necessario ex antecedenti illius consequentię. v.g. Ex animali colligitur corpus: quia quod est animal corpus est, idē etiā colligitur ex homine, quia homo animal infert. rectē enim colliges, est homo, ergo est animal, est animal, ergo est corpus, est homo, ergo est corpus: de primo ad vltimū, ut vulgo dicitur. Hęc igitur forma colligendi robur tribuit reductioni ostensuę, quę hac ratione persuaderi potest, ac debet, Sumamus maiorem & minorem propositionem cuiusuis modi imperfecti. v.g. huius modi Cesare, atque ita ratiocinemur, maior & minor propositio in Cesare infert maiorem & minorem propositionem eius syllogismi qui fit in Calarem, ad quem modum perfectum Cesare reducitur, qui est modus im-

perfectus, quia vel prorsus eadem sunt vel cō-
 uersa vtraque, aut altera tantum eadem effi-
 ciuntur, sed ex antecedēti eius syllogismi qui
 fit in Celarem, colligitur eiusdem syllogismi
 consequens, aut conclusio, ergo ex anteceden-
 ti syllogismi qui fit in Cēsare: quandoquidem
 est antecedens, ex quo infertur antecedēs syl-
 logismi in celarem: quod constat ex regula a
 nobis paulo superius explicata. Quare si cela-
 rem infert conclusionem suam, infert etiā suā
 Cēsare, cum sit vel omnino, eadem cum cōclu-
 sione modi perfecti, ad quem reducitur: vel fa-
 cta conuersione, quę non efficit diuersam pro-
 positionem quod ad veritatem & falsitatē spe-
 ctat. Isto ergo pacto conuincemus aduersariū
 si neget syllogismum imperfectum esse legiti-
 mum, & eadem ratio accommodari debet cę-
 teris imperfectis syllogismis, cū ad perfectos
 referuntur, est enim eius vis eadē perpetuò.
 Hęc vero ratio aperta est, & quemuis facile
 conuincet, nisi nimium repugnantem animū
 erga veritatem gerat. Quòd si rem diligenter
 inspicere velimus, dum ostensiuè reducimus
 syllogismum imperfectum, illud probamus
 ratione, nisi syllogismus imperfectus legiti-
 mus sit, & rectè conclusionem inferat perfe-
 ctum syllogismum non posse colligere suam

conclusionem, cum vtriusque syllogismi conclusio eadem ferè sit.

De alio modo reducendi syllogismos.

CAP. XII.

Proter reductionem illam ostensiuam cuius hætenus mentionem fecimus, alia etiã via suppetit nobis, quam nos Arist. docet, demonstrandi imperfectum syllogismum esse legitimum, ea est, deductio ad impossibile. quæ ea causa ita vocatur quòd adducat respõdentem in eas angustias, si neget syllogismũ imperfectum esse legitimum, vt fateatur aliquid quod planè atque apertè sit impossibile, nempe duo contradictoria vera esse. Res exẽplo adhibito plana reddetur. Negat quispiã hanc collectionem in Baroco legitimam esse.

Omne A. est. B.

Aliquod. C. non est. B.

Ergo aliquod. C. non est. A.

Aduersus hunc ita differemus, Huiusmodi syllogismus vitiosus est: ergo conclusio nõ retè colligitur ex antecedenti, euenire ergo potest, vt consequens falsum sit, vbi sit antecedẽs

verum: consequens falsum est, ergo eius cōtra-
dictorium est verum, nempe omne. C. est. A.
cum duo contradictoria vera simul esse non
possint. Sumo deinde maiorem proposi-
tionem huius syllogismi, atque ita conficio syl-
logismum.

Omne. A. est. B.

Omne. C. est. A.

Ergo omne. C. est. B.

Consequentia legitima est, quia hic syllo-
gismus est perfectus in Barbara, & negari nul-
la ratione potest: antecedens autem est verū,
cum altera pars sit contradictorium falsi: alte-
ra sit pars antecedentis veri, ergo & conse-
quens verum est, videlicet omne. C. est. B. at-
qui eius contradictorium aliquod. C. non est.
B. est etiam verum, cum sit pars anteceden-
tis ex hypothesis veri, quare contradictoria ve-
ra sunt, quod est impossibile. Atque hoc solū
euenit, quia aduersarius negat syllogismum
imperfectum esse legitimum: ergo ille negari
non debet, ne qui illū negat ad impossibile de-
ducatur. Eadē ratio valet in ceteris syllogif-
mis imperfectis, nisi quòd interdum aduersa-
rius eò deducitur, vt cōcedat duo cōtraria ve-
ra esse, interdū duo cōtradictoria, sed idē om-
nino vtrunq; est. in duobus enim modis tertie
figura.

figuræ. Darapti, inquam & Felapton contrarium colligitur: in ceteris modis, contradictorium. Item cum oppositum sumimus conclusionis quæ colligitur syllogismo imperfecto, ut conficiamus perfectum syllogismum, interdum sumimus contrarium, interdum contradictorium, iuxta varietatem figurarum. Sed de ea re plura fortasse dicemus inferius, quo tempore de reductione per impossibile, ut vulgo loquuntur, differemus. Postremo, animadvertendum est modis imperfectis primæ figuræ illud in esse peculiare, quod non inferantur syllogismo perfecto, qui fit ex altera parte antecedentis & opposito conclusionis imperfecti syllogismi proxime atque immediate oppositum alteri⁹ partis antecedentis, sed aliquid unde eius oppositum citra cōtrouersiam inferatur. v.g. iste syllogismus in Baralipon.

Omnis avarus cupit.

Omnis senex est avarus.

Ergo aliquis qui cupit, est senex.

Sic reducitur.

Nullus qui cupit est senex.

Omnis avarus cupit.

Ergo nullus avarus est senex.

Conclusio hæc non opponitur minori illi propositioni.

positioni, omnis senex est auarus, cū non participant utroq; extremo ordine eodem, tamē illa eadem est cum ista, in quā simpliciter conuertitur, nullus senex est auarus, quæ est alterius propositionis contraria.

De syllogismorum deductione ad impossibile. CAP. XIII.

Non est eadem ratio cognoscendi, ad quos perfectos syllogismi imperfecti reducuntur per impossibile, cum ea ratione, quam sequuti sumus, ut illos ostensiuè reduceremus sed diuersa potius, quam, ut doceamus, primū omnium animaduertendum est: quod quinque modi imperfecti primæ figuræ significatur ista voce, Nesciebatis. quatuor secundæ, ista, Odiebam. sex vero tertiæ, ista Latere Romanis. Quas sane voces Dialectici excogitauerunt, ut hanc rem facilius, atque etiam melius expedirent. Deinde ut sunt syllogismi imperfecti primæ figuræ quinque, ita quoque illa vox nesciebatis, quinque vocalibus constat: quarum singulæ singulis modis accommodantur eo ordine, quo modi referri solent. secunda dictio quatuor vocalibus efficitur, quæ

quatuor modis imperfectis respondent ordine illo quò modi à nobis commemorati sunt. Idem quoque de tertia voce sentiendum est, quæ modis tertiæ figure imperfectis accommodatur. Tertio, si vocalis sit A, significat propositionem vniuersalem asserentem. Si E, vniuersalem negantem. Si I, particularem asserentem. Si O, particularem negantem, vt diximus libro secundo. Singuli ergo modi imperfecti reducentur per impossibile ad eum modum perfectum qui habet conclusionem talẽ & tantam, qualis & quanta significatur per vocalem, quæ illi modo respondet. v. g. quia E. accommodatur Baralipton modus ille refertur ad Celarem, cuius conclusio est vniuersalis negans. Celantes qui significatur vocali I. reducitur per impossibile ad Darij, cuius conclusio est particularis asserens. Dabitur, cui accommodatur. E. reducitur ad Celarem, cuius conclusio est vniuersalis negans, Fapesmo, cui accommodatur. A. reducitur ad Barbara cuius conclusio est vniuersalis asserens. Frisefomorum, cui accommodatur. I. reducitur ad Darij, cuius conclusio est particularis asserens. Cæfare primus modus secundæ figure, cui accommodatur. O. reducitur ad Ferio, cuius conclusio est particularis negans. Camestres, cui

R 5 accom-

accommodatur. I. reducitur ad Darij, cuius conclusio est particularis asserens. Festino, cui accommodatur. E. reducitur ad Celarem, cuius conclusio est vniuersalis negans. Baroco, cui accommodatur. A. reducitur ad Barbara, cuius conclusio est vniuersalis asserens. Darapti primus modus tertiæ figuræ cui accommodatur. E. reducitur ad Celarem, cuius cōclusio est vniuersalis negans. Felapton, cui aconimodatur. A. reducitur ad Barbara. Disamis cui accommodatur. E. reducitur ad Celarem. Dati si cui accommodatur. O. reducitur ad Ferio. Bocardo cui accommodatur. A. reducitur ad Barbara. Ferison, cui accommodatur. I. reducitur ad Darij.

¶ Reliquū est, vt doceamus qua ratione ad impossibile ducēd' sit is, qui negat syllogismum imperfectū in quavis figura esse legitimū. In modis quidē secundæ figuræ cū reducūtur p impossibile, retinēda maior ppositio est, & accipiēdū oppositum conclusionis pro minori, & inferendum oppositum minoris. v. g. conficit quispiam hunc syllogismum in Celare,

Nullus lapis est animal.

Omnis homo est animal.

Ergo nullus homo est lapis.

Hunc si negat aduersarius, ad impossibile
hac

hac ratione deducitur: Retinebimus maiorem propositionem, & ex contradictorio conclusionis efficiemus minorem, & inferemus conclusionem in Ferio, oppositam minoris propositionis hoc modo.

Nullus lapis est animal.

Aliquis homo est lapis.

Ergo aliquis homo non est animal.

Cum ergo hic syllogismus non possit non probari (est enim perfectus) & antecedens sit verum ex hypothese, conclusio proculdubio vera est. Sed contradicit minori propositioni prioris syllogismi, quæ est etiã vera ex hypothese quare duo contradictoria efficiuntur vera si neget quispiam syllogismum imperfectum esse legitimum. Eadem etiam ratio accommodari facile potest ceteris modis.

At vero cū modi tertiæ figure deductione ad impossibile ad perfectos reducuntur, minor propositio retineri debet, & ex opposito conclusio effici maior. atque ita inferitur oppositum maioris. v. g. hic syllogismus in Darapti.

Omne animal est corpus.

Omne animal est homo.

Ergo aliquis homo est corpus.

Hoc modo reducitur ad Celarem.

Nullus homo est corpus.

Omne

Omne animal est homo.

Ergo nullum animal est corpus.

Utrunque vero commemoratum à nobis documētum duobus illis rusticis carminibus significatur: Seruat maiorem, variatq; secunda minorem. Tertia maiorem variat, seruatque minorem. Syllogismi autem imperfecti primę figurę non referuntur eadem ratione ad perfectos sed diuersa, nam vt Baralipton, Dabitur Epesmo, Frisefomorum, reducatur necessarium est ex opposito conclusionis efficiere maiorem: & ex maiori minorem, atque ita colligere oppositum maioris. Id vero non immediatè fit sed facta conuersione conclusionis. v. g. gaudi goll yl maiglip egon il eoy

Omnis homo est animal.

Omnis pigmæus est homo.

Ergo aliquod animal est pigmæus.

Reducitur enim ad Celarem hoc modo.

Nullum animal est pigmæus,

Omnis homo est animal.

Ergo nullus homo est Pigmæus.

Hæc enim propositio nullus homo est pigmæus non est contraria minoris propositionis prioris syllogismi, eius videlicet, Omnis pigmæus est homo, at efficitur contraria conuersione simplici, nullus pigmæus est homo, Syllogis-

logismus confectus in celantes illud habet peculiare, ut ex opposito conclusionis minor effici debeat, atque ex minori propositione maior, ex quib⁹ inferitur propositio vnde colligitur oppositum maioris propositionis hac ratione.

Nullum animal est lapis.

Omnis homo est animal.

Ergo nullus lapis est homo.

Fit enim syllogismus in Darij sic,

Omnis homo est animal.

Aliquis lapis est homo.

Ergo aliquis lapis est animal.

Rectè enim sequitur, aliquis lapis est animal, ergo aliquod animal est lapis, quando quidem propositio particularis asserens in se ipsam conuertitur.

Hæc tamen omnia, quæ de reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos diximus, usu atque exercitatione facillime discuntur. quamobrem de ea re, quæ tradidim⁹ præcepta satis superq; esse poterunt, si diligenter à nobis inspiciantur.

Sententia Arist. de syllogismis.

CAP. XIII.

Arist.

Aristoteles cap. 7. lib. 1. de priori resolutione nonnulla refert necessaria ad constitutionē cuiusvis syllogismi, quę ob eā causam eo loco præsupposita appellat. Horū pars quædam à nobis explanata est hæctenus, reliqua est pars alia, quam explicare necesse sit. Ea vero duobus præceptis tota constat. Vnū est syllogismus tribus tantum terminis cōstare debet. Quæ Aristot. sententia, tametsi vera sit, si ad syllogismum simplicem referatur, falsa quidem est, si accommodetur syllogismo aucto. is enim syllogismus nō tribus tantum, sed pluribus terminis constat. Est autē auctus syllogismus, qui aut termino aliquo vel propositione assumpta, præter communē modum crescit, atque augetur. hoc fit maximè, cū vel minori propositioni vel maiori dictionē aliquam addimus, qua eius propositionis faciamus fidem vt cum ita colligimus.

Omnis homo ex capax disciplina.

Quia est animal rationale.

Ergo Socrates est capax disciplinę

Vel hoc pacto.

Omnis homo est capax disciplinę.

Socrates est homo, quia est animal rationale.

Ergo Socrates est capax disciplinę.

Vel

Vel hac ratione.

Omnis homo est capax disciplinæ

Quia est animal rationale. (le

Socrates est hō. quia est animal rationa-

Ergo Socrates est capax disciplinæ.

Nam cum syllogism⁹ auctus virtute & potestate, non vnus tantum syllogismus sit, sed potius multi, nihil prohibet pluribus, quam tribus terminis constare.

Alterum quod Aristo. refert loco citato est ppositionū alias facile colligi syllogismo, alias difficile. Hoc vt reddam⁹ apertius, considerādū est. illā ppositionē facili⁹ colligi posse syllogismo. quæ in pluribus figuris colligitur, & pterea plurib⁹ modis eius figuræ. Cum autē quatuor sint genera ppositionū quæ syllogismo colliguntur, vniuersalis afferens, vniuersalis negās, particularis afferens, particularis negās, ppositio vniuersalis afferens difficilime omniū syllogismo colligitur, quia solum in primo modo primæ figuræ. ppositio particularis negans omnium optimè, & facillime syllogismo colligitur: quia in trib⁹ figuris, atque in pluribus modis secunde & tertie, in vno vero tantum primæ. ad hanc accedit particularis afferens, nam in prima figura colligitur, & multis modis tertie vniuersalis

falis aut negans in prima tantum & secunda
 figura, quod poterit quivis intelligere, si ve-
 lit abire per singulos modos trium figurarū.
 Vnde sequitur aperte propositionem vniuer-
 salem affirmantem difficile construere, facile
 vero & nullo negotio destrui,

Construitur propositio, cum ratione pro-
 batur vera: destruitur, cum syllogismo proba-
 tur falsa. Cum enim propositio vniuersalis af-
 ferens vno tantum modo primæ figuræ colli-
 gatur, difficile construatur, hoc est, vera proba-
 tur: facile vero destruitur, hoc est, probatur fal-
 sa. quia per particularem negantem, & vni-
 uersalem negantem destruitur, quæ facile syllo-
 gismo colliguntur: nam cum duo cōtradicto-
 ria nō possint vera esse, neque etiā duo con-
 traria: quādo vniuersalis aut particularis ne-
 gans vera efficitur, vniuersalis asserens fit fal-
 sa. Propositio vero particularis negans faci-
 le construatur, difficile destruitur, quod con-
 traria ratione persuaderi facile potest: vni-
 uersalis negans & particularis asserens me-
 dium locum tenent.

*Qua ratione inuestigetur mediū ad
 colligendum quoduis genus propo-
 sitionū, CAP. XV.*

DIximus proximo capite quadruplex esse genus propositionum quæ syllogismo colliguntur, nunc verò paucis dicturi sumus, quo medio termino singula genera prædictarum propositionum inferantur syllogismo, aut ratiocinatione. Hanc veteres artem inueniendi mediū vocant: Sophistę vero partem a finorum. Quam rem tam spinose tractauerunt, ne dicam bestialiter vt difficile percipi possit. Nos vero hanc ipsam rem paucis aperiemus. quatuor nanq; præceptis compendio explicabitur, quòd quatuor sint diuersa genera propositionum. Verum antea quàm præcepta illa tradamus, admonere paucis oportet, quis terminus dicatur antecedens, quis cōsequens, qui disparati: hoc enim necessariū est initio dicere, vt documenta quæ suppeditaturi sumus, intelligantur.

Ille terminus consequens vocatur, qui ex altero infertur, huiusmodi est genus, si comparatur ad speciem. & species si cum indiuiduo cōferatur: & denique omnis terminus cōmunis si referatur ad terminū min⁹ cōmunē. rectè ita colliges, est Socrates, ergo est homo: est homo ergo animal. Antecedens est terminus, qui alterū infert. Est huiusmodi omne nomen inferius ad superius comparatum, vt adhibitis exem-

S
plis

Liber quintus.

plis constat. Termini vero pares, quos vulgo cōuertibiles appellāt, inuicē sunt antecedēs & cōsequens, vt homo & susceptiuū disciplina, quoniā vicissim retrō commeant, & mutuo colligūtur. Disparati vero termini illi vocātur, quorū vnus alteri inesse nullo pacto potest, vt homo & lapis, & similes termini. Hac re vtcūque explanata, statuuntur aliquot regulę, quarū prima est. Si velis colligere syllogismo propositionē vniuersalē asserentē accipe pro medio ad eā inferendā terminum qui sit consequens subiecti, & antecedens prædicati, hoc est terminū quē inferat subiectū, & qui inferatur ex prædicato. v.g. vis colligere hanc propositionē, omnis homo est animal, accipe istud nomen sensibile, quod est superius homine, & æquale animali, & colliges eam propositionem hoc pacto.

Omne sensibile est animal.

Omnis homo est sensibilis.

Ergo omnis homo est animal.

Idem quoque efficies sumpta quacunque alia propositione vniuersali.

Secunda regula. Si velis colligere propositionem particularem asserentem, accipe medium terminum, qui sit antecedens subiecti, & prædicati. verbi.g. vt inferamus hanc propositionem
posi-

positionem, aliqua substantia est incorruptibilis, capiamus pro medio termino spiritum uiuifert substantiam atque etiam incorruptibile, & ita colligetur in tertia figura, hoc pacto,

Aliquis spiritus est incorruptibilis.

Omnis spiritus est substantia.

Ergo aliqua substantia est incorruptibilis.

Vel hoc pacto.

Omnis spiritus est incorruptibilis.

Aliquis spiritus est substantia.

Ergo aliqua substantia est incorruptibilis.

Rursum etiam in prima figura hac ratione,

Omnis spiritus est incorruptibilis,

Aliqua substantia est spiritus.

Ergo aliqua substantia est incorruptibilis.

Tertia regula. Si velis inferre propositionē vniuersalē negantem, accipe pro medio terminū qui sit consequens subiecti & extraneū prædicati, vel cōsequens prædicati, & extraneū subiecti. v.g. hāc propositionē, nullus homo est equus, syllogismo colliges, si sumas hominis finitionē, animal rationale, hoc pacto,

Nullum animal rationale, est equus.

Omnis homo est animal rationale.

S 2 Ergo

Ergo nullus hō. est equus. in prima figura.

In secūda vero figura hoc modo colligitur.

Nullus equus est animal rationale.

Omnis homo est animal rationale.

Ergo nullus homo est equus.

Quarta regula: Si velis colligere syllogismo pro positionem particularem negātem, sume pro medio terminum qui sit antecedens subiecti & extraneum prædicati. v. g. cupim⁹ inferre hanc propositionem, aliquod animal nō est hō. accipiemus nomē brutū, quod antecedit animal, & pugnat cum homine, & hac ratione efficiemus syllogismum in prima figura.

Nullum brutum est homo.

Aliquod animal est brutum.

Ergo aliquod animal non est homo.

Item in secunda figura hoc modo.

Nullus homo est brutum.

Aliquod animal est brutum.

Ergo aliquod animal non est homo.

Item in tertia figura hac ratione.

Nullum brutum est homo.

Omne brutum est animal.

Ergo aliquod animal non est homo.

Ista ergo via facile reperiemus medium, quo inferamus singula genera propositionum, & hic sane maximus fructus est, quem nobis
posuit

possit suppeditare syllogismorum cognitio.

De potestatibus syllogismorum.

C A P. XVI.

Aristoteles in libris priorum præter ea, quæ explicuimus, quædam docet, quæ syllogismis efficiuntur. Vocat illa potestates syllogismorum. Sex vero potestates commemorat, quæ sunt à nobis antequam hinc discedamus explanandæ.

Primum quidem syllogismis inest facultas aut potestas plura colligendi. Plura vero dicitur colligere syllogismus, interdum ratione conclusionis, interdum ratione propositionis minoris, ut cum ita dicimus.

Omne animal est homo.

Omnis equus est animal.

Ergo omnis equus est homo.

Nam ut colligitur hæc propositio, colligi etiam potest quæuis alia species animalis hoc modo.

Omnis leo est animal.

Ergo omnis leo est homo.

Ratione conclusionis contingit duplici nomine syllogismum plura concludere, Pri-

Liber quintus.

mun quia vt syllogismus infert propriam cō
clusionem, ita quoque infert eam propositio-
nem, in quam conclusio conuertitur, aut sim-
pliciter, aut per accidens, hoc pacto.

Omne animal rationale est risibile.

Omnis homo est animal rationale.

Ergo omnis homo est risibilis.

Et aliquod risibile est homo.

Deinde etiam concludit syllogismus suam
conclusionem: & colligit eius conclusio, hoc
pacto.

Omne animal rationale est risibile.

Omnis homo est animal rationale.

Ergo omnis homo est risibilis.

Petrus est homo.

Ergo petrus est risibilis.

Item etiam syllogismus qui infert conclu-
sionē vniuersalem, infert etiam particularē
comprehensam sub ea vniuersali. Omnia ve-
rò hæc ex eo robur accipiunt, quod est à nobis
paulò superius scriptum, quod sequitur ex cō
sequenti legitime consequentiæ. colligitur e-
tiam ex eius antecedenti.

Secundo inest syllogismo posse colligere
ex falsis interdum veram conclusionem, in-
terdū falsam. Verū autem non infertur ex fal-
sis tanquā ex causa, quia falsum nō potest esse
cau-

causa veri, sed ratione connexionis & vinculi partium antecedentis: vt cum ita colligo.

Omne animal est arbor.

Platanus est animal.

Ergo platanus est arbor.

Tertio inest syllogismo circulariter syllogizare, vel idem ex se inuicem ostendere: hoc autem nihil aliud est, quàm ex conclusione & conuertente alterutrius partis antecedētis alteram partem inferre. v. g.

Omne animal rationale est risibile.

Omnis homo est animal rationale.

Ergo omnis homo est risibilis.

Ita enim circulariter colligitur antecedens

Omnis homo est risibilis.

omne animal rationale est homo.

Ergo omne animal rationale est risibile

Præterea.

Omne risibile est animal rationale.

Omnis homo est risibilis.

Ergo omnis homo est animal rationale

Verum illa circularis collectio tantum contingit vbi propositiones efficiuntur paribus aut conuertibilibus terminis.

Quarto inest syllogismo facultas syllogizandi conuersiue. Est autem colligere conuersiue ex opposito conclusionis cum altera parte

Liber quintus.

antecedentis reliquam tollere. verbi gra. ma-
ior huius syllogismi.

Omne animal est substantia.

Omnis homo est animal.

Ergo omnis homo est substantia.

Sic colligitur conuersiue,

Nullus homo est substantia.

Omnis homo est animal.

Ergo aliquod animal non est substantia

In Felapton.

Illud enim certum est maiorem propositio-
nem syllogismi in prima figura interimiri in
tertia figura ex minori & opposito cōclusio-
nis: minor vero interimitur in secūda figura
ex maiori, & opposito conclusionis. minor
enim syllogismi propositi hoc pacto interi-

Omne animal est substantia. (mitur

Aliquis homo non est substantia.

Ergo aliquis homo non est animal.

Maior propositio syllogismi effecti in secun-
da figura interimitur in tertia figura, si ex mi-
nori propositione fiat maior & oppositum cō-
clusionis minor efficiatur. v. g.

Nullus lapis est animal.

Omnis homo est animal.

Ergo nullus homo est lapis.

Hoc pacto.

Om-

Omnis homo est animal.

Aliquis homo est lapis.

Ergo aliquis lapis est animal.

In Datili.

Minor perimitur in prima figura ex maiori prioris syllogismi, & opposito conclusionis hoc modo.

Nullus lapis est animal.

Aliquis homo est lapis.

Ergo aliquis homo non est animal.

Maior vero syllogismi confecti in tertia figura perimitur in prima, ex minori & opposito conclusionis. v.g.

Omnis homo est animal.

Omnis homo est risibilis.

Ergo aliquod risibile est animal.

Hoc modo.

Nullum risibile est animal.

Omnis homo est risibilis.

Ergo nullus homo est animal.

In Celarem.

Minor perimitur in secunda figura, maiori propositione posita loco minoris, hac ratione.

Nullum risibile est animal.

Omnis homo est animal.

Ergo nullus homo est risibilis.

Quinto inest syllogismo facultas syllogizan

Liber quintus.

di per impossibile. hoc cōtingit quādo sequitur aliquid impossibile, si propositio aliqua negetur. verbi. gra. si quispiam dicat falsam esse hanc propositionem, omnis homo est risibilis, hac via refelletur.

Omne animal rationale est risibile.

Et aliquis homo non est risibilis.

Ergo aliquis homo non est animal rationale.

Consequentia quidem legitima est, & consequens planè falsum, quare & antecedens: at qui non maior cum sit manifestè vera, ergo minor, ergo eius contradictorium, nempe omnis homo est risibilis, verum est, quod tu falsum putabas, aut duo contradictoria falsa erunt, quod est omnino impossibile.

Verum vt hic syllogismus fiat, necessarium est cum opposito propositionis quæ putatur falsa capere propositionem manifestè veram. Deinde hæc potestas differt à proxima licet vtraque deducat ad possibile, quòd illa non potest exerceri, nisi sumamus prius syllogismum, hæc vero optimè, vt superiori exemplo constitit.

Postremò inest syllogismo facultas colligēdi ex oppositis hoc accidit quotiescūq; ex cōtrarijs, vel cōtradietorijs colligo conclusionē in
qua

qua idem de se ipso negatur. Ex sub cōtrarijs, enim non fit syllogismus, quia ex particularibus nihil colligitur, vt cum sic ratiocinamur.

Omnis homo est substantia.

Et nullus homo est substantia.

Ergo nullus homo est homo.

In Camestres.

Vt imur vero hac forma colligendi aduersus eos qui vel consultò, vel temere, vel nihil simile cogitantes concedunt duo contraria: vel contradictoria. Facile enim refelluntur, cum ex ea opinione sequatur tam aperte falsum quàm est idem negare de seipso.

De tribus syllogismorum defectibus.

CAP. XVII.

ARIST. libro secundo de priori resolutione postquam rationem docuit conficiendi syllogismum, ostendit etiam vitia, quæ inesse solent syllogismis. Eiusdem enim artificis est virtutes rei monstrare, atque etiam vitia. Sunt autem vitia syllogismorum tria de quibus est nobis in præsentia nō nihil dicēdū. Vnū vocatur petitio principij. Hoc vitiū accidit, quādo nō probatur quod probari debuit: quo

ianm

niam ad fidem rei dubiæ faciendam dubium
 etiam accipimus, cum oporteat capere, quod
 notius est, atq; planius. vt si quispiam collige
 ret animal rationale esse capax disciplinæ,
 quia omnis homo est capax disciplinæ, hac ra
 tione,

Omnis homo est capax disciplinæ.

Omne animal rationale est homo.

Ergo omne animal rationale est capax
 disciplinæ.

Medium enim quo vtimur ad fidem facien
 dam tam obscurum est, quàm conclusio. Re
 prehendi igitur debet omnis ille syllogismus
 in quo petitur principium.

Alterum vitium est, quotiescūque causam
 cur falsa conclusio sit imputamus alicui parti
 antecedentis, quæ causa non est cur conclusio
 falsa sit. Vocatur ab Arist. istud vitium non
 propter hoc accidere falsum: vt cū ita colli
 gimus.

Socrates differit.

Omne animal est homo.

Brutum est animal.

Ergo brutum est homo.

Si enim quispiam falsam putaret conclusio
 nem, quia prima propositio falsa est, in hoc vi
 tium incurreret. Non enim falsa conclusio est
 quòd

quòd prima propositio sit falsa, cum ad syllogismum nullo modo pertineat, sed quia falsa est maior propositio, quæ est causa cõclusionis.

Tertium vitium appellatur fallacia cõtrariæ opinionis, accidit vbi quispiam (nihil simile cogitans) ea admittit ex quibus colliguntur duo contraria, aut contradictoria vera. v.g. si quis dicat sensibile inesse animali, non inesse homini, adducetur ad istud vitium cõtrariæ opinionis, hoc pacto.

Omne animal est sensibile.

Omnis homo est animal.

Ergo omnis homo est sensibilis.

Ille enim cogitur syllogismo concedere cõclusionem. Est enim ratiocinandi forma legitima, & antecedens verum, ergo & consequens sed contradictorium ille concesserat, dum diceret sensibile non inesse homini, quare ducitur ad hoc vitium.

De syllogismis qui ex obliquis efficiuntur. CAP. XVIII.

Syllogismus duplex est, vnus rectus, alius obliquus. rectus ille est, qui ex casibus rectis efficitur, de quo hætenus à nobis disputatum

tum est: obliquus casibus constat obliquis, de quo est nobis in præsentia differendum, & ostendum, qua ratione collectio efficienda sit, quando vnus aut plures casus obliqui existunt in antecedenti cuiuspiam syllogismi sed. de hac re duo potissimum præcepta statuuntur, Vnum est, vbi cūque casus obliquus pertinet ad alterum extremorum, maius in quam aut minus, idem obliquus casus in cōclusionē collocandus est. vt cum ita colligimus.

Omnis equus est hominis.

Bucephalus est equus.

Ergo Bucephalus est hominis.

Aut hac ratione.

Omnis equus est animal,

Alexandri est equus.

Ergo Alexandri est animal.

Alterum præceptum pertinet ad explicandum quo pacto debeant colligere syllogismi in quib⁹ medius terminus est obliquus: & quoniam de hac re firmum aliquod documētum exhibere ingens negotium est, profuerit maxime aures consulere: & mentis iudicium adhibere: sit. n. interdū vt mediū in maiori propositione obliquus casus sit, vt cū ita dicimus.

Omnis hominis est equus.

Petrus est homo.

Ergo

Ergo Petri est equus.

Interdum medium in minori tantū propositione est casus obliquus. v. g.

Omnis homo est animal.

Equus est hominis.

Ergo equus est animalis.

Interdum in vtraq; propositione est obliquus casus verbi gratia.

Nullus leo est hominis.

Omnis equus est hominis.

Ergo nullus equus est leo.

Præterea syllogismus confici potest ex omnigenere obliquorum casuum. Genitiuo casu constat hic syllogismus.

Omnis rei est scientia.

Homo est.

Ergo hominis est scientia.

Datiuo, hic.

Cuius homini inest sensum ratione regere.

Tu homo es.

Tibi ergo inest regere sensum ratione.

Accusatiuo hic.

Omnes homines iudicabit deus.

Reges homines sunt.

Reges ergo iudicabit.

Ablatiuo hic.

Liber quintus.

Ab omni specie peccati cauere debet
christianus.

Linguae petulantia species peccati est.

Ergo christianus cauere debet, ne petulans
in loquendo sit.

Quaquam autem verum sit quod diximus
contulendas esse aures in huiusmodi syllogif
mis, tradi duae regulae apte ad colligendum po
terunt. Vna est, in omni syllogismo afferente
cuiusuis figurae fuerit cum medium est obli
quus casus, extremum illud quod in antece
denti ponitur cum medio recte, in conclusio
ne oblique existet. v. g.

Omnis homo est animal.

Equus est hominis.

Ergo omnis equus est animalis.

Non autem hoc pacto.

Ergo omnis equus est animal.

Alterius partis exemplum sit.

Cuiusuis hominis est equus.

Cesar homo est.

Ergo Cesaris est equus.

Non autem sic.

Ergo Cesar est equus.

Secunda regula, In omni syllogismo negan
te cuiusuis figurae, si pars antecedentis que ne
gat, constet obliquo casu, conclusio etiam
oblique

obliquo constabit. v. g.

Nullius animalis est eterna vita.

Homo est animal.

Ergo hominis non est vita eterna, id est non viuit perpetuo in corpore, sed moritur aliquando.

At vero si pars antecedentis que asserit, obliquo casu constet, negatiua vero pars recto casu, non perinde collectio fiet: non enim recte colliges.

Nullus homo est Deus.

Equus est hominis.

Ergo equus non est Dei.

Vt planè constat, sed hoc modo.

Ergo equus est alicuius qui non est Deus.

Sed de hac re hæc sint satis.

De alijs syllogismorum diuisionibus. CAP. XIX.

SYllogismus, præter illos modos qui sunt à nobis cōmemorati, multis etiã alijs diuiditur, maximè verò in duas partes, in syllogismū, inquam, categoricū, aut simplicē, & hypotheticū seu coniunctū. Categoricus syllogis-

Liber quintus

logismus est qui propositionibus categoricis constat: cuius exempla multa à nobis hæcenus suppeditata sunt. hypotheticus est qui altera parte hypothetica constat, maiori inquam aut minori. Hic est triplex duntaxat, coniunctus, disiunctus copulatus, hoc est conditionalis, disiunctiuus, copulatiuus, sumpta appellatione à propositione hypothetica qua constat. De his erat nobis in præsentia differendum, sed quoniam omnia quæ ad hanc rem attinent, diximus libro secundo summæ, cum de propositionibus hypotheticis ageremus, cõsulto hoc loco nihil dicimus, ne occidamus miserum letorem crambe (vt dicitur) repetita. Qui rē volet intelligere adeat illum locum, facile inde accipiet sex differentias syllogismorum hypotheticorum quas nullo negotio conferre poterit in hunc locum.

Alio etiam modo syllogismus diuiditur, & differentia hæc sumitur ex materia, alius enim est syllogismus demonstratiuus, alius dialecticus, sophisticus alius. Syllogismus demonstratiuus est qui ex causis primis infert conclusionem. v. g. ex his quæ ducuntur ex primis vt si quispiam colligat hominem esse risibilem, quòd sit animal ratione præditum, hoc modo omne animal rationale est aptum ad ridendū
omnis

omnis homo est animal præditum ratione, ergo omnis homo est aptus ad ridendum. Hic autem syllogismus maximè conducit ad sciētiam rerum comparandam siquidem tunc sciimus, cum causam cognoscimus, propter quā res est. Et scientia est habitus comparatus per demonstrationem. Syllogismus dialecticus est qui ex probabilibus colligit cōclusionem. Sunt autem probabilia quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus vt cum colligimus Medeam non interfecisse proprios liberos, quòd eorū mater esset, id. n. vulgò probatur. Syllogismus sophistic⁹ est qui colligit cōclusionem ex his quæ videntur probabilia, non sunt tamen. v. g.

Quod ego sum, tu non es.

Ego sum homo.

Ergo tu non es homo.

De syllogismis expositorijs.

CAP. XX.

PRæter illos modos quib⁹ syllogismus diuisus est, quadam alia ratione diuidi potest, ita vt syllogismū dicam⁹ esse duplicē vnū cōmunē, quicōstat ppositionibus cōmunib⁹ vulgo appellatur syllogism⁹ d̄ medio cōmuni

T 2 alius

alius vero syllogismus est ex proprijs, qui constat propositionibus singularibus, & appellatur passim expositorius, quoniam seruit exponendo syllogismo communi, si aliqua ratione obscuris propositionibus efficiatur. De priori genere syllogismorum Aristoteles multa disserit, quorum partem aliquam nos hactenus persequuti sumus, posterioris vero generis pauca admodum scribit Aristoteles capite sexto libri primi, quo capite de tertia figura disserit, nam probat syllogismum tertie figurae per expositionem. Hic. n. syllogismus

Omnis homo sentit.

Omnis homo est animal rationale.

Ergo aliquod animal rationale sentit.

Per expositionem sic probatur ab eodem.

Socrates sentit.

Socrates est animal rationale.

Ergo aliquod animal rationale sentit.

Item, quo capite agit de conuersione propositionis vniuersalis negantis, eodem genere syllogismi utitur. Potest autem ita defini-ri, syllogismus proprius, aut expositorius est qui propositionibus constat singularibus.

Hic, tametsi reclamant Sophistæ, qui intertia tantum figura fieri putant, in omnibus tribus figuris efficitur: & in singulis figuris duo

existunt secundum affirmationem & negationem dispositi. Primus modus in prima figura sic colligitur.

Carolus est hæres relictus à Philippo.

Tu es Carolus.

Ergo tu es hæres relictus à Philippo.

Secundus modus hoc pacto.

Ioannes non est Philippi filius.

Tu es Ioannes.

Ergo tu non es filius Philippi.

Primus modus secundæ figuræ sic colligit.

Paulus non est victus à Borbonio,

Clemens est victus à Borbonio.

Ergo Clemens non est Paulus.

Secundus vero hac ratione colligit.

Carolus cœpit Aphrodisium.

Franciscus non cœpit Aphrodisium.

Ergo Franciscus non est Carolus.

Primus modus tertie figure hoc pacto conclusionem infert.

Philippus est admodum liberalis.

Philippus est admodum iustus.

Ergo admodum iustum admodum liberale est.

Secundus demum modus tertie figuræ hoc modo colligit.

Carolus regnare noluit:

T 3

Carolus

Liber quintus.

Carolus est Imperator.

Ergo Imperator regnare noluit.

Proprius igitur syllogism⁹ qui expositorius vulgo vocatur, in tribus (vt apparet) figuris efficitur, & inde maximè vim accipit, si sit affirmatiu⁹ quod quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se. Si vero sit negatiuus, inde firmitatem sumit, quod quæ nō sunt eadem vni tertio neque inter se sunt eadem, vt volenti rē ipsam considerare planum esse poterit.

De tribus alijs formis differendi.

CAP. XXI.

Initio huius negotij diximus quatuor esse formas colligendi vnum ex altero: hæctenus principem illam, quam appellant syllogismum, persequuti sumus, nunc de tribus reliquis est differendum, quantum loci huius, atque temporis ratio videtur postulare. in primis vero de inductione dicemus. Inductio, vt obiter attigimus cum de ascensu tertia parte terminorum ageremus, est argumentatio in qua ex singularibus sufficienter enumeratis vniuersale colligitur, verbi gratia. Plebs, & Senatus, & Equestris ordo de te magnifice sentit,

tit, ergo ciuitas vniuersa. Nomine vero singularium non solū significo indiuidua, sed etiā quæ minus communia sunt. Nam inferiora si cum superioribus conferantur, singularia censenda sunt. Est autem necessarium, vt inductione recenscantur, aut numerentur omnia quæ sub vniuersali comprehensa sunt: nam si quidpiam prætermisum sit, nullam vim habet inductio. Sed quoniam interdum laboriosum admodum est singularia sub vniuersali contenta recensere particula quædam addi solet qua significam⁹ reliquas partes eodē modo se habere: ea est & in cæteris simili modo.

Habet inductio illud cum syllogismo commune, vt sit vtraq; ratio argumentandi propria dialecticorum: sed syllogismus maximè pertinet ad explicandas artes iam inuētas, inductio plurimum accommodatur inueniēdis artibus. artes. n. experimētis comparatæ sunt quæ inductione, cum sint singularia, explicantur: atq; ab illis ad vniuersale, in quo ars ipsa versatur, nos perducit. Nam quod omne vinū calefaciat inductione ita probatur, sanitinū calefacit, madrigalēse, & sanctorcatiū, atq; in cæteris similimodo, ergo omne vinū calefacit. Has duas rationes atq; formas faciēdi fidē duę alię consequuntur enthymema

Liber quintus.

Atque exemplum, quæ sunt propriæ oratorū, non quòd dialectici illis vti non sinantur, sed quod frequentius illis oratores fidem faciant, quàm dialectici: de quibus est etiam non nihil nobis dicendum.

Enthymema est argumentatio in qua prætermiſſa altera parte antecedentis conclusio inferitur: vt Clodius parauit infidias Miloni, ergo iuste à Milone occisus est. Quoniam vero subicitur in enthymemate altera pars antecedentis: truncatus aut imperfectus syllogismus dicitur. Illam partem si addamus, facile efficietur syllogismus. Quamquam autem vtriusque pars antecedentis reticeri possit, frequentius reticetur maior propositio, & exprimitur minor, quia hæc cum sit magna ex parte singularis, ad sensum pertinet, & vehementius atque acrius mouet, quod orator cupit efficere.

Postremò exemplum est argumentatio in qua ex vno particulari aliud, vel vniuersale propter similitudinem colligitur. vt, Dauidi gloriosum fuit bellum gerere propietate, ergo & Philippo Cæsaris filio. Est autem admodum necessarium, vt similitudo, quæ exëplo proposito significatur, in causa sit, cur vnum alteri insit. nam dissimilitudine deprehensa dis-

dissoluitur exemplum. Hæc de his partibus
argumētationis dixisse sufficiat, plura. n. à no
bis in Isagoge scripta sunt, quã qui paucis his
cōtentus non fuerit, adire poterit, atque cuol
uere. Alię etiam sunt argumentandi formæ
præter has, sed magnam partem illarū
exposuimus in insolubilibus
vt superuacaneum sit plu
ra in præsentia
dicere.

FINIS.

T 5

Liber

LIBER SEXTVS DE
fallacijs.

NIL equè dialectico necessarium est, vt laqueos vitet Sophistarum quibus eos cum quibus differunt, irretire student, atque habere perspectum in quem scopum Sophistarum conatus referantur, & quibus rationibus finem assequi contendant. Nam si id planè, atque apertè constiterit, compendio multis molestijs liberabitur: & est sane eiusdem artis atque artificis docere, quæ fugienda nobis sint, non minus quam lectorè instruere, quæ sequi, atque amplecti debeat. Huius ergo rei gratia in animum induxi ad calcem huius summæ non nihil de redargutionibus sophisticis scribere. Hæc etiam disputatio ad eam rem aliquantulum emolumentum attulerit, si diligenter suscepta sit, vt qui Cōpluti gradū bachalariatus ambiunt, in promptu habeant quæ de elenchis Arist. rogari publice consueuerunt. Est enim mihi animus, Dei beneficio, nihil prætermittere, quod cōmunia studia proborū, atque ingeniosorū adole-
lesce

Iescientium iuuare possit, quantumuis improbi homines, atque alienę glorię inuidi & calūniatores strenui perstreant. Sed rumpantur licet: pergam, qua cœpi, duce Christo, atque auspice.

De generibus disputationum.

CAP. I.

ERgo vt accipiamus genus disputationis sophistis peculiare, recensere oportet genera disputationum, illa sunt quatuor testimonio Arist. lib. i. elench. disputatio doctrinalis, dialectica, tentatiua, sophistica. Doctrinalis eò spectat, vt doceat, atque instruat auditorem. Hęc procedit ex proprijs cuiusque artis & disciplinę principijs. vt cum hominē doceo natum esse ad risum quoniā particeps rationis est. Hęc syllogismo demonstratiuo explicatur. Dialectica disputatio opinionē gignit, atque ideo ex probabilibus efficitur quę apparent omnibus, aut pluribus, &c. Hęc explicatur syllogismo topico, aut dialectico. Tentatiua eo refertur vt experimentum sumat ab eo, qui se simulat quidpiam scire: constat ijs quę apparent illi cum quo disputamus. Sophistica disputatio ad gloriam comparandam refertur, & ex ijs constat, quę pro-

probabilia videntur, non sunt tamen. Hinc constat quid sit Sophista: est ille aucupator pecunię, aut glorię propter apparentem sciętiã, eius potissimus finis est gloriã aucupari, vel pecuniã cõparare. vtrumquẽ consequitur deducẽdo eum cũ quo disputat ad aliquã metam.

Quot sint metę. CAP. II.

Meta hoc loco finis est, quo conat⁹ Sophistarum destinãtur. & eo nomine per metaphoram dicitur, quoniam vt cursores cum metam cursu attigerint, quiescunt, neq; progrediuntur longius. ita quoquẽ Sophistę contenti sunt aduersarium in aliquam angustiam cõieciße earum quas paulò inferius referemus. Nobis igitur paucis explicãde sunt metę, ad quas Sophistę aduersarium ducunt & aperiendã ratio, qua hoc consequuntur, illa fallacia dicitur. Metę igitur aut fines Sophistarum tantum quinque sunt, quicquid Sophisticissimi homines garriant, qui sextã quandã metam excogitauerunt, quam appellant metam non loqui, ad quam illi omnes iure optimo duci debuerunt, ne suis nãnijs, negatium nobis facerent, & cogerent studio

fos adoleſcentes temporis iacturam facere illis perdiscendis, quæ fatius fuiſſet nõ didiciſſe. Mittamus igitur ineptiſſimam iſtam metam: & cæteras referamus. Sunt illę quinque meta redargutionis, falſi, inopinabilis, ſollociſmi, nugationis. Ad metã redargutionis ducitur reſpondens, quãdo momento atquẽ vi argumentationis cogitur concedere quod negarat prius: aut negare, quod confeſſus fuerat. Exempli gratia, Rogat ſophiſta alterum vtrum comederit vnquam carnes crudas, negat ſe comediſſe. Si vi argumenti fateatur, ſe aliquando carnes crudas comediſſe, dicemus illum fuiſſe deductum ad metam redargutionis. Argumentum hoc modo formant Sophiſta. Quod emiſſi comediſti: carnes crudas emiſti, ergo carnes crudas comediſti. Ad metã falſi ducitur quiſpiã cum cogitur confiteri quod planẽ, & apertẽ falum ſit. v. g. Rogo, an omnis canis latret? concedit hoc qui rogatur tunc colligoſy dus latrare, eſt enim canis. Ducitur ad inopinabile quiſpiã, cũ cogitur fateri aliquid quod pugnet cum communi ſententia, atque opinione hominũ. Ducitur ad metam ſollociſmi cum cogitur admittere aliquid contra grammaticæ regulas, atquẽ præcepta. vt ſi qui rogat alterum, ſcis ne tu hoc?

oſten-

Liber sextus.

ostendat lapidem si dicat se scire, colligit statim, hoc est lapis ergo tu scis lapis. Postrema meta appellatur nugationis: ad eam ducimur quoties cogimur idem bis dicere nulla necessitate. Nam nugatio inanis est eiusdem vocis repetitio. Cum autem alicuius rei gratia fit, nugatio non est. Hoc frequenter accidit in sacris literis, in quibus eiusdem vocabuli repetitio vim maximam, atque momentum habet. ut Deus deus meus terra terra. Ad has metas bifariam duci quis potest: aut enim verè quis ducitur, & sine fallacia vlla, aut fallaci ratiocinatione. Cum posteriori modo fit, sophisticè fit, non cum priori: & quàmquàm hos quinque scopos Sophista præfixos habeat, pculdubio maxime cupit ducere respondentem ad metã redargutionis. deinde ad cæteras metas: quo ordine à nobis explicatę sunt. Nam in prima illustrior victoria est, & cæterę omnes ad primam illam quodammodo referuntur.

De locis sophisticis.

(AP. III.

Quemadmodum sunt loci quidam dialectici, ex quibus ad differendum de re propositi-

posita probabiliter argumenta probabilia sumuntur, ita quoque sunt quidam alij loci, ex quibus non probabilia, sed quæ probabilia videantur argumenta sumuntur. Hos sophisticos vocant, alio vero nomine fallaciæ appellantur, aut deceptiones. Decipimur autem ijs quæ veris speciem habent, vera tamen non sunt. Loci vero sophistici distinguuntur ex principijs unde ortum habent. Hinc fit, ut aliæ fallaciæ quæ in verbis sunt, dicantur in dictione contingere: aliæ in rebus quæ extra dictionem quoniam ratio cur decipiamur, modo ex dictione orta est, modo autem ex re ipsa, non ex dictione. Dicamus igitur fallaciam duplicem esse, unam in verbis aut dictione, alteram in rebus, vel extra dictionem.

*De fallacijs in dictione, & maxime de
equivocatione. CAP. IIII.*

Fallaciæ igitur in dictione aut propter dictionem (nam idem omnino est) sex referuntur ab Arist. sunt illæ, æquiuocatio, amphilogia: accentus, cõpositio, diuisio, figura dictionis. Quod autem sex sint huiusmodi fallaciæ hac ratione cõiungitur. Cum. n. omnis deceptio aut
fallacia

Liber quintus

fallacia in dictione, ex multiplicitate nominis ortum habeat, quæ res in causa est, ut ferme omnes huiusmodi fallaciæ ad æquiocationem referantur, fit ut sex tantum fallaciæ in dictione contingant. Multiplex enim aut ambiguum triplex est, aliud. n. actione multiplex est, aliud potestate, aliud denique apparet multiplex. Si ergo actione quidpiam multiplex sit, aut multiplicitas in vna tantum dictione existit, aut in oratione. Quæ in vna existit dictione, æquiocatio dicitur. Quæ in oratione, amphibologia. Si vero quidpiam fit multiplex potestate, aut consideratur in vna dictione, & est accentus, vel in oratione, & est compositio, aut diuisio. Postremò verò cum apparet multiplicitas, figura dictionis vocatur, contingit enim deceptio similitudine dictionis. Sunt igitur solum sex species, aut formæ eius fallaciæ, quæ in dictione accidit. Prima igitur fallacia quæ in dictione contingit, fit ob æquiocationem, id est, quoniam aliquod nomen diuersa ratione multa significat: nam æquioca ea dicuntur, quorum est commune nomen, & secundum illud nomē diuersa ratio substantiæ. Ratio cur decipimur est communio nominis. Huius fallaciæ tres sunt species. Prima quando vnum nomen multa
diuersa

diuersa pari ratione significat, vt canis. Si enim quispiã ita colligat, omnis canis latrat, syd^o canis est, ergo latrat: ob æquiuationē decipitur huius nōminis canis. Neq; eo syllogismo quidpiã rectè colligitur, quoniã non est idem mediũ in maiori & minori propositione. Hac ratione Apollo Crœsum regē consultus decepit. Cum ait perdet Crœsus halyn transgressus plurima regna, nã verbũ perdo amittere significat, & destruere. Secũda forma æquiuationis est, cum nomē multa significat diuersa, atqui non æqualiter, sed hoc propriè, illud per metaphorã, vt quod ridet habet os, ager ridet, ergo habet os. Nam ride re æquiuoce dicitur de homine, & agro, & de agro quidem metaphoricòs. Ad istam formam referũtur omnia illa æquiuoca quę sunt ab vno ad unã naturã. Tertia forma est, cum dictio aliqua ratione cõpositionis multa significat: vt quod est inuisum est exosum, De^o inuisus est, quoniã Deũ nemo vidit vnquã, ergo est exosus. Nomē inuisum, æquiuocum est significat qđ odio habetur, & quod nō est visũ. Fallaciã ergo æquiuationis admittitur.

¶ De amphibologia.

CAP. V.

V Per

Liber sextus

PER amphibologiam decipimur quotiescūq; eadem oratio varia significat. Hoc vitium à priori differt, quòd æquiuocatio ex vno vocabulo nascitur, amphibologia ex integra ratione, quæ multiplicem sensum habet. Amphibologie sunt plures formæ. Prima cū oratio plures sensus admittit: & omnes sūt æque principes, vt cum dicimus liber Arist. cuius orationis duplex sensus est, est. n. liber Arist. quem Arist. confecit, est etiam quem Arist. possidet. Fit deceptio huius amphibologie causa, cum ita dicimus, liber Arist. possidetur ab Arist. hic liber est Arist. ergo possidetur ab Arist. ostendo autem Arist. scripta, quæ tu habes. est etiam amphilogica oratio ex varia constructione, vt cum dico, vellem me accipere hostes. nam significat oratio, me cupere, vt hostes me accipiant, & vt ego hostes accipiam, atq; hoc ratione constructionis. Item, quod quis videt hoc videt. Aio te Eacida Romanos vincere posse. Hæc enim erant obliqui Appollinis responsa.

Tertio, amphibologia est cum oratio multa significat, non tamen equaliter, sed aliud potius, vt arare littus. significat enim terram aratro proscindere, & operam perdere, vnde deceptio euenire solet, cum dicimus, qui arat littus.

littus terram proscindit aratro, qui operam perdit, litt⁹ arat, ergo terrā p̄scindit aratro.

De fallacia compositionis & diuisionis.

CAP. VI.

Consequitur fallacia compositionis & diuisionis, in qua potestate inest æquiuocatio, aut multiplicitas. Non est autem hæc vna duntaxat fallacia, tamen si vt vna à nobis referatur, sed duę potius vna compositionis, altera diuisionis. compositionis fallacia est cum decipimur propter compositionē, Hoc accidit quando quę vere & legitime diuisa erant, falsò componuntur inter se. Diuisionis vero fallacia est, quotiescunq; ea quę vere composita erant, diuiduntur, vt quicquid viuit, semper erit. Posui te seruū existentem liberum. Qui scit literas, nunc didicit eas. Nam si diuidas, aut componas aduerbia illa mutas propositionem, & ex falsa veram reddis. Aut mutata ratione, vt quod viuit semper erit, viuit equus, ergo semper erit. vt autē vitemus fallatiam, consulendi sunt latini sermones periti: atque eo sensu accipiemus orationem, quo illi putant esse accipiendam.

Quinta fallacia dicitur accentus. Decipimur hac fallacia quotiescūque prolatio in causa est cur decipiamur. Nā quod vno, aut altero modo verbum proferatur, oratio ex vera falsa redditur, aut ex falsa vera. ut omnistera que est in via frequēter cōculcatur, terra qua aqua madet inuia est, ergo cōculcatur frequēter. Fit deceptio propter accentū, in via, & inuia. Item qui dicit, Me tuo longas percūte noctes, Lydia dormis, ut est apud horatiū in odis, dicit se timere. Amator hoc dicit nihil metuens, ergo nihil metuens metuit. Deceptio est ex prolatione metuo, & metuo. Fallacia figure dictionis est deceptio que prouenit ex figura, id est ex similitudine dictionis simplicis, aut cōpositę cū alia, nā quoniam alteri similis est dictioni, aliquid ei cōcedim⁹ quod illi nō debetur, sed alteri cui⁹ illa similis erat. Ut si quis colligat, poetā esse feminei generis, quoniam musa est nomē foemineū, cui est simile alterū nomē de sinētia cas⁹ aut ab eo esse secūde coniugationis, sicut habeo, aut valere esse actiuū verbū, quoniam agere

gere est verbū actiuū. Et hæcten⁹ de fallacijs
quę in dictione contingūt disputatū sit. Iam
sermonem referamus ad fallacias quę cōtin-
gunt extra dictionem.

Defallacijs extra dictionem.

C A P. VIII.

Fallacię extra dictionem non ea causa vo-
cantur, quod non fiāt in dictione, aut ora-
tione (contingūt enim in disputatione,
quę dictionibus cōstat) sed extra dictionem
ea causa vocātur, quod potissima ratio decep-
tionis nō sumatur ex ipsa dictione, vt sit in su-
perioribus fallacijs, sed ex re ipsa, quę dictio-
ne significatur. Decipimur enim ea causa quę
res diuersas vt easdē accipiamus, aut easdem
accipiamus, ac si diuersę essent. Sunt falla-
cię extra dictionem septem, quę his nominib⁹
nibus appellantur, Accidens, Dictū ex parte
& quodā modo, pro eo quod omnino, & sim-
pliciter dicitur. Ignoratio elēchi. Cōsequens
Petitio principij. Id quod causa non est pro
causa positū. Hęc fallacię aliis nominib⁹ vul-
go sic appellantur, fallacia accidentis, fallacia
secūdum quid, & simpliciter, fallacia elēchi,

Liber sextus

fallacia consequētis, fallacia petitionis principij, fallacia nō causę vt causa, fallacia secū dum plures interrogationes, vt vnam. Tot igitur sunt captiones, quę ex rebus ortum habent, quas numerat Arist. in elenchis.

De singulis fallacijs quę contingunt extra dictionem. CAP. I X.

PRima igitur occurrit fallacia accidentis ea contingit cum idem tribuimus substantię, atque accidēti. vt cum ita colligimus, Quod ego sum tu non es, ego autē homo sum ergo tu non es homo. Item quas emisisti carnes comedisti, carnes crudas emisisti ergo carnes crudas comedisti. Animal est genus, homo est animal, ergo homo est genus. Cicero est homo, homo bisyllabum, ergo Cicero bisyllabum. Cognosco Coriscum, Coriscus est veniens, ergo cognosco veniētem. Homo est natus ad risum, natum ad risum propriū est. ergo homo est propriū. Secundo accidit fallacia extra dictionem, cū id quod est in parte, & quodanmodo, hoc est finitum circumstantijs loci, tēporis, vel personę, omnino & simpliciter dicitur. Vt æthiops est albus dentibus

tibus, ergo est albus, nō est albus, ergo neque dentibus. Licet liberos perditos moribus domo pellere, ergo licet liberos pellere domo. Tertia vocatur fallacia elenchi. Hanc ut explicemus dicendū nobis prius est quid sit elenchus. Est elenchus idem quod redargutio. sed finitur ab Arist. hac ratione, contradictionis syllogismus, id est quo colligo contradictionem eius quod quis asseruit. Hoc ut recte fiat necessariū est ut cōtradictio sit vnius, & eiusdē, nō vni⁹ tātū nominis, sed nominis & rei, & oportet ut sit ad idē, & secūdū idē, & consimiliter, atque in eodē tēpore. Ergo quotiescūque verē alterius sententię cōtradiciamus, verē utimur elencho, hoc est, alterum redarguimus, Hoc fit vbi contradictorium eius quod alter asseruit, colligimus syllogismo aduersus eundem. Vbi vero videmur contradicere non autem contradicimus, vel quia nō est redargutio vnius & eiusdē rei, vel nō est ad idē, vel secundum idem, vel consimiliter, vel eodem tempore, committimus fallaciam elenchi, quia cum non utamur vero elencho, alterum decipimus. Hęc fallacia maxime accidit, cū quidpiā non ad idem, sed ad diuersa refertur, ut duo sunt duplum vnius, & non duplum trium, ergo sunt duplum & non tri-

plum. Vel cum idem non eodem modo dicitur: vt vidi Petrum heri, hodie non vidi, ergo vidi Petrum & non vidi. Petrus est logicæ peritus, & theologiæ non peritus, ergo peritus & non peritus. Cœlum in orbem agitur & non mouetur rectè, ergo mouetur, & non mouetur. Fallacia consequentis accidit, cum quidpiam non sequitur necessariò, putamus autem nos rectè colligere, quoniam antecedens colligitur ex consequenti, vt terra madida est ergo pluit, contra sequitur pluit, ergo terra madida est. Vinum est, ergo sanmartinum, non sequitur, licet sequatur mutata ratione. Fallacia petitionis principij contingit per tautologiam, hoc est cum est eiusdem rei inanis repetitio. vt, quod se mouet, est immortale. anima se mouet, ergo quod se mouet, id est immortale. Est etiam petitio principij cū dubium per id quod æque dubium est confirmatur, vt mobilis est terra, quoniã sol in medio mūdi quiescit. Sexta fallacia est, cū ponitur pro causa quod causa non est. vt diuitiæ prauæ sunt, quoniam his multi male vtuntur. vinum malum est, quoniam ebrietas malū. Postremò, accidit fallacia secundum plures interrogationes vt vnam. Hęc contingit quotiescunque vnam responsionem adhibemus pluribus

pluribus interrogationibus. vt si duobus propositis quorum, vnum bonum sit, malum alterum, querimus sint ne hec bona, an mala? na si respondeatur sine distinctione bona esse, aut mala, colligimus, vtrumque bonum esse, aut malum vtriusque. Hec autem verborum, atque rerum captiosa genera quae Aristo. explicat longa oratione in libris elenchorum, facile quidem dilui poterunt, si diligenter, & cautè spectemus materiam, & formam fallaciarum conclusionum. Materia continet verba, & res. Dissoluetur tunc temporis argumentum, negando, quod falsum est. aut distinguendo quod est dubium, atque obscurum. Infectione vtimur, cum aut vtranque, aut alteram partem antecedentis negamus veram esse, vel quod non rectè definierit is qui colligit, aut non rectè diuiserit, aut causam, aut effecta, aut similia non rectè acceperit. Distinctione vtetur cum termini sunt ambigui. forma syllogismi dissoluitur, cum negamus ex assumptis quidpiam effici, vel monstramus aliter effectam esse collectionem quam vel figura, vel modus postulet. Fit non nunquam, vt vtrunque materiam inquam, & formam oporteat reprehendere. De hac vero re hec dixisse satis esse puto, illi praefertim

Liber septimus

is nullo negotio quamlibet captionem fugiet. Fieri enim nullo modo potest, ut non pessima norit qui quæ recta sunt intellexit.

(..)

FINIS.

Liber

LIBER SEPTIMVS

animaduersionum in ter-
minos, eodem au-
thore.

(.2.)

In commune liber reprehenditur.

IN primis liber iste terminorū non video qua ratione, studio-
sis dialecticę necessariò, vt qui-
dam volunt, attingi debeat, cū
Petri Hispani, aut cuiuspiam,
ex neotericis, dialecticę compendium sit fa-
tis: vt interim nostram summam taceam. Nā
ante tempora Petri Hispani, Aristotelē, cu-
pidi cognoscēdi dialecticam, & philosophiā
adibant. Plurimumq; in eodem authore pro-
fecerunt. Testes sunt Aristotelis enarratores
Sofigenes Alexāder, Porphyrius, Dexipp⁹
Michael Ephesius. Olimpiodorus, Phylopo-
nus. Themistius, Simplicius, Hammonius,
Eustratius, Magentius, Nilus quorum egre-
giū atquē admirabilem in Aristotelē profes-
ctum, testantur quę passim coram feruntur
crudi-

Liber septimus.

eruditissima commentaria. Plurimum etiã profecit Diuus Thomas peritissimus istarũ artium: vt interim August. Hiero. & Damascenum taceam, qui sine vlla etiam Petri Hispani ope, in dialectica, & vtraque philosophia plurimum profecerunt. Dicit aliquis verum est quod. inquis, sed laudari istorum conatus debuit, quia communia studia iuua-
re pro virili studuerunt, concedamus hoc, tamen si inuiti & repugnantes aduersarijs, quorum verò expectant summularum tam longa commentaria, tam molesta, & sine fructu villo? Quorsum præterea commẽtarijs tã longis liber terminorum adiectus est? Quasi verò parum fuisset Aristo. prædicamentis Porphyrium quinque voces addidisset, nisi etiã Petrus Hispanus summam confecisset dialecticã, illam alij suis, si dijs placet, commentarijs illustrarent, & postremò tractatus terminorum accederet. mihi quidem vel hoc solo nomine improbatur studium, quod Academia Complutensis libro terminorum impendit. sed concedamus, si placet oportuisse, vt liber terminorum, quem Naueros composuit, aut quispiam similis in publicum ederetur: atque ijs, qui dialecticã initiantur publicè legeretur: cur quæso tam multa ab eisdem scriptoribus

toribus adiecta sunt, quæ in terminis censi
nulla ratione possunt? Ut de suppositione,
definitione diuisione, propositione amplia
tione, relatiuis. quis enim hæc præter vnum
Nauerum, atq; alios huius farinae authores,
terminos vnquam appellauit?

2 Sed feramus appellari terminos quæ à ter
mini finitione absunt quam lōgissimè, quis
ferat, mihi dicite, in huiusmodi rebus expli
candis sermonem vsque adeo ferum, rustica
num, atq; ineptum, vt neque cōgruus, neque
elementarius putari possit? sed quia non fa
tis erat istorum opinione, disciplinarum ig
narum ex hoc veluti fonte plurimos errores
hausisse, sermonem infecerunt plurimis soloe
cismis, & meram puerorum mentibus barba
riam, atq; stultitiam sensim instillarunt. vt
perterrefactis optimis ingenijs huiusmodi
epulis delicatis vt sibi videtur, sordidi ampli
ter fruerentur.

3 Iudicium & dispositionem rerum singu
larum, quæ vitam tribuit disciplinis, & libro
rum genius est, si requiras in libello, inaniter
laborabis. confusa sunt in eo omnia, & pertur
bata, nullaque ratione cohærēt. ordine enim
& delectu præceptorum destituitur.

4 Huiusmodi præterea liber, nihil profus

Liber septimus

tradit. Nam sepe numero eas diffinitiones rerum & diuisiones usurpat, quas non solum non agnoscit Arist. sed quæ omnino cum Arist. pugnent, atque peculiare munus institutionis est, ea carptim attingere, & leuiter explicare, quæ sunt proprijs locis tractanda copiosius. hæc vero omnia partim Naueros solus agnoscit, partim repetit ex doctoribus illis Coloniensibus, aut Dauentriensibus, Strodo Gyngolpho, Rapoleo de bassafossa, Ortuiño, atque similibus, sæpe numero etiam secum pugnat autor & quæ prima parte probauerat, improbat secunda, atque tertia, multa in super falsa, atque absurda inculcat, quæ sunt à me indicanda in præsentia, & adductis rationibus refellenda, ne verbis tantum pugnare videar.

Quod si liber terminorum longior æquo est ut plane constat, obscurior præterea, quàm institutione deceat, & ad exactius intelligendum Arist. dialecticam, nihil enim:olumenti adfert, postremo falsa multa, & absurda complectitur: ego non video qua ratione, ad dialecticam intruductio putari possit, cuius illæ partes sunt breuè esse, planam, veram, atque etiã cæteris minori negotio intelligendis accommodatam sapientissimorum hominum opinione. nostra

stra vero disputatio in tres partes distribuitur, iuxta tres partes terminorum. ea enim ratione expeditius procedet oratio.

Animaduersiones in primam partem.

IN prima consideratione primæ partis terminorum, quæ de termino, oratione, & propositione agit, Primùm omnium peccat Naucros, quod ea definitione terminum definit qua nemo vnquam vsus est, neque utetur vnquam, præter paucos, atque hos sordidos admodum authores: & etymologia nominis cū definitione pugnat, terminum enim Naucros appellari putat, habita rei corporatæ ratione. quia sicut rei corporatæ extrema, termini ea causa vocantur, quod rem finiant, terminentq; ita voces termini appellatur, quoniã propositionū sunt extrema. Ista. n. etymologia primū nō cōuenit dictionibus extra propositionē. deinde neq; omnib⁹ partibus enūciationis, sed subiecto tantū & prædicato. Postremò, neq; integræ enunciationi, cū enūciatio terminis constet, nō sit ipsa termin⁹. At ille quālibet partē orationis, atq; etiā ipsam oratio-

Liber septimus

orationem, terminum vocat, cum inquit, terminus est pars orationis aut oratio ipsa.

Ipsa præterea oratio definitione quadam ab eodem explicatur, quam neque grammatici agnoscunt pro sua, neque dialectica putari potest. quid enim habet commune cum definitione orationis, qua Arist. c. 4. libr. 1. perierminias utitur? commentum illud verius quam definitio, plures dictiones, congruè se habentes, ut definitiones propositionis vniuersalis, particularis, indefinitæ, singularis, categoricæ, hypotheticæ, affirmantis, & negantistaceam longe diuersas à definitionibus illis, quas usurpat Arist. quibus intelligendis seruire termini debuerunt.

Peccat etiam illud assignando discrimen, inter categoricam & hypotheticam propositionem, quod tamen si utraque propositio subiecto constet & prædicato, categorica, quam nos simplicem dicimus, aut prædicatiuam, his duabus efficitur tãquam partibus præcipuis principales ille vocat. hypothetica verò illis constat ut partibus minus præcipuis. hoc. n. falsum est. Nam cum principalis aut præcipua rei pars illa sit, testimonio etiam Arist. sine qua res constare non potest, subiectum quidem & prædicatum principales aut præcipuæ

puæ partes sunt vtriusque propositionis: categoricam dico, & hypotheticam. illud tamen interest, quòd subiectum & prædicatum immediate & proximè partes sunt propositionis categoricæ. mediate verò & remotè propositionis hypotheticæ: illa enim proximè efficitur ex orationibus, quæ subiecto cõstat & prædicato.

Peccat rursus, quia definiens quæ partes orationis integra extrema esse possint, simpliciter inquit, nomina illa integra extrema esse posse quæ reddunt suppositum verbo per se. oportuit enim indicare verbum, atque dicere, adiectiuum ne an substantiuum esse oporteat, multum enim refert hoc an illud dicamus. præceptum. n. verum est si sit verbum simplex, sum, es, fui: & significet substantiam, & sit personale.

Peccat postremò cum inquit, tot esse species propositionum hypotheticarum, quot sunt species coniunctionum: nam graues in primis authores Gellius ex Fauorino, Marcus Varro & Boetius qui in hac re plurimum iudiciò valuerunt, tres duntaxat species propositionum hypotheticarum tradiderunt, connexionam, coniunctam, disiunctam, vulgo conditionalè, copulatiuam & disiunctiuam appellant.

Liber septimus
In secundam considerationem:

Hoc loco primum peccat, quia cum consequentiam & argumentationem confundat illis verbis, consequentia seu argumentatio, quod idem omnino est, alio modo finit consequentiam, quam argumentatio finiatur. Nam argumentatio, ut in nostra introductione diximus, ex Philopono fides quadam est, qua rem probabilem probabili argumento concludimus. ille consequentiam vocat propositionem hypotheticam compositam ex antecedenti, & consequenti & nota illationis.

Deinde consequentiam in bonam & malam dividit, preter rationem ullam. consequentia enim mala censerit consequentia non debet, in qua unum non consequitur alterum.

Postremo bonam consequentiam vocat, quae consequentiae appellatione indigna est, authoribus etiam sophistis, Enzina inquam atque alijs, ea est quae nullam aliam vim habet, quam quod constat antecedenti impossibile, aut consequenti necessario. quis enim obsecro, nisi qui communi sensu careat huiusmodi consequentiam appellet, homo est equus ergo pluit. Aristoteles Platonis fuit auditor, ergo Deus est. At istas etiam consequentias bonas

Naueros

Naueros vocat. quod si verum sit falsa quidē erit sententia Arist. qui lib. secundo prio. negat, atque id ratione confirmat eandem propositionem non posse colligi ex duobus contradictorijs. hæc enim propositio deus est, quia ex quauis sequitur, colligitur ex propositione homo est animal, atque etiam ex eius contradictorio, nempe, nullus homo est animal: quod est maximè absurdum & contra rationem quam loco citato sequutus est Aristoteles vt taceam pugnare cum cōmuni hominum sententia.

In tertiam considerationem.

C Onsideratio hæc multos sane, atque illos omnes maximos, & intollerabiles errores continet: vt enim res magis seria est, ita grauius atque foedijs in ea explicanda sophistæ labuntur. horum partem aliquam attingam in præsentia: omnes etenim non vacat.

Primiū quidē dum definitionis duas partes facit, vnā nominis, alterā rei, in vsu nominū foede, atque turpiter est prolapsus. Nā finitio n. m. nominis, quid nominis vocat: finitionē rei, quid rei, contra rationem atque etiam cōtra præcepta artis grammaticæ.

Deinde cum de definito agit, eius finitionem prætermittit: quæ ex finitione rei, qua Nauer⁹ vsus est, ita accipi potest. diffinitum est cuius natura, aut proprietas per diffinitionem explicatur. neque ita peccasse contentus, superiorem finitionem vtriusque definiti communem remoto tantum definito tribuit, cum inquit, diffinitum remotum est cuius natura, aut proprietas explicatur per definitionem.

Falsum est etiã quod inquit, Vocari definitum propinquum; quia propinquè se habet ad definitionem, id est, vt ille interpretatur, verã constituit propositionem cū definitione: remotum vero quia remotè se habet: id est non constituit magna ex parte veram propositionem cū definitione. risibile enim & flebile quæ sunt remota definita huius definitionis, animal rationale, veram propositionem conficiunt cum definitione, nã risibile est animal rationale, & flebile, & susceptiuum disciplinæ.

4 Falsum est etiam dicere, non oportere vt definitum propinquum cum definitione conuertatur. Nam necessariò cum illa conuertitur, quod inductione primum constare possit: deinde ratione ea quia definitio, auctore Aristotele vnã rei naturam significare, atque explicare

plicare debet, hanc autem solum illud nomē significat, quod cum definitione cōuertitur. inferiora. n. in superioribus definiuntur, Vt Socrates, & Plato in homine.

5 Peccat rursus asserens, huius definitionis, animal rationale, Socratem esse definitū propinquum, multis nominibus, Primū quia prædicta definitio nō explanat naturam Socratis, vt Socrates est. Deinde Socrates, cum animali rationali non conuertitur, atqui necesse est vt conuertatur, sicut superius ostensum est. tertio si hoc verum sit, vna definitio plurima habebit proxima definita. nam qua ratione huius definitionis, animal rationale, Socrates est proximum definitum, eadē erit Plato. Cicero, & Guillelmus, & reliqui peculiare homines. Quod plane cum ratione pugnat, quia vnius definitionis vnum est duntaxat proximum definitum: cum sit vna definitio vnius naturæ. Postremò quia indiuiduum Platone, & Arist. autoribus, definiri non potest. Quorum testimonio conuictus Porphyrius C. de specie dixit, indiuidua esse ab arte excludenda.

6 Insuper putare huius definitionis animal rationale, proximum definitum esse nomen homo, vt nomen est, error est profecto

Liber septimus

maximus, vel ea ratione, quòd non possit cū definitione veram propositionem efficere.

Falsum enim est dicere, illud nomen homo est animal rationale: præterea etiam immemor huius præcepti paulo inferius refert, definitum definitionis rei accipi personaliter, ita ille loquitur, hoc est, pro re ipsa : quo nomine inquit, differre finitionem rei à nominis finitione.

7 Rursum existimare hominem ipsum verbi gratia, commemoratæ finitionis remotum definitum esse, error est. ista enim oratio animal rationale hominis explanat naturā, vt homo est, quamobrem proximum definitū censi debet. istud præterea vulgatum Nauceri dictū, & à sophistis illis, qui ante hos quinquaginta annos fuerunt, passim vsurpatū, verba quæ ponuntur in definitionibus, actionē significantia, non esse accipienda secundum actum, sed secundum potentiam admodum falsum est, atque ab omni ratione alienum, quod vt apertius ostendamus animaduertendum est, cum id vulgò dicitur, illud significari, quòd si qua propositio confecta ex diffinito & diffinitione verbum habeat, aut participium, illud quidem non est arbitrandum actionem significare, sed potestatem. exempli gratia,

tia, cū dicimus, definitio est oratio explicans naturā rei, diuisio est, oratio partiēs cōmune per minus cōmunia, participiū explicans, & partiens potētia significant nō actū, vt sit sensus definitio est oratio quę partiri potest, quare inquit, nihil prohibet definitionē esse aliquā quę actu nō explicet. & diuisionē quę actu nō partiatur: mihi vero rē altius cōsiderāti longē aliter videtur. Nulla. n. ratio est cur id asseram, & si qua oratio definitio actu esset quę nō explanaret actu naturā rei, aut si qua diuisio actu nō partiretur cōmunius, maximē istę animal rationale, homo vel brutū in libro cōcluse, atqui altera actione rē explanat: altera actione animal diuidit, tametsi in puteū coniecta vtraque oratio sit. actu enim ista oratio, animal rationale, duabus partib⁹ constat, quę vniuersam hominis substātiā explanant: ista etiam oratio homo vel brutum, actu constat duobus membris diuidentibus, & equalibus diuiso. quōd si ego non cognosco naturam hominis ista oratione cōiecta in puteū, animal rationale, aut si nō video animal diuidi ista oratione, homo, vel brutū conclusa libro aliquo, neq; in definitionē, neque in diuisionem culpa conijciēda est: sed in me potius qui librum nō adeo, euoluo diligēter,

& orationem vtramquē contemplor. Nemo enim cum ratione negabit, vocem istam homo, quam quispiam proferat, hominē actiōe significare, etiam si illā nemo audiat. nequē dicet quispiam, me cum loquor, non actiōe loqui, quia nemo me audit loquentem. Neq; rectē putabit quispiam. Tragœdum, actu nō agere personam in theatro, quia nemo illum agentem spectat, quare sententiā illam quæ mordicus defendit, verā definitionē non explicare actu rem, sed tantū potestate, alienā a ratione arbitrari oportet.

9 Illud præterea quod de nomine definitionis Naueros scribit proculdubio falsum est nempe definitionem bonam aut malam vocari, non veram aut falsam, vt enim ab Arist. accepimus, top. 2. nominibus vtendum est vt plures, atquē ij elegantiores vtētur, atqui Cicero in top. Marcus Varro, & Gellius veram aut falsam definitionem apellant. Plato etiā atquē Aris. (orisma allides) rectē igitur bona aut mala vocatur.

Sed obijciunt aduersarii, definitio propositio non est, sed propositio duntaxat vera & falsa dicitur, definitio igitur vera, aut falsa dicenda non est. his ego in hūc modum satisfacio, fateor quidem definitionem propositio-

nem

nem non esse. quòd vero asserunt, solam propositionem verā & falsam vocari, distinctiōne explicādum est, cum enim duplex sit veri aque falsi ratio, vna quæ in compositione & diuisione consistit, cuius Aristot. meminit initio libri de interpretatione illis verbis, in compositione, & diuisione est verum vel falsum, altera simplex: vt cum verū aurum, aut argentum vocamus, cum definitionem verā, aut falsam dicimus, non significamus priorē veritatem, quæ posita est in compositione, & diuisione, quia definitio, qua definitio, ppositio non est, sed posteriorē: quoniam quæ definitio vera est verè exprimit naturam definiti, falsa falso.

10 Quo loco de nominis definitiōe differit, quid illa sit nō satis exponit, & definitionem nominis cum definitione rei sæpenuero cōfundit. quis enim ignorat, nominis finitione obscuram nominis significationem explicari, atque illam, eādē esse cum nominis etymologia, aut interpretatiōe: vt fides quia fiat quod dictū est. parcus, par arcæ. assiduus dās asses. locuples plen⁹ locorū. pecuniosus habēs copiā pecoris. ille vero non satis potuit, quid sit definitio nominis diuinare neque accommodatum vllum exemplum atullit.

Libert septimus

11. Illud etiã ferendũ non est, quod vulgo affirmari video, rẽ cõmentitiã, aut quẽ nusquã est, quoniã naturã nullã neque ppriũ habet, neq; finitiõẽ substãtiali, neq; d̃scriptione explicari possẽt. quoniã id primũ pugnat cũ Arist. sententia qui quarto libro de physica auscultatione vacuũ rẽ sane fabulẽ simiã, illa d̃scriptionẽ explanat, locus nõ replet⁹ corpore, aptus tamẽ repleti. deinde cum ratione pugnat cõstituẽdi rerũ d̃finitiones quẽ conceptionibus rerũ assignãtur, vt præter Arist. Porphyrius scribit capite de specie illis verbis, in hac d̃scriptione, quẽ generis notioni cõstituta est, cũ ergo nihil p̃hibeat cõcipere animo chimarã, aut quidpiã simile, neq; veritabit quispiã eo pacto eã orationẽ alijs explicare, quo animo cõplexi sumus: explicamus autẽ tunc tẽporis oratione, non naturam quã habet Chimara, sed quã haberet, si in natura rerum existeret: si enim ea dũtaxat finitione explicarẽtur quẽ in natura rerum sunt, nulla sane esset rerũ vniuersaliũ d̃finitio, vt hominis, animalis, atq; similis. Nã vniuersalia nisi in animo, nusquã existũt. omnia enim quẽ natura parẽs rerũ continet, indiuidua sunt, qđ si verẽ finiũtur vniuersalia, imo verò illa tantũ sunt quẽ finiũtur figmẽta quoque d̃finitur,

tur, ratione à nobis paulo superius assignata. Postremò præter rationem Naueros improbat, illà hominis finitionem: animal rationale, quæ vero genere cõstat, & substãtiali differentia, illo nomine quod in ea nõ collocetur vlla vox quæ corpus hominis exprimat: siquidẽ genus animal instar materiæ est, atque etiam corporis, rationale vero instar formæ, atque animæ omnium dialecticorũ opinione.

Absque ratione etiam improbata superiori definitione istam probat, substantia, corporea rationalis. bis enim peccat: primum quia proximũ hominis genus non habet, quo quidem constare debuit, referente. Aристо. sexto topicorũ. deinde quia superuacaneã vocem vsurpat, illam videlicet substantia: satis enim erat dixisse, corp⁹ rationale, quia in corpore continetur substantia, vt superiora inferioribus.

In quartam considerationem.

Primus error ille est quo negat istam esse legitimam diuidendi formã, animalium alia homines, alia bruta: illa enim recta diuidendi forma est.

Si

Liber septimus

Si quis autem dicat, si huiusmodi diuisionē probemus fieri, vt diuisum dicatur de aliquo de quo nullum membrum diuidens dicitur, si vnus dūtaxat homo atq; etiam vnus equus in natura rerum existant, id nihil repugnantes fatebimur: eo tamen nomine diuisio improbanda nō est, si quidem tolleratur illa diuisio non mutata ista rerum natura, & noua alia constituta, qui verò naturam inuertit, nihil mirum est si inuertat etiam probatam diuidendi rationem, & ex vera falsam efficiat.

Illam vero diuisio quam Naueros prioris loco sufficit, animalia alia homines, alia non homines, nulla ratione ferenda est, partim quia constat negatione, quæ à diuisione reijcienda est, Arist. authore. c. i. lib. i. de partibus, partim etiam quia diuisum non conuertitur cum membris diuidentibus: nam diuisionis illa pars, non homines, multa significat quæ animalia non sunt.

Quod verò vulgo dicitur, & à Iacobo sæpe numero vsurpatur, sub quouis membro diuidente contineri diuisum, Naueros qua ratione dictum sit, non satis expressit: neque sane est assequutus. sensus enim germanus vulgati illius dicti, ille est, vt legitima diuisio sit necessarium quidem esse, diuisum verè prædicari

uari do quouis membro diuidente. Animal enim. v. g. de homine, & bruto verè prædicatur, in quæ diuiditur. quoniam verò membra diuidentia sunt inferiora diuiso, & superiora in inferioribus continentur, sub ea forma verborum prolata sententia est, sub quouis membro diuidenti contineri diuisum. Nam cætera quæ hoc loco, & in hanc sententiam dici consueuerunt, nugæ sunt. somnia, & fabulæ. Præterea, quod obiter attingit tradens præcepta diuidenti istos duos terminos, risibile, & risibilitas non solum retro commeari, sed synonymos esse, maximè absurdum est. quoniam enim pacto synonymia reperiri possit inter eas voces: quarum altera ridendi potestatem significat, altera hominem, potestate ridendi præditum?

*In vltimam considerationem
primæ partis.*

Primum quidem grauitèr peccat, initio dicens, intellectum hominis animam essentialem intellectum angeli ipsum angelum. siquidem intellectus siue hominis, siue angeli sit, potestas animæ est, referente Aristoteli. libro tertio de anima. non est autem ipsa anima, ne dum angelus.

Deinde

Deinde præter rationem arbitratur quatuor esse quæ significant potentiam, obiectum, notitiam, vocem, atque scripturam. Nam si Aristoteli, & rationi credimus, duntaxat significant voces, atque scripturæ: atq; ea causa signa vocantur notitiæ rerum symbola aut simulachra. potentiam vero atque obiectum significare nemo sanè mentis putavit, tamen si ab utraque cognitio efficiatur adhibita animi consideratione.

Postremò errat cum dicit, qui vocem imposuit non imposuisse scripturam voci similem: illud enim proculdubio verum est, vocem homo, atq; etiam scripturam, similes omnino esse. deinde excogitatis literis, quarum ortus post voces fuit, nemo cum ratione existimabit, peculiari quadam ratione institutum ab hominibus fuisse, ut scripturæ significarent. tantum enim litteræ excogitate sunt, quibus uteremur pro vocibus, atq; absentibus quodam modo loqueremur. ergo qui vocem imposuit etiam scripturam voci similem.

Cætera omnia, quæ postrema ista consideratione dislerit Naueros, non est quorsum spectare possint: mihi quidem ita videtur, dum hæc Naueros scribit sermonem tantum querere. nam neque perse digna sunt hæc, in quibus

bus elaboremus, neque ad alia intelligenda
vllum adferunt emolumentum.

*Animaduersiones in secundam partem
terminorum.*

N hac secunda parte author to-
t^o in illo est, vt tradat nobis ter-
minorum diuisiones. harū mul-
tæ falsæ sunt, atq; mēdaces, mul-
tę vsque adeo superuacaneę at-
que intrugifere, vt iure optimo inanis puta-
ri possit labor, qui illis intelligēdis impendi-
tur. persequar tamē nō nullas in præ-
sētia, omnes. n. nullo pacto potero ex quib⁹ possit qui-
uis facile coniectare, verū esse quod dicimus.

Principiō in inuestiganda constituēdaq;
vera atque legitima termini finitione graui-
ter peccat. Nam cum polliceatur initio inue-
stigaturum se termini finitionē quæ eius na-
turam explanet, quatenus est terminus, hoc
est, finit atq; terminat propositionem, imme-
mor propositi ex quatuor aut quinque fini-
tionib⁹, duas recitat hoc loco, illā præ ceteris
finitionem probat, quę minime omnium pro-
bari possit; quoniam termini naturam nō ex-
planat.

planat, & tanquam canis ad vomitum ad eam finitionem reuertitur, quam initio terminorum tradiderat: ea est, terminus est dictio ex cuius significatione pendet significatio totius propositionis: quis enim est tam plumbeus, qui existimet commemorata definitione explanari termini naturam, qua terminus est: at ille non solum istam finitionem amplectitur, sed duas etiam priores contemnit: quarum altera est Arist. summi philosophi libro primo priorum: altera Boetij, qui ad Arist. proxime accedit.

Deinde illa definitione termini, quam usurpat ex Ochamo. terminus est pars propinqua propositionis, comprehendendi Naueros putat quamlibet partem orationis, atque etiam vocem quamuis, tametsi prorsus illa sit expers significatus: cuiusmodi voces sunt Blytiri, & scindapsus: at qui author commemorate finitionis solum appellari cupit terminum, illam vocem, quae existit in propositione: cum dicat, terminus est pars propositionis. & non omnem illam quidem, sed eam tantum sine qua propositio constare non potest: quia subiungit, ut pars propinqua, huiusmodi est nomen & verbum, quae praedicti & subiecti rationem habent. caetera enim orationis partes propinque

quæ censendæ non sunt, quia sine illis proposito constare potest, cum non ad substantiã, sed ad ornatum pertineant orationis.

In secundam considerationem.

Proxima cõsideratione vocem prorsus ex partem significatus, terminum vocat contra termini rationem. Nam si blytiri non est terminus significatiuus, ergo neque significat, à superiori ad inferius negatiue: quòd si non significat, signum non est: Probo consequentiam à simili, quia quòd significat signũ est, & signum significat eodem Nauero auctore vltima consideratione primæ partis. quòd si signum non est, ergo neque terminus, cum terminus eodem auctore sit signum ponibile in propositione.

Nihil autem mirum est vsque adeo pugnantia protulisse, qui ad calcem huius considerationis permittit cuique vtlibet loqui: & pro suo arbitratu definitiones, & diuisiones rerũ facere, elegãtibus illis verbis, sed quia sic vel sic diuidere ad placitum est, dic vt lubet. atque diuisiones atque definitiones rerum seruire artis præceptis debent, quæ vagas hominum cogitationes coercet, atque intra me-

tas comprimit rationis. non videtur sup

In tertiam considerationem.

IN præfenti cōsideratione primum peccat
 affirmans, conceptum non vltimatum (sic
 ille loquitur) significare rem ad placitum
 propriè. error vero triplici argumēto refelli
 tur: primum est, quia eodem authore, omnis
 conceptus est naturalis similitudo aut imago
 rei cuius est conceptus, sed imago significat
 naturā non ex impositione, ergo & concep-
 tus. deinde, quia si qua ratione conceptus ille
 ex impositione significaret, ea esset maximiè
 quòd qui imposuit vocem, conceptum etiam
 voci similē imposuit, vt Naueros inquit: sed
 antequàm vox imponeretur, erat in animo
 conceptus rei & vocis, quæ imponebatur, eo-
 dem authore, qui voces significare medijs cō-
 ceptibus hoc sensu accipit. postremò quia si
 conceptus significaret ad placitū, significaret
 ex impositione, quare posset deponi more
 vocis atq; scripturæ, quod si fieret caderet à sig-
 nificatione: atqui Naueros negat terminum
 mētālē, seu cōceptū cadere à sua significatio-
 ne, ergo nulla ratione conceptus ille signifi-
 cat ad placitum, sed natura, vt dixi.

Deinde

Deinde turpiter errat, cum inquit, cognitionem, qua cognoscit angel⁹ meam agnitionem esse reflexam, quia est cognitio cognitionis. Planè enim cōstat, vt sit quapiam cognitio reflexa, oportere, vt ad eam comparandam mens se flectat in seipsam, suamq; cognitionem intueatur, atque agnoscat, non alienam: ea enim gratia reflexa cognitio vocatur, hoc non fit si angelus hominis cognitionem agnoscat.

Quis praterea tam ignarus est, atque inficius veri, qui vocalem terminum, aerem esse dicat perductum à pulmone ad os: iam enim quoduis animal loqueretur, & vocalem proferret terminum, quod ratio negat. sermone siquidem homines à belluis potissimum distamus.

Per simile est quod paulo scribit inferius, terminum scriptum atramentum esse, cum atramentum materia tantum sit, ex qua conficitur scriptura: sed hec tã apertè falsa sunt, vt refutatione non egeant.

In quartam considerationem.

Hoc loco mirabiliter lapsus est, quia cum terminus categorematicus dicatur, quòd

Liber septimus

prædicatum integrum esse possit, syncategorematicus, quòd non possit nisi cum alio, vt omnis, nullus, quod ex ipsa deprehenditur appellatione, ille ex significatione discrimen sumit, non ex ratione prædicandi.

Deinde proposita categorematis, & syncategorematis diuisione, errat cum inquit, verbum est. esse officio categorema, hoc est integrum prædicatum esse posse, cum dicimus homo est. nam si verbum, est, in propositione assignata prædicatum est, copula nulla est, quare neque propositio est, neque extremum est, cum medium nullum sit, quo extrema copulentur. si verò vtrumque est, profecto prædicati suscipit rationem, nõ vt verbum est, sed vt participium completitur ens, aut existens quod si sit, iam tunc, est, non est prædicatum, sed eius participium.

Postremò absurdum est putare, nomen adiectiuum vt adiectiuum est, non esse categorema officio, hoc est non posse integrum prædicatum esse, ea ratione quòd adiectiuum non possit integrum esse extremum. nõ proculdubio nomē adiectiuum integrum prædicatum esse potest, cum dicimus homo est albus. constat enim hæc enunciatio, omniū opinionone, subiecto, copula, & prædicato. atqui si
albus

albus prædicatum nõ sit, nihil est quod in ea propositione prædicatum esse possit. non est autem integrum extremum, quinimo albus cum homine vnum extremum constituit.

Cum enim ex Aristotelis sententia libro de interpretatione, nomina & verba transposita, idem significant: homo est albus æquipollet huic, homo albus est. est autem diuersa ratio prædicati, atq; extremi, quod in causa est cur quod nõ potest integrum esse extremũ, integrum prædicatum esse possit. prædicatũ enim est, quod alteri tribuitur, integrum extremum quod reddit per se suppositum verbo. Nomẽ ergo adiectiuum cum de subiecto dicatur, vt sapiens, prudens, albus, de homine, integrum prædicatum erit: extremum vero minime, quia non reddit per se suppositũ verbo, sed cum substantiuo, cum quo, vt ex grammatica didicimus, in genere & numero & casu conuenit.

In quintam considerationem.

DE æquiuocis differens istam enunciationem veram putat, omnis homo est pictus & illam falsam, homo pictus est homo, verum vt prior falsa est, omniũ opinione, ita posterior vera corũdem iudicio. quos ego sane

optarem consuleret, qui tam intrepide rem finit. neque studeret nouam loquendi formam atque rationem inducere, & tam alienam a sensibus hominum.

Deinde nomen canis æquiuocum appellat à casu, cum sit à cōsilio: significat enim Sydus & piscem canem, quia ista duo cum domestico cane similitudinem habent. Astronomi enim ex figura Syderis sumpta occasione nomen canis ad Sydus proculdubio transtulerunt, atque etiam ad piscem.

In sextam considerationem.

Differens in præsentia de nomine connotatiuo (Aristoteles de nominatiuum appellat) materiale significatum eius nominis præcipuum vocat, formale vero ita, ille loquitur, minus præcipuum. atqui istud planè falsum est. Nam vt forma nobilior est, atque præstantior quàm materia, quia dat esse rei, Aristotele authore multis locis, ita significatum formale longè præstantius est materiali. accedit ad hoc, quod Aristoteles cap. de substantia, album solam qualitatem, hoc est formam dicit significare: hoc ob id maximè refert, quòd id potissimum sit nominis denominatiui significatum.

Præ-

Præterea vocem istam non homo, denominatiuam appellat, & significare corpus ait, quod non sit homo, sed id quidem contra Aristotelis sententiam, qui cap. de nomine, nomen inquit infinitum tam est in eo quod est, quam in eo quod non est, hoc est tam significat quod existit: quàm quod non existit. quare materiale nullum habet, neque nomen connotatiuum est, sed simpliciter illud significat quod homo non est.

Nomen vero chimæra, nemo vnquam de nominatiuum esse asseret. Nam quid obscuro est quod denominat? Et qua forma? nulla sane. sed peculiaris quædam censetur species animalis. atqui Naueros nomen connotatiuum, aut denominatiuum vocat.

In septimam considerationem.

Hoc loco primum peccat Naueros quòd istos terminos, ens quod est Socrates, animal quod est Plato, homo qui est Cicero, communes vocat, atque in ratione integræ significationis. sunt autem illi singulares, quia pro vna tantum re singuli vsurpantur, & in vnus tantum rei agnitionem nos perducent.

Illud etiam falsum est, nomen istud angelus corporeus non esse cōmune, ea causa quia cum nullus sit angelus corpore præditus de pluribus prædicari nulla ratione potest. cum enim ea voce audita multos angelos agnoscamus falso conceptu, quia corporatos agnoscamus, negari non potest nomen illud esse cōmune.

Quis autem non videat falsum esse quod inquit Naueros, quamuis vocē se atque sui similes significare, etiam illam quæ est profus expertus significatus.

Rursum complexum illud Socrates, & Plato, singulare vocat quod est sane commune, quia multa significat, multa insuper asserit. hac eadem consideratione, quæ si referre vellem vix possem, dicendi finem facere.

In octauam considerationem.

Differens hoc loco de nomine infinito, nō audet fateri ens effici posse nomen infinitū, quia ens omnia significat. vt tamen non enti aliquid subiiciat, ens dicit significare omnia sub modo possibili, non ens verò eadem sub modo impossibili, sic ille loquitur. cum ens omnia quæ existunt cōplectatur. nō

ens

ens, quæ non existunt quæcunque illa sint.

In vltimam considerationem.

Signa inquit, illa, omnis, quilibet, Synonyma esse, quod tanè falsum est. Nam synonyma, eodem autore, sunt quæ idem significant, atque eodem modo. signa vero, cum nullam rem significant, significare idem non possunt, quare synonyma nō sunt, præsertim cum non conuertantur. nam quæ conuertuntur in synonyma, & non synonyma diuiduntur.

Animaduersiones in tertiam partem.

Mnia ferme quæ tertia parte terminorum à Iacobo traduntur admodum infrugifera sunt: modo pauca excipias quæ ð suppositione scribit, quæ sunt necessaria ad intelligendas sophisticas nugæ, quæ in libro summularum continentur. nam quæ de ascensu & descensu tradit scitu digna, ad inductionem referenda sunt. de relatiuis vero multò exactius Grecismus, Catholicon, atque alij ignobilissimi grammatici scripserunt,

Y s runt,

rant. Quæ vero de ampliatiõe & appellatiõne præcepta tradit prætermitti omnia sine incommodo possunt.

Illud vero potissimum argumētum habeo quo persuasus credam vana esse omnia quæ traditur tertia ista parte terminorum, quod cum asserat dialecticam ab hominibus esse excogitatam, ad saluandam, ita ille loquitur communem animi conceptionem, id est redendam rationem eorum quæ animo concipimus, veras facit huiusmodi enunciationes, passilli commesti sunt comedendi. Bertha peperit virgo. Cæsar existens in Hispania expugnauit Tunitium. Dauid existens in utero matris suæ debellauit Goliath. Camissia Socratis creuit in horto Platonis. Calcei Socratis fuerunt in dorso bouis. Pugnant enim hæc plane atque aperte cum communi opinione hominum quantumuis illi barbari sint atque plumbei, nisi de Nauero, atque similiū fonte biberint. Huiusmodi vero error vsque adeo manifestarius est, vt possit vnus esse satis, ad ostendendum quæ tertia illa parte terminorum Naueros scribit, reiicienda procul à Gymnasijs, non dico Complutensium, qui plurimum cognitione artium, quas liberales appellant, gloriantur, sed Barbarissimorum quoque

quoque hominum. quod vt efficiat nostra ista Academia ego sane non recusavi laborem colligendi huius libelli errata: quæ non tam auctori libelli, quam illorum temporum vitio ad scribenda esse censeo. sed quando frequenti doctorum admonitione, & familiaribus domesticisque exemplis, plane constat indigna esse hæc, in quibus complutensium ingenia elaborent, Demus operam, obsecro, vt hæc præcul rejiciantur, quæ hætenus amplexi sumus: & meliora in istorum locum succedat.

Prima consideratione tertie partis, nescio qua fronte materialem, vt ille loquitur, suppositionem propriam appellat, quæ sanè maximè impropria putari debet. vt enim res significat, ita supponit authoribus sophistis, vox autem quæuis eorum opinione improprie significat: ergo cum pro se supponit improprie supponere putari debet, non proprie vt amicus noster scribit.

In secunda consideratione, hic homo, hic equus & similia nomina vocat singularia vaga. quæ Arist. non vaga, sed ex demonstratione singularia nominat: vagum enim singulari vocatur. c. de substantia quidam homo quidam equus; quod nos eo loco explicuimus.

Eadem consideratione, cum errorem narrat

rat qui accidit in ascensu, testatur, hanc enū-
 ciationem, cuiuslibet hominis oculus non est
 oculus falsam esse, quæ est omnium hominū
 opinione quàm verissima. modo paucos quos-
 dam sophistas excipias, atque id noua qua-
 dam suppositione terminorum excogitata.

In quarta consideratione quo loco de am-
 pliatione agit testatur, verbum sum, & erit
 ampliare terminos antecedentes ad duas dif-
 ferentias temporis, quod apertè pugnat cum
 ratione. alioquin enim rectè sic argumenta-
 remur. est, ergo fuit. est erit igitur. cum præ-
 cepta illa colligendi firma & perpetua sint.
 at vt apparet, vitiosa est illa colligendi ratio.
 Eodem quoq; loco scribit, verba quæ signifi-
 cant internam mentis actionem ampliare
 terminos, tam antecedentes, quam consequē-
 tes ad quinq; tēporis differētias persuasus eo
 argumēto quod rectè dicam⁹, chimera intel-
 ligitur, mons aureus cognoscitur, atq; alia si-
 mili modo. verum ea sententia ridicula est,
 & aliena ab omni ratione, quod ego ita per-
 suadeo, quoniam si ea sententia communi ra-
 tioni aliquo pacto coniuncta esset, rectè sic
 colligeremus iuxta præcepta à nobis iam tra-
 dita, est, ergo cognoscitur, non cognoscitur,
 non est ergo, atqui, vt plane constat, vtraque
 for

forma argumentandi vitiosa est. quod si commemoratae propositiones veræ esse creduntur (vt reuera nihil prohibet illas veras esse) causa est peculiaris istorum verborum significandi ratio. non enim significant res existere in ista natura rerum, more cæterorum sed in animo duntaxat, in quo res commētitiæ & fabule similes existere nihil vetat.

FINIS.

ISA-

ISAGOGÉ SIVE IN
 TRODVCTIO IN ARIS-
 to. Dialecticam, eodem
 authore.

Vm post tot egregios commen-
 tarios in Aristotelis dialecticā
 partim à Neotericis, partim ab
 antiquis scriptoribus in omni
 genere literarum peritis in lucē
 vsumq; hominum æditos aliquid de eadem
 re dicere tentarem, non vt amplius quicquā
 aut certius his afferrem, cum sint ab eisdem
 multa eademq; optima scripta, sed vt studijs
 huius ætatis hominum eadem ipsa accōmo-
 darē, atque eo modo (vt quidam dixit) meæ
 turbæ, crassioribus inquam consulerem, visus
 sum opere prætium facturus, si aliquid præfa-
 rer quod esse aliqua ex parte vsui his qui nō
 tantum sententiarum reconditos atq; abstru-
 sos sensus peripateticæ rationis philosophan-
 di atque disserendi reformidant, sed dictio-
 nis quoque obscuritate perterrentur, breui-
 que oratione complecterer, quæ ab Aristote-
 le

le summo ingenio, viro atque principe huius
instituti longo sermone ad modumquē per-
plexè in his libris, qui de Dialectica scripti
sunt, edisseruntur: vt qui huius facultatis stu-
dio capiuntur ad eam ipsam, gustum licet te-
nuē malignumquē, aliquem tamen perferāt
earum rerum, que fusius atque vberius apud
Aristotelem suis locis explicantur. Vche-
menter autem in ea re prestāda modum ob-
seruare admixi sumus, cum intelligeremus
peccatum esse hac in re à Neotericis scrip-
toribus non sine graui studij Dialecticę at-
quē philosophię iactura, imo vero disciplina-
rum omnium atquē artium, quarum est dia-
lectica comes atquē ministra, qui dum sum-
mam se scribere profitentur, obliuati propositi,
aut fortasse (quod mihi longe probabilius
fit) ne parū multa scire videātur, tam multa
tamque varia congerunt atque accumu-
lant, vt illis duntaxat legēdis vix integra vi-
ta hominis possit esse satis. Adde præterea
magā earum rerum partem attingi nō pos-
se citra ingens temporis dispendium rerum
preciosissimi, atquē operę. Nequē rursus i-
ta me comparauit, vt persuasum habeam, nul-
la re alia esse opus ad eandem facultatem
parandam ijs qui in ea addiscenda cupiunt,
labo-

I S A G O G E

laborantq; Arist. habere præceptorem, quã
 si is frequenter euoluatur, & nocturna, quod
 aiunt manu, versetur atque diurna. magis. n.
 arduum atque impeditum iter est, quã vt
 sine comite & viatico confici tutò possit. Illi
 enim immori, illi grauitèr insudare debet,
 qui sine externis adiumentis, aut aliunde as-
 cita ope aliquo modo cupiat proficere. Et
 fortasse eueniet, vt post ingentes labores at-
 que vigilias, nihil ab eo sit actum fœliciter,
 sed frustra potius in eo sit labor omnis atque
 cura insumpta. Quod non paucis contigisse
 compertum habeo. Ne tamen in his quæ pa-
 rum ad rem pertinere, possit aliquis existi-
 mare, modũ excessisse videar, conabor pau-
 cis, quod sum pollicitus præstare.

Atq; vt inde exordium sumere possit ora-
 tio, vnde Cicero in initium esse in omni institu-
 tione literaria faciendum censet, antea quã
 dialecticæ finitionem exhibeam, sine qua fie-
 ri interdum non potest, vt inter eos qui de re
 quapiam ambigunt, conueniat quid illud sit,
 de quo agitur, cum sit diffinitio quasi patefa-
 ctio quædam rerum operatarũ, qua quid quid-
 que sit aperitur, accipiendum est dialecticã,
 vt rethoricam & grammaticam, græcam esse
 vocem: in vñtamen sunt huiusmodi nomi-

na etiam latissimis hominibus, non quod latio sermone, qui, si Cicero credimus, non facile græco cedat copia atque ubertate verborum latinum desit nomen (hæc enim optime latinè dici posse de finibus differens Cicero scribit) sed quoniam ijs iam latinivtuntur pro suis, superuacaneum fuerit noua vocabula excogitare. Est igitur dialectica, vt ex topicis atque elêchis Arist. liceat intelligere, ars quædam differendi de quolibet proposito problemate ex probabilibus. Cum enim ceteræ artes atque discipline peculiari quadam ratione rem subiectam negotiètur tractètque: ipsa, de qua loquimur, dialectica de reb⁹ omnibus quæ in dubium vocantur differit. Non quidem inquirendo quod verum, certumque sit, sed dūtaxat quod probabile existimatur. Quo sane nomine dialectica magnam habet affinitatem cum rethorica facultate. Siquidem vtraque in rebus omnibus versatur. Cui descriptioni, quod à Ciceroe Platonis sententiam secuto, dictum est, dialecticam esse diligentem quandam rationem differendi, admodum consentaneum est. Hoc tamen interest, quod vterque, Plato inquam & Cicero, modum disputandi prætermisit qui est ab Aristotele explicatus, cum inquit, dialecti-

Z cam

cam probabiliter disputare. Diēta est autem dialectica, à disserendo atque disputando: quę quoniam ad omnium artium principia viam munit atque sternit, non omnino citra rationem vulgò ars artium & scientiarū sciētia nuncupatur. quamvis enim eos qui plurimum dialectica vtuntur multa vitia consequantur, quę Aristoteles. 8. libro. topicorum commemorat, profectò si modicè atque sobriè summatur, multa eademque maxima commoda affert cæteris omnibus disciplinis atque artibus pro dignitate tractandis. Est enim lumen omnium non modo artium, sed etiam disputationum ciuiliū atque ecclesiasticarum. Cuius rei illud est apertissimum argumentum, quod dialectica ab Aristot. in instrumentum simpliciter appellata est.

Nec mirari quispiam debet aut nos vllò pacto reprehendere, cum audit, huiusmodi descriptionem, aut rudem dialecticę explicationem aut quod ego verisimilius puto, primæ philosophiæ laudes, ad dialecticā fuisse trās-latas. magnū enim vtrobique discrimen est. & quidem prima philosophia ars artium scientiarūque sciētia vocata est, quòd princeps sit & veluti regina cæterarū disciplinarū: cū ab ea tāquā à capite atque fonte omnium scientiarum

rum principia proficiscantur. Disceptandi vero ars quoniam ministerium præstat omnibus disciplinis atque artibus explicandis ars artium esse dicitur. aut quoniam illud habet cum prima philosophia commune ut quemadmodum prima philosophia sollicitè perquirat omnium disciplinarum principia. ita quoque Dialectica quid in singulis quibusque negotiis probabile in sit studiose intelligere laborat.

Huius autem facultatis multiplex usus est ut Arist. in top. est auctor, ne quispiam putet, quod Platonis ætate plerisque usu venit, prorsus indignam esse, in quam strenui labores collocentur atque incumbant. Nam quod olim male audierit dialectica potius imputandum est scelestis atque improbis hominum moribus qui eadem ad quæstum sunt abusi, quam arti. Ipsa siquidem dialectica ad exercitationes confert. Præterea ad hominum colloquia atque etiam ad disciplinas que sunt secundum philosophiam. Primum quidem ad exercitationem hoc est disputationem in utranque partem utile esse constat. Nam cum fuerit mos veterum philosophorum aliquo, quod dubium esset, proposito priuatim ingenium exercere, coniectis in contrariam partem argumentis, ut dum temporis ratio postularat in promptu

haberēt rationes quibus quid in vna quaque
 re probabile inesset planum facere possent,
 nec vlla alia disciplina sit quę hoc præstare
 nobis possit præter differēdi facultatem, quę
 dialectica nuncupatur, rectè profectò dictū
 est dialecticę cognitionem plurimum ad id
 genus exercitationis conferre. Nam si ratio-
 nem noris quę te admoneat vnde argumen-
 ta petenda sint, atque è suis sedibus, ceu ex
 thesauris, eruenda, citra magnum profecto
 negotium eius rei quę vocatur in dubium fi-
 dem facere possis. hęc autem methodum dif-
 putandi ars atque rationem suppeditat. hęc
 morem, quoniam est disciplinis admodū con-
 sentaneus. Arist. obseruasse eiusque successo-
 rem Theophrastum diuinum hominem in
 dicendo Alexander aphrodisiensis magnus
 peripateticus auctor est. Refertque etate sua
 fuisse vtriusque philosophi libros in quibus
 tenebris circumfusa veritas hac ratione inue-
 stigetur. Quod ante hunc Cicero scripserat
 secūda Tuscu. his verbis. Ita mihi semper pe-
 ripateticorum Academięq; consuetudo de
 omnibus rebus in contrarias partes differen-
 di non ob eam solum causam placuit, quòd a-
 liter nō posset quicquid in vna quaque re ve-
 risimile esset inueniri, sed etiā quod esset ea
 maxima

maxima dicendi exercitatio, qua princeps
 vsus est Arist. deinde qui eū secuti sunt. Qua
 etiā in re Academicorū institutū atque exē-
 plū Cicero secutus est. Quod vniuersæ ei⁹ de
 philosophia scholę testantur, modo vnum li-
 brum excipias qui de fato inscribitur, in quo
 (vt idem ait) casus quidam obstitit quo mi-
 nus id faceret quod alias semper fecerat.

Ad colloquia præterea hominum & con-
 gressiones dialecticam esse vtilem hinc ma-
 xime coniectare possis, quòd rudes homines
 cum quibus nobis viuēdum est, exquisitis ra-
 tionibus atq; è media philosophia deductis
 nō sunt à nobis refellendi, aut dimouendi ab
 opinione, sed crassiorib⁹ potius, & quę ab eis-
 dem citra magnum negotium possint perci-
 pi. Subtiliora enim illa atque è medijs scho-
 lis deducta tanquam exilia nimis aut non in-
 trant crassiores vulgi animos aut nō hærent.
 Quare rudioribus, & ex medio depromptis
 cum vulgo nobis agēdum est. Quoniam vul-
 gus his, vt popularibus & robustioribus ma-
 gis permouetur. Est autem huiusmodi diale-
 ctica vt populares rationes præstare possit.
 quare ad hominum congressus, & colloquia
 plurimū confert. Rursum ad eas disciplinas
 quę sunt secundum philosophiam, hoc est in

veri & boni inuestigatione occupantur. In quibus totum philosophorum studium positum est. Quoniam si ratione, & mentis acie omnibus perlustratis plane nobis constiterit quid in singulis rebus probabile insit, facile quoque erit quid verum quid falsum sit intelligere. Nam quod verum est non magnis interuallis ab eo distat quod probatur omnibus aut pluribus aut sapientibus, vt nec falsum ab eo quod vulgo improbat. Postremo ad principia omnium disciplinarum conducit. Nam cum de principijs scientiarum ex natura prioribus notioribusque disputare non possimus (nihil enim simile reperitur) in eadem praesertim disciplina, Si quidem Principia, opinionione philosophorum illa sunt, ex quibus alia & quae non ex alijs, neque ex se inuicem fiunt, Communibus & probabilibus argumentis, quae dialectica ipsa suppeditat, rerum primordia nobis tractanda sunt. Habet autem ipsa, de qua loquimur, dialectica intra quos consistat, fines quosdam & quoniam finis artis vel Cicerone authore in libro de finibus ille est, in quem omnia artis praeccepta referuntur, cum ipse nihil habeat in eadem praesertim disciplina ad quod referatur, erit sane huius facultatis differendi finis, differere.

Siquidē

Siquidem omnia quæ in dialectica arte præcepta traduntur ad differendum pertinent, atqui differere intra ipsam artem nihil habet quò possit referri.

Quemadmodum vero facultatis differēdi finē ostendimus, sic etiam officium eiusdem facile possumus assignare. Sunt enim finis atque officium inter se vsq; adeo coniuncta, ut sicut alterum alterius præsidio indiget: sic altero monstrato facile agnosci alterum possit. est autem officium artis, opus illud quod postremò ars ipsa præstare debet ad finē consequendū. Et quoniā omne officiū exercitatio ne constat, tot erunt dialecticæ artis officia quot exercitationes. Sunt autem dialecticæ due exercitationes, conficere inquam nouū opus, & iudicare de confecto: quorum singula suis partibus constant, de quibus est à nobis alio loco dicendum.

Cū autem planè constet officia præstari nulla ratiōe posse sine instrumētis, exposito officio dialecticæ, præterea & materia in qua officium suum exercet ars differēdi, instrumēta nobis explicanda sunt: sunt autem illa duo inuentio & dispositio: his enim duob⁹ instrumentis opus est nobis ad singulas quæstiones explicandas.

Inuentio est ratio inueniendi argumenta ad explicandam quaestionem propositam. Dispositio vero est eorū argumentorum quæ inuenta à nobis sunt collocatio. hæc inuentione posterior est ordine nature, & doctrine. nam syllogismus neq; fieri, neq; doceri potest nisi prius argumenta inuenta sint. dispositionis verò duę sunt partes, argumētatio, atque methodus, quoniam in ijs duabus rebus absoluitur dispositio, de quibus alio loco cōmodius differemus. Nam in præsentia, ne modum exceedamus compendij satis esse putamus res singulas summis, quod aiunt, labijs, degustandas proponere.

Verfatur autem tota vis dialecticæ in ijs quæ sunt probabilia, Probabilia autem sunt quę apparent omnibus, aut pluribus aut sapientibus, & ijs aut omnibus, aut pluribus aut maximè familiaribus in philosophia. Nam quę planè cōperta sunt, aut prorsus inopinabilia, nisi qui cōmuni sensu plane careat nemo vsquā, vocare in quæstionē solet, vt vtrum deus sit: vtrum nix sit candida? Alterū enim oculorum fide constat, in altero nulla vsquam controuersia fuit. nulla quippe gens fuit tam immanis & barbara quam non aliquod numen diuinitatis tetigerit. quæsitū ta
men

men est à veteribus hominibus sed vere religionis ignaris vtrū plures dii sint an vnus?

Vtrum corporati an expertis corporis. Similiter Vtrum astra paria sint an imparia, nullus querit, quia in neutram partem ratio probabilis reddi aut excogitari potest.

Ea vero in quibus dialectica munus suum exercet problemata vocatur. At verò problema dubitabilis propositio diffinitur. Aut quæ admodum Aristoteli inquit in topicis speculatione tendens ad electionem aut fugam, ad veritatem aut scientiam per se, aut ad aliquid horum adminiculans, de quo neutro modo contingit opinari, vel contrarie sentiunt sapientes insipientibus, vel iisdem sibi ipsis. Qua descriptione tria genera problematum complectuntur, moralia, inquam, naturalia. & dialectica. moralia pertinent ad electionem vel fugam, vt vtrum voluptas sit expetenda? Naturalia ad veritatem aut scientiam vt vtrum mundus providentia regatur. nam. Dialectica cum ceteris prestat adminiculum, ipsa per se ad neutrum referri possunt. Vt vtrum contrariorum eadem sit disciplina? nam quæ admodum dialectica philosophiæ instrumentum est; ita quoque quæ ab ea problemata sumuntur ceteris problematum generibus explicandis accommodatur. Distinguitur pro

blema à propositione non quidem re ipsa atque sententia sed ratione tantum atque vocabulo. Vt Aristote. inquit libro primo topic. quod in propositione Dialectica vna tantum pars contradictionis exprimitur, in problemate vtraque.

Sed quoniam que ad disputationem adducuntur multis sunt magnisque obscuritatibus impedita, externis, vt explicentur presidijs indigent. Quare qui eadem manifesta velit efficere extrinsecus adferat adiumenta necesse est, ob eam ergo rem eruditorum hominum cura, atque industria effectum est, vt argumenta compararentur, quibus dubijs, ancipitibus que rebus fides conciliaretur, & quorum admonitu circumferremus per ipsas res animum, & quid in vna quaque re probabile, aptumque instituto orationis nostre esset, perspiceremus. hec autem ita appellata sunt quoniam pertinent ad faciendam fidem. Nam argumentum Aristotele & Cicerone auctoribus probabile inuentum est fidei faciendae causa. Res exemplis constare facile possit. Si quis dubitet, vtrum anima simul cum corpore extinguatur, quam primum acceperit mortuis parentari, magnamque vniuersum hominum genus habere post se curam de futuro, maximam sane partem concep-

ceptæ suspicionis abiiciet . Nam cum v-
 trumquē istorum probabile appareat , ar-
 gumentum est animam post discessum a cor-
 pore viuere, nisi enim omnium animis homi-
 num natura insitum esset meliorem partem
 hominis postquam à corpore excessit incolu-
 mē manere , nec mortuis iusta tam religiose
 etiam barbari, redderent, nec dum viuerent,
 quæ ad mortuos attinent tam anxie & so-
 licite curarent. fieri autem non facile potest,
 vt communis existimatio hominum inanis
 sit. merito igitur quod inuentum est ad faciē-
 dam rei dubiæ fidem, argumentum appella-
 tum est, cum instrumentum sit , faciendæquē
 fidei ratio. quod si ad syllogismum referatur,
 medium dicitur, quia velut extrema , duo
 quæ alioqui fuerant dissidentia, coniungit.
 de quo cum de syllogismo agemus , plura
 sumus dicturi : ne tamen illi qui argumen-
 ta quibus fidem faciant, inquirunt. incer-
 ti vagentur diu, vt necesse sit falsum pro ve-
 ro sumere, aut quæ sunt parum probabilia
 in probabilibus habere , prouida & solerti
 quadam ingeniorum indagatione peculia-
 res quidam loci reperti sunt , in quibus
 propria asseruarentur ad disputandum in
 cōtrariā

contrariam partem de rebus singulis argumēta. Non enim (vt Quintilianus ait) omne argumētum vndiq̄ue venit, ideoq; nec passim querendum est. multus enim alioqui error, exhaustoq̄ue labore, quod non ratione scrutabimur non poterimus inuenire nisi casu. At si sciamus vbi quidque nascatur, cum ad locum ventum erit, facile quid in eo erit per uidebimus.

Locum autem sedem argumentorum maximi quique scriptores appellauerunt, quod in eo faciendæ fidei instrumenta sint reposita. Nam sicut earum rerum (vtar enim Cice. verbis) quæ abscondite sunt demonstrato, & notato loco, facilis est inuentio, Sic cum peruestigare argumentum aliquod volumus locos nosse debemus.

Non est autem satis sedem argumētorum cognouisse, atque inde cœpisse argumenta, vt cogitationum fluctus cohibeamus, mētēq; cōstituamus alioqui dubiam: nec enim vt inuentum argumentum est, conferri in ratiocinationem debet, sed legib⁹ quibusdam prius necesse est pareat: ob eam igitur rem conueniens admodum est perspectum habere quo pacto, quaque ratione, diligentē accuratam quæ argumētorum dispositionem facere possit

simus, vt iam non tantum argumentorum momento, sed vinculo etiam & connexione eorum, quæ à nobis excogitata sunt, imitum & renitentem aduersarium in nostram sententiam trahamus. Huiusmodi ergo argumentorum dispositio à peripateticis argumentatio, à Cicerone verò ratiocinatio vocatur. Quæ vna ceterarum omnium artium organum atque instrumentum passim existimatur. Verum cum omnis argumentatio ex propositionum nexu iuncturaque nascatur, propositio rursus subiecto constet, & prædicato, demum hæc vtraque terminorum appellationem suscipiant, antequam faciendæ argumentationis præcepta tradamus, intelligere, atque explicare oportet, quæ nam sit vis singulorum quæ diximus, atque natura. & vt à primis huius instituti elementis auspiciis sumamus, principio quid terminus sit nobis dicendum est, vt hinc ad reliqua facile atque expedite procedat oratio. terminus igitur vt Aristot. inquit ille est, in quem resoluitur propositio: homo enim atque animal exempli gratia, termini dicuntur, quoniam in eisdem hæc propositio resoluitur, homo est animal, tãquam in subiectum & prædicatum. indita est autem termini appellatio simplicibus vocibus per
 compa-

comparationem ad agrorum, caterarumque
 rerum corporatarum terminos. vt enim harū
 rerum fines termini nūcupantur, quòd in eol
 dem res desinat, ita quoque propositionū ex
 trema, & earum exit⁹ philosophus terminos
 vocat, quia vtrinque propositionem cingunt
 terminantq; atq; vt in eadem similitudine
 perstemus, quemadmodū rerum partes, quæ
 nondum aetione terminant nullus sane ter-
 minos appellauit, ita quoque simplices incō
 iunctæque voces antequam extrema ppo
 sitionum efficiantur in terminis, nulla ratio-
 tione censi debent, cum sint duntaxat ter-
 mini potestate. Simpliciter vero atque absolu
 te, nomina appellantur, etiamsi in propo
 sitione collocata minime sint. Ex istorum rursus
 terminorum nexu perficitur propositio, quā
 Aristoteles orationem appellat, in qua ali-
 quid alteri tribuitur, quod genus est, Deus est
 æternus. in qua quidē oratione de Deo eter-
 nitatem predicamus. cuius signum est, ea par
 ticula, de aliquo in descriptione propositio-
 nis collocata. aut est ea in qua quidpiam ab a
 lio auferimus, vt homo non nascitur ad volu
 ptates. Cuius rei index est ea particula ab ali
 quo, harum altera affirmans est, altera ne-
 gans, quas affirmatiuas & negatiuas vulgo
 vocari

vocari video. Affirmans, vt philosophi ver-
 bis vtar, est, in qua aliquid de aliquo, hoc est,
 in qua aliquid affirmatè de altero dicitur. ne-
 gans in qua aliquid ab aliquo, se iungitur in-
 quam. Vtramq; vero partem propositionis
 adhibita paulò superius exempla declarant
 Vniuersa præterea propositio tam asserens
 quam priuās, triplex ab Aristotele traditur.
 vniuersalis, particularis, indefinita, quibus
 etiam singularis adiecta est. Est autem vni-
 uersalis ppositio quæ significat omni aut nul-
 li in esse. id est, in qua prædicatum omni par-
 ti subiecti inesse significatur, aut nulli. prio-
 ris exemplum sit, omnis qui virtuti dat ope-
 ram laude dignus est. posterioris, nullam cor-
 poris voluptatem esse bonum. particularis
 quæ alicui, aut alicui non aut non omni inef-
 se significet: id est, in qua quod prædicatur ali-
 cui parti inest earum, quæ termin⁹ qui subij-
 citur significat, aut in qua alicui non cōuenit
 aut nō omni, vt aliquis homo virtuti studet,
 aliquis non est ad laborem procliuus, nō om-
 nes eadem delectant, aut eisdem gaudēt. Po-
 stremò indefinita est quæ in esse aut non in
 esse significat sine vniuersali aut particulari
 id est in qua prædicatū subiecto cōuenire sig-
 nificatur, aut ab eo dimoueri nulla prors⁹ nō

I S A G O G E

ta aut signo affecto. Vt homo natus de muliere breui viuens tempore repletur multis miserijs. Hoc vero propositionum genus indefinitum nominant, quòd omnino signo vacet, quo finiatur. Habent quidem ceteræ propositiones signum aliquod quo finiuntur, affectæ. Vniuersalis signum vniuersale. Particularis particulare, At vero indefinita neutrum habet.

Signum voco notam qua vbi propositio afficitur certa quædam habitudo exprimitur prædicati ad subiectum. Id est duplex, alterum commune vel vniuersale, peculiare seu particulare alterum. Vniuersale quidem vniuersaliter, hoc est omnino significat subiecto prædicatum inesse. Vt omnis, nullus, quilibet, quicunque. particulare particulariter, hoc est aliquo modo, Vt aliquis, non omnis, nonnullus. vtrumque vero duplex est, vnum affirmatiuum alterum priuatiuum, quorum exempla facile colligi possunt ex superioribus.

Vocemus autem propositionem singularẽ aut indiuiduam illam in qua subiectum est nomen singulare seu indiuiduum. Vt Socrates sub platano disputare solebat. Et hæc dies aliam vitam affert, alios mores postulat.

Duplex est autem nomen (quod ad hanc rem attinet)

attinet) vnum singulare, alterum commune. Singulare vni tantum conuenit, vt Socrates Plato hic hæc hoc. commune pluribus vt homo leo.

Omnis præterea propositio tribus constat partibus, subiecto prædicato & copula. Subiectum est de quo alterum dicitur. Quasi alteri pareat subditum que sit. prædicatum vero quòd de altero dicitur, celebraturve, quod at tributum Cice. ob eã causam vocat. Copula vtriusq; vinculum, subiecti inquam & prædicati. Quæ omnia manifesta esse poterunt circumferenti per huiusmodi orationem animû sensus & cogitatio hominis ab adolescentia sua in malum prona sunt. In qua sensus & cogitatio subiectum est, in malum prona, prædicatum: sunt denique copula, quoniam veluti nodo quodam vtranque partè orationis iungit atque copulat.

Vlterius propositio si vniuerse sumatur duplex esse fertur, altera simplex, quam vulgo categoricam vocat. Altera vna coniunctione, quæ passim hypothetica vocatur. Simplex est ea quam paulò ante exposuimus: in qua scilicet aliquid de altero asserimus, aut separamus ab altero quæ latine prædicatiua nuncupari potest. Hæc est duplex. alia vna,

I S A G O G E

hoc est vniuoca, in qua vnum de vno, vniuocum inquam de vniuoco predicatur: vt homo est animal. alia plures, hoc est æquiuoca, in qua vel vnum de pluribus, vel plura de vno vel plura de pluribus prædicantur. .i. in qua quod prædicatur est nomen æquiuocum, vel quod subiicitur, vel vtrumque.

Nomē autem duplex est. vniuocum quod vna ratione multa significat. vt homo: significat namque omnes homines vna eademque positione. Aequiuocum quod multa, quorū ratio diuersa est, vbi canis, quod domesticū canem piscem atque sidus significat, quæ omnia cum nomine conueniant positione, ratio neq; distinguntur: alia enim domestici canis ratio est, alia sideris. piscis alia quatenus nomine canis significantur. Coniunctione vna illa oratio vocatur quæ ex simplicib⁹ media coniunctione efficitur, vt deus omnia nouit, & rerum omnium curam gerit Nihil autem interest cuius naturæ sit atque officij coniunctio, examinare, vt coniunctam orationem conficiamus, aut vnā cōiunctione. Itaque tot sunt differentia ppositionis quæ est vna coniunctione, quot sunt genera coniunctionum.

Ex propositionibus rursus quas ad fidē faci-

cien-

ciendam assumimus argumentatio efficitur, quam philoponus fidem appellat, quare probabilem probabili argumento concludimus. cuius (vt pingui minerua loquamur,) quatuor reperiuntur species. Syllogismus, inductio, enthymema, exemplū. quatuor enim modis duntaxat dubiæ rei fides cōsuevit fieri. Cum. n. nemo possit per se ipsum fidem facere, necesse est hanc ex alijs efficiat. Quod si parte partis fidem faciamus exemplum est: si parte totius, inductio, si toto perfectè totius syllogismus, si imperfectè enthymema. quæ omnia, vt plenius constare possint, singulæ partes fidei faciendæ sunt à nobis suis definitionibus explicanda. primum autem omnium syllogismi finitionem subiiciem⁹, quoniam eo ipso potissimū fides paratur, atque ad eum cætera referuntur.

Est igitur syllogismus argumentatio quædam in qua positis quibusdam aliud quiddā ab his quæ posita sunt ex necessitate accidit per ea quæ sunt posita. Quod est dicere, est fides quædam aut ratiocinatio in qua positarum duarum propositionum duo termini ita iunguntur in tertio aliquo, vt ob id ipsum necessarium sit eosdem inter se in conclusione coniungi. Nam qui velit hominem libidi-

nosum, ignorantem esse monstrare, nullo pacto melius quam huiusmodi syllogismo cōficiet. Omnis prauus est ignorans, libidini deditus prauus est, ergo ignorans est. dicitur autem syllogismus à computando, colligendo, & ratiocinādo, sumpta metaphora ab Arithmeticiis. vt sit syllogizare ex assumptis propositionibus quasi calculis subductis summā argumentorum efficere: & quidem cum syllogismus motus quidam sit qui ob eam causam ratiocinatio uocatur, more solemni que instituto motuum ceterorum duplicem habet terminum, Vnum vnde est motus, alterū ad quem refertur, Posterior cōclusio est, quoniam ratiocinatione colligitur, prior verò antecedens vulgò appellatur: cuius duę partes sunt non solum nominibus, sed etiam re ipsa diuersa. Prior maior propositio dicitur a Dialecticis, à Cicerone vero simpliciter propositio vocatur. Ab alijs expositio. Quoniam ab ea vniuersa vis argumentandi ducitur. Qua etiam ratione assumptum appellari solet, posterior verò pars quod sit sub priori collocata ab eademque desumpta subsumptum dicitur, atque etiam minor propositio. Vtriusque tamen illud est commune vt propositionis nomine cēseatur, quoniā in rei dubie

bię cōfirmationē proponitur. Quę sanē vox minime problemati congruit. Nā problema aut conclusio est, Cicerone auctore libr. 3. de finibus, cum quo sentit Aristo. lib. prio. aut complexio ab eodē vocatur: Quoniā vtriusque propositi partes aliquot complectitur.

Et à Quintiliano ratione omnino eadem cōnexio dicitur, à nonnullis denique intentio, Quoniam eadem ratiocinatio refertur atque pertinet. Necessē est enim interdum varietatem nominum persequi atque habere perspectam, ne eorundem multiplicitate decipiamur.

Quemadmodum autem syllogismus duabus propositionibus & problemate efficitur, ita quoque vt constet, tribus terminis opus habet. Quorum vnus appellatur datum, alter quęsitum, tertius dignitas. Quęsitum voco quod vtrum alteri insit rogamus. datum. De quo aliud inquirimus. dignitatem postremo id quo ostendimus & demonstramus quęsitum dato inesse. Huiusmodi tamen tres termini alijs quoque nominibus magis quidem vulgatis, nescio tamen an ita aptis atque appositis ad rem explicandam solent à neotericis appellari. Nam quod nos quęsitum dicimus, illi maius extremum vo-

I S A G O G E

cant, quia cum sit prædicatum in maiori propositione quodammodo communius est termino qui subiicitur. Datum, Extremum minus, quoniam cum sit subiectum minoris propositionis inferius prædicato censetur. Dignitatem, medium, quia eius gratia extrema demonstrationis aut iunguntur in conclusione aut abiunguntur. Medium vero bifariam dicitur aut situ & vi copulandi, quod fit in prima figura. Aut vi dumtaxat copulandi, ut in reliquis. Quæ omnia in huiusmodi syllogismum intuenti plana, at que aperta esse poterunt.

Omne animal particeps rationis est aptum ad ridendum, homo animal est particeps rationis, est ergo aptus ad ridendum. In quo aptum ad ridendum quæsitum est. homo datum dignitas, seu medium, animal particeps rationis. Cuius rei signum est his accipi ante conclusionem. Rogamus enim utrum homini in sit aptum ad ridendum: Quod ratiocinatione colligimus.

In sunt autem in syllogismis figuræ atque modus, figuram, translato à geometris vocabulo, definiunt dialectici, convenientem colloca- tionem trium terminorum, mediæ in quam maioris extremi atque minoris habita ratio

ne prædicati & subiecti, hanc triplicem faciunt primam, cum terminus medius vi copulandi est etiam situs medius. Secundam, cum medius terminus est prædicatum in maiori & minori propositione. tertiam, cum subiectum in vtraque est.

Modum vocant dispositionem maioris & minoris propositionis seruata semper conuenienti ratione affirmationis & negationis, constituit autem vtilis Aristoteles in singulis figuris aliquot modos. In prima, quatuor. totidem in secunda, sex in tertia. Et quidem cum syllogismum duplicem esse constet, vnum affirmatiuum, cuius partes omnes afferant, cuius exempla suppeditauimus. alterum priuatiuum, cuius duæ partes, conclusio inquam & altera pars antecedentis negant, vt nullum animal est arbor, omnis homo est animal. ergo nullus homo est arbor, prior inde vim habet atque robur necessario, quia quod inest alteri vt omni, inest etiam omni contento sub eo. Nam quia animal omni inest homini, inerit necessario Ioanni qui est homo, eritque Ioannes animal, & si albu inest omni homini Illephonso, & Gaspari inerit, quoniam vterque homo est. Hoc autem documētum, vt planè constat perpetuum est,

neque fallere vlla ratione potest, atqui in omni Syllogismo affirmatiuo perfecto prædicatum maioris propositionis dicitur de subiecto vt de omni, cū vniuersaliter dicatur. Prædicabitur ergo de omni posito sub eo subiecto. Sed minus extremum accipitur sub medio. quare eidem inerit prædicatum maioris propositionis. At in conclusione maius extremum, prædico de minori, ergo consequentia necessaria efficietur. Posterior verò efficax est ob eam causam, quòd si quid negatur de aliquo omni, negatur etiam de contentis sub eo. Si nullus homo albus est, Socrates albus non erit: est enim homo. In omni autem syllogismo perfecto negatiuo in maiori propositione maius extremum negatur de omni medio, ergo de positis sub eo. Quare cum minus extremum accipiatur vt comprehensum sub medio negabitur, sanè de eo in conclusione maius extremum. In conclusione autem prædico negatiue maius extremum de minori. Ergo necessario efficitur conclusio. horum tamen omnium exactiorem explicationem in explanationem librorum de priori resolutione reiicimus.

Syllogismus vero multis modis considerari potest, aut eniu ex perfectione, & est duplex

plex, perfectus & imperfectus. Aut ex forma & est quoq; duplex ali⁹ cathegoricus aut simplex, qui ex simplicibus propositionibus fit. Alius hypotheticus siue compositus, qui ex coniunctis efficitur, de utroque tamen suo loco atque tempore dicemus. Tertio modo ex terminis: Et est similiter duplex, vniuersalis vnus qui communibus terminis constat alius expositorius qui ex singularibus fit in tertia figura. Postremo ex materia, & est quadruplex. Demonstratiuus, Dialecticus Tentatiuus, Sophisticus, Horum enim singuli cū syllogismi rationē, finitionēque suscipiāt, materia tantū qua constat diuersi sunt. Neque præter hos excogitari vllus alius possit. Nam cū ea de quibus orationes fiunt, aut vera sint aut probabilia, aut apparentia, ex veris demonstratio efficitur: nam Syllogismus demonstratiuus est, qui procedit ex primis, veris, atque immediatis, prioribus, notioribus, causis que conclusionis: aut, vt apertius dicā & breuius, qui ex primis & veris, aut ex his que per prima & vera sumpta sunt perficitur Syllogismus. Prioris exemplum sit, Omne animal rationis particeps est capax disciplinæ. Omnis homo est animal rationis particeps. ergo omnis homo est capax disciplinæ, vtraque

enim propositio que accepta est ad inferendam conclusionem prima censetur quia medio vacat, quo possit Syllogismo colligi. Posterioris vero exemplum hoc sit. Omne animal nutriri potest. homo animal est. nutriri ergo potest. Nam maior illa propositio prima non est, cum medium habeat quo colligi possit. Illud videlicet omne corpus animatum nutriri potest. nā cum animal corpus sit, nutriri quidem potest, neque hæc omnino prima censenda est cum sit ea propositione alia longe prior que causam exprimit, propter quam quidpiā nutriatur. Ea est, omne quod habet animam vegetalem nutriri potest. Nā ratio cur quidpiā nutriatur est, quia vegetali anima est præditum, cuius peculiaris facultas est ea qua nutrimur.

Probabilia verò cum sint in duplici differentia (alia. n. sunt simpliciter probabilia, alia illis duntaxat, cum quibus sit disputatio) si syllogismus assumat simpliciter atq; omnino probabilia, qualia ea sunt quæ initio huius disputationis definiuimus, Dialecticus sane erit. Nā syllogismus dialecticus est, qui ex probabilibus efficitur. At vero si ex his que apparent respondentem cōstet tentatiuus. syllogismus. n. tentatiuus ex his colligit conclusionē
quæ

que probabilia videntur respondēti. Et quæ necessarium est habere eum qui simulat se habere scientiam. Postremo si ea de quibus fiūt orationes probabilia videantur, fiet ex eis sophisticus syllogismus, aut contentiosus. Nā syllogismus sophisticus est, qui conficitur ex his quæ probabilia apparent, non sunt tamē. Est præterea alia forma argumentandi, quæ soritem aut coaceruationem appellant. Sed ea parum à syllogismo differt nam aut syllogismus est mutato tantum ordine propositio num. Aut ex pluribus syllogismis constat. Quare compositus syllogismus vocari merito potest.

Sorytes verò hac ratione diffiniri potest argumentandi forma in qua ordine cogestis pluribus vocibus necessario coherentibus extremæ tandem partes inuicem connectuntur. Hac est duplex: aut enim ex simplicium propositionum serie connectitur, vocaturque simplex: aut ex conditionalibus, & appellatur hypothetica, aut cōditionalis. Prioris generis est illa forma. Omne bonū est expetendū omne expetendū placet, omne quod placet diligendū omne diligendū probandū omne probandum laudabile omne laudabile honestum. omne ergo bonum honestū.

Quoniā

Quoniam vero simpliciter & vno tantū modo simplex coaceruatio dicitur, hoc fit satis exēplum posuisse. Hypothetica, duplex est, aut enim posito primo antecedenti inferitur vltimum consequens, quòd prima figura conditionalium contingit. Aut infirmato vltimo consequente tollitur primum antecedens vt fit in secunda figura. Prioris exemplum, Si Deus est, iustus est. Si iustus est, reddet cuiq; quod meretur. Quod si fit, reddent supplicium improbi. Et cum hic bene habeant, futurum est post hanc vitam iudicium. At est Deus, ergo futurum est iudicium. Posterioris exemplum. Si sapiens irascitur, concupiscit. Qui concupiscit rem consecutus latatur, si latatur alieno malo gaudebit. At nō est sapientis gaudere alieno malo, ergo neque irasci.

Secunda species argumentationis inductio est, quam Cicero enunciationem vocat. Est autem inductio fides quā ex partibus totum, aut ex peculiaribus commune colligitur. Vt plebs, senatus, equestris ordo de te magnificè sentit: ergo & ciuitas vniuersa. Animaduertendū tamē hoc loco est, esse ad modū necessariū nihil omnino præterire eorum quę sunt sub vniuersali cōprehensa, si cupiam⁹ quidpiā inductione cōficere. Nā si quid à nobis

nobis p̄termiffum fit, haud dubiū equidē est, quin vitiofa cōtinuo reddatur fidei efficiēde ratio, & quoniā laboriofum admodū est fingula recēdere, particula quædā subijci folet, quę reliquas itē partes vel species eodē fe habere modo fignificet: Quā hypothefim elegātiōres homines vocare cōfueuerunt, Barbari dicunt, & fic de fingulis. Ea enim ratione efficiatior longe, atq; violētior efficitur argumē tandi per induktionem forma.

Est duplex induktion, vna perfecta quę omnibus partib⁹ cōftat. Alterā imperfecta, quę aliquot dūtaxat, perfecta rurfum triplex est Dialektica, quę proximē à nobis est expofita. Oratoria, quę ex multis fimilibus colligit vniuerfale. Poftremo, Socratica: cum ex plurib⁹ inter fe fimilibus enumeratis, aliud quiddam quòd in cōtrouerfia est, propter fimilitudinē colligitur, vt in Rhetoricis ad Theodētē ab Arifto. fcriptū est. Cuius exempla, tametsi apud Platonem philofophū, plurima facile fuppetāt placet in prefentia vno fubiecto rem explicare. Vt fi quis dicat: quę est arbor generofiffima? Nonne quę est optima? Et quis canis generofiffimus: nonne qui optimus? Idem quę in cæteris rebus iudicandum. Quid igitur homo? nōne is generofiffimus

I S A G O G E

mus qui est optimus . Duæ tamen istæ partes & rationes argumentandi , syllogismus atque inductio dialecticæ vulgò putantur. Quæ verò cum his affinitatem habent Enthymema & exemplum , rhetorum potius sunt , quàm dialecticorum . Non quod his dialectici vti non sinantur (frequenter enim illis fidem faciunt) sed quoniam frequentius in vsu rhetori sunt . Quæ res hortatur vt de vtraquè parte pauca quædam in presenti dicamus . Prius tamen pro comperito habendum est , inductionem a syllogismo differre multis rationibus . Prima quidem quia inductione explicantur propositiones quæ medio vacant , non possunt autem syllogismo colligi , ob eam ipsam rem quod medio carent . Secunda quia syllogismus maius extremum per medium natura notius de minori demonstrat . Inductio vero per minus extremum planius nobis de medio maius ostendit . Tertia : inductio syllogismo communior est . Quarta inductio non est admodum efficax , sed verisimilistantum . Multa enim accipit quæ percurri nō possūt , quia infinita sunt . cum sint particularia : syllogismus autem efficax est . & magnam vim contra aduersarium habet : conducit tamen indu-

inductio non solum ad explicanda principia sed etiam ad ornatum orationis. Enthymema syllogismus imperfectus est ex icotibus & signis, hoc est ex his quæ planè atque omnino sunt probabilia, aut ex quibus alia inferuntur necessario. Nam ycota latinis sunt probabilia, verisimilia, & consentanea. Exemplum est, mater diligit filium suum. homines oderunt qui sibi malè volunt: hæc enim vtraquæ tametsi perpetuo vera non sint consentanea quidem sunt. Signum verò voco ex quo alterum necessario colligitur, siue id natura sua probabile tantum sit, siue necessarium. Vt lac habere in mammillis signū est mulierem concubuisse cum viro. Sunt autem signa triplicia, quædam vna cum ipsa re vt si fumus est ignis est. Alia antecedunt rem, vt lac habet, ergo breui pariet. alia consequuntur: vt cinis est, ergo fuit ignis. Boetius alia ratiōe definit enthymemā, illa inquā, est argumentatio in qua nō omnibus præmissis positis festinata præceptiq; infertur conclusio qua definitiōe forma enthymematis exponitur. Priori verò materia. Dictū est enthymema à deliberādo & cogitādo. Nā cum breuitatis causa hæc argumētandi forma excogitata sit nihil autē cogitatiōe sit celerius, omnia

cū penetret, vt Solon dixit, recte hæc ratiocinandi, forma enthymema vocatur. Verum cum multis modis enthymema fiat, præstantissimum eius genus ex contrarijs efficitur. Vt non aderat cum res euenit, ergo non fecit interdū dū simpliciter effertur, vt pro Milone, ei viro mors parabatur, in cuius vita salus nitebatur ciuitatis. Interdum per interrogationem. Vt in eadem oratione. Eius mortis sedetis vltiores cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis? aliquando ratio subiūgitur vt quando nego non timui grauiora pericula veris: res est solliciti plena timoris amor. Quæ vt interdum rem consequitur, ita etiam nonnunquam antecedit. vt ebrietas mentem aufert: fugienda ergo. Frequenter cum conditione, vt si iustitia est virtutis propugnatrix, Ergo est sine furore. Enthymema rursum partim cum syllogismo cōuenit, partim ab eo differt. Cum syllogismo illud habet commune, quòd ijs constat quæ non à sensibus sed ab intellectu proficiunt. Differt, quòd in syllogismo partes omnes propositi connumerantur, atq; ob eam causam syllogismus perfecta censetur fides: in enthymemate altera pars supprimitur imperfectaque fides ideo vocatur. Nam cū syllogismus duabus

bus enunciationibus concludatur, Enthymema alteram tantū exprimit, modo priorem, posteriorem modo. Exemplum, Clodius parauit infidias Miloni, ergo iuste à Milone occisus est. huius enim ratiocinationis asseruatur animo maior propositio, qua nititur tota vis ratiocinij. Quicumq; inquā, alteri parat infidias iuste occidi potest, cum iure naturæ vim vi liceat repellere, Interdum autem maior. exemplum. Qui alteri parat infidias iuste occidi potest, ergo Clodius iuste est occisus, & quanquam citra controuersiam atq; discrimen vllum vtrauis comprehendi animo possit, frequentius mente retinemus maiorem, non modo quod extra causam sit, aut perspicua magis, quàm vt exprimi cōueniat citra fastidium iudicum atque auditorū: sed etiam quòd minus mouere solet. Alterā, quoniam vehementiores aculeos infigit, cum ad visum pertineat, per quem quæ in animū demittuntur, vehementer eundē solent irritare, raro animo reticemus. quanquam autem enthymema à syllogismo differat, ad syllogismum reducitur, ad quem tanquam ad amissim examinatur atque perpenditur. id fit adiecta ea parte quæ animo fuerat retēta. Hoc eo pacto peragitur. Cum in eo tres reperian-

I S A G O G E

tur termini, pro medio accipi debet qui in cō
 clusione minime collocatur. Pro minori ex-
 tremo qui semel tantum in ratiocinatione cō
 stituitur. Exemplum. Qui parat alteri insi-
 dias, iure ab eo occidi potest, Clodius Milo-
 ni insidias tetēdit, ergo iure ab eo occisus est.
 Sunt enthymemata in duplici discrimine,
 Quēdā simplicia, duplicia alia, simplicia tri-
 bus tantum terminis perficiuntur. Duplicia
 quatuor constāt. Posteriora hęc quoniā vir-
 tute & facultate multa sunt, in plures syllogif-
 mos resoluuntur. Exemplum: homo currit er-
 go animal mouetur. hoc. n. ad duas istas par-
 tes reducitur. Homō currit ergo animal cur-
 rit. Animal currit ergo animal mouetur. Ex
 quibus duo isti syllogismi efficiuntur, Homo
 currit, & omnis homo est animal, ergo ani-
 mal currit. Omne quod currit mouetur, ani-
 mal currit: ergo animal mouetur.

Exemplum argumentatio est in qua medio
 extremum inesse ostenditur per id quod est
 simile tertio. hoc est imperfecta quēdā fides,
 in qua ex vna parte totū, vel ex particulari
 vniuersale colligitur propter similitudinem.
 Exēplū, Niniuris ad meliorē mentē conuer-
 sis perpercit Deus, ergo & nobis parcat, si pec-
 catorū penituerit Est autē exēplū aptissimū
quidem

quidem ad argumētandū in his quę pertinet ad mores. Nunquam enim homines ad arduę virtutis fastigium vehementius incenduntur aut a vitijs pertrahuntur fortius, quā propositis in vtrāq; partē exēplis, quorū nobis copiā historia affatim suppeditat atq; ob eā rē necesse quidē fuerit in ea versari diligenter. Proprie autē exēpla dicuntur cū ex cōm memoratione rei gestę, vel tanquā gestę aliquid colligitur. Vt si quis colligat, gloriosum esse futurum Carolo Imperatori causa religionis cum Turca immanissimo tyranno dimicare, quia Dauidi gloriosum fuit p̄ pietate atque Deo bellum gerere. danda est autem opera, vt quę exemplo similitudo significatur ad rem pertineat. Hoc est in causa sit, cur vnum alteri insit. alioqui nulla vis exemplorum erit. Ducuntur exempla à maiori, minori, pari. Sed de his in locis Dialecticis differendum est à nobis, vt superuacaneum sit hoc loco de ea re disputare. Habet exemplū cum inductione magnam affinitatem, cum sit inchoata atque imperfecta inductione. Quoniam vero syllogismus optima, atque perfecta argumentandi forma est inductionē atque exēplū explorabit. Quare ad eū referre cōueniēt formam vtramque, diuersa tamen via

ISAGOGE

modoquè. Nam dum inductio ad syllogismū
reducitur pro medio termino accipitur dis-
iunctum constans omnibus indiuiduis . pro
minori extremo terminus ad quem fit indu-
ctio. Pro maiori prædicatum. cuius rei exem-
pla assignare non est difficile. Hęc igitur sa-
tis sunt ad explicandam rudi & pingui miner-
ua naturam quatuor partium argumentatio-
nis. Præterea etiam vt sub quadam breui-
tate instruamur ad dialecticam, cete-
ra omnia suis locis dis-
ferentur.

FINIS.

SVMMA DIALECTI
CAE ARISTOTE-

leæ, eodem au-
ctore.

AD CHARISSIMOS AVDI
tores Gaspar. Cardi. Villal.

*V*M primum vos instituen-
di curã suscepì, auditores cha-
rissimi in animi induxi, vt
vobis prodessem, nequè labo-
ri, nequè sumptibus, nequè si sit opus, vitæ
parcere. Et quamquam hætenus, quan-
tum in me situm fuit aperta huius mei ani-
mi signa præbuerim. modo in vestram gra-
tiam quoddã aliud, nequè obscurum neq;
leue testimoniũ præbebo huius meæ pater-
næ charitatis erga vos. Quòd si amplissi-
mo isti gymnasii tantum probetur, quan-
tum quorundam doctorum virorum at-

quæ etiam proborū hominū opiniōe p̄ari
video, magnopere me cōsolabor, atq; ad reli
qua contendā alacrior. Positū est, qđ vos
p̄bē nostis, in more hui⁹ nostri gymnasij,
vt qui designātur ad lauream magistrālē
vel sunt gradū bachalaureat⁹ suscepturi
publicū studiorū dialecticæ & philosophiæ
periculū exhibeant. Ad eam rē ab ingenio
sis adolescentib⁹, inter cætera cōparari cog
nitio solet multorū capitū dialecticæ & phi
losophiæ Arist. quæ illi p̄ arbitrio iudiciū
memoriter recitarit. Horū capitū, quorū iu
bētur rationē reddere, qui hūc honoris gra
dū ambiūt, summā efficiūt, & vbertatē ora
tionis Arist. in cōpēdiū redigūt: quo cōmo
di⁹ ea memoriæ mādēt. Hæc diligētia, quæ
tametsi p̄ se laude dignata sit, q̄a, si vt par
est, impēdatur, multos vsus studiosis Arist.
doctrinæ adfert, qm̄ temerē fortasse collo
catur, multa cōsequūtur in cōmoda: quorū
in p̄sentia illud attingā, ne quispiā iure pos

fit existimare, me inscribendo tempore, aut opera
perdidisse. Cuius difficile atque arduum sit, doctis
etiam atque eruditis hominibus in compendium pro
dignitate rei Arist. redigere, propter summam
eius viri inscribendo obscuritatem, & recodit
ditam rerum, quas tractat cognitionem, tam pro
cul absunt saepe numero qui hoc tentant effice
re a vera atque germana Arist. sententia ut
nihil supra. Fit. n. interdum, quod nos aliquan
do deprehendimus, ut quod Arist. adducit ad
faciendam rei dubiae fidem. hoc illi putent probam
dum accepisse. interdum vero frigidas quasdam
atque ineptas sententias colligunt. atque ut uno
verbo dicam, dant saepe numero sine mente sonum
Quod si hoc tamen incommodum prohiisti adoles
centes ex ea referrent, quod maximum sane est, tol
lerari utcumque poterat. quis autem qui bene mo
ratus sit & aliena commoda propensus equo
animo illam iacturam pati possit, quam
vnius integri anni huiusmodi adolescen
tes faciunt, cum praetermissis studio librorum de

physica auditione, præceptores cogunt ea rursum docere: quæ de dialectica proximo anno audierant: ob eam maximè rem, Ut cõpendium istud dialecticæ conficiant, & cõmendent memoria.

Ego verò cum vehementer cuperè studiosis bonarum artium esse consultum: & me grauitè angat inueteratus atque peruersus iste mos, statui apud animum meum cæteris occupationibus non nihil temporis surripere quod huic vni negotio conficiendo impenderem. Paucis igitur diebus summam eius partis dialecticæ confeci cuius ratio exigi solet publicè ab his qui ad baccalaureatum adspirant: idem facturis in philosophia, nisi noster hic labor rei publicæ literariæ causa susceptus, inanis & superuacaneus videatur. quæ ego præsentia amplissimæ huius academie, conditioni plurimum arbitror conuenire. maiorem enim

usum

usum capient haud dubiè ingeniosi ad-
lescentes ex hac nostra diligentia, quam si
laborent per se doctrinae Aristoteleae sum-
mam efficere. Boni ergo consule auditor op-
time & candidè lector, hanc ipsam nostram
operam: & me qui illa tibi exhibeo ea be-
neuolentia, & charitate prosequere, qua
par est prosequi eum qui ut tibi profit
omnes labores putat leues. Ex col-
legio & bibliotheca nostra.

10. Calendas Aprilis.

1558.

Bb 5

JPRAE.

P R A E A M B U L A

AD PORPHYRIUM.

IC liber à Porphyrio scriptus est Chrysaorij gratia quem instituebat vt ex proœmio constare possit. Eius titulus est Isa goge hoc est, introductio. con- ducit enim ad comparandam cognitionem philosophiæ, cuius instrumentum logica est, ad quam proxime pertinet notitia eorum, de quibus in præsentia Porphyrius disputat. Dissertit in eodem de quinque vocibus communibus, quibus omnia cõtinentur. illæ sunt, genus, differentia, species, proprium, atque accidens. Diuiditur hæc ipsa disputatio in duas partes, priori parte continetur proœ- mium. posterior tractationem vocum ista- rum habet.

Quinque vocum tractatio duas partes ha- bet. cum enim de eisdem possit disputari bi- fariam, primû de singulis per se, & sine cõpa- ratione: deinde comparatè Porphy. vtroque modo de his vocibus disputat. nam naturam atq; substantiam quinq; vocû explanat. de
de

de voces ipsas inter se confert.

Post proœmium, quinque proximis capitibus Porphyrius docet quæ sit vis atq; natura istarum quinque vocum. postremo capite per cõparationem voces explicat, docens qua ratione inter se conueniant, atq; inuicem differant. nam cum sit hoc posterius, quàm natura & substantia ipsarum vocum, explicata. vocum natura, hoc ipsum explicari debuit.

Proœmium.

In presenti capite Porphyrius ostendit quæ nam sint ea, de quibus disputare debeat, & quæ usum ex his rebus possimus capere: hortatur deinde ad lectionem huius libri non solum proposita utilitate, sed dum proponit modum quem seruare debet in his explicandis. Inquit ergo Porphyrius, se dicturum, de genere, differentia, specie, proprio atq; accidenti, rationem reddit cur de his agat, dicens, necessarium esse se cognoscere quid sint singula istorum, ad intelligendas categorias Arist. ad assignandas rebus definitiones. ad faciendas diuisiones, atque etiam ad demonstrationes conficiendas. Quod autem necessaria sit cognitio quinque vocum ad hæc quæ diximus, hinc constat. in primis necessaria est ad categorias, quoniã in categorijs facit mentionem Aristot. istarum

VOCUM

Summa dialecticæ

vocum, sed eas non explanat eo loco, ergo necessarium est earum prius cognitionem comparare ad definiendum: deinde necessarium est cognoscere has voces, quoniam quod definitur species est, ipsa vero definitio, genere & differentijs, vel proprijs vel communibus accidentibus ad naturam proprij redactis, constat.

Tertio ad diuidendum, quoniam diuisio est generis in species, per differentias, vel propria, vel accidentia.

Postremò ad conficiendas demonstrationes, nam potissima demonstratio definitione pro medio accipit, per quam de specie, quæ minus extremum est, proprium quod est maius extremum colligit. vt omne animal rationale est aptum ad ridendum, homo est huiusmodi, ergo est aptus ad ridendum.

Deinde modum tractandi de his vocibus aperit, cum inquit se de eisdem dicturū, quæ didicit à maioribus, atq; id breuiter, & modo introductionis, hoc est, perspicuè.

Quamobrem quæstiones quæ de vniuersalibus tractari solent, inquit prætermittendæ sunt: quoniam obscure admodū sunt. neque facile percipi poterunt ab his qui rudes sunt primæ philosophiæ. sunt autem hæc quæstio-
quas

qua tractare recusabo: vtrum genera & species que sunt vniuersalia, sint in natura rerū: an potius sola animi consideratione consistant. Deinde si existunt in natura rerum vtrū corporata sint an expertia corporis. Postremo si corpore vacent, vtrum collocata sint in rebus sensibilibus, an potius ab eis dē diuisa. Quare de genere atque specie, & ceteris vniuersalibus vocibus ea tantum inquit, aperiā quæ probabilia sunt, & ad sensum popularem accommodantur. Quibus explicandis nō tam quod ipse sentiam, referam, quā quid veteres philosophi, maxime verò peripatetici, probabiliter de his vocibus dixerint.

De genere,

DE genere differit primum omnium, quoniam notius est quā ceterę voces. est. n. communius: deinde quoniam in categorijs prius facit Arist. mentionem generis, quā vllius alterius, in secundo ante predicamento, cum ait, diuersorum generum.

Caput de genere.

EXplanat presenti cap. Porphy. vim & naturam generis adducta in medium eius definitione: quam probat legitimam esse à dissimilitu

Summa dialecticæ

similitudine cæterarum vocû: vt accipiat autem genus dialecticum recenset initio duos alios generis vsus, qui cû genere dialectico magnam habent affinitatem. Primum quidẽ genus dicitur collectio aut familia multorum, seruantium inter se aliquam habitudinem, & in ordine ad aliquod tertium quo ipsa familia ab alijs distinguitur. hoc intellectu familia pelopidarum atque heraclidarum genus dicitur.

Deinde genus dicitur vnus cuiusq; ortus principiu siue pater sit, siue patria. hoc intellectu Hercules gen⁹ vocatur heraclidarû & Pelops pelopidarû. Athenæ genus Platonis, & Pindari Thebas, & genus quidem priori significatione nobis est prius, natura vero posterius.

Tertio genus vocatur illud cui supponitur species. vt animal, sub quo ponitur homo. cõuenit genus istud cum duobus superioribus, quoniam vt genus prima significatione multa colligit, sic genus tertia. Deinde, vt secunda significatione est principium ortus, ita tertia significatione genus vsurpatum principium est, ex quo efficiuntur species. cum ergo tribus modis potissimum genus dicatur tertia significatione à philosophis & dialecticis vsurpatur, et ita describitur.

Genus

Genus est quod prædicatur de pluribus differentibus specie, in eo quod quid est. hæc verò exacta descriptio est, quoniam neque in ea quidpiam desideratur neque quidpiam redūdat, quod porphyrius à dissimilitudine aliarum vocum verum esse ostendit. hoc ut de monstret, proponit vocum diuisionem, voces inquit aut de vno tantum dicuntur, aut de pluribus, si de plurib⁹ aut prædicantur in eo quod quid est, aut in quale, si in eo quod quale, aut in eo quod quale simpliciter dicuntur, aut in quale quid. gen⁹ ergo quoniã de multis prædicatur ab individuo differt, quod tantum dicitur de vno. abspecie vero, quia illa de pluribus differentibus numero dicitur, genus de pluribus specie diuersis. à differentia vero proprio atque accidenti, quoniam hæc prædicatur in quale, genus vero in eo quod quid est, ergo cum omni & soli insit generi, propria est atque exacta notionis generis descriptio.

De specie.

Consequitur species quoniam generis relatum est: relata vero ut explicentur mutua opera indigent. Est autem relatum, quia ratione ad genus referitur sub quo collocatur, non qua ratione de inferioribus dicitur: nam

Summa dialecticæ

hoc sensu vniuersale est , non relatum generis.

Caput de specie.

IN præsentī capite explanat Porphyrius naturam speciei quæ ad dialecticos pertinet hoc vt efficiat recenset prius quandam aliã significationem speciei quæ conducit ad explicandam speciei dialecticę vim & naturã: ea sic habet, species vocatur vnius cuiusque forma, quo sensu Euripides in phœnissis dixit Primum tibi, species contingat digna imperio. quo sensu similis est speciei dialecticæ, si quidem illa informe genus natura sua format, atque indiuiduis sub se collocatis speciẽ tribuit. Species verò dialectica trifariam explicatur: Primum species est quæ ponitur sub definito iam genere, vt homo . nam sub animali ponitur.

Deinde, de qua genus prædicatur in eo quod quid est: vt homo, de quo animal in eo quod quid est prædicatur. respõdet Porphyrius obiter tacitæ obiectioni, posset quispiam dicere inepte facere eundem , quia definit speciẽ per genus, in cuius definitione speciẽ prius collocauerat: nihil mirum est inquit, nam cū genus & species relata sint necesse fuit in definitione vtriusque vtroque vti.

Postre

Postremo species est quod prædicatur de multis numero tantū differentibus, in eo quod quid est, vt homo. prædicatur enim de singulis hominibus, in quaestione rogante quid est: nam cum quaerimus quid Socrates sit, hominem esse dicimus.

Comparat Porphyri⁹ inter se tres istas species descriptiones, dicens, duas superiores conuenire etiam illis formis quæ infimæ nō sunt istam vero postremam solum conuenire infimis formis.

Arrepta hinc occasione docet quæ sit forma infima, quæ intermedia, quod etiā supremū genus, vt enim supremū genus vocatur quod genus est non est species. neque supra se habet vllum superius genus, ita quoq; infima species est quæ species est & nullo modo genus, & quæ sub se nullas habet species. hoc constat à dissimilitudine generis intermedij quod partim genus est, partim species. Est enim superioris generis species, inferioris forme, genus. vnde extrema, genus inquam supremū, atque infima species, solum habēt vnam habitudinem, nam genus ad inferiora comparatum genus tantum dicitur. infima etiam species, species tantum est siue ad gen⁹ superi⁹ referatur, siue ad indiuidua. Inter me

Summa dialecticæ

dia verò duas habent habitudines. nã genera atque species dicuntur, ad diuersa comparata. Hoc ipsum verum esse exemplo mōstrat Porphyrius categoriæ substantiæ, in qua omnia quæ à nobis dicta sunt plane insunt. Ea est, substantia, corpus, viuēs, animal, homo Socrates Plato. in qua quidem, substantia, supremum genus est & solum gen⁹. homo infima species & solum species, Corpus, viuens, animal quæ sunt intermedia, partim genera sunt, partim species. Sunt enim genera inferiorum. species vero superiorum. Quòd autem hoc ipsum reperiri possit in categoria Arist. probat sumptò argumento à simili, familia. n. per similes est categoriæ, atqui in familia hoc contingit, ergo idem eueniet in categoria. In familia enim est aliquis qui pater sit non filius vt Iupiter. Aliquis qui sit filius non pater vt Orestes. sunt etiam intermedij qui ad diuersos comparati patres sunt atque filij vt Tātalus, Atrides, Agamemnō. differt tamē quòd in familijs omnia ad vnum reducuntur quod sit principium multarum familiarum, nempe ad Iouem, in categorijs vero hoc nō ita cōtingit. neque enim est ali-quod vnum & commune principium ad quod referantur omnes categoriæ. Nam si quod esset maxime ens.

Sed

Sed ens non est commune genus. quod demōstrat Porphyrius testimonio Aristotel. libr. quarto metaphysicorum, qui ait, ens non esse vnum sed æquiuocum.

Ex his colligit primum, quod cum non sit vnum genus omnium categoriarum, & decē sint categoriæ, decem sunt quoque genera suprema tanquam decem rerum prima principia. species vero numero aliquo perpetuo cōprehenduntur, tametsi ille nobis ignotus sit. at indiuidua sunt infinita: nam non semper eodem constant numero: cum oriātur atque occidant, quo spectans Plato præcipiebat descendentes à supremo genere quiescere in infima specie, neque transire ad indiuidua: quia cum infinita sunt ad disciplinas non pertinet cum autem descendimus, diuidimus: cum ascendimus, colligimus. nam vniuersale colligit. Particulare diuidit.

Comparat deinde voces ipsas inter se: quā comparisonem duab⁹ regulis explicat: quarum prima est, maiora de minoribus prædicatur: & paria de paribus. quod intelligendum est secundum naturam atque per se. Vt homo est animal, homo est aptus ad ridendum.

Secunda regula, de quibus prædicatur species de eis dicitur genus speciei: & genus

Summa dialecticæ

eius generis vsque ad genus supremum hoc pacto. Socrates est homo, homo est animal, animal corpus: corpus substantia. ergo Socrates substantia. semper enim superiora de inferioribus prædicatur. quare supremum genus de omnibus prædicatur. inter media de formis atque ipsarum formarum indiuiduis. indiuiduum denique de vno tantum prædicatur, vt Socrates. ratio vero cur Socrates atque id genus alia indiuidua dicantur, ea est, quoniam singula constant collectione quadam proprietatum, quæ nunquam in alio erit eadem. communes sanè proprietates non speciei tantum, sed omnibus indiuiduis quæ sub specie comprehensa sunt, insunt. proprietates vero indiuiduorum minime. postremo comparat genus speciem & indiuidua, atque ait, genus totum esse, indiuiduum autem est pars speciei, species denique totum atque pars. totum si ad indiuiduum referatur. pars si ad genus.

De differentia.

Post genus & speciem existit differentia: quoniam præstantius prædicatur, quàm proprium atque accidens. nam in quale quid dicitur. duo reliqua in quale tantum.

Caput

Caput quartum.

Aristot. vult docere presenti capite quid sit differētia. quoniam verò ea multis modis vsurpatur, illos recenset vt veram differentiam accipiamus, quam per diuisionem colligit. constat hoc caput duabus partibus: in priori quatuor adducit diuisiones. in posteriori verò quinque definitiones.

Prima diuisio est, differentiarum, alia cōmunis, alia propria, alia maxime propria. differentia communis est accidens separabile, quo vnum differt ab alio, vel à se ipso vt sedere. Differentia propria est accidens inseparabile quo vnum ab alio, vel idem à se ipso differt. vt simitas nasi. cicatrix quæ ex vulnere obcalluit. maxime verò propria quæ constituit speciem, vt rationale. conueniunt inter se, quoniam omnes faciunt rem dissimilem. differunt trifariam: primum quia communis & propria rem faciunt diuersam, maxime verò propria, rem facit aliam. Deinde, maxime propria differentia genus diuidit & constituit speciem, reliquæ verò minime.

Secunda diuisio, differentiarum alia separari potest, alia non potest. communis quidē differentia separari à re potest: propria & maxime propria, non potest.

Summa dialecticæ

Tertio, earum differentiarum quæ separari non possunt quædam per se inest rei vt rationale, mortale. alia verò fortuitò inest vt aquilū esse, vel simū . prioris generis est maxime propria differentia . posterioris propria.

Hæc tribus modis differunt, primum, differentia per se conducit ad diuidendum & definiendum. differentia ex accidenti minime. deinde differentia per se iuncta generi facit aliud, nam facit speciem. differentia ex accidenti, minime. tertio, differentia per se non dicitur magis aut minus : neque enim vnus homo magis minus ve rationalis aut mortalis altero dicitur, altera differentia magis dicitur aut minus. nam magis simum vnus. quā alter dicitur.

Quarta diuisio differentia quæ per se inest rei aut diuidit genus aut speciem constituit. rationale enim & mortale hominem faciunt: iunctæ etiam irrationali, & immortalis animal diuidunt.

Propositis quatuor superioribus differentie diuisionibus Porphyrius differentiam definit, non omnem illam quidem, sed duntaxat quæ genus diuidit & constituit speciem, eius quinque finitiones tradit, quarum prima sumitur ab effectis: ea sic habet.

differentia

differentia est qua species superat genus. vt rationale & mortale. nam genus qua genus est differentiam non habet. species verò qua species est constat genere & differentia.

Soluit deinde Porphyrius quandam dubitationem, ea est, vnde species habeat differentias, non enim satis constat vnde eas habeat. nam neque à genere accipit, alias duo posita essent simul in eodem genere, nempe duæ differentia quæ oppositæ sunt. neque à nullo differentias habere existimandum est, quoniam ex nihilo nihil fit. Respondet speciem actione habere differentias, quas accipit à genere in quo illæ existunt potestate.

Secunda definitio. Differentia est quæ de multis specie diuersis in eo quod quale quid est prædicatur, vt rationale, mortale. bifariã autem probat differentiam prædicari in quale quid, Primum quoniam rogati de specie qualis sit per differentiam respondemus, vt qualis homo est, rationalis. deinde à simili nã differentia per similis est formæ rei naturalis atque etiam arte constãtis, atqui vtraque forma qualitatis rationem habet, ergo & differentia, qualitas substãtialis est, atque in eo quod quale quid est prædicatur.

Tertia definitio, differentia est quæ di-

Summa dialecticæ

uidit ea quæ idem generi subiecta sunt, vt rationale: diuidit enim hominem à bruto, quorum vtrumque sub animali continetur.

Quarta definitio, differentia est qua res inter se differunt, vt rationale.

Quinta definitio corrigit quartam, neque enim satis est ea distingui species, nisi illud e-
tiam habeat, vt pars rei sit, quæ ei⁹ essentiam at-
que substantiam perficiat.

Differentia verò differentia vocatur, qua ratione res distinguit diuersas. forma verò dicitur eius speciei quam conficit.

De proprio.

Proprium consequitur differentiam, quoniam retrò com-
meat cum specie, & necessariò prædicatur.

Caput quintum.

Proprium quatuor modis vsurpatur. primum proprium est, quod conuenit soli alicui speciei, non tamen omni indiuiduo eius speciei, vt esse grammaticum. Secundo quod conuenit omni indiuiduo alicuius speciei non soli speciei, vt bipedem esse. Tertio quod soli alicui speciei cõuenit, atque etiam omni eius indiuiduo, non tamen semper, sed præscripto tempore, vt canescere in senectute.

te. Quarto, quod cōuenit omni & soli, & semper, vt aptum ad ridendum. hoc vero maxime proprium est, & conuertitur cum specie, cuius est proprium. Postremum definit Aristotel. i. top. quod non indicat quid est esse, soli autem inest, & conuersim prædicatur.

Caput. 6. de accidenti.

Accidens trifariam definit Porphyrius. primum hoc modo quod potest adesse, & abesse sine subiecti interitu. vt candor in pariete. Secundo, quod potest inesse, & non inesse. Postremo quod neque est genus neque species, neque differentia, neque propriū semper autem est in subiecto. est autem, inquit Porphyrius, duplex accidens. vnum separabile, alterum inseparabile. separabile quod cogitatione atque re ipsa separari potest à subiecto. vt sedere calidum esse aut frigidum. inseparabile est, quod tametsi cogitatione possit diuelli à subiecto: re ipsa non potest: vt cādor à cygno, nigror à coruo.

Ea omnia quæ ad explanationem huius sententiæ pertinent facile qui volet leget in cōmentario nostro in quinque voces Porphyrij.

Communia verò quinque vocum explanari præsentis loco necessarium non est, adeat cōmentarios nostros qui velit ea intelligere.

Summa dialecticæ
Summa categoriarum Arist.

Categoriarū vnus liber est apud Aristo. atque hæc ipsa tractatio continens est, vulgo autem in tres partes distribuitur, quarum primam ante predicamentum vocant. Secundam prædicamentum. Tertiam post prædicamentum. In prima parte Aristo. explanat quasdam voces obscuras, quibus in categorijs vti debuit. Sunt illę æquiuocum, vniuocum, denominatiuum, complexum, incōplexum, dici de subiecto, esse in subiecto. ne obscuritas istarum vocum impediret cognitionem categoriarum. in categorijs explicat series atque ordines vocum, & docet quæ sub quibus collocentur, atque existant. in tertia parte explanat quasdam alias voces, quibus vsus fuerat in categorijs non tam obscuras, quàm priores. Priores enim propriæ sunt philosophorum, aut dialecticorum, posteriores vulgi sunt, & publicæ quidem. sed de hac re copiosus est à nobis disputatum in nostro commentario in Aristotele. categorias & redita ratio cur Aristoteles explanet has voces & primo loco.

Caput Primum:

A Equi-

A Equiuoca dicuntur, quorum nomen omne
 nunc est, & ratio substantiæ secundum il-
 lud nomen diuersa, vt animal viuens &
 pitum. qua ratione significantur hoc nomi-
 ne animal. Vniuoca sunt, quorum est idem
 nomen, atq; etiam eadem ratio secundum il-
 lud nomen, vt homo atque brutum, secundum
 istud nomen animal.

Denominatiua sunt quæ ab alio secundum
 nomen habent appellationem, à quo sola desi-
 nentia differunt, vt iustus, fortis, à iustitia &
 fortitudine.

Secundum caput.

Vocum quædam incomplexæ sunt atq; simpli-
 ces, vt homo animal, aliæ complexæ aut
 coniunctæ, vt homo currit, homo vincit.
 Secunda diuisio, rerum quædam sunt quæ dicuntur
 de subiecto, & non sunt in subiecto, vt vniuer-
 sales substantiæ, homo animal. aliæ sunt in sub-
 iecto, & non dicuntur de subiecto vt indiui-
 dua accidentia: hic cador: hæc grammatica.
 alia dicuntur de subiecto, & sunt in subiecto,
 vt vniuersalia accidentia, cador, color. alia de-
 nique neq; in subiecto sunt neq; de subiecto
 dicuntur, vt indiuiduæ substantiæ Socrates, Pla-
 to. definit autem Aristoteles id quod est in subiecto
 hoc modo, in subiecto illud dico, quod est in alio
 & non

Summa dialecticæ

& non sicut pars, neque potest esse sine eo in quo est: cur adducat Arist. modo has diuisiones, rationem reddidimus in nostris coment. categoriarum.

Caput tertium.

IN presenti capite duo tradit axiomata aut communes sententias, prima est.

Quâdo alterum de altero dicitur, vt de subiecto, hoc est nomine & definitione, quicquid de prædicato dicitur, necesse est dici de subiecto. nam quoniam animal dicitur de homine vt de subiecto, nam nomen & ratio animalis de homine predicatur viuens quod de animali dicitur de homine etiam dicitur.

Secundum axioma, diuersorum generum quorum vnum non continetur sub altero, diuersæ sunt specie, differentiæ, hoc est essentialis differentiæ. nam quoniam animal & scientia huiusmodi sunt, substantiales differentias diuersas habent.

Argumentum. Cap. 4.

IN hoc cap. enumerat Arist. decem categorias, quæ sunt subiectum huius libri, cum de eisdem affectiones monstrantur. Postremo docet se de categorijs disputare, vt voces simplices sunt, nō autem vt efficiunt affirmationem & negationem.

Caput

Caput quartum.

Eorum quę in complexa sunt singulū aut significat substantiam, vt homo, animal, aut quantitatem vt bicubitum, tricubitū. aut qualitatem vt candor, grammatica. aut ad alterum vt duplum dimidium. aut agere vt secare, vrere. aut pati vt secari, vri. aut vbi in loco, in lycæo. aut quando, vt superiori anno. aut sitū esse vt accubare, stare, sedere: aut habere, vt calceatum esse armatū esse. quod autem hæc incomplexa sint, qua ratione de eisdem in præsentia disputatur, ita demonstrat, omnis affirmatio vel negatio significat verum vel falsum, hæc non significat verum vel falsum quia non significant esse vel non esse: ergo per se non faciunt affirmationē vel negationem.

De substantia.

Quoniam substantia cetera omnia natura antecedit principem locum illi concedit Aristotel.

Caput quintum de substantia.

In primis enumerat Arist. substantias, dicens, aliam esse primam substantiā, aliā secundam. secundam substantiam vniuersalem substantiam vocat: primam verò substantiā indiuiduam. prima substantia est quę neque est

Summa dialecticæ

est in subiecto. cum accidens nō sit cuius proprium est esse in subiecto, neq; de subiecto dicitur, quia non est vniuersalis. vt quidam homo, quidam equus hoc est Socrates aut Plato.

Secundę substantię sunt genera & species primarum substantiarum. vt homo animal. quod indiuidua substantiæ, prima substantia sit ita demonstrat Aristot. quod primo subijcitur secundis substantijs & id in quo reliqua sunt, iure optimo prima substantia est: indiuiduæ verò substantię huiusmodi sunt, ergo sunt primę substantię. maior manifesta est, minor probatur, nam secundę substantię, hoc est genera atque species substantię de indiuiduis prædicantur nomine, & ratione, vt homo de Socrate & Platone: accidentia vero tametsi de indiuiduis substantijs non possint nomine & definitione prædicari, sed, vel nomine tantū, vt candidum de cygno, atrū de Aethiopyæ: vel neque nomine neque definitione, vt candor & color, in sunt tamen in illis. quare indiuiduæ substantię merito dicuntur primę substantię.

Probat deinde genera & species prædicamenti substantię esse secundas substantias. id est substantias esse post substantias indiuiduas. vt hoc demonstrat accipit duos. vnum est

est quòd inter genera atque species substantiæ, species sunt magis substantiæ quàm genera: hoc probat primum ab adiunctis quoniã species substantiæ propius accedunt ad primas substantias quam genera. nam interrogatus quid Socrates sit, verbi gratia potius respondebit, hominem esse quàm animal. secundo à simili. sicut enim indiuidua substantia maxime substantia est, quoniam omnib⁹ substtat, ita quoque species potius substantia dicetur quam genus: quoniam pluribus substtat quàm genus. nam substtat omnibus quibus genus & præterea ipsi generi. sunt ergo species substantiæ magis substantiæ quàm genera.

Alterum est, quòd inter species substantiæ nulla est magis substantia, quàm altera. nam tam apposite respondetur interroganti de indiuiduo, per vnã speciem, sicut per alterã. deinde non pluribus vna substtat quàm altera nam queuis accidentibus substtat. atque etiã generi. sunt igitur species substantiæ æqualiter substantiæ.

Neque solum hoc verum est, sed illud etiã est verum inter indiuiduas substantias non esse vnã magis substantiam aliã: quoniam equalibus substtat: nempe omnib⁹. his explanatis docet Arist. genera atque species substantia-

Summæ dialecticæ.

statiarū esse secundas substantias duobus argu-
 mētis. primū, genera, & species substantiæ ex-
 plicant quid sit prima substantia, accidentia
 vero hoc non faciunt: merito ergo genera at-
 que species substantiæ sunt secundæ substan-
 tiæ, post primam. Deinde sicut indiuiduæ sub-
 stantiæ dicuntur primæ substantiæ quoniam
 ceteris omnibus subiiciuntur, ita genera at-
 que species substantiæ erunt secundæ substan-
 tiæ, quoniam subiiciuntur omnibus acciden-
 tibus.

Deinde communia substantiæ explicat: in
 primis verò ait, commune esse omni substan-
 tiæ non esse in subiecto. ne quispiam putaret
 genera & species substantiæ esse in primis, ve-
 lut in subiecto, quod primæ substantiæ in sub-
 iecto nō sint ex finitione constat. primæ sub-
 stantiæ, nam illa neque in subiecto est neque
 de subiecto dicitur. Secundas verò substantias
 non esse in subiecto, demonstrat hoc pacto,
 quæ dicuntur nomine & ratione de prima sub-
 stantia non sunt in subiecto, vt ostensum est
 iam. secundæ substantiæ nomine & ratione
 de primis dicuntur. nam nomen homo, atq;
 etiam hominis finitio, animal rationale, de
 Socrate dicuntur: non sunt ergo secundæ sub-
 stantiæ, in primis tanquam in subiecto. hoc
 vero

verò, inquit, non est proprium substantiæ: nã conuenit etiam differentijs substantiæ. illæ enim substantiæ non sunt cum non sint perfectæ at que absolutæ de quibus in præsentia disputatur: dicuntur tamen nomine atque ratione de primis substantijs.

Diluit deinde obiectionem. dicet quispiam partes substantiæ in substantia sunt, tanquã in subiecto, & tamen sunt substantiæ, ergo nõ conuenit omni substantiæ subiecto non esse. Arist. partes substantiæ admittit esse substantias: negat tamen esse in substantia, vt in subiecto: nam sunt in prima substantia, vt eius partes: non sunt ergo in subiecto. nam in subiecto esse, est in alio esse, non sicut partem.

Secunda proprietas substantiæ est. secundæ substantiæ atque earum differentiæ dicuntur vniuocè de primis. probat à definitione vniuocorum hoc modo, ea quorum nomen commune est & ratio eadem vniuoce prædicantur, huiusmodi sunt secundæ substantiæ & earum differentiæ: ergo dicuntur vniuocè de de primis substantijs.

Tertia proprietas, substantia significat hoc aliquid, id est vnum numero. hoc aperte constat in primis substantijs. Significant enim vnum numero, & singulare, vt Socrates Pla-

Summa dialecticæ

to. secunde etiam substantiæ cum proferuntur, videntur hoc aliquid significare, non significant tamen hoc aliquid, sed quale quid, hoc est qualitatem essentialem. non quemadmodum albū, quod qualitatem significat accidentariam rei in qua candor in est. quarta proprietas. substantiæ nihil est contrarium. hoc inductione constat: nam neque homini qui est secunda substantia, neque cuidam homini, qui est prima substantia est aliquid contrarium, hoc etiam conuenit quātitati. nam bicubito & tricubito nihil est contrarium.

Quinta proprietas. substantia non dicitur magis neque minus. inductione hoc constat & ratione, quoniam ea quibus non est cōtrarium non dicuntur magis neque minus. substantiæ contrarium non est, vt ostendimus ergo neque dicitur magis neque minus. Si verò species substantiæ magis substantiæ dicuntur, quam genera, hoc non euenit quia ratione substantiæ sunt, hoc est secundum essentiam, sed quia sunt subiecta, quasi dicas species substantiæ plurium subiectum quam genus substantiæ. hoc etiam non est proprium substantiæ, nam conuenit etiam. quantitati.

Vltima proprietas. maxime proprium est substantiæ vt cum vna & eadem numero

ro fit possit suscipere contraria: hoc conuenit omni & soli substantiæ, vt inductione mōstrari facile potest. quare hac nota distinguitur substantia à ceteris generibus. postremo Aristoteles obiectionem proponit, ea est oratio & opinio non sunt substantiæ. suscipiunt tamen contraria, cum eadem oratio, nempe Socrates sedet, vera sit eo sedente, & si non sedeat, falsa. eadem etiam opinio, ergo hoc non est maximè proprium substantiæ. diluit obiectionem Aristoteles bifariam, primum concedit orationem & opinionem eandem numero suscipere contraria, at non suscipiunt illa more substantiæ, nam substantia cum suscipit contraria ipsa permutatur, oratio verò & opinio cum ex vera falsa sit non permutatur ipsa, sed res. nam ab eo quod res est vel non est oratio dicitur vera vel falsa. Secundo respondet Aristoteles negando orationem vel opinionem contraria suscipere: nam quod suscipit contraria, cum vnum abijcit, & aliud recipit, permutatur, hoc non contingit in oratione aut opinione. nam ipsa oratio non mutatur, sed res, quare neq; suscipit contraria, est ergo maximè proprium substantiæ, quòd cum sit vna & eadem numero sui mutatione possit contraria suscipere.

Summa dialecticæ

De quantitate.

Proximo capite mentionem fecit Arist. quantitatis, dicens, non habere contrariū, neque dici magis aut minus, conuenire etiam quantitati. vt ergo locum illum intelligimus exacti⁹, proxime post substantiā Arist. quantitatem explanat.

Caput sextum de quantitate.

Quantitas alia coniuncta est, aut continua: alia disiuncta seu discreta. cōtinua est cuius partes coniunguntur aliquo cōmuni termino. cuius quinque sunt species: linea, superficies, corpus, tempus, locus. nam partes lineæ puncto iunguntur partes superficiei, linea. partes corporis superficie. partes temporis momento aut instanti, partes denique loci, superficie copulantur quemadmodum corporis partes. discrete quātitatis duæ species sunt. numerus. inquam, & oratio, est quidem numerus quantitas quoniam mensura est rerum numeratarū. discreta verò, quoniam eius partes nullo communi vinculo copulantur, quod sit principium vnius & finis alterius: vt partes denarij, quinque & quinque aut septem & tria, oratio etiam quantitas est, quoniam mensuratur syllaba breui & longa, discreta tamen. quoniam eius partes
nullo

nullo communi vinculo coniunguntur, nempe syllabe sed omnino disiuncte sunt atque discrete. adducit deinde secundam diuisionem ea sic habet, quantitas alia constat partibus quae positionem habent alia constat partibus quae non habent positionem, prioris generis sunt linea, superficies, corpus, locus. nam partes omnium istorum alicubi sunt sitae, & coniunctae sunt inter se aliquo communi termino: & permanet. posterioris vero generis sunt numerus, oratio, tempus. numeri enim & orationis partes non sunt coniunctae aliquo communi termino, neque partes orationis simul manent, nam simul emissum volat irreuocabile verbum. partes etiam temporis non simul manent. quanquam autem horum partes situm non seruent, quendam ordinem seruent, numerus & tempus naturalem: nam prius est secundum naturam binarius numerus, quam ternarius. & praesens tempus quam exactum aut futurum, partes orationis ordinem seruant quem nos illis concedimus. haec autem omnia inquit Arist. proprie & per se quanta sunt, caetera vero quanta sunt ex accidenti ut actio longa aut breuis, quoniam longo tempore aut breui fit, album etiam magnum aut paruum dicitur quoniam existit in magna aut exi-

gua superficie. explicat deinde tres proprietates quantitatis, vna est, quantitati nihil est contrarium, rem probat inductione, bicubito enim aut tricubito nihil est contrarium.

Obijciat aliquis magnum & paruum, multum & paucum quantitates sunt & tamen vnum est alteri contrarium, vt apparet. objectionem Arist. bifariam soluit, primum negat esse cōtraria, sunt enim relata. quod duobus probat argumentis, primum quia que dicuntur cum cōparatione ad ea quæ sunt eiusdem generis relata quidem sunt, huiusmodi sunt hæc ipsa, sunt igitur relata, mons enim magnus dicitur cōparatione minoris: & pauci homines dicuntur esse in vrbe comparatione eorum qui sunt in ampliori vrbe. deinde quæ quanta sunt significant quātitatem, hæc non significant quantitatem sed habitudinē non sunt ergo quantitates sed relata.

Secundo soluit dubitationem, concedendo quantitates esse. non sunt tamen contraria: quia contraria non comparantur inter se. nam virtus non dicitur ad vitium, neque iustitia ad iniustitiam, hæc verò inter se dicuntur, magnum enim ad paruum dicitur, & multum ad paucum. Si verò contraria essent, duo contraria simul essent, in eadem re.

nam idem mons magnus & parvus dicitur.
quare non ſunt contraria.

Adducit deinde aliam obiectionem: ſurſum & deorſum quantitates ſunt, quoniam ſunt loci: locus autem eſt quantitas, at qui ſurſum & deorſum contraria ſunt, nam ſub eodem genere poſita plurimum inter ſe diſtāt. Aristoteles non omnino ſoluit dubitationē, innuere tamen videtur hęc non eſſe quanta, ſed relata, quoniam referuntur ad mediū: ſurſum inquam & deorſum.

Secunda proprietas, quantitas non ſuſcipit magis aut minus: rem illuſtrat exemplis. nam bicubitum vnum altero magis, minus ve bicubitum non dicitur, atque in cæteris ſi milimodo.

Tertia proprietas, qua diſtinguitur quantitas à cæteris categorijs hęc eſt, maximè proprium eſt quantitatis vt per eam res dicātur æquales vel inæquales. hoc enim & omni & ſoli ineſt quantitati, vt exemplis conſtare facile poterit.

Caput ſeptimum.

Disputat Aristotel. poſt quantitatem de relatis vt perfectè intelligatur, quod in ſermone de quātitate dictum eſt, magnū inquam & parū, multum & paucū non eſſe

Summa dialecticæ.

quantitates sed relata, & quoniam ab antiquis philosophis falsò definita sunt relata, confutat finitionem, deducendo eius autores ad absurdum. veram deinde finitionem relatorum tradit.

Caput septimum de relatis.

AD aliquid ea dicuntur quæ hoc ipsum quod sunt aliorum esse dicuntur, vel quocunq̄ modo dicuntur ad aliud. rem exemplis demōstrat. maius enim hoc ipsum quod est ad aliud dicitur, nempe ad minus, & duplum, ad dimidium. neque hæc solum dicuntur ad aliquid, sed etiam habitus, dispositio, scientia, sensus, & positio magnum quoque ad alterum dicitur, nempe ad paruum, & simile, dissimile, æquale, inæquale, præterea etiam accubitus, & statio, & sessio. nam positio quodammodo ad aliud dicitur; accubitus statio, & sessio, positiones sunt, ergo ad aliud dicuntur. accubare autem & stare & sedere, quæ ab accubitu, statione & sessione denominatiue dicuntur, non sunt quidem ad aliquid sed potius pertinent ad situs categoriam.

Explicat statim duas falsas proprietates relatorum, quæ consequuntur superiorem definitionem, vt finitionem propositam falsam esse

esse demōstrat, et, Prima est, relatis aliquid est cōtrariū, vt virtuti vitiū, scientiæ ignorātia.

Secunda relata dicuntur magis & minus. simile enim & dissimile . equale & inaequale magis atque minus dicuntur.

Deinde explicat duas alias perfectas proprietates quæ conueniunt quidem illis quæ vera relata sunt. prima est, relata dicuntur ad conuertentiā, hoc est, mutuo referuntur, aut reciproce dicuntur. nam pater est filij pater, & filius est patris filius, atq; in cæteris simili modo. Admonet tamen Arist. duo. vnū est quòd relata interdum ad eundem casum referuntur, vt duplum dimidium, quædā ad diuersum, vt sciētia, scibile, sensus, sensibile.

Secūdo admonet, quòd interdū relata nō vidētur mutuò referri. huius tamen rei ratio est, quòd non recte vni relato assignatū sit aliud ad quod dicitur: sed tunc non peccāt ipsa relata, sed qui prauè fecit assignationē vt si capiti relatū assignem⁹ animal, aut alę auē. Dauid est ergo opera diligēter, inquit Arist. vt recte fiat assignatio, hoc vt efficiamus inspiciemus vtrū positū nomen sit illi ad quod refertur, si sit positū ad illud referemus, si positum nō sit, fingem⁹ alterū, vt recte hoc effingamus deducemus illud ex eo quod iā positū

est vt ex capite capitatū: ex ala alatum : vbi vero effinxerimus, explorabimus recte ne, an secus facta sit assignatio, erit recte facta si de tractis omnibus alijs quę accidunt ipsi relato, dicantur nihilominus ad conuertentia. si verò hoc non contingat assignatio relatorū peruersè facta est. neque oportet vt tunc mutuo dicantur relata.

Secunda proprietas relatorum est esse simul natura: hæc ex priori ortum habet. nam quę reciprocè dicuntur simul naturà sunt, hoc est vno posito ponitur alterū: vno sublato, alterū aufertur. vt pater filius, duplū dimidiū. Adducit tamen quandā obiectionē Aristot. cōtra hanc sententiā, quā idē quoq; diluit: ea est scientia & scibile, sensus & sensibile relata sunt, vt diximus, sed nō sunt simul naturà, ergo nō cōuenit hæc proprietas omnibus relatis, minore propositionē probat Arist. Sēnsibile. n. atq; scibile prius natura sunt quā sensus atq; sciētia: hoc pbat duplici argumēto, vnū est, sublato scibili aufertur sciētia, & sublato sensibili sensus aufertur, cōtra vero non cōtingit, nā scibile esse potest, cuius scientia nulla sit: quadratura enim circuli scibilis est, inquit Arist. eius tamē sciētia nō dū est inuenta, ergo res quę sciuntur & sentiuntur priores sunt

sunt quàm ipsarum sensus atq; scientia.

Secundum argumentum est, sublato animali adimitur sensus atque scientia . quia hæc sunt in animali . non tamen auferuntur scibile & sensibile: manent enim ea ex quibus animal erat constitutum. ergo scibile & sensibile prius sunt quàm sensus, atq; scientia. quare non sunt simul natura. hæc vbi dixit, vt falsam esse conuincat superiorem relatorum finitionem, deducit autores eius finitionis ad illud absurdum, vt fateantur velint nolint, substantias quoq; illa definitione cõprehendi. vnde sequitur substantias relata esse, at etiam esse accidētia. verum cum sint quatuor genera substantiarum, quædã enim sunt integræ & vniuersæ: aliæ integræ, sed in diuiduæ. aliæ partes vniuersæ, vt manus, aliæ partes indiuiduæ, vt hæc manus, admonet licet integræ substantiæ non dicantur aliorum, nam homo non dicitur alicuius homo, neque similiter quidam homo alicuius dicitur homo, neque partes singulæ dicuntur aliorum. hæc enim manus non est alicuius hæc manus, nulla ratione vitare possumus, quin pars substantiæ vniuersa ad alterum dicatur. Nam manus alicuius manus dicitur & caput alicuius caput, quòd si satis est di-

Summa dialecticæ

ci ad aliud vt relatum quipiam sit erit substā
tia relatum, quod ferendum non est, ergo ne-
que superior finitio relatorum: corrigenda
ergo illa hoc pacto est, relata dicuntur quorū
omnis vis atque natura est ad aliud quodam
modo se habere, hæc vero finitio angustior
est, & pauciora complectitur quam definitio
superior, nam illa relata per se atque ex acci-
denti complectebatur, hæc verò solum com-
plectitur relata per se.

Hinc colligit Arist. consectorium. si quis
definitè & certo nouerit vnum relatorum de
finite cognoscet alterum. rem illustrat Arist
exemplo relatorum, nemo enim ait, definitè
cognoscet patrem qui non norit etiam defi-
nitè filium cuius is pater est: atque in cæteris
simili modo. vnde plane consequitur, partes
substantiæ relata non esse, cum fieri optimè
possit vt quis partes ipsas cognoscat, vt ma-
num caput & cæteras partes, tametsi ignoret
cuius illæ partes sint, superior igitur finitio re-
latorum falsa est, hæc vera.

Caput octauum.

Voniã qualitatis mentionem fecit Ari-
sto. proximo capite, eam explicat iam
Q & quia parum refert qualene anqualita
tem

tem dicamus, de quali & qualitate caput inscribit, qualitatem autem explicat, quoniam à definitione qualitatis monstrat quatuor esse qualitatis species.

Caput octauum de qualitate.

Qualitas est secundum quam quales quidam dicuntur: denominatiuè inquam vt iustitia, fortitudo, quibus iust⁹, & fortis denominatiuè dicuntur. Sunt autem quatuor species qualitatis habitus & dispositio naturalis potentia & impotentia. passio & passiuua qualitas. figura & formæ.

Prima igitur species qualitatis est habitus & dispositio, distinguntur hæc duo hoc nomine, quod habitus est permanentior atque diuturnior. nam tenaciter heret subiecto, dispositio vero quoniam leuiter heret neque permanet neque est diuturna. dispositio etiam latius patet quam habit⁹, si quid e de habitu prædicatur aliqua ratione.

Secunda species est, naturalis potentia aut impotentia ad agendum aut resistendum vt durum & molle. durum enim vocamus quod naturalem vim habet ad resistendum, mole naturalem vim habet ad cedendum tangenti, eodem pacto in ceteris contingit.

Ter

Summa dialecticæ

Tertia species est passio & passiva qualitas ut colores, sapor, qualitates quæ pertinent ad tactum, ut calor frigus, humor, siccitas. istæ enim qualitates dicuntur, quoniam eisdem qualibus denominantur, qui illas habent. passivæ vero qualitates non ea causa vocantur, quod eisdem quidpiam patitur, sed quoniam passionem ingerunt sensibus. vel ab aliqua passione oriuntur. ut sunt autem corporis passivæ qualitates, ita etiam anime ut amentia, ira. quibus amentes aut irati vocamur.

Quarta species est forma & figura. forma est externa corporis facies, figura verò contactus linearum. ut rectum, curvum, latum, angustum, triangulum. his enim qualibus res dicuntur.

Reiicit statim Arist. quædam ab ista categoria, sunt illa rarum, densum, asperum, lene. hæc enim ad situm referuntur. nam significant partium positionem. ut aperte constat.

Describit deinde qualia hoc modo: qualia sunt, quæ à qualitatibus dicuntur denominatiue, ut candidus fortis à candore & fortitudine vel dicuntur à qualitatibus quocunque alio modo. Sunt enim quædam qualitates, quibus nomina posita non sunt à quibus qualia sumunt appellationem, potentijs enim. secundum quas pugillatores & cursores dicuntur, nomen non est

est positum, alijsque id genus.

His explanatis tradit Aristo. tres proprietates qualitatis: vna est qualitati inest contrarium. vt virtutis vitium, sciētię ignorātia: hoc non inest omnibus. nam neque secundæ, neque quartæ speciei contrarium vllum inest: illud tamen admonet, quod si est vnū contrarium qualitas, aliud quoquē necesse est esse qualitātē. nam contraria sunt sub eodem genere: quod inductione demonstrat.

Alterā proprietates ex prima ortum habet: ea est, qualitas suscipit magis & minus: non ipsa quidem per se, nam vnus candor non dicitur magis minus ve qualitas aut cādor quā ali⁹, sed ratione subiecti. illud enim est quod magis aut minus dicitur candidum. nanquē vnum alio magis aut minus candidum vocamus. illud tamen Aristoteles admonet quod quæ non suscipiunt finitionem eandem, non cōparantur secundum magis aut minus. triāgulum enim nō dicitur magis circulus quā quadrangulū: quoniam neq; triangulū neq; quadrangulum circuli suscipit finitionē. hoc non inest omni qualitati, namq; non habet contrarium neq; magis nequē minus dicitur

Tertia proprietates qua agnoscitur qualitas & distinguitur à reliquis categorijs est, quali-

Summa dialecticæ

qualitas est secundum quam res dicuntur similes vel dissimiles. inest hoc omni qualitati, atque etiam soli. hæc ex superiori ortum habet, nam intensio & remissio fiunt qualitatis participatione, per quam res similes aut dissimiles dicuntur.

Diluit deinde obiectionem: posset quispiã dicere, contra rationem facere Aristotel. qui scientiam qualitatem apellet, cum eiusdem opinione, connumerata sit scientia interrelata. Respondet bifariam, primum ait scientiã, vt genus relatum esse, eius vero species atque indiuidua esse qualitates. Huiusmodi est grammatica & rhetorica. nam his ipsis quales dicimur, non genere. hoc probat, quoniam illis denominamur, quæ habemus: atqui indiuidua atque species scientiarum habemus, his ergo denominamur, atque eedem sunt qualitates. deinde respõdet nihil prohibere idem in diuersis existere categorijs, diuersa tamen ratione, scientia ergo qualitas est, si ad animum in quo existit referatur. relatum verò si referatur ad scibile. diuersa igitur ratione indiuerlis existit categorijs.

Argumentum.

Describit Aristoteles. ratio est quoniã quæ
de

de illis dialectici possunt agnoscere, facilia quidem intellectu sunt, & ea sunt dicta in enumeratione categoriarum. exacte verò de eisdem differere dialectici non est, sed philosophi potius. de actione verò & passione pauca quædam differit. Sunt autem hæc duo, diuersa: cum aliquid agat quod pati non possit ut Deus, aliquid etiam patiatur quod nequit agere, ut prima materia. actionis & passionis motus, genus non est, tum quia motus omnis fit in tempore, non tamen omnis actio. nam intelligere subito fit, tum etiã quia quæ mouentur omnia corporata sunt, pleraque verò agunt, quæ sunt omnino corporis expertia.

Inscribitur hoc caput de agere & pati, non de actione & passione neque de agenti & patienti, nam agens dicit subiectum cui actio coniuncta est neque existit in vlla categoria hoc nomine: est enim vnum ex accidenti. actio verò & passio quoniam sæpe numero opus significant, quod est categoriæ qualitatis, vel alterius cuiuspiam. actio enim arboris aliquando fructus arboris vocatur, & passio dicitur pallor qui ex passione relinquitur in nobis. agere verò est formam introducere. pati, formam recipere: & hoc nomine duæ

Ec istæ

Summa dialecticæ.

istæ categoriæ inter se distinguntur: atque à cæteris categorijs differunt. actionis & passionis due sunt species: alia est enim actio permanens, quæ in agente manet, vt intelligere alia transiens, quæ non manet in agente, vt calefacere, patitur etiam aliquid bifariam, dum corrumpitur, vt lignum, cum vritur: & dum perficitur vt sensus sentiendo.

Vbi est esse in loco, non locus ipse: alioqui quantitas esset: neque comparatio rei ad locum: nam hæc est relatio. huius sunt sex differentia esse sursum, deorsum, ante, retro, dextrum sinistrum. Quando, est esse in tempore. cuius tres sunt differentia, quemadmodum temporis.

Situs est collocatio partium corporis, cuius tres sunt formæ accubare, stare, sedere.

Habere vel ad corpus refertur totum, vel ad eius partes.

Liber

F I N I S.

LIBER DE INTER

PRETATIONE.

Vniuersi libri argumentum.

Ristoteli propositum est explicare enūtiationem, quæ ex vocibus simplicibus constat: de quibus in categorijs disputatū est: & cuius cognitio magnam vim habet ad comparandam notitiam syllogismi, de quo in libris resolutorijs disputatur. atque hæc causa est cur hic liber de interpretatione dicatur. nam enuntiatio est animi interpretres. hæc verò quoniam subiecto constat & prædicato tanquam partibus, nomen autē & verbū subiecta & prædicata sunt, de utroque differit Arist. & quoniam nomen & verbum significare, inquit Arist. neque in eis verum aut falsum existit, primum omnium quid voces significant: & in quibus vocibus existat verum & falsum communi oratione explanat. explicatis partibus ad enuntiationē transfert orationem, quæ quoniam oratio est in qua existit verum vel falsum, orationem prius explanat, quæ est veluti genus,

Summa dialecticæ

nus, vt enuntiationem accipiat. Deinde ve-
 rò vt monstret in esse verum atq; falsum in
 enuntiatione, de cōtradictione differit, aut
 repugnantia quę vero & falso constat, refert
 formas repugnantiarum. leges quoque singu-
 larum formarum tradit. & quoniam enuntia-
 tiones sicut tempora diuiduntur, comparat
 pugnantiam enuntiationum habita ratione
 temporis: atque docet, non similiter verū &
 falsum in omni genere harum enuntiationū
 reperiri. nam contradictionis de præterito
 & de præsentī, vna pars iam vera est, altera
 iam falsa: contradictionis verò de futuro nō
 necesse est vnam partem veram esse definite
 alteram falsam: sed vtrauis potest, interdum
 vera esse aut falsa. vt tamen absolueret om-
 nem repugnantię rationem, statim omnem
 formam enuntiationis persequitur: siue illa
 simplex sit, cuius duę sunt partes, alia enim
 constat verbo, est, secundo adiacente, alia est
 tertio adiacente: siue illa modificata sit. nu-
 merat ergo omnes repugnātiās quę fieri pos-
 sunt quocunq; modo conficiatur enuntia-
 tio. explicata verò repugnantia consequu-
 tionē aut equipollentiā secūdū verū atque fal-
 sum docet: vt disputatio omnib⁹ numeris ab-
 soluta habeatur. postremo quęstionē tractat
 atque

atque exercet, quæ magis enuntiatio opposi-
ta affirmationi sit, quæ negat, an cuius attri-
butum, seu prædicatum infinitum est.

Caput primum.

Primum oportet constituere, hoc est defi-
nire, quid nomen quid verbum sit quid af-
firmatio quid negatio, deinde quid enū-
tiatio, quid oratio.

Ea igitur quæ sunt in voce explicant quæ
sunt in animo. & quæ scribuntur ea quæ sunt
in voce. voces autem atque literæ ex institu-
to significant: quia non significant idē apud
omnes, passionēs verò animi seu conceptus,
quibus explicandis primum omnium voces
seruiunt, natura significant: quoniam idem si-
gnificant apud omnes. res etiam quibus simi-
les sunt passionēs aut conceptiones animi,
natura significant, cum significant sicut cō-
ceptus, idem apud omnes.

Deinde probat nomina & verba sumpta
perse, neque verum neque falsum significare
atque hoc duplici argumento. vnum sumi-
tur à simili, & ita colligitur, simplices notio-
nes neque veræ, neque falsæ sunt, si non adda-
tur esse vel non esse, ergo neque nomina aut
verba. Sunt enim nomina & verba similia
sim

Summa dialecticæ

simplici conceptui animi.

Secundum argumentum est à maiori, hoc pacto, nomina composita vt hircocerus nō significant verum neque falsum, nisi addamus esse vel non esse, simpliciter vel secundum tempus: ergo neque vlla alia nomina aut verba. nam solum in compositione aut diuisione verum vel falsum inest.

Argumentum.

Nomen prius explicat quàm verbū quoniam est verbo cōmunius. ipsa enim verba dicta per se nomina sunt, ei⁹ descriptio sic habet.

Caput secundum de nomine.

Nomen est vox significans positione sine tempore, cuius nulla pars separatim significat: explanat tamen Arist. quasdam partes huius descriptionis: primum quidē nōmē differt à vocibus nihil significantibus, quales sunt blytiri, scindapsus, quoniam nomen est vox significans, sed quia positione significat, à brutorum vocibus differt, quæ natura significant. quòd autem nomen non significet natura, probat Aristotel. quoniam mugitus boum & reliqui soni illiterati, ob eam maxime causam nomina non sunt quòd natura significant nō positione. Nomen igitur positio
ne

ne significat, quia non significat cum tempore. Differt nomen à verbo quod significat cū tempore, quoniam eius nulla pars separatim significat. distinguitur nomen ab oratione, quia orationis partes separatim significant: partes vero nominis nihil significant separatim: quod argumento à maiori demonstrat, siquidem partes compositi nominis nihil significant separatæ à nomine. differt nomē cōiunctum à simplici, quòd simplicis nominis partes, neq; quidpiam significāt, neque quidpiam videntur significare, partes coniuncti nominis, licet nihil separatim significant, ali quid tamen videntur significare.

Admonet tamen Arist. esse quasdam voces, quibus conuenit nominis finitio, nō sunt tamē nomina, sed infinita nomina, huiusmodi est non homo. ratio est, quoniā nomen rē significat definitam: nomen verò infinitum, infinitam: nam tam est in eo quod est, quam in eo quod non est.

Casus etiam nominum nomina simpliciter non sunt, quoniam iuncta verbo, est, fuit erit, non efficiunt enunciationem, quod est nominum peculiare. nisi aliquid aliud addamus, vt Gasparis est commentarius.

Argumentum.

Ec 4

Con-

Summa dialecticæ

Consequitur statim verbum, cuius vim & naturam explanat finitione Arist. atque illud distinguit à ceteris hoc pacto.

Caput tertium de verbo.

Verbum est, quod significat cum tempore, cuius nulla pars significat separata, & est semper nota eorum quæ de altero prædicantur, explanat quasdam voces & ratione reddit cur easdem in hac definitione collocat. in primis quoniam eius nulla pars separatim significat, differt ab oratione, cuius pars aliqua significat separata. significat etiã cum tempore verbum, hoc est cum aliqua temporis differentia, presentis, præteriti, vel futuri qua ratione à nomine differt. Est autem verbum semper nota eorum quæ de altero prædicantur, quoniam actionem vel passionem significat, que de substantia dicuntur, & quæ verba significant modo in subiecto sunt, modo de subiecto dicuntur, hoc est nomine & ratione prædicantur.

Sunt autem verba infinita, verba, quoniã con significant tempus, & significant ea quæ de alio prædicantur. infinita tamen vocantur, quoniam tam significant id quod est, quàm quod non est. obliqui autem verborum vt præteritum & futurum, quanquam enunciatio-

nem

nem efficiant iuncti nominibus, simpliciter verba non sunt, sed casui verborum.

Tandem demonstrat Arist. verba sumpta per se nomina esse, à verbi finitione sumpto argumento, neque enim coniungunt prædicatum cum subiecto. Hoc confirmat à maiori sumpto argumento: si enim verbum substantiuum, est, quod generalissimum est, quoniam in illud cætera resoluuntur, per se sumptum non declarat prædicatum subiecto in esse: solum enim significat quandam compositionem, quam non possumus sine extremis intelligere, multo minus reliqua verba si per se sumantur, hoc efficient.

Argumentum.

EXplanatis partibus orationis, sunt illæ nomen atque verbum, definit Arist. ipsam orationem hoc modo.

Caput quartum de oratione &

enuntiatione.

ORatio est vox significans cuius aliquas pars significat separata. explicat finitionis aliquot partes. in primis inquit, orationis partem aliquam separatam significare. Debet autem necessario significare pars separata, sicut dictio, hoc est, ut nomen aut verbum: non tamen necesse est, quod significet, sicut

Summa dialecticæ

affirmatio vel negatio : tametsi hoc interdū
 contingat, Tunc maximè cum oratio hypo-
 thetica est, vt si sol lucet, dies est. hac parte fi-
 nitionis oratio differt à nomine atque ver-
 bo, quorū nulla pars significat separata, quo-
 niam verò posset quispiam obijcere nomi-
 nis partem separatam significare : nam rex
 aliquid significat, cum sit pars huius nominis
 forex, respondet Arist. q̄ rex vt pars est no-
 minis forex, nihil significat, vt dictio. est. n.
 syllaba tantū quod si hoc cōtingit in nomine
 composito, multo melius eueniet in simplici.

Deinde Arist. vt demonstret orationem si-
 gnificare ex instituto, soluit argumentū quo
 Plato persuadere nitebatur orationem signi-
 ficare naturā. illud sic habet, omne instrumē-
 tum naturale, naturale est, & naturā signifi-
 cat. Oratio instrumentum est facultatis na-
 turalis, ergo naturā significat. concedit Arist.
 maiorem propositionem: minorem tamē ne-
 gat. non est enim oratio instrumentum facul-
 tatis loquendi, sed potius eius effectum. ora-
 tio igitur positione significat, non naturā.

Vbi naturam orationis explicuit quæ ge-
 nus est enunciationis colligit Arist. finitiōnē
 enūciationis à dissimilitudine reliquarū ora-
 tionū, cum ait, cetera genera orationum quæ
 ad

ad oratores pertinent, aut poetas non significare verum neque falsum, sed declarare affectum animi. enuntiatio verò que est modi indicantis verum significat aut falsum.

Hæc, aut vna est aut plures, enūciatio vna simplex, est, quæ dicit aliquid de alio, vt affirmatio, homo est iustus. vel aliquid ab aliquo separat, vt negatio: homo non est equus. est etiam vna enūciatio ea in qua plura existunt, sed vnum efficiuntur coniunctione vt, sicurrit, mouetur. Enūciatio plures est, in qua non vnum de vno dicitur. hæc bifariam efficitur: alia est quæ multa colligit sine coniunctione: vt Socrates legit. Plato audit. Aristoteles Platonem habuit præceptor em. & cum ita profertur, enūciatio plures actione vocatur. alia est plures potestate. vt cum multa de vno dicuntur: vel vnum de multis: vel multa de multis. vt canis currit hoc animal est, canis est sanus. Possent quispiam putare simplicem enūciationem non debere consistere verbo, nam cum verbum iungat prædicatum cum subiecto, iam ea enūciatio non erit simplex, sed potius vna coniunctione. respondet Arist. necessarium quidē esse vt in enūciatione verbum existat. hoc probat à maiori sūpto argumēto: si. n. definitio enūciatio

Summa dialecticæ

non est, quoniam verbo caret. multo minus reliquæ enuntiationes erunt, si verbum non adsit. ipsa verò definitio vnum dicitur, non vt affirmatio aut negatio, sed alia ratiōe, quā explicare, inquit Aristote. alterius loci est, spectat enim ad primam philosophiam.

Altera obiectio est, nomina & verba per se sumpta vnum significant, ergo sunt vna enuntiation. diluit obiectionem dicens, non esse enuntiationes, quoniam neque rogati neque non rogati quidpiam nomine & verbo enuntiamus, nisi aliud addamus. hoc probat, quoniam neque verum neque falsum significant. Deinde vt explicet repugnantiam, admonet Arist. quod omne quod quis affirmat vere, potest negari falso, & quod negatur verè falso affirmari. & ideo omni negationi opposita est affirmatio, & contra, hinc colligit finitio nem repugnantiam, aut contradictionis, ea est oppositio affirmationis & negationis, eiusdē subiecti, atque etiam prædicati nulla admissa voce ambigua, ad idem & secundum idem & consimiliter, & non mutato tempore quæ admodum in elenchis. elenchus vero syllogismus contradictionis definitus est ab Aristote in elenchis.

Argumentum.

Fi-

Finiuit repugnantiam, cupit iam eius formas explicare: illa¹ variato subiecto atque etiam prædicato fiunt. quamobrè prædicata & subiecta enuntiationum colligit diuisione.

Caput quintum de subiectis
& prædicatis.

DVplex subiectum est, vnum vniuersale, alterum singulare, vniuersale est quod natum est de pluribus prædicari, vt homo: singulare quòd non est natum prædicari de pluribus, vt Callias, Socrates. hoc si verum est quedam erunt enūtiationes in quibus aliquid prædicatur de altero vniuersali, alię in quibus aliquid prædicatur de altero singulari. si vniuersale sit subiectum, triplex genus repugnantiarum sumitur, quedam enim enuntiationes contrarię sunt, alię subcontrarię, alię denique contradicētes. Cōtrarię enūtiationes sunt affirmatio & negatio oppositę, quarum subiectum est vniuersale affectū signo vniuerso. vt omnis homo est albus: nullus homo est alb⁹. subcōtrarię sunt quarū subiectū vniuersale est sine signo vniuerso vt homo albus est: homo albus non est: contradicētes sunt affirmatio & negatio, vna vniuersa, altera particularis, vt omnis homo est albus,
qui-

Summa dialecticæ

quidam homo non est albus . vel ambæ singulares vt Socrates disputat , Socrates non disputat . Ne tamen quispiã ambigeret , cui parti enuntiationis addendum sit signum vniuersum , vt omnis , quod non est sane vniuersale sed vniuersaliter significat , præcipit Aristoteli . signum vniuersale addendum esse subiecto , non prædicato . semper enim falsa est affirmatio cuius prædicatum vniuersale est affectum signo vniuerso , vt Socrates est omnis homo , modo sit subiectum commune .

Argumentum .

EXposuit formas repugnantiarũ . iam docet regulas veritatis a quæ mendacij singularum generum , vt intelligamus quæ enuntiatio vera sit exordiũ sumit à cõtrarijs .

Caput sextum de regulis oppositorum .

Contrariæ enuntiationes ambæ possunt esse falsæ . vt omnis homo est albus : nullus homo est alb⁹ . Subcontrariæ verò possunt esse simul veræ . Harum duo exempla proponit , vnum est , homo est alb⁹ , homo non est albus , alterum homo est pulcher . homo non est pulcher . hæc enim vera est , homo est albus de eo qui iam est albus , ista etiam homo non est albus , de eo qui fit albus . Nã quod fit nondũ est

est. deinde hæc est vera, homo est pulcher de Paride. hæc vero falsa homo nõ est pulcher de Therfite, nã est turpis ergo nõ est pulcher: contra dicētes autē siue vniuersales sint, hoc est vniuersalis subiecti, siue singulares, neq; si mul verē esse possunt, neq; simul falsē, vt aliquis homo est alb⁹: nullus homo est albus.

Admonet tamen Aristot. duas istas enuntiationes, nullus homo est albus, & homo nõ est albus, non esse eadē, sed diuersas. altera enim indefinita est: vniuersalis altera. quare altera vera esse poterit, cū est altera falsa. Postremò etiam admonet vni affirmationi tātum esse oppositam vnā negationem, vno genere oppositionis. diuerso autem genere vni multę opponi possunt. Nam huic, omnis homo est albus, cōtraria est, nullus homo est albus verū contradictoria, homo non est albus.

Argumentum.

Quoniam incertam reddit veritatē enuntiationis vox ambigua, Docet Aristot. que sit enuntiatio vna. que plures, ut distinctione adhibita de ea agamus.

Caput septimum.

Vna enuntiatio est in qua vnum de vno enuntiat, siue vniuersalis illa sit, siue particularis. Plures vero

Summa dialecticæ.

verò si in ea insit nomen aliquod multiplex, aut ambiguum. huiusmodi est hæc enuntiatio, tunica est alba, si nomen tunica, hominẽ atque equum significet. Perinde enim est, ac si dicas, homo est albus: equus est albus. quod autem de affirmatione dictum est, negationi etiam potest accommodari.

Argumentum.

Monstrauit omnem contradictionem veram esse aut falsam. Iam docet non esse necessarium vt contradictionis vna pars, iã, hoc est definite vera aut falsa sit: quod pbat in contradictione de futuro contingenti.

Caput octauum de futuris contingentibus.

Contradictionis de præterito & præsentis necesse est hanc partem veram esse, illam falsam. in singularibus verò & futuris que possunt aliter euenire non necesse est vnam partem definite veram esse alteram falsam. Hoc probat duobus argumentis, quorum primum sic explicatur, Si omnis affirmatio vel negatio est certò vera aut falsa, omnia ex necessitate euenire absurdum est, ergo non omnis affirmatio, vel negatio est certò vera aut falsa. maiorem primum illustrat exemplo, vt si dicat

dicat, inquit vnus, Socrates lauabitur cras, al-
 ter verò dicat, Socrates non lauabitur cras, al-
 terum necessario eueniet, si omnis affirma-
 tio vel negatio est definite vera. Deinde cō-
 firmat maiorem duobus argumentis, primū
 sic tractatur, necessitas rei significatē per ora-
 tionem, & veritas orationis retrò commēat:
 vt si vera est oratio quæ dicit, hoc est album,
 res necessario est alba. & vicēssim, si res ne-
 cessariò est alba, vera est oratio quæ dicit rē
 albam esse, ergo si omnis affirmatio vel nega-
 tio certò vera est aut falsa, omnia necessario
 euenient. Secundum argumētum hoc pacto
 concluditur, si omnis affirmatio vera est aut
 falsa definite, oratio presentis temporis & fu-
 turi erunt definite verę. & quāmadmodum
 hæc presentis temporis, hoc est album, est cer-
 tò vera, sic erit hæc futuri temporis, hoc erit
 albū definite vera. si est definite vera res sig-
 nificata certò erit si certò erit semper erit, si
 semper erit nō poterit nō esse. si nō potest nō
 esse, impossibile est nō esse. si impossibile est
 nō esse, necesse est esse, ergo de primo ad vlti-
 mū si omnis affirmatio vel negatio est defini-
 te vera, omnia necessario eueniēt. Illustrat
 adhuc Arist. maiorē hanc triplici prolepsī.
 nam poterat aliquis primo sibi persuadere,

Summa dialecticæ

neutram partem contradictionis veram esse
 quia neutra pars est definite & certo vera,
 hoc autem falsum esse demonstrat Arist. du
 plici absurdo: primum, si neutra pars vera est
 tolletur dignitas contradictionis quæ præci
 pit vt vna pars contradictionis vera sit, alte
 ra falsa Secundo, si neutra pars vera est, tolle
 tur fortuitum aut contingens : quod potest
 euenire, & nō euenire, vt bellum nauale erit
 cras, vel non erit: nam si affirmatio est falsa,
 bellum nauale necessario non est, & si ne
 gatio est falsa, bellum nauale necessariò
 erit. quare idem erit, & non erit necessario,
 cum sit mere contingens. Secunda prolepsis.
 putabit aliquis contingentem propositionē,
 & singularem esse definite veram, quia verū
 fuit dicere superiori die vel anno, hoc quod
 nunc est, erit. Respondet Arist. vel si ante de
 cem millia annorū dixerit quis hoc erit, hoc
 necessario erit, si omnis affirmatio vel nega
 tio est definite vera vel falsa. Tertia prolep
 sis est, existimaret aliquis contradictionem
 veram esse, quòd ab aliquo profertur. respō
 det Aristoteles hanc non posse esse causam,
 cur vera sit: nam si nemo contradictionē pro
 nuntiet, contradictio erit vera. neque enim
 oratio vera est vel falsa, quia a nobis profer
 tur:

tur: sed dicitur vera quia res ita se habet sicut significatur, per orationem, & falsa quia res aliter se habet, quam oratione significetur. deinde confirmat minorem primi syllogismi, quæ aiebat, omnia autem necessario fieri est impossibile tribus argumentis. Primum est, si nos consultamus: & quæ eligimus libere agimus, non fiunt omnia necessario, consultamus autem, & quæ eligimus agimus libere: ergo non omnia fiunt necessario. Secundum sic explicatur si aliquæ res possunt fieri & non fieri absurdum est dicere omnia euenire necessario. Res autem pleraque naturales possunt fieri, & non fieri, ergo absurdum est putare, omnia fieri necessario. Tertio, res arte constantes possunt fieri & non fieri. nam vestis scindi potest, & potest non scindi, si prius atteratur: ergo non omnia necessario eueniunt. Quare aliquid est fortuitum seu contingens, atque idest duplex, vnum ad vtrumuis, quod tam potest euenire, quam non euenire, vt Socratem ambulare: alterum conringens est magna ex parte, vt hominem nasci quinquedigitum.

Secundum argumentum hoc modo concluditur, talis est natura enuntiationum, qualis est natura rerum. sed Quædam res sunt contingentes, quæ possunt euenire & non euenire,

ergo quædam enuntiationes sunt contingentes, id est quæ non sunt certo & definitè veræ aut falsæ. quare non omnis affirmatio vel negatio diffinite vera aut falsa est. maiorē propositionem huius syllogismi confirmat Aristoteles argumento à simili. Vt enim omne quod est, quando est necesse est esse. Socrates n. dū currit, necessario currit, sic tota cōtradictio ex disjūctione est necessaria, quia necessario altera pars eueniet. Deinde sicut nō omnis res necessario est, ita quoq; nō omnis pars cōtradictionis est certò vera vel falsa. Quare qualis est natura rerum talis est natura enuntiationum. His igitur duobus argumentis demonstrat Arist. quòd nō omnis affirmatio vel negatio est definitè vera aut falsa, Finis.

Argumentum librorum de priorianalyfi.

Explicuit Arist. proximo libro vim atque naturam enūtiationis. disserit iam de syllogismo & demonstratione, quæ efficiuntur ex enuntiationibus: horum quatuor librorū vnus finis est: atque is est demonstratio: inscribuntur resolutori; ex fine.

In duobus prioribus libris ex fine syllogismi. qui est concludere necessario, docet qui syllogismi sint vtilis, qui inutiles.

Disputatio syllogismi in duos libros diuiditur. horum primus tres continet sectiones, in prima docemur conficere syllogismum: in secunda inuenire medium. Tertia continet præcepta reuocandi syllogismos omnis generis ad modos & figuras.

Prima pars explicatur ab Arist. methodo demonstrandi. Nam tradit ille imprimis, definitiones & pronuntiata quibus docetur modus conficiendi syllogismos. Quod primo capite præstat exorsus ab enumeratione earum rerum de quibus est disputaturus.

Caput primum.

Primum dicendum est qua in re versetur disputatio: ea versatur in demonstratione explicanda. Deinde dicendum quid propositio, quid terminus, quid syllogism⁹, quis perfectus quis imperfectus. Deinde quid sit hoc esse in illo vel non esse. & quid sit, de omni aut nullo prædicari. Propositio ergo est oratio affirmatiua vel negatiua alicui⁹ de aliquo. hæc est triplex vniuersalis, particularis, indefinita. Vniuersalis quæ significat prædicatum inesse omni subiecto vel nulli. particularis, quæ significat alicui inesse alicui non in esse. vel non omni, indefinita quæ inesse aut non inesse significat, sed signo vacat. vt

Summa dialecticæ

voluptas non est bonum. contrariorum eadē est disciplina. Rursum propositio duplex est vna demonstratiua, quę sumit alteram partē contradictionis. altera dialectica, quę cōtradictionem rogat: illæ interse comparantur hac ratione, quòd ex vtraque fit syllogismus & ob eam causam vtraque syllogistica vocatur.

Terminus est in quem resoluitur propositio, apposito esse vel non esse. Syllogismus verò cuius cognitio necessaria est ad explicandum qui syllogismi vtilis sint & qui contra inutiles, est argumentatio in qua quibusdam positis aliud ab his quę posita sunt necessario efficitur, eo quod hæc sunt. exposita finitione syllogismi describit Arist. perfectū & imperfectum syllogismū, vt intelligamus quod idem diciturus est proximis capitibus, qui syllogismi perfecti sint qui imperfecti & qua causa tales sint. Syllogismus perfectus est, qui nulla re indiget vt videatur necessario concludere. imperfectus verò qui indiget vno aut pluribus, id est cōuersione vnius propositionis aut plurium. Postremo loco tradit duas communes animi sententias. dici inquā de omni, & dici de nullo. dici de omni est quādo nulla pars subiecti est de qua nō dicatur

dicatur prædicatum. dici vero de nullo est quando nulla est pars subiecti de qua dicatur prædicatum. hæc duo idem sunt re cum his duobus esse in toto atque esse in nullo. ea tamen ratione distinguntur, quòd subiectū dicitur esse in toto prædicato, uel non esse. prædicatum autem dicitur de omni subiecto uel de nullo.

Argumentum.

Quoniam syllogismi secundæ & tertię figuræ reuocantur ad syllogismos primę per cõuersionem disputat in præsentia Arist. de conuersione. hæc quoniam varia redditur mutata natura propositionum, subiicit oculis tres diuisiones propositionum quæ diuerso modo conuertuntur.

Caput secundum.

Prima diuisio, propositio alia est simplex, alia quę constat modo necessario. alia cõtingenti. Secunda diuisio: propositio alia asserit, alia negat. hæc triplex est. vniuersalis particularis, indefinita. proponit deinde tres regulas, quibus explicat cõuersionem propositionis simplicis. Prima regula est, propositio vniuersalis negans & particularis asserens cõuertitur in particularem. Tertia,

ff 4 partis

Summa dialecticæ

particularis negans non potest in se ipsam conuerti. non enim rectè, sequitur, aliquid animal non est homo, ergo aliquis homo nō est animal: quòd vniuersalis negans conuertatur in se ipsam, probat Aris. nam si hæc propositio, nullus homo est lapis, non conuertitur in hanc nullus lapis est homo, cōuertetur in eius contradicentem, aliquis lapis est homo: is ergo lapis qui est homo sit leo, tūc, leo est homo: & est lapis, ergo homo est lapis: & positum erat, nullus homo est lapis, ergo vel duo contradicentia vera sunt nempe nullus homo est lapis, aliquis homo est lapis, vel vnum contradictorium ex altero sequitur, quod est maximè absurdum.

Deinde vniuersalis asserens in se ipsam cōuertitur: nam si nō sequitur, omnis homo est animal, ergo aliquid animal est homo, sequitur eius contradicens, nullum animal est homo: hæc autem conuertitur in hanc, vt dictū est, nullus homo est animal: ergo vel duo cōtraria vera sunt, vel ex vno contrario alterū colligitur: quod est maximè absurdum. Nā vnum contrarium alterum interimit, non infert.

Rursum probat particularem aientem cōuertiri in se ipsam: nam si non sequitur, aliquis

homo

homo est animal, ergo aliquod animal est homo, sequitur, nullum animal est homo. Sed hæc conuertitur in hanc, nullus homo est animal, ergo ex contradictorio colligetur contradictorium, quod est vt diximus, maxime absurdum. particularem negantem exemplo solum probat non conuerti. Neque enim rectè sequitur, aliquod animal non est homo ergo aliquis homo non est animal.

Argumentum capitistertij.

In hoc capite explanat Arist. conuersionem propositionum modificatarum. sumit autem exordium ab illis quæ afficiuntur & constant isto modo necesse, quoniam perinde conuertuntur atque simplices, & vacantes modo. tradit autem tres regulas.

Caput tertium.

Eodem modo conuertuntur propositiones modi necessarij quo simplices. prima regula, vniuersalis negans in se ipsam conuertitur, vt necesse est nullum lapidem esse animal, ergo necesse est nullum animal esse lapidem. Si hæc non sequitur, sequetur illius contradicens, nempe contingens est aliquod animal esse lapidem, quod si cõtingens est aliquod animal esse lapidem cõtingens etiã erit aliquod lapidem esse animal, at positum fuerat, necesse est

nullum lapidem esse animal ergo vnum con-
 tradicens ex altero sequetur. Hoc autem est
 absurdum, quare vniuersalis negans in se ip-
 sam recipitur. Secunda, vniuersalis affir-
 mans & particularis affirmans in particula-
 rem affirmantem conuertuntur: vt necesse
 est omnem hominem esse animal, vel neces-
 se est aliquem hominem esse animal, in hanc
 necesse est aliquod animal esse hominē. Nā
 si dicas hanc nō sequi, sequetur profecto eius
 contradicens, nempe nō necesse est aliquod
 animal esse hominem. si non necesse est ali-
 quod animal esse hominem, non necesse erit
 aliquem hominem esse animal. At positum
 erat omnem hominem esse animal, ergo vnū
 contradicens ex altero sequitur: quod cum
 absurdum sit vniuersalis affirmans & parti-
 cularis in particularem affirmantem conuer-
 tuntur. Tertia, particularis negans non con-
 uertitur in se ipsam, quia daretur antecedens
 verum, & consequens falsum. vt necesse est
 aliquod animal non esse hominem, ergo ne-
 cesse est aliquem hominem non esse animal.
 consequens est omnino falsum.
 Vt explicet cōuersionē propositionū modi
 contingentis affert primū tres significatio-
 nes modi cōtingētis, propter quas varia red-
 ditur

ditur cōtingētis propositionis cōuersio. Prima significatio est quæ dicitur cōtingēs, quod necessariū est, vt cōtingit cœlū moueri. Secūdo appellatur cōtingens quod cū nō sit necesseriū, est tamē actu vt de homine ambulante dicimus, cōtingit hominē ambulare. Tertio cōtingēs sumitur pro eo quod potest esse. ex positis significationibus cōuersionis tres regulas tradit: prima est, vniuersalis affirmans in particularē affirmantē cōuertitur quacūque significatione contingens sumatur. vt contingit omnem hominem esse album, vel aliquem hominem esse album, ergo contingit aliquod album esse hominem. nam si hæc non sequitur, sequetur eius contradicens, necesse est nullum album esse hominem: hæc autem conuertitur in hanc necesse est nullum hominem esse album, positum autem erat, contingit omnem hominem esse album: ergo vnum contradicens sequitur ex altero: atqui hoc est absurdum, ergo vera est prima regula. Secunda regula, vniuersalis propositio negans & particularis, si contingens prima vel secunda significatione sumatur perinde conuertuntur, atque simplices. hæc enim, contingit nullam tunicā esse albā vertitur in hanc, necesse est nullum album
 esse

Summa dialecticæ

esse tunicam. Nam si non sequitur hæc, sequetur eius contradicēs, nēpe necesse est aliquid album esse tunicam. Quòd si necesse est aliquid album esse tunicam, necesse erit aliquā tunicam esse albam: at positum erat, contingit nullam tunicam esse albam: ergo vnum cōtradicens ex altero sequitur, quare vera est secunda regula. Tertia, particularis negans, si contingens tertia significatione sumatur, in se ipsam recipitur. vt contingit aliquem hominē non currere, ergo contingit aliquid carrens non esse hominem. Vniuersalis verò negans non potest in se ipsam conuerri, ne vniuersalis affirmans in se ipsam conuertatur. nā potius conuertuntur huiusmodi propositiones in contrariā qualitātē, quoniam figurā habent asserentium propositionum.

Argumentum, *quod in libro*

Presenti capite Arist. primam explicat figurā, atq; etiā eos modos qui in eadē efficiuntur: est autē figura argumenti aut mediij collocatio. id quoniā trifariam collocari potest, triplex figura efficitur. Mod⁹ vero est dispositio maioris & minoris ppositionis.

Caput quartum.

Explicuit elementa, aggreditur iā Aristō. modum conficiendi syllogismum. Primū autem

autem (inquit) disputandum esse de syllogismo in vniuersum: ratio est, quoniã est vniuersalior demonstratione: atq; etiam prior. deinde definit primã figuram, ea est cum mediũ subijcitur vni extremo. & predicatur de altero. In singulis figuris efficiũtur decem & sex modi. in prima verò quatuor vtilis sunt, reliqui inutiles. vtiliũ duo sunt vniuersales, alij duo speciales. Omniũ numerus ita colligitur: aut enim vtraquẽ propositio, maior in quã & minor, vniuersalis est aut specialis vtraquẽ: aut altera vniuersalis est, altera particularis: cum est vtraquẽ vniuersalis aut asserit vtraq;, aut negat vtraq;: aut maior asserit minor negat: aut maior negat, minor asserit: si vtraq; asserat fit vtilis syllogism⁹ qui vulgo significatur hoc vocabulo barbara. Si negat vtraque nõ fit syllogism⁹. Datur termini omni inesse, sciẽtia, linea vnitas. Si maior sit vniuersalis negãs, minor vniuersalis asserens fit syllogism⁹ in celarẽ. Si contra contingat nõ fit syllogismus. termini omni inesse animal, homo, equus. Nulli inesse, animal, homo, lapis. si altera vniuersalis sit, altera particularis, aut maior est vniuersalis, aut minor: si maior, aut asserit, aut negat. Si maior sit vniuersalis asserens minor particularis asserens
effici

Summa dialecticæ

efficitur syllogismus in darij. Si maior sit vniuersalis negans minor particularis asserens, utilis est syllogismus in ferio . Si minor sit particularis negans maior vero particularis asserens aut negans, non fit syllogismus. termini omni inesse, quando maior est vniuersalis asserens: animal, homo, cygnus, nulli in esse animal homo nix . Quando vero maior est vniuersalis negans. termini omni in esse, inanimatum, homo cygnus. Nulli inesse, inanimatum homo nix. Si minor est vniuersalis, maior particularis aut maior est particularis asserens aut negans & minor vniuersalis negans: & tunc non fit syllogismus. Termini omni inesse album, equus, cygnus nulli inesse, album, equus, coruus. Si minor sit vniuersalis asserens, & maior particularis asserens, vel negans, non fit syllogismus. Termini omni inesse, bonum, habitus, prudentia Nulli inesse, bonum, habitus, indisciplina. Si vero vtraque particularis sit, aut asserit vtraque, aut negat vtraque: aut maior asserit, & minor negat, aut contra, & nullo pacto fit syllogismus. Termini omni inesse animal, album, equus. Nulli inesse, animal, album, lapis. probat Aristoteles vtilis syllogismos asserentes, quia in illis de omni dicitur . Negantes vero

verò quia de nullo inutiles alios esse demonstrat, quoniam dantur termini omni inesse, & nulli inesse. Cum autem accipimus terminos illos, ex primo termino maius extremum faciemus. Ex secundo medium, ex tertio minus extremum.

Caput quintum.

In hoc capite explanat secundam figuram, ea est cum medium prædicatur in maiori & minori propositione. In ea etiam efficiuntur decem & sex modi, quorum numerus, eadem ratione sumi debet, quam superiori capite sequuti sumus: horum, quatuor sunt utiles reliqui sunt inutiles, utiles sunt cum maior est vniuersalis asserens, minor negans in camestres, aut contra in Cesare aut maior vniuersalis negans, minor particularis asserens in festino. aut contra, in baroco reliqui sunt inutiles. Utiles perficiuntur deductione ad impossibile, aut per conuersionem. inutiles ostenduntur quoniam dantur termini omni inesse & nulli. in hac vero figura nullus syllogismus est asserens.

Caput sextum.

In hoc capite explanat tertiam figuram: ea est cum medium subijcitur utrique extre-

Summa dialecticæ.

mo sunt in eadem decem & sex modi horum sex sunt vtilis, qui probantur deductione ad impossibile aut conuersione, reliqui sunt inutilis, quoniam dantur termini omni inesse & nulli. sunt modi vtilis darapti felapton, disamis, datisi, bocardo, ferison.

Caput septimum.

In presenti capite Arist. refert quædam corollaria, primum est, Quidam modi vsque adeo inutilis sunt vt nulla ratione possint aliquid colligere: alij verò licet inutilis sint, emendari tamen aliquo modo possunt, si concludant minus extremum de maiori. Secundum corollarium, omnes modi secundæ & tertiæ figuræ possunt reuocari ad modos primæ figuræ conuersione, aut deductione ad impossibile, quemadmodum ostensum est in secunda & tertia figura. Tertium corollarium, omnes modi possunt reuocari ad modos vniuersales primæ figuræ, nam cesare & camestres per conuersionem reducuntur ad celarem. festino & baroco per impossibile ad barbara & celarem. modi speciales primæ figuræ referuntur ad secundam. illi verò ad primæ. vniuersales, vt diximus modi tertiæ figuræ aut reducuntur ad vniuersales primæ aut ad speciales: si ad speciales referantur, referuntur

tur etiam ad vniuersales, quoniam ad eodē
reuocantur, vt ostensum est.

Libri de post. resolut.

Argumentum capi.

Docet Arist. præsentī cap. nostrum scire
non esse reminisci, vt existimabat Plato
sed potius doceri contingere. & qua ratione
doctrina demonstratiua comparetur sumpto
argumento à genere.

Caput primum.

Omnis doctrina intellectuā efficitur in
nobis ex aliqua cognitione antecedenti.
hoc probat inductione omnium artium,
atque disciplinarum. aut enim doctrina cō-
paratur demonstratione, cuiusmodi est ma-
thematica. & illa fit ex præcedenti cognitio-
ne principiorum: aut comparatur syllogif-
mo topico, aut inductione: vt dialectica: &
fit similiter ex anticipata aliqua cognitione.
Nam inductio ex rebus singulis que sunt sen-
su pri^o cognitæ colligit vniuersale. Topicus
syllogismus ex his que probantur prius illi
cum quo disputamus. Aut tandem compara-
tur enthimemate seu exemplo, vt rhetorica:
& eodem pacto fit. Nam enthimema apud

Summa dialecticæ

rhetores est idem quod syllogismus apud dialecticos. Et exemplum est loco inductionis: sed syllogismus & inductio fiunt expreæ existenti cognitione ergo enthimema & exemplum: quare omnis doctrina fit ex cognitione antecedenti.

Deinde vt doceat qua ratione id fiat, inquit quòd duobus modis rem quãpiam præintelligimus: aut enim præ cognoscimus esse quidpiam, aut quid sit. Tria verò præintelliguntur, principium, subiectum quæstionis attributum seu prædicatum. Hæc ita comparantur, vt principia præintelligamus esse: Hoc est vera esse, subiectum esse, & quid sit. Hoc est quæ sit eius finitio, aut quæ vocabuli significatio. maius extremum præintelligim⁹ quid sit, monstramus autem esse hoc est subiecto inesse. Cum autem doceri possimus vniuersalia & singularia, modum ostendit quo utrūque cognoscitur ex antecedenti cognitione. Est enim ille diuersus. vniuersalis enim doctrina expreæ cognitione principiorum fit singulare verò docemur ex antecedenti cognitione vniuersalis. Exemplo rem probat. Nam quod omne triangulum habeat tres angulos pares duobus rectis, cognitis principijs docetur: at verò quòd hoc triangulū tres habeat

beat angulos, ex prænotione vniuersalis huius, omne triangulū habet tres angulos.

Hinc colligit Arist. quod antea quàm demonstrationem efficiamus aliquo modo scimus conclusionem & quodammodo illā ignoramus. Scimus enim illam in vniuerso genere: simpliciter verò atq; in se, illā ignoramus. alioqui inquit, incidemus in Memnonis ambiguitatē. Nā si omnino cōclusionē scirē ante quā fieret demonstratio, nō opus esset doceri conclusionē. Si verò omnino ignoraretur, frustra eius scientiā quæreremus. Nam etiam si illā diligenter inuestigemus, sane nō inueniemus. modo verò cū simpliciter ignoratur, simplicitet discitur. & quoniam ante quàm colligatur aliquo modo cognita est, facta demonstratione cognoscemus cōclusionem quā querebamus. Hoc ergo pacto dissolueda est ambiguitas Memnonis, nō autē que madmodū faciunt sophistæ qui negāt nos scire simpliciter quidpiam posse, sed cū aliqua conditione, A iūt. n. nos minime scire, omne triangulū habere tres angulos. neq; omnem binariū esse parem, sed quem scimus esse binariū. Et quod scimus esse triangulum. Sed proculdubio illud ipsum scimus. Nam id scimus cuius habemus demonstratiōē, habemus

Summa dialecticæ

autem demonstrationem eius rei. non huius.
Quare nostrum scire non est recordari, sed
rem ignotâ ex rebus antea cognitâ doceri.

Argumentum.

In hoc capite Aristo. huius artis principia
tradit: sunt illa, tres definitiones: duæ scien-
tiæ, tertia demōstrationis, & vnum postu-
latum. à scientiæ verò finitione incipit quo-
niam finis est demōstrationis, & ars demon-
strandi explicatur cognito fine.

Caput secundum.

Scire opinamur vnum quod quæ simplici-
ter & non sophistico modo quod est secun-
dum accidens cum causam arbitramur co-
gnoscere propter quam res est & quoniam il-
lius est causa & non contingit quod scimus a-
liter habere. omnes enim homines tunc se sci-
re existimant rem quampiam, cum eius cau-
sam putant intelligere. Quod verò scimus,
non contingit aliter habere. est etiam scire
rem intelligere per demōstrationem.

At demōstratio syllogismus est, quem cū
habemus, scimus. vtrum autem sit alius mo-
dus sciendi præter demōstrationem libro
secundo videbimus.

Vbi principia explicuit tradit conclusio-
nem: ea est, demōstratio procedit ex veris,
primis

primis immediatis, priorib⁹, notioribus cauſiſque conſuſionis. illam conſuſionem ita demonſtrat: ſcire eſt cauſam rei intelligere: at ſcimus per demonſtrationem, ergo demonſtratio ex veris procedit, primis atque immediatis: nam hæc ſunt cauſæ.

Deinde ex veris fit demonſtratio, quia aut ex veris fit, aut ex falſis: non ex falſis, ſiquidẽ quod ſcimus non contingit aliter habere, falſa aliter habent, cum non ſint, ergo falſa non ſciuntur, quare neque ſunt cauſa cur ſciamus alia.

Deinde ex primis. nam quæ ſumuntur in demonſtratione, aut monſtrari poſſunt, aut non poſſunt, ſi monſtrari poſſunt, aut ſciuntur, aut non: ſi non ſciuntur, ergo neque ſcitur conſuſio, quoniam tunc ſcimus cum habemus demonſtrationẽ, ſi ſciuntur, ergo per demonſtrationem ex ſecũda definitione, quare vel eſt procedendum in infinitum, vel ſunt aliqua prima ex quibus efficitur demonſtratio, & quæ medio vacent atque immediata dicantur. ex cauſis etiã fit demonſtratio. Nam ex prima finitione tunc ſcimus cum cauſam cognoviſcimus, ſcimus autem per demonſtrationem, ex ſecunda, ergo demonſtratio procedit ex cauſis.

Item ex prioribus atque notioribus. nam omnis causa est prior & notior effecto, demonstratio procedit ex causis, ergo fit ex prioribus & notioribus utroque modo. Nam principia præcognoscitur vera esse, & quid sint.

Rursum ex prioribus & notioribus natura fit demonstratio. Nam causa est natura prior atque notior effecto.

Deinde explanat aliquot voces, præsertim quod ait, demonstrationem procedere ex primis. Idem est enim quod ex proprijs principijs. nam primum & principium idem sunt.

Est autem principium demonstrationis propositio immediata. immediata verò propositio illa est qua non est altera prior per quam possit probari.

Propositio verò est altera pars enuntiationis, ea videlicet quæ sumitur ad aliud colligendum, modo in ea vnum de vno dicatur.

Huius duæ sunt partes, vna est dialectica, altera demonstratiua, dialectica est vtrius pars contradictionis, asserens inquam, aut negans. Demonstratiua est ea pars contradictionis quæ vera est. enuntiatio quæ collocata est in definitione propositionis est vtrius pars contradictionis, affirmatio inquam aut negatio.

Contra-

Contradictio verò est oppositio, cuius non est verè medium. sunt eius partes duæ, affirmatio, inquam, & negatio. In affirmatione vnum alteri tribuimus, in negatione separamus vnum ab altero.

Definiuit hætenus principia, nunc ea diuidit, duplex inquit principium est, vnūpositio vocatur alterum dignitas, positio est principium quod licet nõ possit mōstrari, indiget aliqua explicatione: dignitas neq; monstrari potest, neq; vlla explicatione opus habet. Positio est duplex, quædam suppositio, quæ significat esse vel non esse. alia definitio, quæ neq; significat esse, neque non esse.

Statim tradit secundam conclusionem, ea sic habet, principia demonstrationis magis cognosci debent, quàm conclusio. atque etiã prius. priorem partem ita probat, propter quã vnum quodque est & illud magis est: nam si quempiam alterius gratia diligo, alterum magis charum habeo, sed scimus conclusionem propter principia, ergo magis cognoscimus principia.

Deinde prius illa scimus quàm cōclusionē alioqui id quòd non est per se cognitū, & cuius non habemus demōstrationem, prius sciremus quàm id per quod scire debemus, prin-

cipium videlicet. Tertia conclusio, opposita principiorum oportet certò credere vera esse non posse. Nam si vera esse possent opposita falsa essent, conclusio verò non potest aliter se habere, quare sciēdo deciperemur, quod maximè absurdum est.

Argumentum tertij capitis.

Refellit duos errores veterum philosophorum præsentis capite, alterum eorum qui aiebant demonstratione nihil sciri posse, alterum eorum, qui omnium dicebant esse demonstrationem, in orbem tamen. & constituit demonstrationem esse, non omnium tamen rerum, sed quarundam.

Caput tertium.

Ferunt quidam nullius rei scientiã esse per demonstrationem, hac ratione persuasi. Si aliqua est scientia quæ efficiatur per demonstrationem, eius principia sciuntur, atque sciri non possunt, ergo neque scimus per demonstrationem. Maior manifesta est, minor probatur: nam si principia sciuntur, per demonstrationem sciuntur, cum scire sit per demonstrationem intelligere, quare per alia principia. Ergo vel procedemus in infinitũ, & cū infinita, animo percurri nō possint, nihil sciemus: vel si qua sunt prima principia il
la

la ignota sunt cum eorum non sit demonstra-
tio. Quare ignoratur etiam conclusio. Alij
ferunt scientiam esse per demonstrationem.
Sed principia arbitrantur sciri per conclusio-
nē, quoniā omnia in orbē mōstrātur. Vtraq;
tñ sentētia falsa est, & rationes nihil efficiūt.
Nā prima quædā principia sunt, quorum de-
mōstratio nō est, sed ipsa per se cognoscūtur.

Altera sententia falsa est etiam, quod tri-
bus argumentis conuincit Aristot. vnum est
quia si circulo contingat monstrari quidpiā,
erit idem prius & posteri⁹ eodē modo: quod
fieri non potest. Nā principia priora sunt na-
turā quā conclusio, & sunt etiam natura
posteriora, si simpliciter illa scimus per con-
clusionē. Nā quod simpliciter scim⁹, ex prio-
ribus & notioribus secūdū naturam scimus.

Secunda ratio est, quia idem probaremus
per se ipsum. Nā si. a. probamus per. b. & rur-
sum. b. per. a. a. quoque monstramus per. a.

Tertia ratio est, quoniam tametsi conceda-
mus contingere circulo monstrare, falsum est
omnium rerum esse demonstrationem in or-
bem: illa enim solum efficitur im primo mo-
do primæ figuræ, & cum termini reciprocantur.
Quamobrem contingit scire per demon-
strationem non omnia tamen, sed ea tantum

quorum sunt principia aliqua.

Argumentum.

EXplicat in presentia Arist. tres istas voces de omni, per se, & vniuersale: quarum cognitio necessaria est, vt intelligamus ex quolibet propositionibus demonstratio efficienda sit.

Caput quartum.

Demonstratio constat ex necessarijs. Hoc ita probat: quod scimus, est necessarium. Scimus autem per demonstrationem, ergo demonstratio est ex necessarijs. Minor constat ex secunda definitione scientiæ: maior probatur, nam quod scimus non contingit aliter habere: ergo est necessarium. Ergo non potest probari per ea quæ necessaria non sunt.

Deinde voces explicat, de omni, per se & vniuersale. Primum verò de omni illud est quod omni alteri conuenit & semper, vt natum ad risum est de omni homine, quia omni conuenit homini, & semper, hoc est omni tempore atque loco. Quod verò recte ita finiatur inde constat: quoniam cum volumus refutare quod de omni existimatur, dicimus aut non omni conuenire, aut non semper. Deinde explicat per se atque recenset quatuor modos. Primo modo per se inest alteri, quod est eius finitio: aut pars finitionis, siue

siue genus sit siue differentia. vt animal ratio-
 nale homini: aut animal, aut rationale. Secū-
 do modo per se inest quod accipit alterū tan-
 quā subiectū cum definitur. hoc sensu appria
 passio per se speciei cōuenit, vt risibile homi-
 ni, quoniā risibile, homo est natus ad risum.
 Tertio modo quod est per se hoc est nō est in a-
 lio: vt substantia. Quarto quod alteri conuenit
 quatenus tale est, vt interire iugulato, edificare
 edificatori. Nā quatenus iugulatū quidpiā
 est, interit, & edificator quā est edificator,
 edificat. Quę verò cōtra se habēt nō quidē
 per se, sed per accidēs poti⁹ cōuenire dicuntur,
 & accidētia ea causa vocantur, horū modorū
 duo, primus inquā & secundus pertinet ad de-
 mōstrationē: quoniā insunt rei necessario. de
 finitio. n. necessario inest rei quę definitione
 explicatur. Similiter etiā singule eius partes,
 gen⁹ inquā & differentia. Propriū deinde sub-
 iecto cuius propriū est, necessario inest. Nam
 omni & semper inest: siue proprium simplex
 sit vt natum ad risum hominis, siue coniu-
 ctum, vt numeri, par & impar. Nam quod
 impar est, est non par, atqui par & non par,
 affirmatio & negatio sunt, quorum alterum
 inest rei cuius necessariū. Terti⁹ & quartus
 modus non sunt necessarij, nā substantia om-
 nis non est necessaria. Quod aut quarto mo-

do per se dicitur, aut non omni inest, aut non
semper. Nam neque omne iugulatum interit
neque semper edificator edificat. Deinde finit
vniuersale hoc modo, quod omni inest, atque
per se, & primo, ut natum ad risum hominis
est vniuersale. Cū inquit omni inesse exclu-
dit fortuita à ratione vniuersalis. cū per se, cō-
plectitur quod est primo aut secūdo modo p se.
cū ait primo, significat cōuenire alteri quate-
nustale est, & propriū ei⁹ rei. Est aut idē per se
& vniuersale, cū existūt in demonstratione.

Argumentum.

In præsenti capite Aristo. distinguit & se-
parat duo genera demonstrationū, demon-
strationem in quā, quia est, & propter quid.
Sed quoniā contingit hæc duo genera aliquā
do differre in eadem scientia, aliquando in
diuersa qua ratione in eadem atque diuersa
differant docet, sed primum in eadem.

Caput decimum.

Differt demōstratio quia à demonstratione
propter quid in eadem scientia duobus
modis. primū quoniam demonstratio pro-
pter quid fit per causam. Demonstratio ve-
rò quia fit per effectū. Hæc enim est demon-
stratio quia, quod nō scintillat est prope nos
planete & nō scintillant ergo planete sunt pro-
pe

pe nos. Hęc verò propter quid, quod est prope nos non scintillat, planetę sunt prope nos: ergo non scintillat. esse. n. prope nos causa est cur non scintillet planetę. Fit autem sepe numero ex demonstratione quia est demonstratio propter quid, non tamen semper ita cõtingit, sed duntaxat cū causa atq; effectū cõuertitur qđ in superiori ratione deprehenditur.

Secundo differunt in eadem scientia, quod demonstratio propter quid fit per proximā causam demonstratio verò quia est per causam remotā. Vt omne quod respirat est animal nullus paries est animal. Ergo nullus paries respirat: non est. n. proximā causa cur paries non respiret, non esse animal, alioqui omne animal respiraret: quod tamen falsum est: nam pisces aliquot non respirant. Huiusmodi est illa ratio probandi qua Anacharsis vsus est, cū rogaretur, vtrū essent in scythia tibiçines: non sunt inquit, quoniam non sunt vites.

In diuersis autem scientijs differunt huiusmodi demõstrationes, nam propter quid pertinet ad scientiam subalternantem aut superiorem quia verò ad inferiorem, quę subalternata dicitur. Persectius enim nouit res apparere minores, quò longius absunt à nostris sensibus, nō nouit autē propter quid: sed

Summa dialécticæ

geometra. Nam reddit huius rei causam;
Verum vt assignet adhuc discrimen in di-
uersis scientijs admonet quòd scientiæ subal-
ternantes & subalterne interdum vniuocè di-
cuntur: vt astrologia & scientia nautarū. Si
quidem vtraq; astrologia dicitur, quia vtra-
que est cognitio rerum cælestium. idē quoq;
contingit in geometria & perspectiua. Ergo
cum ita affecte sunt huiusmodi artes. & dis-
ciplinę, illa quę versatur circa res simplices,
vt geometria & astrologia demonstrat prop-
ter quid. inferiores verò artes vt nautica &
perspectiua docent rem esse.

Sunt etiam quedā alię artes quarum vna
non est omnino alteri subiecta, sed pars tan-
tum parti. Pars. n. illa naturalis philosophię
quę agit de iride illi parti perspectiuę subie-
cta est, quę tractat de radiorū reflexu. Hoc
vbi contingit, quę est posita sub altera demō-
strat rem esse: ea vero cui est altera subiecta
demonstrat propter quid. Idem quoquē acci-
dit aliquando in illis disciplinis atq; artibus
quarū neutra est subaltera collocata. Huius-
modi sunt geometria & medicina. Nā quod
vulnera rotunda tardius curētur quàm ob lō-
ga nouit medicus. cur autem ita contingat do-
cet geometra.

Argu

Argumentum.

Presenti capite distinguit Aristo. sciētiam ab opinione. appellat autem opinionem, rerum non necessariarum cognitionē: cū autē opinio aut vera sit, aut falsa, ab vtraquē opinione distinguit scientiam: prius tamē ab opinione vera, duobus modis.

Caput. xxvj.

Differt quidem scientia ab opinione vera bifariam: primum quoniam scientia est certa cognitio. opinio vero est incerta. Secūdo, sciētia est rerū necessariarū. opinio vero earū rerū que possunt aliter euenire. Quod autē opinio rerū sit cōtingentiū duobus cōfirmat argumētis. vnū est, quoniā cum sint tres habitus cognoscēdi res veras, scientia, intellectus, & opinio, scientia quidē et intellectus rerū necessariarū sunt, quare opinio rerū est que vere sunt nō tñ necessarię. Secūdū argumentum ex cōi ratione loquēdi sumptū est, nam eum qui certam habet cognitionem scire dicimus: eum vero, qui incertam, opinari: quare scientia necessariorum est. opinio fortuitorū. Obijciēt aliquis scientia & opinio sunt de eadem re, ergo non differunt. Respōdet Aristo. de eadem re haberi posse scientiam atq;

opi-

Summa dialecticæ.

opinionem à diuersis tamen hominibus. Potest etiam ab eodem homine de eadem re haberi scientia atque opinio, sed hoc accidit diuersis temporibus, non eodem. aut eodem tempore, per media tamen diuersa: per demonstrationem quidem scientiam: opinionem autem per rationem probabilem.

Postquam assignauit discrimen inter scientiam atque opinionem, reijcit Arist. istos habitus ad philosophiam.

Argumentum lib. topicorum.

In his libris Arist. dialecticam explicat: ea tractatur syllogismo topico. & continetur octo libris. illi in tres partes diuiduntur. In 1. parte explanat Arist. quedam præambula. In 2. parte quæ incipit à capite decimo vsque ad librum octauum, traditur inuentio. In 3. denique parte dispositionem argumentorum narrat.

In præsentem verò capite, propositum explicat, & vt accipiat syllogismum topicum qui pertinet ad præsentem disputationem, diuisionem persequitur syllogismi.

Caput primum.

Propositum negotij est methodum inuenire, id est viam & rationem, qua instructi possimus disputare de omni quaestione, p
posi

probabili argumentatione. & nihil dicamus repugnans, cum disputationem sustinemus.

Verum ut accipiamus ratiocinationē dialecticā, dicamus quid sit syllogismus: & quot eius formæ. Syllogismus est argumētatio in qua quibusdam positis aliud necessariō colligitur per ea quę sunt posita. Demonstratio verō syllogismus est qui ex veris & perspicuis per se constat, aut ex his quę per prima & vera sumuntur. Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus colligit conclusionē hoc est ex his quę apparent omnibus aut pluribus, aut sapientibus. Sophisticus syllogismus est qui colligit cōclusionem ex his quę videntur probabilia, non sunt tamen, qui si formā retineat syllogismi, syllogismus dicitur.

Cum autem syllogismus procedit ex principijs falsis paralogismus vocatur.

Argumentum.

EXplicato sine explicat præsentī capite Aristot. tres utilitates quas nobis huius methodi cognitio suppeditat.

Caput secundum.

Sequitur ut differamus ad quot & quas res utilis sit hæc ratio. Illa in primis conducit ad exercitationes dialecticas, quę in con-

Hh

trariam

Summa dialecticæ

trariã partẽ haberi solẽt, de quacũq; quæstio-
ne proposita. Secũdo utilis est ad familiares
cõgressus. Nã in illis, cũ quæstio incidit, pro-
babilibus argumẽtis agẽdũ est. Tertio utilis
est ad explicanda artiũ principia. nam cum
dubia ea sunt, probabilibus rationib⁹ (quales
nobis præbet dialectica) explicari debent.

Explicat etiam Aristot. dialectici officium
cum inquit, dialecticum fecisse quod debuit,
si nihil prætermisit eorũ quæ necessaria sunt
ad recte differendum, neque reprehendi de-
bet si finem non consequatur.

Argumentum.

Differuit de officio dialecticæ, nunc mate-
riam explanat, ex qua dialecticæ ratio-
nationes efficiuntur.

Caput tertium.

DVplex quidẽ materia est, alia circa quã-
versatur dialectica, alia ex qua. Materia
circa quam, est quæstio. quæstionum verò
aut propositionum dialecticarum quatuor
sunt genera. hoc probat Aristot. inductione. nã
in omni quæstione aut queritur genus aut ac-
cidens, aut proprium. proprium autẽ duplex
est aut enim explicat essentiam atque sub-
stantiam rei, & est definitio, aut non explicat
substantiam, & proprium appellatur. Sunt er-

go quatuor quaestionum genera, genus, definitio, proprium atq; accidens. Nam differentia ad genus pertinet quoniam generalis est.

Differt autē propositio à quaestione, quod propositio accipit alterā tantum partem contradictionis, vt sit ne animal genus hominis? quaestio vero ytranque, vt sit ne an non?

A. gumentum.

Numeravit quaestionum genera, illa nunc explanat, propositis singulorum definitionibus exorsus à definitione.

Caput quartum.

Definitio est oratio que explicat naturā rei quæ definitur. Vt imur aut interdum oratione, hoc est definitione pro nomine aliquādo vero pro oratione vt imur definitione earū partium quibus constat oratio. Vnū autem nomē definitio sanè nō est. Ad definitionem referuntur quaestiones de eodē & diuerso. Vt vtrū idem sit sensus & scientia? Nā idem & diuersum pertinent ad definiendum quaestiones definitionis. oportet siquidem eadē esse diffinitionē, & rem illam quæ definitur. & quod non est alteri idem neque eius definitio est. proprium est quod non indicat quid res sit & soli inest, & recipiat cū specie cuius proprium est: vt natum ad risum propriū

Summa dialecticæ

est hominis. ad illud referuntur proprium aliquando, & proprium ad alterum.

Genus est quod prædicatur de pluribus specie diuersis in quaestione qua quid sit res, quaeritur: vt animal. Rogati enim quid homo sit, accommodatè animal esse dicimus. pertinet ad genus quaestiones de eodem & diuerso vt vtrum homo & leo sint sub animali.

Accidens est quod neque definitio est, neque proprium, neque genus semper autem est in subiecto. Aut quod potest inesse, & non inesse sine subiecti interitu. referuntur ad accidens quaestiones comparationis. nam accidentia intenduntur, & remittuntur, atque ideo inter ea solum fit comparatio.

Argumentum.

Docet Arif. quod licet cætera genera quaestionum quodammodo pertineant ad definitionem, non est vna cõmunis methodus.

Caput quintum.

Quæ ad genus proprium atque accidens referuntur possunt etiam quodammodo pertinere ad definitionem: nam si mōstramus non conuenire, quod est accidentis, aut non conuenire soli, quod est proprii aut non adesse genus, monstrabimus non esse definitionem. Nam definitio genus habet, & cõue

nit rei quę definitur, & soli. Quod tamen si verum sit existimare non decet vnam esse generalem inuentionem ad quam omnes quęstiones referantur. Nulla siquidem similis reperitur: etsi qua sit, molesta quidē est, atque inutilis. quod cum verum sit quęrenda via & ratio est qua sigillatim singula quatuor generum problematum tractemus, quam se explicaturum promittit.

Argumentum.

VT cognoscamus attributa definitionis sunt illa idem atque diuersum, de eodem & diuerso differit.

Caput sextum.

TRifariam eadem dicuntur, numero specie, genere. Eadem numero sunt eiusdem rei diuersa nomina, vt indumentum & vestis. eadem specie sunt quę eadem proxima specie continentur, vt Socrates & Plato. eadem genere, quę eidem proximo generi subiecta sunt vt homo & equus. rursum eadem numero, duobus modis dicuntur, nomine & definitione: definitione vt homo: & animal rationale. Quę dicuntur nomine eadem, aut proprietate eadem sunt, vt homo & natū ad risum, aut accidenti, vt homo & sedens. hac autem omnia eadem esse numero ex ratione

Summa dialecticæ.

loquendi constat. Nam vnū pro altero vsur-
pari solet.

Argumentum.

Docet præsentī capite quatuor esse gene-
ra problematum duplici argumento, in
ductione inquam & syllogismo.

Caput septimum.

Omnem quæstionem aut generis esse, aut
definitionis, aut proprii, aut accidētis in
ductione primū cōstare potest, Deinde
hoc syllogismo, quod de altero dicitur, aut
reciprocatur cum re subiecta aut non. si reci-
procatur, aut indicat quid res sit, & est defini-
tio aut non indicat, & est proprium. Si nō re-
ciprocatur, aut pertinet ad definitionem, &
est genus: aut non pertinet, & est accidens.
Deinde admonet Arist. omnia hæc quatuor
genera quæstionum in singulis decem catego-
rijs reperiri: nam in singulis definitio, genus,
proprium, & accidens existunt, quod propo-
sitis exemplis constare possit.

Argumentum.

Explicat in hoc capite quid sit propositio
dialectica & quæstio, prius tamen quæ nō
sit.

Caput octauum.

Non est quidem omnis quæstio dialectica.
nam quæ nulli apparet dialectica non
est,

*— ex med. lib. de car.
de bacca quæstio*

est, vt vtrum homo sit equus: neq; quæ omni-
bus, vt vtrum nix sit candida. sed est interro-
gatio probabilis: Hoc est quæ omnibus appa-
ret vt deum esse colendum. aut pluribus vt
diuitias esse expetendas, aut sapientibus om-
nibus vt virtuti operam dādam esse, aut plu-
ribus, vt virtutem anteferendam esse corpo-
ris bonis, aut summo cuiquam philosopho, vt
mundum nō habuisse initiū, quod ait Arist.

Addit deinde tria genera probabiliū.
probabilia sunt ea quæ sunt similia probabili-
bus, vt scientia est contrariorum, quia sensus
est contrariorū. Secundū genus est, cōtrariū
probabili secundum contradictionem protē-
sum. Si. n. probabile est amicis benefacere,
probabile est non esse amicis malefaciendū.
Tertium genus est, propositiones artiū quæ
probabili aliqua argumentatione probātur.

Argumentum

Docet Aristot. quid sit quæstio dialectica
aut problema propositis tribus generib⁹
quæstionis.

Caput nonum.

Problema est quæstio quæ suapte natura
pertinet ad veritatem, aut scientiam, hu-
iusmodi est quæstio naturalis vt vtrum
mundus regatur providentia? aut spectat ad

Summa dialectica.

electionem vel fugam, cuiusmodi est questio
moralis, vt vtrum virtus sit expectanda? aut
tandem ad aliquid horum adminicula est,
cuiusmodi est questio logica, vt vtrum cōtra
riorum eadem sit disciplina? singulorum au-
tem generum multæ formæ sunt: quædã enim
questiones ita se habent, vt de eisdem in con-
trariam partē nulla probabilis ratio reddi pos-
sit. Aliæ verò questiones eo sunt ingenio vt
deisdem contrarium sentiant sapientes insi-
pientibus: aut sapientes sapientibus.

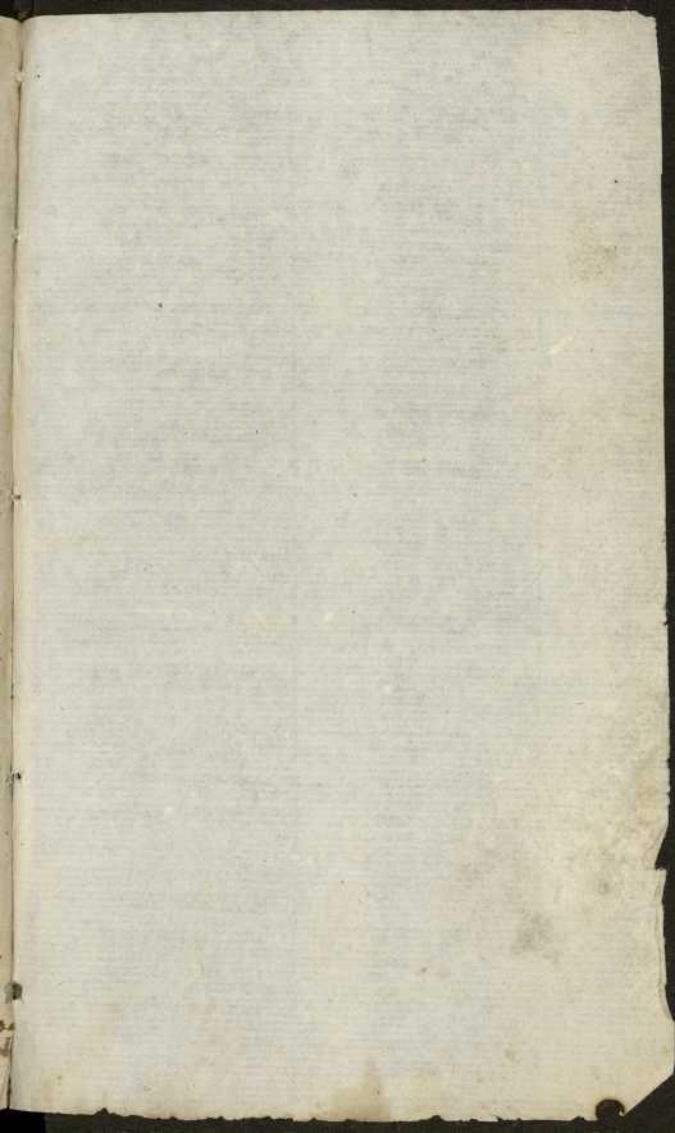
Est autem positio quædam species pro-
blematis: ea definitur opinio admirabilis ali-
cuius celeberrimi philosophi, vt quod nō cō-
tingat contradicere. sed hæc proprie
questio dialectica non est, neque
ea quam qui rogat pena aut
sensu dignus est.

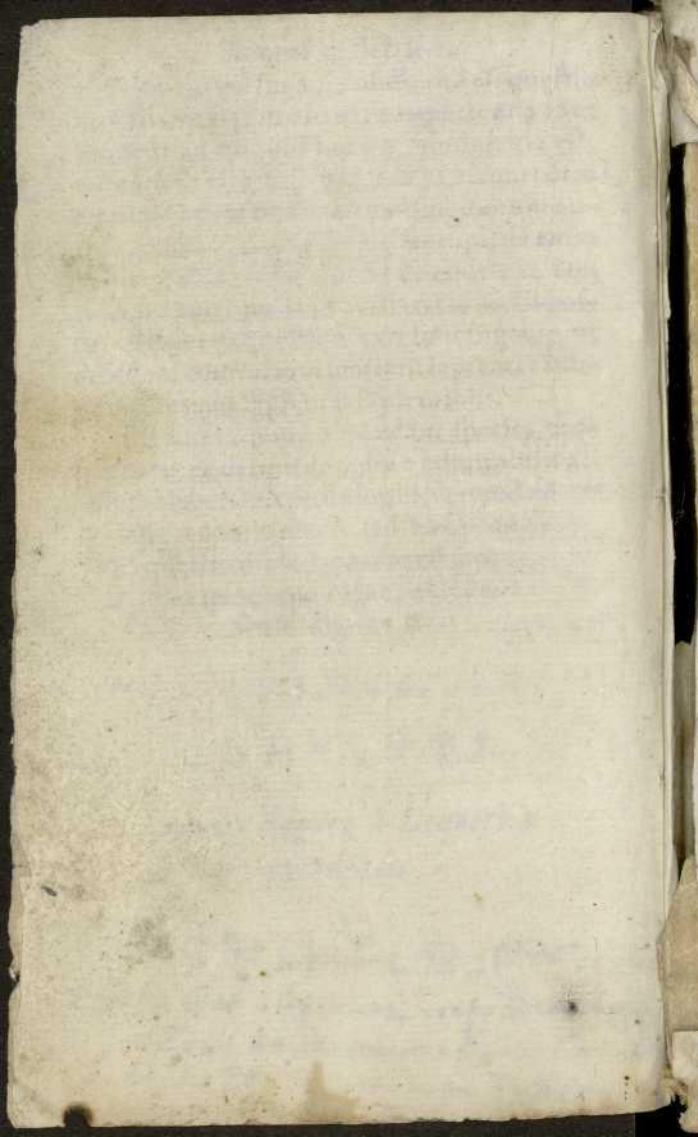
F I N I S.

C O M P L V T I.

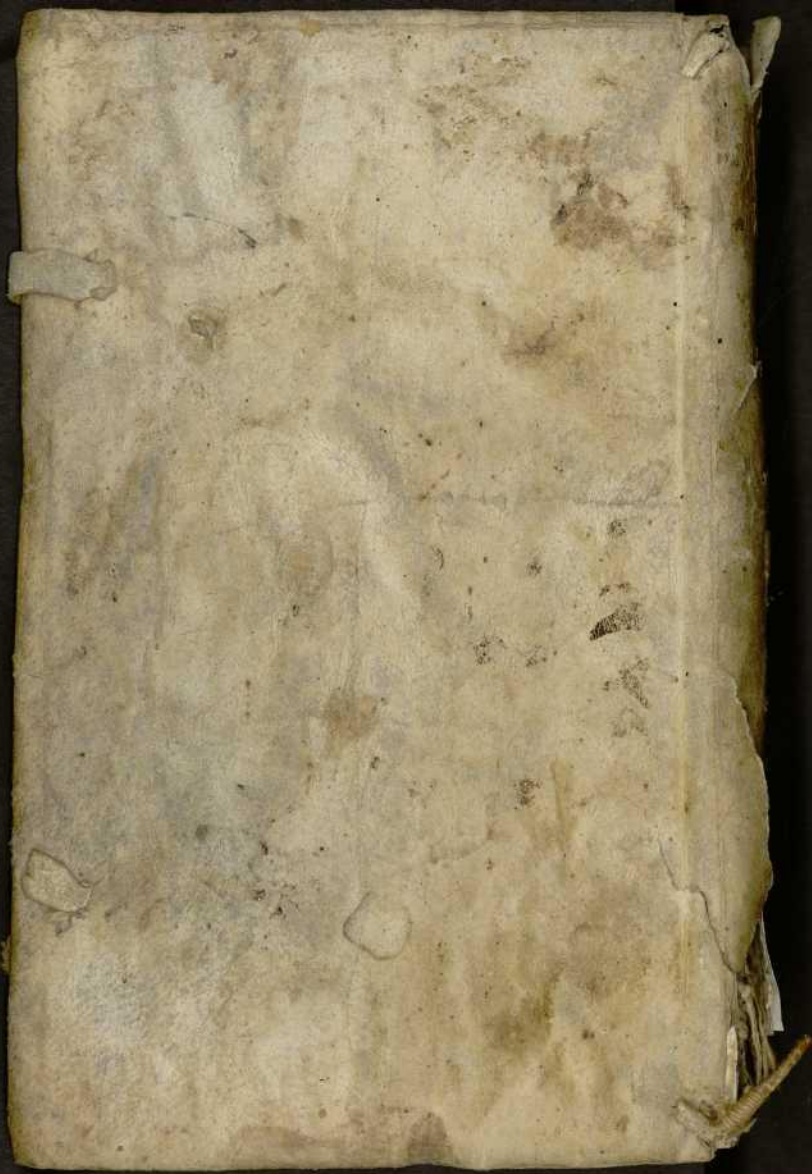
Ioannes Iniguez à Lequerica
excudebat.

em 2 de septu de 10 de sept
nisi fuerit abstrusa impudica su
pena de dege ma in late sel
quid ito de 6 sept de 10 de sept
memoria de 10 de sept de 10 de sept

61

5.492